

ΑΓΑΛΜΑ
500.000 ΕΤΩΝ
ΣΤΗΝ ΚΑΡΔΙΑ
ΠΤΟΛΕΜΑΪΔΑΣ

ΔΑΥΛΟΣ

ΔΡΧ. 1500

Η ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΩΝ ΟΝΕΙΡΩΝ ΣΤΑ ΕΠΗ ΤΟΥ ΟΜΗΡΟΥ

Προσέγγιση

- δόμδα

στήν

Ψυχολογία

του Βάθους

**Τὸ Λαϊκό μας Τραγούδι κάτω
ἀπὸ τὸν ἔλεγχο τῆς Διεθνοῦς Ἐξουσίας**

ΔΑΥΛΟΣ

Μηνιαίο Περιοδικό
Κυδαθηναίων 29, Πλάκα
105 58 Ἀθήνα.
Τηλέφωνα: 3223957, 9841655.
Τηλεομοιότυπος: 3314997.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ («Internet»):
<http://www.davlos.gr>
Ἡλεκτρονική Ἀλληλογραφία:
davlos@otenet.gr

Τὰ Γραφεῖα τοῦ «Δ» λειτουργοῦν
πρωινὲς ὥρες 9.30 - 14.30
καθημερινά (καὶ Σάββατο).

Ἰδρυτὴς-Ἰδιοκτήτης-
Ἐκδότης-Διευθυντής:
ΔΗΜΗΤΡΗΣ Ι. ΛΑΜΠΡΟΥ
Ἀχιλλέως - Μουσῶν 51
Παλαιὸ Φάληρο.

Φωτοστοιχειοθεσία - Ἀτελιέ:
PRESS LINE
Μάγερ 11, Ἀθήνα, τηλ.: 5221792.
Ἐκτυπώσεις:
Π. ΚΟΚΚΑΛΗΣ
Βιβλιοδεσία:
Κ. ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΟΣ

- Τιμὴ ἀντιτύπου: 1.500 δρχ.
- Δωδεκάμηνη συνδρομὴ: 14.000 δρχ.
- Ὁργανισμῶν κ.λπ.: 20.000 δρχ.
- Φοιτητῶν: 10.000 δρχ.
- Ἐξωτερικοῦ: 65 δολλ. ΗΠΑ.
- Ἡ συνδρομὴ καταβάλλεται
κατὰ τὴν ἐγγραφή.
- Ἡ συνδρομὴ ἀνανεώνεται
αὐτομάτως μετὰ τὴν λήξιν τοῦ
12μήνου. Διακοπὴ τῆς συνδρομῆς
γίνεται μόνον κατόπιν
τηλεφωνήματος τοῦ ἐνδιαφερομένου.

ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ
ΔΕΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΟΝΤΑΙ

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται.

Ὅλες οἱ συνεργασίες καὶ τὰ
ταχυδρομικὰ ἐμβόσματα στὴ διεύθυνση:
ΔΗΜ. Ι. ΛΑΜΠΡΟΥ, Μουσῶν 51
175 62, Π. Φάληρο, Ἀθήνα.

Παρακαλοῦνται οἱ συνδρομητὲς
ποὺ ἀλλάζουν διεύθυνση, νὰ τὸ
γνωστοποιοῦν στὸ περιοδικό.

Ἐπιτρέπεται ἡ ἀναδημοσίευση
κειμένων τοῦ «Δ», μετὰ τὴν προῦ-
πόθεση ὅτι θὰ ἀναφέρεται ρητῶς
ἡ πηγὴ τους.

ΣΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΑΥΤΟ:

ΣΕΛΙΣ 12576:

Ἡ δεύτερη ἐπιστροφή τοῦ Διονύσου

Δ.Ι.Α.

ΣΕΛΙΣ 12578:

ΕΠΙΛΟΓΗ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ

Π. ΠΕΡΓΑΜΑΛΗΣ, Γ. ΒΟΥΡΝΕΛΗΣ, Γ. ΣΩΤΗΡΙΟΥ -
ΔΙΑΓΟΡΑΣ, ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ ΘΡΑΚΙΩΤΗΣ, Μ.Γ.
ΔΑΝΙΚΑΣ, Ν.Σ. ΑΣΠΙΩΤΗΣ, Β. ΜΑΓΚΛΑΡΑΣ, ΣΤ.
ΣΕΡΑΦΕΝΕΣ, Π.Π., Ι. ΛΑΖΑΡΗΣ, Ν.Γ. ΤΣΙΤΣΟΣ, Κ.Μ. - Α.,
Δ.Ι. ΧΑΛΕΑΣ.

ΣΕΛΙΣ 12587:

Οἱ Η.Π.Α., ἡ Εὐρωπαϊκὴ Ἑνωση,
ὁ Ἀφροισμὸς καὶ ἡ Ἑλληνικότητα

ΑΘ. ΚΟΥΚΟΒΙΣΤΑΣ

ΣΕΛΙΣ 12589:

Τὸ ἀρχαιότερο δεῖγμα Τέχνης
βρέθηκε στὴν Πτολεμαίδα

ΠΑΝ. ΚΟΥΒΑΛΑΚΗΣ - Μ. ΜΑΜΑΝΕΑΣ

ΣΕΛΙΣ 12589:

Σχόλια γιὰ τὸ νέο νομοσχέδιο
περὶ πολιτιστικῆς κληρονομιάς

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΜΠΕΞΗΣ

ΣΕΛΙΣ 12600:

Ἄγνωστος πολιτισμὸς στὴν Ἐλασσόνα

ΑΘΑΝ. ΔΑΡΔΟΥΜΠΑΣ

ΣΕΛΙΣ 12603:

Ἡ ἄλωση τοῦ Λαϊκοῦ Τραγονδίου

ΑΝΤΩΝΗΣ ΠΕΤΡΟΥΤΖΑΚΟΣ

ΣΕΛΙΣ 12603:

Τὸ ἀχόρετον τοῦ «Νέου Κύματος»

ΣΤΑΥΡΟΣ ΒΑΣΔΕΚΗΣ

ΣΕΛΙΣ 12615:

Ἡ ἀληθινὴ ἰδεολογία τοῦ Βυζαντίου
(καὶ οἱ νεώτερες σκόπιμες στρεβλώσεις)

ΑΘΑΝ. ΚΟΥΚΟΒΙΣΤΑΣ

ΣΕΛΙΣ 12623:

Ἡ ἐρμηνεία τῶν ὀνειρῶν στὸν Ὅμηρο:
Προσέγγιση στὴν Ψυχολογία τοῦ Βάθους

ΑΛΤΑΝΗ

ΣΕΛΙΣ 12635:

Προσωπικὴ μαρτυρία τοῦ σημερινοῦ
Π. Γλάρου γιὰ τὴν Κυπριακὴ Τραγωδία

Π.Α. ΚΟΥΒΑΛΑΚΗΣ

ΣΕΛΙΣ 12649:

Ametanohiti erastes tou Latinikou Alfavhtoy

Μ. ΜΑΜΑΝΕΑΣ

ΣΕΛΙΣ 12650:

Ἄγαλμα καὶ statue

ΘΩΜΑΣ ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

Ο ΑΛΛΟΣ ΛΟΓΟΣ σελ. 12602 • ΑΙΣΙΜΑ ΚΑΙ ΑΔΗΡΙΤΑ:
σελ. 12613 • Ο ΚΑΛΑΘΟΣ ΤΩΝ ΑΧΡΗΣΤΩΝ: σελ. 12622 •
ΧΡΟΝΙΚΑ: σελ. 12645 • ΟΙ ΓΕΝΝΗΤΟΡΕΣ ΤΟΥ
ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ: σελ. 12647 • Η ΚΙΝΗΣΙΣ
ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ: σελ. 12650.

Ἡ δεύτερη ἐπιστροφή τοῦ Διονύσου

Ὁ «Χαμένος Διόνυσος» λοιπὸν (βλ. τὸ ὁμώνυμο ἀφιέρωμα τοῦ προηγουμένου τεύχους τοῦ «Δαυλοῦ»), ἡ πλήρης καὶ ἀπάνθρωπη ἀπορρόφηση καὶ ἀφαίμαξη τοῦ προσώπου ἀπὸ τὸ ἀπρόσωπο, τοῦ ὑποκειμένου ἀπὸ τὸ ἀντικείμενο, τῆς ἀτομικῆς ψυχῆς ἀπὸ τὴν ἄψυχη εὐρωπαϊκὴ *ratio*, τὴν ψυχρὴ αὐτὴ δῆθεν σκέψη, πὺν μόνον ἂν προσφέρῃ κέρδη, γίνεται ἀποδεκτὴ στὴ ζωὴ – ἀλλιῶς ἐξοθελίζεται ὡς ἀνόητη ἀπώλεια χρόνου... Ὡς τοιαῦτα μαζὶ μὲ τὸν προσφιλεῖ γιὸ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Σεμέλης ἐν ὀνόματι τῆς «λογικῆς» παραμορφώθηκε πρῶτα καὶ ἐρρίφθη στὸ πῦρ τὸ ἐξώτερο ὕστερα καὶ ὁ ἄλλος πολυαγαπημένος βλαστὸς τοῦ Νεφεληγερέτου καὶ τῆς Λητοῦς, ὁ Ἀπόλλων – Λόγος, ἡ ἄσκησις καὶ δημιουργικὴ ἔρευνα καὶ γνώσις, ἀφοῦ δὲν ἦταν ὠφελιμιστικὴ – καὶ ἃς ἔδωκε, αὐτὴ καὶ μόνον αὐτὴ, τὴν ἐπιστήμη, τὴν θεωρίαν, τὴν ἀλυσιτελεῖ σκέψη, πὺν σήμερον σκυλεύει καὶ ἐκμεταλλεύεται τεχνολογικὰ καὶ ἐμπορικὰ ὁ στεῖρος ρασιοναλισμός. Καὶ ἐν τέλει στὸ βωμὸ τῆς ρασιοναλιστικῆς «λογικῆς» θυσιάσθηκε ἀνελέητα ὁ Ἑλληνικὸς Λόγος.

Ὁρφανὸς λοιπὸν ὁ Ἑλληνισμὸς ἀπὸ τοὺς δύο κρυφοὺς προστάτες - ἀγγέλους του, τὸν Ἀπόλλωνα καὶ τὸν Διόνυσον, μετὰ τὴν ἰδεολογικὴ δολοφονία τους ἀπὸ τὸν δογματισμὸ καὶ τὸν φανατισμὸ ἐδῶ καὶ 17 αἰῶνες· ὀρφανὸς καὶ ὁ παγκόσμιος πολιτισμὸς ἀπὸ τὴ γενεσιουργὸ διπλοπηγὴ του – ἄρα ἀφ' ἑνὸς τέλεια πολιτιστικὴ στειρότητα τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐπίσης τέλεια ἀφ' ἑτέρου ἐκβαρδάριση καὶ ἐξουσιαστικοποίησις τοῦ λεγόμενου πολιτισμοῦ τῆς σημερινῆς ἀνθρωπότητος.

Οἱ στρατιᾶς τῶν μοναχικῶν, ἡττημένων, δυστυχημένων καὶ ἐν τέλει ἀνέραστων ἀτόμων – κυρίαρχον ψυχολογικοῦ τύπου τῆς ἐποχῆς τῆς οἰκονομιστικῆς - ἐξουσιαστικῆς μοναξιάς –, τὰ ὅποια περιφέρουν τὴν θλιβερὴ ὑπαρξὴ τους μέσα σ' ἓνα ἀντικειμενικὸ κόσμον πὺν ὅχι μόνον δὲν βιώνουν, ἀλλὰ τὸν μισοῦν καὶ τὸν μάχονται ὡς ἐχθρόν, ὅπως καὶ πράγματι εἶναι, δὲν εἶναι εὖρημα ἢ φαντασίωσις ἀλλὰ μία ἀνείπωτη τραγικὴ πραγματικότητα

ἀνεπτυγμένη σὲ παγκόσμια κλίμακα. Πολὺν πρόσφατα ἡ Ἐνω-
ση Ψυχολόγων τῶν ΗΠΑ ἐπιβεβαίωσε ὅτι περισσότεροι τοῦ
50% τῶν νέων καὶ τῶν δύο φύλων τῆς Ἀμερικῆς ἀπὸ τὴν ἐφη-
βεία ἕως καὶ τὴν ἡλικία τῶν 30 ἐτῶν εἶναι ἀνέραστοι ἢ «δυσέ-
ραστοι» ἢ ἐρωτικῶς ἀνώμαλοι. Ὁ Ἔρως, ἄλλος μέγας θεὸς τῶν
Ἑλλήνων, πηγὴ πάσης δημιουργίας μὲ τεράστια εὐρύτητα δυ-
νάμεων καὶ ἐπιρροῶν στὴν ὅλη ἀνθρώπινη ζωὴ, πέρα τοῦ στενὰ
ἐρωτικοῦ ρόλου του, εἶναι καὶ αὐτὸς σήμερα ἡμιθανής, κακο-
ποιημένος, ἀγνώριστος. Ἔτσι ἡ βαρύνταται αὐτὴ ψυχικὴ κάω-
ση τῆς μισῆς τουλάχιστον ἀνθρωπότητας εἶναι ἓνα ὕπουλο, ἐπι-
κίνδυνο καὶ τρομοκρατικὸ γεγονός, πὺν δυστυχῶς παραμένει
ἀδιάγνωστο, ἀνεπίγνωστο, ἀνεξέλεγκτο καὶ ἀνομολόγητο γιὰ
τὴν ἐπίσημη τάξη ἰδεῶν, ἐπιστήμης καὶ πραγμάτων πὺν ἰσχύει
σήμερα στὸν κόσμον μας.

Ὁ Ζεὺς ἀνέστησε κάποτε τὸν Διόνυσον (ὅπως σημειώσαμε στὸ
προηγούμενον τεῦχος) καὶ τὸν ἔφερε ἀπὸ τοὺς ἀγροὺς στὴν πο-
λιτεία (ἀπὸ τὸν φυσικὸ ἄνθρωπον - ὑποκείμενον στὴν πολιτικὴν)
ὡς Μεγὰλα καὶ Μικρὰ Διονύσια, ὡς γιορτές, ὡς τραγωδία, ὡς
κωμωδία..., διότι κατάλαβε ὅτι τὸ ἀντικείμενον (ἡ πολιτεία) δὲν
μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ χωρὶς τὸ ὑποκείμενον (τὴ χαρὰ, τὰ συναισθή-
ματα, τὶς ἐπιθυμίες, τὸν «ἔρωτα» τοῦ ἀτόμου).

Τὸ ἴδιον αἶτημα προκύπτει καὶ σήμερα ὡς ἀδυσώπητη καὶ ἀδή-
ριτη ἀνάγκη, πὺν γίνεται ὅλο καὶ περισσότερο κατανοητὴ, ὅσο
αὐξάνει ἡ δυστυχία καὶ ἡ μοναξιά τοῦ ἀδιονυσίαστου μοναχι-
κοῦ καὶ ψυχικὰ ἀκρωτηριασμένου ἀνθρώπου τοῦ οἰκονομικοῦ.
Ἐπομένως οἱ δύο κρυφοὶ ἀλλὰ αἰώνιοι θεοὶ τῆς Ἑλλάδος προ-
ετοιμάζονται ἤδη ἐν ὄψει τῆς θριαμβευτικῆς ἐπανόδου τους σ'
ἓναν χρεωκοπημένο καὶ ἐκφυλισμένο ψυχικὰ, νοητικὰ καὶ ἠθικὰ
κόσμον, ὡς μόνοι ἱκανοὶ νὰ τὸν ἀνασύρουν ἀπὸ τὸν βαθύ φαῦλον
κύκλον, μέσα στὸν ὁποῖον βούλιαξε καὶ περιδινεῖται – καὶ τοῦτο,
εἴτε συμφωνεῖ εἴτε ὄχι ἡ ἐλεγχόμενη πνευματικὴ καὶ ἐπιστημο-
νικὴ κατάσταση τοῦ καιροῦ μας.

Δ.Ι.Α.

ΕΠΙΛΟΓΗ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ

Ἡ προβολή διασήμων Νεοελλήνων διανοουμένων

Ἀγαπητέ κ. Λάμπρου,

Διαβάζω τὸν «Δαυλὸ» περίπου δύο χρόνια καὶ ὁμολογῶ ὅτι τὰ θέματα ποὺ ἀναλύει δὲν εἶναι μόνο ἐνδιαφέροντα, ἀξιόλογα καὶ μοναδικά, ἀλλὰ ὀρισμένα θὰ πρέπει νὰ συμπεριληφθοῦν στὴ διδασκόμενη ὕλη τῶν σχολικῶν προγραμμάτων. Θὰ ἤθελα ὅμως νὰ προτείνω κάτι πού, νομίζω, λείπει γενικὰ ἀπὸ τὴ σημερινή ἐλληνική παιδεία: τὴν παρουσίαση τῶν νεωτέρων ἐλλήνων ἐπιστημόνων/λογотεχνῶν/ἐφευρετῶν.

Στὸ σχολεῖο ποὺ διδάσκω μαθηματικά, ἐπειδὴ γνωρίζουν ὅτι εἶμαι Ἕλληνας, συχνὰ μὲ ἐρωτοῦν μαθητὲς καὶ καθηγητὲς Αὐστραλοὶ: «Ποιοὶ εἶναι οἱ σημερινοὶ διδάσκημοι Ἕλληνες; Ποιὸς εἶναι ὁ σημερινὸς Πυθαγόρας;», καὶ ἄλλες παρόμοιες ἐρωτήσεις. Πόσοι Αὐστραλοὶ μορφωμένοι ἔχουν ἀκούσει γιὰ τὸν μαθηματικὸ Κ. Καραθεοδωρῆ, ἀπὸ τοὺς σπουδαιότερους τοῦ αἵωνα, γιὰ τὸν ἱατρό-φυσιολόγο Γ. Παπανικολάου, ἐφευρέτη τοῦ «Πάπ-τέστ»

γιὰ τὴν ἐγκαιρὴ διάγνωση τοῦ καρκίνου τῆς μήτρας, γιὰ τὸν μουσικὸ Γ. Ξενάκη, ἀπὸ τοὺς πρωτοπόρους ποὺ συνδύασαν τὴ μουσικὴ μὲ τὰ μαθηματικά, γιὰ τὸν μουσουργὸ Δ. Μητρόπουλο, γιὰ τὸν σχεδιαστὴ τοῦ αὐτοκινήτου «Μίνι Μόρρις» μηχανολόγο Α. Ἑσιγόνη, γιὰ τὸν διευθυντὴ ὀργανισμῶν φόν Κάραγιαν, ἀπὸ τοὺς πιὸ ἀξιόλογους τοῦ αἵωνα (ὁ πατέρας του λεγόταν Καραγιάννης), γιὰ τὸν διάσημο σκηνοθέτη ταινιῶν Γ. Μίλλερ (ὁ πατέρας του, ὀνόματι Μιλιώτης, ἦταν μετανάστης στὴν Αὐστρία), γιὰ τὸν διασημότερο ἴσως σκηνοθέτη τοῦ Χόλυγουντ Η. Καζάν (Καζαντζόγλου);

Πιστεύω, ὅτι, γιὰ νὰ ἐνημερωθοῦν παγκοσμίως οἱ ξένοι γιὰ τὰ ἐπιτεύγματα νεωτέρων ἐλλήνων ἐπιστημόνων, θὰ πρέπει νὰ γίνη σωστὴ παιδαγωγὴ στὰ σχολεῖα τῆς πατρίδας. Τὸ ἀπλούστερο ἴσως εἶναι νὰ ἀναφέρουν τὴν βιογραφία τῶν πιὸ ἀξιολογῶν ἐλλήνων ἐπιστημόνων, καλλιτεχνῶν καὶ λογοτεχνῶν τῆς νεωτέρας ἐποχῆς παραλλήλως μὲ

«Ἱστορικό» ἔργο θέλει τὸν Ἀλέξανδρο πιστὸ τοῦ Γιαχδέ: Πῶς ἀναπαράγονται σήμερα παραμύθια Ἑβραίων τῆς Ἀλεξανδρείας

Κύριε διευθυντά,

Σημεῖο τῶν καιρῶν μας – ὅσον ἀφορᾷ στὰ ἐλληνικὰ πράγματα – ἀποτελεῖ τὸ ἔντονο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ γενικώτερα ἡ στροφὴ πρὸς τὴ μελέτη τῆς Ἱστορίας τοῦ Πολιτισμοῦ τῶν Ἑλλήνων. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ τὸ ἐνδιαφέρον αὐτὸ – δυστυχῶς – ἀποτελεῖ ἀντικείμενο ἐκμετάλλευσης μὲ σκοπὸ ἄλλοτε τὸ κέρδος μέσω τῆς διαφήμισης καὶ ἐνίοτε τὴν προπαγάνδα μέσω τῆς ἰδεολογίας. Τὴν καταχρηστικὴ αὐτὴ ὠφέλεια σὲ βάρος τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους μεθοδεύουν μεταξὺ ἄλλων καὶ διάφοροι ἐπαγγελματίες πολιτευτὲς, ποὺ χαρακτηρίζονται τόσο ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία ἀγνῶν ἐθνικῶν - ἐλληνικῶν ἰδανικῶν, ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν ἑλλειψη δεοντολογίας καὶ ἐπαρκοῦς ἐπιστημονικῆς κατάρτισης.

Ἐνδεικτικὰ ὡς πρὸς αὐτὸ παραθέτω ἀναφορὲς ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ τ. ὑπουργοῦ καὶ πολιτεντοῦ Νικολάου Κ. Μάρτη «Ἡ πλαστογράφηση τῆς Ἱστορίας τῆς Μακεδονίας», Ἀθήνα 1983. Ὁ κ. Μάρτης λοιπὸν γράφει στὸ κεφ. 5, «Μέγας Ἀλέ-

τούς ἀρχαίους, ὥστε νὰ ὑπάρξῃ μία συνέχεια, κάτι πού δύναται νὰ πιάξῃ ὁ «Δαυλός».

Μὲ ἐκτίμηση
Παναγιώτης Περγάμαλης
Μαθηματικός
Morley, Αὐστραλία

«Δικαστικές» ἐξοντώσεις ἐνὸς ἱστορικοῦ ἐρευνητῆ καὶ ἐνὸς ἐκδότη

Κύριε Λάμπρου,

Πρὸ μηνῶν ἓνα ἀσήμαντο περιστατικό στάθηκε ἡ ἀφορμή, ὥστε μὲ ἐπιστολή μου, πού φιλοξενήθηκε στίς σελίδες τοῦ «Δαυλοῦ» (τεῦχος 188-189), νὰ σᾶς μεταφέρω τὸν προβληματισμό μου γιὰ τίς πιθανές καὶ μελλοντικές συνέπειες τοῦ ἀντιρατσιστικοῦ νόμου, ὁ ὁποῖος ἰσχύει μὲν καὶ ἐφαρμόζεται στὴν Ἑλβετία, ἀλίμονό μας ὅμως ἐὰν πάρῃ σάρκα καὶ ὅστα στὴν Ἑλλάδα μὲ τὴν ψήφο τῶν λαϊκῶν ἀντιπροσώπων μας καὶ ὕστερα ἀπὸ μία ψηφοφορία, πού πιθανῶς νὰ προετοιμασθῇ στὰ παρασκήνια τῶν βουλευμένων καὶ στὴν καμαρίλα τοῦ Ρωμαιοῦ νὰ καθίσῃ στὸ σβέροχό μας.

Ἐπειδὴ θεωρῶ ὅτι παρόμοια νομοθετήματα ὑποδαυλίζουν καὶ ἀναζωπυρώνουν τὸν λαϊκὸ ἐμπαιγμό, ἀποτελοῦν ὕβρι στὴν ἀνθρώπινη ἀξιοπρέπεια, συμβάλλουν στὴν κατάλυσι τῆς ἐλευθερίας πού μᾶς ἀπέμεινε καὶ συνιστοῦν τὸ ἐξουσιαστικὸ μέσον γιὰ τὴν διαστρέβλωσι τῆς ἱστορικῆς ἀλήθειας, ἐπανερχομαι στὸ ἴδιο θέμα, πρὶν ἀκόμη περάσῃ ἓνα ἐξάμηνο ἀπὸ τὸ πρῶτο συμβάν, διότι τὸ δεύτερο, πού θὰ σᾶς ἐξιστορήσω, ἀποδεικνύει

ὅτι ἡ ἰδεολογία καὶ τὰ συμφέροντα πού κρύβονται πίσω ἀπὸ τὸν συγκεκριμένο νόμο ἔχουν περάσει τὸ κατώφλι τοῦ προοιμίου καὶ πατοῦν πλέον σταθερὰ στὰ ἀρχικά σκαλοπάτια τοῦ Μεσαίωνος.

Μὲ ἐντονους πρωτοσέλιδους τίτλους (γιὰ νὰ μὴ περάσῃ ἀπαράτηρητῇ ἡ προειδοποίησις καὶ διδασχὴ τῆς ἐξουσίας, ἀφοῦ «ὁ φόβος φυλάει τὰ ἔρημα» κατὰ τὴν προσφιλή μας ἔκφρασι) σὲ πολλές γερμανόφωνες ἐφημερίδες τῆς Ἑλβετίας καὶ με ἰδιαίτερη ἐπισήμανσι στὸ δελτίο εἰδήσεων τῆς κρατικῆς τηλεοράσεως πληροφορηθήκαμε τὴν παρακάτω δικαστικὴ ἀπόφασιν καὶ τὰ παραλειπόμενά της:

Στίς 21-7-1998 τὸ δικαστήριον τοῦ Μπάντεν τῆς Ἑλβετίας κατεδίκασε τὸν πρῶτον καθηγητὴ μέσης ἐκπαιδεύσεως καὶ διακεκριμένο γλωσσολόγον Γκράφ, καθὼς καὶ τὸν ἐδδομηνταοκτάχρονον ἐκδότη Φόρστερ σὲ **ἀμετάτρεπτη**, δηλαδὴ μὴ ἐξαγοράσιμη, ποινὴ φυλακίσεως 18 καὶ 17 μηνῶν τὸν κάθε ἓνα ἀντιστοίχως καὶ σὲ χρηματικὸ πρόστιμο 64.000 (!!!) φράγκων, διότι ὁ πρῶτος ἔγραψε καὶ ὁ δεύτερος ἐξέδωσε τὸ διδλίο μὲ τίτλον «*Ἡ ἀπάτη τοῦ ὁλο-*

ξάνδρος, 2: Θρησκευτικές πηγές γιὰ τὸν Ἀλέξανδρον», σελ. 51:

«*Ἡ προβολὴ τοῦ ἔργου τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, δηλαδὴ 150 περίπου χρόνια μετὰ τὸ θάνατό του καὶ ἰδιαίτερα στὸ διδλίο “Μακκαβαίων Α” ἔχει μεγάλη σημασία*». Συνεχίζει μὲ τὴν προφητεία Δανιήλ: «*Ὁ προφῆτης Δανιήλ, πού πέθανε στὴ Βαβυλῶνα τὸ 535 π.Χ., εἶδε ἀποκαλυπτικὸ ὄραμα γιὰ τὴν ὑπερίσχυση τῆς ἐλληνικῆς βασιλείας πάνω στὴ μηδοπερσικὴ*» (σ. 51).

«*Ἐγὼ ὁ Δανιήλ, ὅταν εἶδα τὸ ὄραμα, σκεπτόμουν καὶ προσπαθοῦσα νὰ κατανοήσω τὴ σημασία του. Ἴδου στάθηκε κοντά μου κάποιος καὶ ἄκουσα ἀνδρική φωνὴ ἐρχόμενη ἀπὸ τὸν (ποταμὸ) Οὐβάλ... καὶ εἶπε: Γαβριήλ, ἐξηγήσέ μου τὸ ὄραμα. Καὶ ἐγὼ θὰ σοῦ καταστήσω γνωστὰ αὐτὰ πού θὰ σοῦ συμβοῦν...*» (σ. 52-53).

Ἐξακολουθεῖ: «*Κατὰ τὸν ἐβραϊὸ ἱστορικὸ Ἰώσηπον (1ος αἰ. μ.Χ.) ὁ ἀρχιερέας τῶν Ἰουδαίων διάβασε τὸ κείμενον τῆς προφητείας στὸ Μέγα Ἀλέξανδρον, ὅταν ὁ τελευταῖος ἐπισκέφτηκε τὰ Ἱεροσόλυμα. Συγκεκριμένα ὁ Ἰώσηπος (“Ἰουδαϊκὴ Ἀρχαιολογία”, ΙΑ, 329) ἀναφέρει ὅτι μετὰ τὴν κατάκτηση τῆς Τύρου καὶ τὴν πολιορκίαν τῆς Γάζας ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος πῆγε στὰ Ἱεροσόλυμα, ὅπου πρὸ τῆς πόλεως τὸν προϋπάντησαν ὁ Μέγας Ἀρχιερέας τῶν Ἰουδαίων μαζί με τοὺς ἱερεῖς*

καυτώματος» καὶ ὑπότιτλο «*Ἡ παραποίησης τῶν γεγονότων τοῦ αἰῶνος*». Τὸ δικαστήριο ἐπέβαλε ἐπίσης ὡς συμπληρωματικὴ ποινὴ τὴν ἀναγκαστικὴν κατάσχεσι ὅλων τῶν ἀντιτύπων τοῦ βιβλίου. Ὅπως τόνισε ἡ ἐφημερίδα «*Tages Anzeiger*», οἱ ποινὲς πού ἐπιβλήθηκαν εἶναι οἱ αὐστηρότερες ἀπὸ τὴν ἰσχὺν τοῦ ἀντιρατσιστικοῦ νόμου (Ἰανουάριος 1995), ἐνῶ δὲν παρέλειψε νὰ διευκρινίσῃ ὅτι ὁ σαρραντεπτάχρονος γλωσσολόγος τυγχάνει διεθνoῦς φήμης καὶ ἀναγνωρίσεως ὡς ἐρευνητῆς τοῦ «ὀλοκαυτώματος».

Ἡ δίκωξις αὐτὴ δὲν ἦταν ἡ πρώτη γιὰ τὸν Graf. Ὁ ἴδιος τὸ ἔτος 1992 ἐκδιώχθηκε ἀπὸ τὴ θέσι πού κατεῖχε ὡς καθηγητῆς μέσης ἐκπαίδευσως, διότι συνέγραψε καὶ προώθησε πρὸς ἔκδοσι τὸ πρῶτο βιβλίον του μὲ τίτλο «*Τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν ὀλοκαύτωμα*».

Ἡ δικαστικὴ ἀπόφασις θεμελιώθηκε δικανικὰ στὸ σκεπτικὸ ὅτι οἱ κατηγορούμενοι ἐνήργησαν ἐγκληματικά, ἀφοῦ μὲ εὐτελεῖ ἐπιχειρήματα καὶ μὲ ἓνα βιβλίον λίδελο κατὰ τῶν Ἑβραίων προσπάθησαν νὰ ἐνσπείρουν μίσος ἐναντίον τους ἀποσκοπώντας ταυτῶχρονα μὲ τὴν ἐνέργειά τους αὐτὴ νὰ ἐξωραίσουν καὶ ἐπικίνδυνες ιδεολογίες.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ πρέπει νὰ τονισθῇ, ὅτι μετὰ τὴν ἔκδοσι τῆς ἀποφάσεως ὁ πρῶην ὁμοσπονδιακὸς κοινοβουλευτικὸς δημοσιογράφος A. Huber ἐκφράζοντας τὴν γνώμη του γιὰ τὴν δικαστικὴ ἀντιμετώπισι τῆς ὑποθέσεως δήλωσε, ὅτι τὸ δικαστήριο ἐπιχειρηματολόγησε ὡς Ἰσραηλινὸ στρατοδικεῖο (!!), ἐμεῖς δὲ θὰ συμπληρώναμε, ὅτι αὐτὸ πού θὰ μπορούσε νὰ σημειώσῃ στὴν συγκεκριμένη περίπτωσι κάθε ἀντικειμενικὸς καὶ πνευματικὰ ἐλεύθερος ἀναγνώστης τοῦ βιβλίου εἶναι: ὁ καταδικασθεὶς συγγραφεὺς ἀποδεικνύει **τεκμηριωμένα**, ὅπως καὶ ὁ Γάλλος φιλόσοφος Ροζὲ Γκαρωντύ, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν θυμάτων τῆς ναζιστικῆς θηριωδίας εἶναι πολὺ ὀλιγώτερος τοῦ ἐνὸς ἐκατομμυρίου.

Ἐν κατακλείδι: Τὸ μήνυμα τῆς ἐξουσίας. Τὸ ἴδιο πού ἔγραφα καὶ στὴν προηγούμενη ἐπιστολή μου: Ἄς προσέξουν ὅσοι γράφουν ἢ ἀρθρογραφοῦν, ὅσοι ἐκδίδουν ἢ μεταδίδουν τὴν εἰδήσι, γιὰτι τοὺς περιμένει ἡ ἀνοιχτομάτα ἡ Δικαιοσύνη.

Εὐχαριστῶ γιὰ τὴν φιλοξενία

Γ. Βουρνέλης

Zürich, Ἑλβετία

Ἀπαισιοδοξία γιὰ τὸν «Θησανρὸ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσας»

Ἀγαπητὲ κ. Λάμπρου,
Στις 28/4/1998, σὲ ἐκδήλωσι τοῦ ΟΛΕΓ Ἀθηνῶν

μὲ θέμα «*Ὁ θησανρὸς τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσας καὶ ἡ διαχρονικὴ ἔρευνα*», πού ἔλαβε χώρα στὸ ἀμφι-

καὶ τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ. Τὸ πλῆθος φοροῦσε λευκὲς ἐοθῆτες, οἱ ἱερεῖς δυσσινιὲς καὶ ὁ Μεγάλος Ἀρχιερεὺς διάχρυση στολή. Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἔσπευσε καὶ ὑποκλίθηκε στὸν Ἀρχιερέα καὶ ἐκεῖνος τὸν ἀσπασθηκε..

»Τότε ὁ Παρμενίων πλησίασε τὸν Ἀλέξανδρο καὶ τοῦ εἶπε ὅτι ὅλοι δυσαρεστήθηκαν πού ἔσπευσε καὶ χαιρέτισε τὸν Ἀρχιερέα. Ἐκεῖνος ὅμως ἀπάντησε ὅτι δὲν χαιρέτισε τὸν Ἀρχιερέα, ἀλλὰ τὸ Θεὸ πού αὐτὸς ἐκπροσωπεῖ. Στὴ συνέχεια πληροφοροφόρησε τὸν Παρμενίωνα ὅτι, ὅταν ἦταν στὸ Δῖον τῆς Μακεδονίας, ὠνειρεύτηκε ἄνθρωπο πού ἔφερε τὸ ἴδιο σχῆμα μὲ τὸν Ἀρχιερέα. Καὶ ὁ ὁποῖος, ὅπως εἶπε ὁ Μ. Ἀλέξανδρος, ὅταν διερωτῶμεν ἂν θὰ γίνω κύριος τῆς Ἀσίας, μὲ προέτρυνε νὰ μὴ διστάσω καὶ νὰ προχωρήσω μὲ ἐμπιστοσύνη. Ἐπειδὴ δὲν εἶδα κανέναν ἄλλον μέχρι σήμερα μὲ τὴν ἐνδυμασία αὐτή, θυμᾶμαι τὸ ὄραμα καὶ πιστεύω ὅτι ἡ θεία πρόνοια μὲ ὁδηγεῖ στὴν καταστροφὴ τοῦ Δαρείου καὶ τῶν Περσῶν.

»Μετά, κατὰ τὴν ὑπόδειξι τοῦ Ἀρχιερέα, ὁ Ἀλέξανδρος θυσίασε στὸ βωμὸ τοῦ Ναοῦ τῶν Ἰουδαίων καὶ ἐπέτρεψε στοὺς Ἰουδαίους τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν νὰ κάνουν χρῆσι τῶν πατρῶων νόμων καὶ τῆς θρησκείας» (σ. 53-54).

θέατρο τῆς Ἱατρικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, μὲ ἐκπληξη στὸ πρόσωπο τοῦ ὁμιλητῆ ἀνεγνώρισα τὸν ἄνθρωπο ποὺ αὐτοπαρουσιάστηκε σὰν ἐμπνευστὴς καὶ δημιουργὸς τοῦ «Θησαυροῦ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσας» καὶ ὑπεύθυνος τοῦ σχετικοῦ γραφείου Ἀθηνῶν κ. Γ. Μπαμπινιώτη. Στὴ δώρη εἰσήγησή του δὲν ἀναφέρθηκε οὔτε μία φορὰ στὸ ὄνομα καὶ τὸ ἔργο τῆς μεγάλης Ἑλληνιστρίας καθηγήτριας κ. Μάκ Ντόναλντ, δημιουργοῦ τοῦ «Θησαυροῦ».

Μὲ τὴν ἐπιστολὴ αὐτὴ θέλω, κ. Λάμπρου, νὰ καταγγείλω τὴν ἀπρέπεια τοῦ καθηγητῆ Γλωσσολογίας διαβεβαιώνοντας συγχρόνως τὸ ἀναγνωστικό σας κοινὸ ὅτι ὁ θησαυρὸς τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσας, τῶν 8000 ἔργων, τῶν 4.000 Ἑλλήνων συγγραφέων, τῶν 70.000.000 λεκτικῶν τύπων εἶναι κατα-

δικασμένοι νὰ ἀκολουθήσῃ τελικὰ τὴν πορεία ποὺ καθώρισαν γιὰ τὰ ξεχωριστὰ ἔργα τῶν Ἑλλήνων τὰ διατάγματα τῶν Ἰουστινιανοῦ καὶ Θεοδοσίου καὶ ὑλοποιοῦν διαχρονικὰ οἱ ἐκάστοτε τοποτηρητὲς ἐκμεταλλεῖς οἱ ἐκάστοτε περιστάσεις, ἄλλοτε στὸ ὄνομα τῆς νέας πίστεως φορῶντας τὴν ρόμπα τοῦ καλόγερου, ἄλλοτε στὸ ὄνομα τῆς ἐπιστημονικῆς θέσης, φορῶντας τὴν τήβεννο. Σταθερὰ, συνειδητὰ, μὲ σύστημα, ἐμπάθεια, μικρότητα καὶ φθόνον ἀσελγούν κατὰ συρροὴ καὶ καθ' ἕξιν εἰς δάρος τῶν σκεπτομένων, τιμῶμενοι γιὰ τὸ «θεάρεστο» ἔργο τους ἀπὸ τὸ σύγχρονο κράτος τῆς ἐπαιτείας.

Μὲ τιμὴ

Γ. Σωτηρίου - Διαγόρας

Πρόεδρος τῆς Διεθνoῦς Ἑνώσης
γιὰ τὴ Διάδοση τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν Ὀνομάτων

Εἶναι δυνατόν ὁ Χριστιανισμὸς νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸν Ἑβραϊσμό;

Κύριε διευθυντά,

Πρὸς χάριν τῆς ἀλήθειας, ποὺ ὅλοι κοπτόμεθα πῶς τὴν ὑπηρετοῦμε, ἂς μοῦ ἐπιτραπῇ (ἂν δέξαια τὸ περιοδικό σας δέχεται καὶ τὸν ἀντίλογο) νὰ θεωρῶ τραγελαφικὴ ἀφέλεια νὰ πιστεύουμε ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς, ἢ Ὁρθοδοξία καὶ ἢ «Καينὴ Διαθήκη» εἶναι δυνατόν νὰ ξεκολλήσουν ἀπὸ τοὺς πρὸ Χριστοῦ ἐβραϊκοὺς προφήτες καὶ ἱερατεῖα τῆς «Παλαιᾶς

Διαθήκης», τὴν Γένεση, τὴν «ἱστορικὴ» ἔξοδο τῶν Ἰσραηλιτῶν ὑπὸ τὴν καθοδηγίαν καὶ προστασίαν τοῦ Γιαχβέ, ποὺ ὅλα μαζὺ εἶναι ἡ ἄλυσίδα τῆς ἐβραϊκῆς θεοκρατικῆς ἱστορίας – καὶ δὲν μπορεῖ νὰ σταθῇ τὸ ἓνα χωρὶς τὸ ἄλλο. Λύση λοιπὸν γιὰ τὸν ἀγαπητὸ συνεργάτη σας μὲ τὸ ψευδώνυμο Ἀλέξανδρος («Δ», τ. 197), σ' ὅ,τι ἀφορᾷ στὸν Χριστιανισμὸ καὶ τὴν Ὁρθοδοξία, δὲν ὑπάρχει, διότι αὐτὴ

Ἱστορικὰ συμπεράσματα εἶναι τὰ ἑξῆς: Τὸ βιβλίον «Δανιήλ» τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης γράφτηκε μετὰ τὴν ἐπικράτηση τῶν Διαδόχων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ἐνῶ τὸ ἔργο τοῦ Ἰώσηπου ἀπαιτεῖ μεγάλη προσοχὴ στὴν ἀξιοποίησή του, ἐπειδὴ μὲ τὴν ἱστοριογραφία του προωθεῖ τὶς πολιτικὲς καὶ ἰδεολογικὲς βλέψεις τῆς ἐβραϊκῆς Κοινότητος τῆς Ἀλεξάνδρειας. Στὸ συγκεκριμένο σημεῖο οἱ ἀναφορὲς του δὲν ἐπιβεβαιώνονται ἀπὸ καμμία ἄλλη πηγὴ.

Στὸ κείμενο τοῦ Ν. Μάρτη παρατηρεῖται ἡ προβολὴ τῆς χριστιανικῆς καὶ ἰουδαϊκῆς ἰδεολογίας στὴν Ἑλληνικὴ Ἱστορία, χωρὶς νὰ ὑπάρχουν οἱ ἀπαραίτητες διευκρινίσεις. Τὸ στοιχεῖο αὐτὸ δείχνει ἔλλειψη ἐπιστημονικότητος.

Ἡ «Πλαστογράφηση» ἔκανε πολλὰς ἐκδόσεις, μεταφράστηκε σὲ ξένες γλῶσσες καὶ ἔλαβε διακρίσεις καὶ ἐπιδότησεις, παρ' ὅλο ποὺ ὑπάρχουν ἐγκυρότερα ἔργα ἀρμοδίων ἐπιστημόνων καὶ ἐρευνητῶν, γιὰ νὰ μᾶς διαφωτίσουν ἐπὶ τοῦ θέματος.

Μετὰ τιμῆς

Εἰρήνη Χ. Μήτσιου

Ὡραιοκάστρο Θεσσαλονίκης

ή ἴδια ἡ θρησκεία πού μᾶς ἐπιβάλλεται πραγματικά μέ τόν νηπιοδαπτισμό, θέλει τοὺς Ἕλλη-
νες συντετριμμένους, ταπεινοὺς, ὀλιγαρκεῖς καὶ φο-
βισμένους (δούλους σὲ ἓναν Θεό πού ἀποδλέπει
ρητῶς στήν ἐξαφάνιση τῆς φυλῆς μας). – Τί λυπη-

ρό, ὅστερα ἀπὸ 20 αἰῶνες νὰ μὴν ἡμποροῦμε νὰ κα-
τανοήσουμε τὴν τεράστια αὐτὴ ἐξαπάτηση;

Εὐχαριστῶ γιὰ τὴν φιλοξενία
Δημόκριτος Θρακιώτης
Διδυμότειχο

Τὸ Πανεπιστήμιο Θράκης καταγγέλλει τὴν καθηγήτρια κ. Φραγκουδάκη

Ἀξιότιμε κ. διευθυντά,

Τόσον ἡ ἀναγνώστριά σας κ. Μαρία Κασίμη
(«Δαυλός», τεύχος 182, σ. 11112) ὅσον καὶ ὁ «Θρα-
κομακεδών» («Δαυλός», τεύχος 193, σ. 11926) ἀσχο-
λήθηκαν μέ τίς ἀπόψεις τῆς καθηγήτριας Πανεπι-
στημίου κ. Φραγκουδάκη, ἀπόψεις πού οὔτε καὶ ὁ
πλέον εὐφάνταστος ἀνθέλλην τοιμᾶ νὰ διατυπώση.

Λοιπὸν ἡ ἐν λόγῳ κυρία «ἐρευνᾷ» τὰ τῆς μου-
σουλμανικῆς μειονότητος στήν Θράκη μας (ἄχ,
αὐτὰ τὰ ὑπέροχα ἐρευνητικά προγράμματα...) μέ
τὸ ἀζημίωτο δέδαια. Πῶς τῆς ἀνετέθη τέτοια εὐαί-
σθητη ἐθνικά ἔρευνα; Ἀπὸ ποιούς; Τί ἐπιστημο-
νικὰς δημοσιεύσεις ἔχει ἡ κ. Ἄννα Φραγκουδάκη
γύρω ἀπὸ τὴν Θράκη καὶ τὴν μουσουλμανικὴ μει-
ονότητα; Εἶναι ἄραγε ἡ πλέον κατάλληλη γιὰ τὸ
θέμα αὐτό;

Τὸ πρῶγμα ἔχει φθάσει σὸ ἀπροχώρητο. Ἔτσι
ἡ Σύγκλητος τοῦ Δημοκριτείου Πανεπιστημίου
Θράκης στή μέ ἀριθμ. 537/25 Ἰουνίου 1998 συνε-
δρίασὶ τῆς ἐξέφρασε τὴν «*ιδιαιτέρα ἔντονη δυσα-*

*ρέσκειά της γιὰ τὸν τρόπο πὺν ἀντιμετωπίζει ἡ Πο-
λιτεία καὶ τὰ θεσμικά της ὄργανα τὸ Δημοκρίτειο
Πανεπιστήμιο ἀλλὰ καὶ τὴν Θράκη γενικώτερα*». Στὸ ἴδιο ἔγγραφο (μέ ἀριθμ. πρωτ. Α 6627/2-7-98,
τὸ ὁποῖο ἀπευθύνεται στὸν ὑπουργὸ Ἑθνικῆς Παι-
δείας καὶ Θρησκευμάτων καὶ κοινοποιεῖται σὲ ὅλα
τὰ ΑΕΙ, τὸν πανελλήνιο καὶ τοπικὸ Τύπο, τοὺς μη-
τροπολίτες Θράκης καὶ τοὺς δημάρχους καὶ νο-
μάρχες Θράκης) μεταξὺ ἄλλων τονίζεται ὅτι «...τέ-
τοιες ἐρευνες ἀπαιτοῦν ἰδιαίτερη εὐαισθησία ἀλλὰ
καὶ γνώση τοῦ χώρου τῆς Θράκης. Κυρίως ὁμως ἡ
ἀνάθεση τῆς ἔρευνας αὐτῆς ἀπ' εὐθείας στήν κ.
Φραγκουδάκη ἀποκαλύπτει τὴν ὑποκριτικὴ στά-
ση ὅλων ὅσων ἐκδηλώνουν ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν
Θράκη καὶ τὸ Πανεπιστήμιό μας».

Πράγματι δὲν εἶναι κατανοητό, γιὰτὶ ἀγνοήθη-
κε τὸ Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο, τὸ ὁποῖο διαθέ-
τει ἀξίους ἐπιστήμονες μέ δημοσιευμένο ἔργο σὸ
ἐπίμαχο θέμα. Πρὸς τί ἡ προτίμηση κάποιων σὸ
πρόσωπο τῆς κ. Φραγκουδάκη; Μὲ δεδομένες τίς

Σημείωση «Δαυλοῦ»:

Δυστυχῶς ἡ ἱστορικὴ αὐτὴ φαντασίωση τῶν Ἑβραίων τῆς Ἀλεξανδρείας σὲ
συνεργασία μέ τὴ χριστιανικὴ μυθοπλασία, ὅπως λέγει ὁ διαπρεπὴς ἱστορικός
Θ. Μπίρτ, πέρασαν καὶ στὰ σχολικά βιβλία πὺν διδάσκονται σήμερα στήν Κρα-
τικὴ Παιδεία τοῦ Ρωμαίου. Στὸ ἐπίσημο βιβλίό τῆς Γ Γυμνασίου «Ὁ Δρόμος
τοῦ Θεοῦ» τοῦ ΟΕΔΒ ὅχι μόνο διδάσκεται ἡ δῆθεν ἐπίσκεψη στήν Ἱερουσαλὴμ
καὶ ἡ προσκύνηση τοῦ Ἰουδαίου ἀρχιερέως ἀπὸ τὸν Μ. Ἀλέξανδρο, ἀλλὰ δη-
μοσιεύεται καὶ ζωγραφικὸς πίνακας, πὺν εἰκονίζει τὸ ἱστορικὸ αὐτὸ ψεῦδος.
Ἐπανελημμένες καταγγελίες ἀναγνωστῶν τοῦ «Δαυλοῦ» (βλ. τόμους 1990,
1991, 1992, 1993, 1994, 1995, 1996 καὶ 1997) μέ αἴτημα νὰ ἀπαλειφθῇ ἡ διαστρέ-
βλωση αὐτὴ τῆς ἱστορικῆς ἀλήθειας ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴν ἐκπαίδευση δὲν ἔτχαν
καμμιᾶς ἀπολύτως ἀπαντήσεως ἀπὸ τοὺς ἐξουσιάζοντες τὸ ὑπουργεῖο Παιδεί-
ας.

ὑποπτες θέσεις τῆς καθηγίτριας αὐτῆς δὲν φο-
δοῦνται ὅτι κάποιοι ἄσπονδοι φίλοι μας μποροῦν
νὰ ἐκμεταλλευθοῦν «τὰ πορίσματα τῶν ἐρευνῶν
τῆς»;

Ἄς μὴ τολμήσῃ κανεὶς νὰ πῇ, ὅτι μὲ αὐτὰ ποὺ
γράφω στρέφομαι κατὰ τῆς ἐλεύθερης ἐρευνας,
κατὰ τῆς ἀπρόσκοπτης διακίνησης τῶν ἐπιστημο-
νικῶν ἀπόψεων κ.λπ.

Στὴν Ἑλλάδα τοῦ σήμερα, σ' αὐτὴ τὴν χώρα τῶν
κυριακάτικων ἰδῶν καὶ τοῦ ἀντεθνικοῦ παραληρη-
ματός των, στὴ χώρα τῶν ἀνελληνίστων δημοσιο-
γραφίσκων καὶ τῶν λογιῆς-λογῆς πανεπιστημακῶν,
ὑπάρχει σίγουρα μιὰ ὁρατὴ - ἀόρατὴ ἀστυνομία

τῆς σκέψεως, ποὺ δὲν ἀφήνει καὶ πολλὰ περιθώρια
γιά γόνιμο διάλογο καὶ γιὰ πραγματικὴ προάσπι-
ση τῶν ἐθνικῶν μας ὑποθέσεων. Στὴν Ἑλλάδα τῆς
Εὐρωπαϊκῆς Ἑνώσεως εἶναι κάποιοι, ποὺ αἰσθά-
νονται στὸ πετσί τους τίς «θωπιεῖς» τῆς προανα-
φερθείσης ἀστυνομίας. Καὶ ὑπάρχουν κάποιοι
ἄλλοι, ποὺ ἀπολαμβάνουν τὸν πακτωλὸ κάποιων
ἐρευνητικῶν προγραμμάτων...

Μετὰ τιμῆς
Μιχαὴλ Γ. Δανίνας

Ἄν. Καθηγητῆς Δημοκριτείου
Πανεπιστημίου Θράκης
Τμῆμα Η/Μ καὶ Μ/Υ

Οἱ ταγοὶ τῆς Ἀρχαιολογίας μας ἀγνοοῦν τίς χρονολογήσεις

Κύριε Λάμπρου,

Ἐπιθυμῶ νὰ κάνω συντόμως δύο διευκρινίσεις:

Α) Ἐγράφη ὅτι αἱ ἀρχαιότεραι γέφυραι τῆς
Εὐρώπης εἶναι ἐν Λακωνίᾳ (περὶ τὸ 150 π.Χ.,
τεῦχος 194) καὶ ἐν Ῥόδῳ (περὶ τὸ 408 π.Χ., τεῦχος
198). Ἐπιγραμματικῶς ἀναφέρω: α) Γέφυρα Κνω-
σοῦ - πεδιάς Μεσσαράς, μῆκος: 22 μ., πλάτος 10,50
μ., ὕψος 8,00 μ., χρονολογία 2000-1450 π.Χ. β) Γέ-
φυρα Μυκηνῶν - χεῖμαρρος Χάδος, περὶ τὸ 1500
π.Χ. γ) Γέφυρα Ναυπλίου - Ἀργούς (περιοχὴ Με-
τόχι - Καζάρμα), μ. 12,00 μ., πλ. 5,00 μ., ὕψ. 7,00 μ.,
περὶ τὸ 1200 π.Χ. ε) Κυκλώπειοι γέφυραι: Μυκῆναι
- χεῖμαρρος Πλακῆας, χεῖμαρρος Ἀγριοσυνιά, χεῖ-
μαρρος Ἀσπροράχη, χεῖμαρρος Σπηλιάς, χεῖ-
μαρρος Πλέσιας, χεῖμαρρος Κατσικόρεμα, χεῖμαρ-
ρος Ἀλωνάκι, χεῖμαρρος Χωνίκα, χεῖμαρρος Ῥέμα
τοῦ Κάστρου, 1600-1200 π.Χ. ζ) Θριάσιον Πεδίον -
Ἐλευθεραὶ - Θηβαί, περὶ τὸ 1200 π.Χ. ζ) Βραυρῶν,
μ. 9,20 μ., πλ. 9,10 μ., 5ος αἰὼν π.Χ. η) Ἀθῆναι -
Ἱερὰ Πύλη, 4ος αἰὼν π.Χ. θ) Ἐλευσίς - Ῥεῖτος, περὶ
τὸ 421 π.Χ. ι) Ἐρέτρια, περὶ τὸ 580 π.Χ. ια) Κνί-
δος, μ. 15,00 μ., πλ. 8,00 μ., 4ος αἰὼν π.Χ. ιβ) Ἄσος,
4ος αἰὼν π.Χ. ιγ) Μεσσηνία - Οἰχαλία, 4ος αἰὼν
π.Χ. κ.ά. Διὰ περισσοτέρας πληροφορίας:
«Ἀρχαῖοι Ἑλληνες Θετικοὶ ἐπιστήμονες», Κ. Γε-
ωργακόπουλος - Ἀθῆναι 1995· «Die

Ingenieurtechnik im Altertum», Merkel, C.-Berlin
1899, «The Palace of Minos at Knossos», Arthur
Evans - London 1921-35.

Β) «Δαυλός», τεῦχος 198, σελὶς 12377: ἔκρηξις
ἡφαιστείου Θήρας (1600-1550 π.Χ.). Ἡ χρονολο-
γία εἶναι λάθος. Ἡ ἔκρηξις ἔχει πλέον χρονολο-
γηθῇ ἐπιστημονικῶς μὲ τοὺς ἀσφαλεστέρους τρό-
πους τοποθετεῖται εἰς τὸ 1644 π.Χ. Διὰ περισσο-
τέρας πληροφορίας βλέπε τεῦχος «Δαυλοῦ» 161 -
Μάιος 1995, σελὶς 9571.

Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ ἐνοχλεῖ εἶναι, ὅτι ἐπιστήμονες
ὅπως ὁ κ. Χρ. Ντούμας («Σαντορίνη» - ἀρχαιολο-
γικὸς ὁδηγός, ἀχρονολόγητον, πωλεῖται ἐν τῷ
Ἑθνικῷ Μουσείῳ Ἀθηνῶν, σελ. 7, 10, 19, 23) καὶ
ἡ ἀξιόλογος ἀρχαιολόγος Ν. Μαρινάτου (*Kunst
und Religion im Alten Thera*, ἀχρονολόγητον - 1987;
- δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, σελ. 7, 11, 29, 30)
ἀγνοοῦν τὴν νεωτέραν χρονολόγησιν (1994)· καὶ
ἂν δὲν τὴν ἀγνοοῦν, ἐπειδὴ αἱ ἐκδόσεις τῶν ἀνω-
τέρω βιβλίων εἶναι παλαιότερα τῆς χρονολογήσε-
ως καὶ συνερίζονται νὰ πωλοῦνται ἀπὸ τὰ Μου-
σεῖα, διατὶ δὲν διορθώνονται;

Μὲ ἐλληνικοὺς χαίρετισμούς
Νικόλαος Σταμ. Ἀσιπώτης

Μουσικὸς
Βόλφσμπουργκ, Γερμανία

Τὸ τραγικὸ γλωσσικὸ ἀδιέξοδο τῶν σημερινῶν νέων

Κύριε Λάμπρου,

Εἶμαι ἕνας φοιτητῆς καὶ κατὰ διαστήματα ἀνα-
γνώστης τοῦ περιοδικοῦ σας. Γιὰ νὰ πετύχετε νὰ
διεισδύσετε στὴν κοινότητα τῶν νέων, θὰ πρέπει
νὰ χρησιμοποιοῦστε τοὺς «κωδικούς» τους, δια-

φυλάσσοντας βέβαια παράλληλα τὴν ἀρχαία ἑλλη-
νικὴ γλῶσσα καὶ τὰ προτυπα κείμενα. Οἱ «κωδι-
κοί» αὐτοὶ δὲν εἶναι ἄλλοι ἀπὸ τὴν νεοελληνικὴ
γλῶσσα (δὲν ἔχει νὰ κάνῃ μὲ τὸ πολυτονικὸ σύ-
στημα ποὺ χρησιμοποιεῖτε). Τὸ εὐγενικὸ αἶτημα

πού ἔχω νὰ ἀπευθύνω σὲ ἐσὰς καὶ στοὺς συνεργάτες σας πού ἀρθρογραφοῦν, εἶναι ἡ παράθεση μετὰφρασης (ἔστω σὲ παρένθεση), ὅπου χρησιμοποιοῦνται ἀρχαῖες ἑλληνικὲς προτάσεις - φράσεις. Αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ γίνη μιὰ πιεστικὴ ἀναγκαιότητα γιὰ τὸ περιοδικό σας, ἂν ἀναλογισθῇτε πὼς συνήθως μεγάλα νοήματα ἀρθρων σας καθὼς καὶ ἡ συνέχειά τους χάνονται στὴ σκέψη ὅλων μας πού δὲν γνωρίζουμε ἀρχαῖα ἑλληνικά λόγω τῆς ἀδυναμίας κατανόησης μιᾶς ἐξαιρετικῆς σημασίας φράσης. Τὸ αἶτημα αὐτὸ δὲν εἶναι προϊόν τῆς ὀκνηρίας μας νὰ γνωρίσουμε τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικά, ἀλλὰ τῆς ἀδυναμίας μας, ἀφοῦ, ὅπως πολλὴν καλὰ γνωρίζετε, αὐτοῦ τοῦ εἶδους ἡ γνώση δὲν παρέχεται πουθενά ἐκτὸς ἀπὸ συγκεκριμένα πανεπιστημιακὰ ἰδρύματα. Πρωταρχικῆς σημασίας στόχος γιὰ σὰς, ἔτσι

ὅπως τὸ ἀντιλαμβάνομαι, θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἡ «μύηση» τῶν ἀναγνωστῶν στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ σκέψη, καὶ μόνο κατὰ δεῦτερο λόγο ἡ γνωριμία μετὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ γλῶσσα. Εἶναι ὑψίστης σημασίας νὰ ἀπευθυνθῇτε σὲ ἓνα εὐρύτερο ἀναγνωστικό κοινὸ καὶ ὄχι μόνο σὲ μία «ἐλίτ», πού τυχαῖα ἢ μὴ γνωρίζει ἀρχαῖα ἑλληνικά. Θέλω νὰ ἐλπίζω ὅτι θὰ λάβετε σοδὰρὰ ὑπ' ὄψην σας τὸ αἶτημα αὐτό, προκειμένου νὰ μᾶς δγάλετε ἀπὸ τὸ ἀδιέξοδο τῆς ἀπώλειας γνώσης, ὅλων μας πού θέλουμε, ἀλλὰ χωρὶς δική μας εὐθύνη δὲν μπορούμε.

Με τιμὴ
Βασίλειος Μαργλάρας
Φοιτητῆς
Νέο Ψυχικό, Ἀθήνα

Ἑβραϊκὴ προπαγάνδα, ἀλλὰ μὲ ἑλληνικὲς λέξεις...

Ἀγαπητὲ κ. διευθυντά,
Σὰς ἀποστέλλω φωτοαντίγραφο ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα «Miami Herald».

Εἶναι πιά καιρὸς, ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες νὰ καταλάβουμε ἐπὶ τέλους ὅτι, ὅπως μᾶς ἐξηγεῖ καὶ ὁ αἰδεσιμώτατος πατὴρ Thomas Cahill, ὅτι, ἂν δὲν ὑπῆρχαν οἱ Ἑβραῖοι, δὲν θὰ μαθαίναμε οὔτε γιὰ ἐλευθερίαν οὔτε γιὰ δικαιοσύνη οὔτε γιὰ διτδήποτε ἄλλο πού ἔχει νὰ κάνῃ μετὸν πολιτισμὸ μας. Ὅλα αὐτὰ πού γράφετε ἐσεῖς τοῦ «Δαυλοῦ» καὶ πού ἐμεῖς διαδίδουμε εἶναι κουραφέξαλα. Τὸ γεγονός φυσικά ὅτι οἱ λέξεις πού χρησιμοποιοῦνται στὸ ἄρθρο τοῦ αἰδεσιμώτατου εἶναι Ἑλληνικὲς (democracy, ideas, history, program κ.λπ.) εἶναι μι-

κρολεπτομέρεια. Ὁ πάνσοφος ἱερέας μᾶς ἀποδεικνύει μὲ ἀτράνταχτα στοιχεῖα καὶ στὸ νεοεκδοθὲν διδλίο του μετὸν ὁμώνυμο τίτλο, ὅτι ὅλα εἶναι δῶρα τῶν Ἑβραίων.

Ἀπολαύστε λοιπὸν τὴν διαφήμιση πού σὰς ἀποστέλλω καὶ πάρτε το ἀπόφαση πιά: Χωρὶς τὴν τεράστια προσφορὰ τῶν Ἑβραίων θὰ ἤμασταν ὅλοι τουλάχιστον πιθηκάνθρωποι. ΤΟΝΤΑ ΡΑΜΠΑ λοιπὸν – καὶ ἐλπίζω ὅλα αὐτὰ νὰ τὰ βρῇτε ἄκρως εὐχάριστα.

Στέλιος Σερδενές
Ft. Lauderdale, Florida
Η.Π.Α.

Ὁργιο φοινικισμοῦ στὰ σχολεῖα τῶν Κυκλάδων

Κύριε διευθυντά,
Πρόσφατα ἀγόρασα τὸ διδλίο «Κυκλάδες: Πάρος - Ἀντίπαρος» τοῦ κ. Χ. Γεωργίου. Ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ συγγραφέας στὴ σελ. 11: «Στὰ χρόνια πού κύλισαν ἤρθαν νέοι μαθητὲς στὰ Γυμνάσια καὶ ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ ἔχουν ἓνα διδλίο - ὁδηγὸ στὰ χέρια τους γιὰ τὴν τοπικὴ ἱστορία...». Οἱ μαθητὲς λοιπὸν αὐτοὶ διαβάζοντας θὰ μάθουν:
Σελ. 31: «Οἱ πρῶτες ἐπιγραφὲς στὸν κόσμον ἐρχοῦνται ἀπὸ τὴν Μεσοποταμίαν τὸ 3.200 π.Χ. σὲ σφηνοειδῆ γραφή». (Οἱ ἑλληνικὲς ἐπιγραφὲς τῆς Καστοριάς τοῦ 5250 π.Χ. καὶ τῆς Ἀλοννήσου τοῦ 6.000 π.Χ. εἶναι ἀνύπαρκτες).

Σελ. 38: «Ἀπὸ τὸ τέλος τῆς τρίτης χιλιετίας π.Χ. κατεβαίνουν πρὸς τὴ νότια ἡπειρωτικὴ Ἑλλάδα οἱ πρῶτοι Ἑλληνικοὶ πληθυσμοί».

Σελ. 44-45: «Κᾶρες, Λέλεγες καὶ Φοίνικες εἶναι μετὰ τοὺς Πελαγονοὺς οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῶν Κυκλάδων...». «Οἱ Φοίνικες ἀνέπτυξαν τὴ ναυτιλία, τὸ ἐμπόριο, τὴ μεταλλουργία καὶ τὴ διοικητικὴν ἐποχὴν. Ἀπὸ τὰ παρὰ τὴν πατρίδα τους ξεχύθηκαν ἀκάθεκτοι στὸ Αἰγαῖο κατακτώντας σὰν πειρατὲς, ἀλλὰ καὶ διαδίδοντας τὸ μεγάλο πολιτισμὸ τους». «Στὴ Μήλο καὶ τὴν Ἀμοργὸν ἱδρυσαν θαφεῖα καὶ ὑφαντήρια. Ἡ ἴος μεταξὺ τῶν ἄλλων ὀνομάτων διατήρησε τὸ ὄνομα Φοινίκη καὶ ἡ Μήλος

ἐλάθε τὸ ὄνομα Βιδλὶς ἀπὸ τὴν Βίδλο τῆς Φοινίκης. Ἡ Τήνος ὀνομάστηκε Ὀφιοῦσα ἀπὸ τὸ φοινικικὸ *Tannoth*, πὺν σημαίνει φίδι(!!!) *Πρῶτοι κάτοικοι τῆς Σύρου ἦταν οἱ Φοινίκες, πὺν ἐγκαταστάθηκαν σὰν πειρατὲς στὴ θέση τοῦ σημερινοῦ χωριοῦ Φοίνικα. Ὁ Θῆρας, πὺν ἔδωσε τὸ ὄνομά του στὴ Σαντορίνη, ἦταν ἀπόγονος Φοινίκων. Τὸ φοινικικὸ ὄνομα Ὠλίαρος φανερώνει τὸ πέρασμα τῶν Φοινίκων ἀπὸ τὴν Ἀντίπαρο. Οἱ Φοινίκες μετέδωσαν*

στὰ νησιά τὸ ἀλφάθητό τους, σταθμὰ καὶ εἶδη νομισμάτων...».

Σελ. 43: «Οἱ Φοινίκες δίδαξαν τὸ φοινικικὸ ἀλφάθητο στοὺς Ἕλληνες, πὺν τὸ προσάρμοσαν στὴ γλώσσα τους ἀπὸ τὸν 8ο αἰῶνα π.Χ.».

Χωρὶς σχόλια.

Π.Π.

Περιστέρι

Ὁ Δαβὶδ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων βασιλέων στὴ Βεργίνα!

Ἀγαπητὲ κ. Λάμπρου,

Ἀπέναντι ἀκριδῶς ἀπὸ τὴν εἴσοδο τοῦ ἀρχαιολογικοῦ χώρου τῶν τάφων στὴν Βεργίνα ὑπάρχουν κάποια καταστήματα πωλήσεως ἀναμνηστικῶν εἰδῶν. Σὲ κάποιο ράφι ἐνὸς ἀπ' αὐτὰ ἐξετίθεντο μικρὲς προτομὲς ἀρχαίων Ἑλλήνων. Στὸ κάτω μέρος τῆς κάθε προτομῆς ἐνεγράφετο μὲ Λατινικοὺς (Χαλκιδικικοὺς) χαρακτήρες τὸ ἀντίστοιχο ὄνομα (π.χ. Philip, Alexander κ.τλ.).

Μὲ μεγάλη μου ἐκπληξὴ διάβασα σέ μία ἐκ τῶν προτομῶν τὸ ὄνομα David. Τὸ πρόσωπο ἦταν μᾶλλον ἀπροσδιόριστος μορφῆς, δὲν ἔμοιαζε, νομίζω, μὲ κάποιον γνωστόν, ἀλλὰ θὰ μπορούσα νὰ πῶ ὅτι θύμιζε κάτι μεταξὺ ἀρχαίας ἐλληνικῆς μορφῆς καὶ λόδου Βύρωνα. Νὰ λοιπὸν πὺν μᾶς προέκυψε ὁ Δαβὶδ στὴν Βεργίνα, ἀνάμεσα στοὺς Μακεδόνες βασιλεῖς. Τόσοι ἱστορικοὶ ἀμφισβητοῦν ἀκόμη καὶ τὴν ἱστορικότητα του. Ἀλλὰ ἀκόμη κι ἂν δὲν τοὺς λάδουμε καθόλου ὑπ' ὄψη μας, ἐξαντλήσουμε ὅλη τὴν εὐπιστία μας καὶ δεχθῶμε ὅτι ὁ Δαβὶδ ἦταν ἱστορικὸ πρόσωπο, πῶς μπορούμε νὰ ξέρομε τὴν μορφή του; Ἐνῶ γιὰ τοὺς Μακεδόνες βασιλεῖς ἔχουν διασωθῇ πλεῖστες ὅσες περιγραφές, προτομὲς, ἀγάλματα, νομίσματα κ.τλ., γιὰ τὸν Δαβὶδ δὲν ἔχει δορεθῇ ποτὲ τίποτε πὺν νὰ μᾶς ἐπιτρέπη νὰ παραστήσουμε τὸ πρόσωπό του.

Πῶς τὸ παρέστησαν λοιπὸν; Γιατί μοιάζει μὲ ἀρχαῖον Ἕλληνα, ἀλλὰ κυρίως γιατί ἐπωλεῖτο στὴν Βεργίνα; Τί σχέση εἶχε ὁ Δαβὶδ μὲ τὴν Μακεδονία; Δὲν πρόκειται μόνον γιὰ προσβολὴ τῆς νοημοσύνης μας, ἀλλὰ ἀποτελεῖ κυρίως δεδήλωσι τοῦ χώρου. Ὑδριν. Ἱεροσολία. Προσβολὴ τῆς μνήμης τῶν βασιλέων αὐτῶν, τῆς Μακεδονίας, ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ γενικώτερα.

Δὲν γνωρίζω, ποιὸς φορέας εἶναι ἀρμόδιος (ἐὰν ὑπάρχη) γιὰ τὸν ἔλεγχο τῶν καταστημάτων ἀναμνηστικῶν εἰδῶν πλησίον τῶν ἀρχαιολογικῶν χώρων, ὥστε νὰ ἀπευθυνθῶ. Ἐλπίζω, μέσω τοῦ περιοδικοῦ σας νὰ εὐαισθητοποιηθῇ κάποιος ἀρμόδιος καὶ νὰ λάβῃ σύντομα τὰ δέοντα μέτρα.

Φοβοῦμαι, πῶς, ἂν δὲν ἀντιμετωπιθῇ ἄμεσα τὸ φαινόμενο καὶ δεδομένης τῆς ἀνάγκης στηρίξεως τῶν διαφόρων ψευδοθεωριῶν (π.χ. περὶ «Μαυρὴς Ἀθηνᾶς» κ.τλ.), θὰ ὀδηγηθῶμε σύντομα σὸ νὰ βλέπουμε στοὺς ἀρχαιολογικοὺς μας χώρους νὰ πωλοῦνται καὶ ἀγγεῖα μὲ ἀνάλογες παραστάσεις καὶ νομίσματα καὶ ὅτιδήποτε ἄλλο κρίνουν σκόπιμο.

Σᾶς εὐχαριστῶ γιὰ τὴν φιλοξενία

Ἰωάννης Λάζαρης

15236 Αθήνα

Οἱ Γραικοί – καὶ ποιοὶ συκοφαντοῦν τὸ ὄνομα

Κύριε διευθυντά,

«Κούρη δ' ἐν μεγάροισιν ἀγανοῦ Δευκαλίωνος Πανδώρα Διὶ πατρὶ θεῶν σημαντορὶ πάντων μυχθεῖς ἐν φιλότῃ τέχε Γραικὸν μενεχάρμην».

[«Ἡ κόρη δὲ στὰ μέγαρα (στοὺς οἴκους) τοῦ εὐγενοῦς Δευκαλίωνος,

ἢ Πανδώρα ἐνωθεῖσα (μυχθεῖσα) μὲ τὸν Δία τὸν πατέρα τῶν θεῶν, τὸν ὁδηγὸ ὄλων, μὲ ἀγάπη (στὴν ἀγάπη) γέννησε τὸν Γραικὸ τὸν

χαιρομαχητή)].

Ἀπὸ τὸν πατέρα Δία καὶ τὴν Πανδώρα (τὴν πρώτη θνητὴ γυναῖκα) γεννήθηκε κατὰ τὴν ἐλληνικὴ θεογονία ὁ πρῶτος θνητὸς ἄνδρας στὸν κόσμο, ὁ ὁποῖος ὀνομάσθηκε Γραικὸς (ὅπως μᾶς ἀναφέρει τὸ ἀρχαῖο ἐλληνικὸ κείμενο). Νὰ γιατί μᾶς λένε Γραικοὺς. Οἱ «ξένοι» γνωρίζουν, γιατί πρέπει νὰ ὀνομαζώμεθα Γραικοί. Ἐπειδὴ αὐτὸ ἐνοχλεῖ, ἔδωσαν σκόπιμα στὴ λέξιν Γραικὸς τὴ σημασία τοῦ

«Γραικύλου». Δὲν «μποροῦν νὰ δεχτοῦν» τὸ ὅτι ὁ πρῶτος ἄνδρας πάνω στὴ Γῆ ἦταν ὁ Γραικός. Δὲν θέλουν νὰ πιστέψουν ὅτι ἀπὸ αὐτὸν «κατάγονται». Ὁ ἄλλος τὸν Γραικὸ προέρχονται τὰ «Grecia», «Greece»... καὶ ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἶναι ἀρχαιότερο τοῦ ὀνόματος «Ἑλλήν» εἶναι καὶ σπουδαιότερη ἡ σημασία του.

Ἄς σκεφτοῦμε λίγο στὸ πιὸ κάτω:

Δίας → Πανδώρα → Γραικός (ἐλληνική θεογονία).

Θεός → Ἀδάμ → Εὐα (ἐβραϊκή θεογονία).

Εἶναι εὐκόλο νὰ καταλάβουμε ἀπὸ τὸ πιὸ πάνω, γιὰ τὴν «διώκεται» ὁ Γραικός. Καθὼς καὶ ποιοὶ κρύβονται πίσω ἀπὸ τὴν ἐκστρατεία συκοφάντησής του.

Μετὰ τιμῆς

Νικόλαος Γ. Τσίτσος

Ναυπηγός, Μηχανολόγος ΕΜΠ

Καθηγητὴς Ἀκαδημίας Ἐμπορικοῦ

Ναυτικοῦ Ἀσπροπύργου

Ἐλευσίνα

Ἡ προβληματικὴ «Ὁ “Θεός” γίνεται ἐξισώσεις»

Κύριε διευθυντά,

Σχετικὰ μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα ὑπὸ τὸν τίτλο «Ὁ “Θεός” γίνεται ἐξισώσεις» τοῦ κ. Παν. Ἀναλυτῆ, ποὺ δημοσιεύθηκε στὸ τεύχος 198 τοῦ «Δ» καὶ τὸ σχετικὸ δικό σας ἄρθρο μὲ τίτλο «Ὅταν ἐπικηρύσσεται ἡ γνώση ὡς “ἀπειλή”» τοῦ τεύχους 199 θὰ ἤθελα νὰ ἐπισημάνω τὴν πληροφορία ποὺ δημοσιεύει τὸ περιοδικὸ «Τάμ», τ. 10ης Αὐγούστου 1998, σελὶς 16, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία: «Τὸ 72.2% τῶν ἐπιστημονικῶν μελῶν τῶν Ἑθνικῶν

Ἀκαδημιῶν Ἐπιστημῶν τοῦ Κόσμου δὲν πιστεύουν στὸν Θεό». Τὸ περιοδικὸ προσθέτει ὅτι «τὸ 1914 τὸ ποσοστὸ ἦταν 52.7%».

Νομίζω ὅτι ἡ πραγματικότητα αὐτὴ αἰτιολογεῖ τὴν βασιμότητα τῆς προβληματικῆς τοῦ «Δαυλοῦ» καὶ ταυτόχρονα θέτει ἐκτὸς ἐποχῆς τοὺς ἐπικριτὲς του.

Μετὰ τιμῆς

K.M. - Α.

Ἀθήνα

Ὁ περίεργος θάνατος τοῦ ἐλληνιστῆ Μίλμαν Πάρρυ

Ἀγαπητοὶ φίλοι τοῦ περιοδικοῦ «Δαυλός»,

Πολλὲς φορὲς στὸ περιοδικὸ σας διάβασα γιὰ τὸν δίκαιο θάνατο (τὸν σκότωσε ἓνα φορηγὸ) τοῦ Μιχαὴλ Βέντρις, τοῦ νεαροῦ Ἀγγλοῦ ἀρχιτέκτονος, ποὺ ἀποκρυπτογράφησε τὴν Γραμμικὴ Γραφὴ Β καὶ ἀπέδειξε ὅτι ἦταν Ἑλληνικὴ γραφὴ ποὺ ἀπέδιδε τὴν πανάρχαια Ἑλληνικὴ Γλώσσα τῆς Μινωϊκῆς Κρήτης, ὅταν ὁλόκληρο τὸ γλωσσολογικὸ κατεστημένο ἀπέκλειε αὐτὴ τὴν ἐκδοχή. Ὅμως ποτὲ δὲν ἐδιάβασα κάτι γιὰ τὴν «αὐτοκτονία» (;) ἐνὸς ἄλλου σπουδαίου ἐρευνητοῦ, τοῦ Milman Parry.

Ὁ Milman Parry ἄρχισε τὶς σπουδὲς του στὶς ΗΠΑ καὶ τελείωσε τὴν διδακτορικὴ διατριβὴ του στὴν Γαλλία. Διωρίσθηκε καθηγητὴς στὸ Χάρβαρντ, ὅπου ἄρχισε τὶς ριζοσπαστικὲς ἐργασίες του γιὰ τὴν κλασσικὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ μίαν ἡμέρα βρέθηκε σκοτωμένος σὲ ἓνα «μοτέλ» μὲ ἓνα περιστροφὸ δίπλα του, σὲ ἡλικία 33 ἐτῶν, ὅσο ἀκριδῶς καὶ οἱ Βέντρις. Καὶ τὸ κατεστημένο ἀπεφάνθη ὅτι αὐτοκτόνησε, «γιατὶ δὲν ἦταν σίγουρος γιὰ τὸ μέλλον τῆς θέσεώς του»!! Ἡ προφανὴς ἀτιμὴ καὶ ἀναξιόπιστη αὐτὴ «ἐρμηνεία» τῶν αἰτίων τοῦ θανάτου τοῦ Πάρρυ, ὅσο καὶ νὰ προσπαθῇ ὁ ἐξουσιασμός,

δὲν πείθει. Ἀλλὰ πάντοτε θὰ ὑπάρχουν ἄνθρωποι, ποὺ δὲν θὰ δειλιάζουν, ὅπως ἡ Edith Hamilton, ὁ H. Loyd Jones, ὁ A. Andrews, ὁ A.H. Armstrong, ὁ E. Badian, ὁ K. J. Dover, ὁ G. Huxley, ὁ A. H. M. Jones, ὁ G.S. Kirk, ὁ D. Page, ὁ M. Robertson, ὁ Schliemann, ποὺ θὰ συνεχίζουν τὸ ἔργο τῶν Parry καὶ Ventris, ὅπως καὶ τώρα συνεχίζουν τελευταῖα οἱ Victor Davis Hanson καὶ John Heath μὲ τὸ περίφημο βιβλίο των «Ποιὸς ἐφόνευσαν τὸν Ὀμηρον;» ἢ τὸ ἄλλο, «The other Greeks» κ.λπ. Τὸ βιβλίο δὲ αὐτὸ πρέπει νὰ μεταφρασθῇ στὴν ἑλληνικὴ καὶ νὰ γίνῃ κτῆμα ὅλων ὅσοι ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴν ἐλευθερία τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας καὶ γιὰ τὸ μεγαλεῖο καὶ τὴν προσφορὰ τοῦ ἐλληνισμοῦ στὴν ἀνθρωπότητα.

Υ.Γ. Δὲν παραλείπω νὰ ζητήσω συγγνώμη, ποὺ παρέλειψα καὶ ἄλλους συγχρόνους (Jefferson, M. Λέφκοβιτς κ.λπ.).

Διατελῶ ὑμέτερος

Δ. Ι. Χαλέας

Σύμβουλος Ἀσφαλείων

Σικάγο, ΗΠΑ

Οἱ Η.Π.Α., ἡ Εὐρωπαϊκὴ Ἑνωσις ὁ Ἀφροϊσμός καὶ ἡ Ἑλληνικότης

Οἱ Η.Π.Α. εἶναι κράτος πολυφυλετικὸ μὲ ἐνιαῖο πολιτιστικὸ πρότυπο, ἔστω καὶ ἂν αὐτὸ σχεδὸν σημαίνει ἑλλειψιν πνευματικοῦ πολιτισμοῦ. Αὐτὸ δὲ τὸ πολιτιστικὸ πρότυπο δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα κάποιου συγκρητισμοῦ τῶν διαφόρων ἐθνικῶν πολιτιστικῶν στοιχείων ποὺ εἰσῆχθησαν στὴ χώρα. Ἡ προσπάθεια νὰ συγκεράσῃ τὶς διάφορες θρησκείες μὲ τὴν ἐμφάνισιν διαφόρων μεσοίων ἀπέτυχε. Στὶς καλὰς τέχνας συνεχίζει νὰ εἶναι ἐν πολλοῖς ἀντιγραφεὺς τῆς Εὐρώπης. Ὅπως καὶ στὴν φιλοσοφία, ποὺ ἐκτὸς τῆς πρακτικῆς τοιαύτης, τὴν ἔχει σχεδὸν ἀποτάξει ἀπὸ τὸ πολιτιστικὸ του πρότυπο.

Σὲ αὐτὴ τὴν διοθεωρία ἡ Εὐρώπη φαίνεται νὰ θέλῃ νὰ ἀντισταθῇ. Καὶ ἀναφύονται δύο ἐρωτήματα: α) Γιατί ἡ Εὐρώπη; Καί: β) Ποιὰ Εὐρώπη; Οἱ λόγοι ποὺ συνηγοροῦν γιὰ τὴν Εὐρώπη εἶναι πολλοί. Κατ' ἀρχὰς σὲ χῶρο ὅπου ἀνεφάνη ἡ Ἀναγέννησις, εἶναι πιὸ πρόσφορη ἢ ἐπανεμφάνισίς της· καὶ αὐτό, γιατί ἡ Εὐρώπη ἱστορικὰ - πολιτιστικὰ κατὰγεται ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Τὸ ἀλφάθητο τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν εἶναι ἑλληνικόν, παρὰ τὰ διάφορα σημεῖα στίξεως καὶ τὴν διαφορετικὴ προφορὰ γραμμάτων. Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὴν γλῶσσα ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς εἶχε ἀπλωθῇ σὲ ὅλη σχεδὸν τὴν ἡπειρὸ ἀπὸ τὶς ἑλληνικὰς ἀποικίας. Οἱ ἀντιστοιχίαι ἀνάμεσα στοὺς προχριστιανικοὺς θεοὺς τῶν διαφόρων λαῶν μὲ τοὺς ἑλληνικοὺς αὐτὸ ἀποδεικνύει. Καὶ τέλος διεδόθη (δὲν ἐπεβλήθη) περαιτέρω γεωγραφικὰ ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους κατακτητές. Ἀκόμα καὶ μὴ εὐρωπαϊκοὶ λαοί, ποὺ κατέκτησαν εὐρωπαϊκὰς χώρας, ἐδέχθησαν τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ ὑπερημύνθησαν τῆς πολιτιστικῆς κληρονομίαις τοῦ τόπου. Κάτι ἀντίστοιχο συμβαίνει καὶ σήμερα μὲ τοὺς διάφορους οἰκονομικοὺς μετανάστες. Ἀφοῦ περᾶσῃ ἡ πρώτη γενεὰ καὶ ἀποτιναχθῇ ἡ ὕλικὴ ἐξαθλίωσις, ἡ δευτέρη γενεὰ θὰ θελήσῃ νὰ ἀποτινάξῃ καὶ τὴν πνευματικὴν, γιατί ἤδη ἡ σύγκρισις τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ μὲ τὶς δικὰς τοὺς πολιτιστικὰς καταβολὰς τοὺς ἔχει δώσει τὸ ἐρέθισμα. Ἡ τρίτη γενεὰ θὰ ζυμωθῇ ἀκόμα περισσότερο μὲ τὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμὸν καὶ θὰ θελήσῃ νὰ μάθῃ τὴν ἱστορίαν του. Τέλος ἡ τέταρτη γενεὰ θὰ ὑπερασπισθῇ τὴν κληρονομίαν τοῦ τόπου, ὅπου ζῇ καὶ μάλιστα σὰν νεοπροσῆλυτη φανατικώτερα.

Ὅμως οἱ κάτοικοι τῶν ΗΠΑ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ θεωρηθοῦν ἀκριβῶς κληρονόμοι τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ παρὰ τὴν καταγωγὴν τοὺς (οἱ περισσότεροι προέρχονται ἀπὸ τὴν Εὐρώπη) καὶ τὴν χρῆσιν τῆς ἀγγλικῆς γλώσσης. Ὁ λόγος εἶναι ἓνας καὶ μοναδικός, καὶ ἐξ αὐτοῦ ἀπορρέουν ὅλοι οἱ ἄλλοι. Ἡ ἀποίκισις τῆς Ἀμερικῆς διαφέρει καθ' ὅλοκληρίαν τῆς ἀποικίσεως τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ποὺ μετῴκιζε ἓνα τμήμα τοῦ πληθυσμοῦ μίαις πόλεως μεταφέροντες τὶς ἀποσκευές του αὐτοῦσιο καὶ τὸν πολιτισμὸν τῆς μητροπόλεως. Ἡ Ἀμερικὴ ἐχρησιμοποιήθη κυρίως ἀρχικὰ ὡς τόπος ἐξορίας εἴτε αἵρετικῶν εἴτε ποινικῶν καταδικῶν. Ὁ δὲ πληθυσμὸς τῆς συνεπληρώθη ἀπὸ μία πανσπερμία ἀπελπισμένων, ποὺ σκοπὸν εἶχαν τὸν πλουτισμὸν χωρὶς καμμία πολιτιστικὴ ἔγνοια. Ὁ γρηγόρος πλουτισμὸς καὶ ὁ μύθος τῶν ἴσων εὐκαιριῶν εἶναι ἔκτοτε ἡ κυρίαρχη τάσις στὴν ζωὴ τῶν ΗΠΑ. Εἶναι ἡ τάσις ποὺ ἐξέθρεψε τὸ «ἀμερικανικὸ ὄνειρον». Οἱ τέχνες, οἱ ἐπιστῆμες, κάθε ἐκφράσις τῆς καθημερινότητος σὲ αὐτὸ ἀποσκοποῦν, τὸ κέρδος.

Αὐτὸ τὸ σύστημα μὲ τὸ καθαρῶς οἰκονομιστικὸ περιεχόμενον ἔχει στηθῇ πάνω σὲ κα-

θαρά θεοκρατικές βάσεις. Τὸν θρησκευτικὸ παράδεισο ἔχει ὑποκαταστήσει ὁ παράδεισος τοῦ «ἀμερικανικοῦ ὄνειρου», πού, γιὰ νὰ τὸν κερδίση κάποιος, πρέπει νὰ ὑπακούῃ τυφλὰ στὸ εὐαγγέλιο τῆς ἀγορᾶς, ὅπως κάποτε στὸ θρησκευτικόν. Προφήτες τοῦ νέου θεοῦ - κέρδους εἶναι οἱ καλοντυμένοι ἐπιχειρηματίες, τραπεζίτες καὶ μεγαλομέτοχοι ἐταιρειῶν. Ὅσο γιὰ τὸ ἱερατεῖο, πού θὰ διαδώσῃ καὶ θὰ κρατήσῃ κυρίαρχη τὴν νέα θρησκεία, τὸ ἀποτελοῦν οἱ κάθε λογῆς «γιάπυς», στελέχη τῶν ἐταιρειῶν. Πολὺ σωστά ἡ Ἀγγελικὴ Λάιου, καθηγήτρια στὸ πανεπιστήμιον τοῦ Χάρβαρντ καὶ τακτικὸ μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν σ' ἓνα τῆς ἄρθρο στὴν «Καθημερινή» τῆς Κυριακῆς 6 Ἰουλίου 1998 ἐπισημαίνει τὴν ὁμοιότητα τῶν κοινωνιῶν τοῦ Βυζαντίου καὶ τῶν Η.Π.Α. καὶ τὴν θεωρεῖ ὡς αἰτία τῆς ἐπιτυχίας τῆς ἐκθέσεως «Ἡ δόξα τοῦ Βυζαντίου» στὴ Νέα Ὑόρκη. Παραλείπει ὅμως νὰ τονίσῃ καὶ τὴν ἔλλειψιν πολιτισμοῦ καὶ στίς δύο κοινωνίες. Ἡ δὲ ἔλλειψις πολιτισμοῦ φαίνεται στὴν γλῶσσα, πού καὶ οἱ δύο κοινωνίες διέστρεψαν (τὴν ἑλληνικὴ καὶ τὴν ἀγγλική), γιατί δὲν ἔκαναν πολιτιστικὴν χρῆσιν, ἀλλὰ τὴν ἐχρησιμοποίησαν μόνον ὡς μέσον ἐπικοινωνίας. Εἶναι γνωστὴ ἡ ρῆσις, ὅτι «Ἀγγλοι καὶ Ἀμερικανοὶ εἶναι ὁ ἴδιος λαὸς πού τοὺς χωρίζει ἡ κοινὴ γλῶσσα».

Ἡ μόνη φυλετικὴ ὁμάδα πού ἔφερε στὴν Ἀμερικὴ τὸν ὅποιον πολιτισμὸ τῆς, εἶναι οἱ μαῦροι τῆς Ἀφρικῆς. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ εἶναι ἡ μόνη ὁμάς, πού τραγούδησε τοὺς καημοὺς τῶν μελῶν τῆς καὶ ἀνεζήτησε τὰ ὄνειρά τῆς. Εἶναι ἡ μόνη ὁμάς, πού κατῴρθωσε νὰ παραγάγῃ καλλιτεχνικὸ ἔργο, τὴν τζάζ. Ἡ προβολὴ τῆς μουσικῆς τζάζ καὶ ἡ παγκόσμια ἀποδοχὴ τῆς ἴσως νὰ εἶναι καὶ ἡ αἰτία τῆς ἐμφάνισεως τοῦ «ἀφροκεντρισμοῦ» ἢ «ἀφροϊσμοῦ» στίς Η.Π.Α. Ὁ Μαρτὶν Μπερνάλ εἶχε σίγουρα εὐήκοα ὦτα, ὅταν διετύπωσε τὴν θεωρίαν του. Δὲν εἶναι δὲ τυχαία ἡ ἐπιλογὴ του, ἀφοῦ στοὺς διάφορους ἐπιστήμονες, πού διέλυσαν τὴν πράγματι γελοία θεωρίαν του, ἡ ἀπάντησις τοῦ ἰδίου καὶ τῶν ὁπαδῶν του εἶναι ὑβρεῖς καὶ κυρίως ὁ χαρακτηρισμὸς τοὺς ὡς ρατσιστῶν. Καὶ ὅς εἶναι ἡ «μετ' ὅτι θέλω» ἐπιβολὴ τῆς ἀντιεπιστημονικῆς θεωρίας του χειρότερη μορφὴ ρατσισμοῦ. Καὶ θύμα τοῦ ρατσισμοῦ του εἶναι ὁ ἑλληνικὸς καὶ κατ' ἐπέκτασιν ὁ εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς. Ἡ δὲ καλύτερη ἀπάντησις στίς καινοφανεῖς αὐτὲς θεωρίες εἶναι ἡ ἔρευνα καὶ ἀποκάλυψις τοῦ ἀπώτατου ἑλληνικοῦ παρελθόντος.

Πολὺ σωστά ὁ φιλόλογος Χρῖστος Δάλκος τελειώνει ἓνα ἄρθρο του, πού ἀναιρεῖ τίς γλωσσολογικὰς θεωρίες τοῦ Μ. Μπερνάλ, γράφοντας ὅτι: «Ἐχω τὴν ἐντύπωση, ὅτι ὅλα αὐτὰ δὲν εἶναι ἀπλὰ παιχνίδια τοῦ μυαλοῦ, ἀλλὰ ὅτι ἀντίθετα ἡ (ἐνδοσυγκριτικὴ) συσχέτιση ἀρχαιοελληνικῶν καὶ “νεο” ἐλληνικῶν (στὴν οὐσίαν πρωτοελληνικῶν) στοιχείων εἶναι ὁ μόνος τρόπος γιὰ νὰ πετύχουμε μιὰ θεαματικὴ αὐξηση τῶν γνώσεών μας γιὰ τὴν πρωτοελληνικὴ, βασισμένων σὲ ὑπαρκτά, αὐτόχθονα στοιχεῖα καὶ συσχετίσεις καὶ ὄχι στὸ χιμαιρικὸ κινήγι σημιτικῶν ἐτυμολογήσεων τραδηγμένων ἀπὸ τὰ μαλλιά. Ἄν ἀναλογισθοῦμε ὅτι τὸ ζήτημα τῆς ἀπώτατης καταγωγῆς τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ εἶναι ἄμεσα συνδεδεμένο μετ' αὐτὸ τῆς καταγωγῆς τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς αὐτογνωσίας γενικά, καταλαβαίνουμε ποίος θὰ μπορούσε καὶ θὰ πρέπει νὰ εἶναι ὁ ρόλος μας καὶ ἡ συμβολὴ μας στὸ θέμα, τόσο ὡς Ἕλληνων ὅσο καὶ ὡς Εὐρωπαίων». («Καθημερινή», 20 Ἰουλίου 1998).

Καὶ αὐτὸ εἶναι μία πρόκλησις γιὰ τὴν Εὐρώπην καὶ ἓνας κόλαφος γιὰ τοὺς διαφόρους ἄλλοδαποὺς καὶ ἡμεδαποὺς σημιτολόγους.

Ἀθανάσιος Κουκοβίστας

Τὸ ἀρχαιότερο δείγμα Τέχνης τοῦ ἀνθρωπίνου εἴδους βρέθηκε στὴν Καρδιά Πτολεμαΐδας

**ΜΙΛΟΥΝ ΣΤΟΝ «Δ» ΟΙ ΓΝΩΣΤΕΣ ΤΟΥ ΗΛΙΚΙΑΣ
500 ΧΙΛΙΑΔΩΝ ΧΡΟΝΩΝ «ΠΡΩΤΟΓΛΥΠΤΟΥ»**

*Ἐνὰ χεῖρας τὸ ἀνθρωπόμορφο «Πρωτόγλυπτο». Ὑπολογί-
ζεται ὅτι γιὰ τὴν δημιουργία ἐνὸς λιγνιτικοῦ στρώματος
ἀπαιτοῦνται 500-800 χιλιάδες ἔτη· αὐτὴ καὶ ἡ ἐλάχιστη ἡλι-
κία πὺν μπορεῖ νὰ δοθῇ στὸ ἐντυπωσιακὸ εὔρημα.*

Τὰ ἀνθρωπολογικὰ καὶ παλαιοντολογικὰ εὔρηματα, πὺν τὰ τελευταῖα χρόνια ἔρχο-
νται στὸ φῶς στὴν εὐρύτερη περιοχή τῆς Μακεδονίας, ἀναδεικνύονται σὲ ὑψίστης
ἱστορικής σπουδαιότητας τεκμήρια, πὺν ἀφ' ἐνὸς φωτίζουν τὴν ἀρχέγονη ἀπώτατη πο-
ρεία τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀφ' ἐτέρου καταρρίπτουν τὰ γνωστὰ δόγματα περὶ προελεύ-
σεως τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν Ἀφρική καὶ τῆς μεταγενέστερης μετάβασής του στὴν
Εὐρώπη (βλ. «Δαυλόν», τόμοι 1989, 1990, 1991, 1992, 1993, 1994, 1995, 1996 καὶ 1997).
Ὁ λόγος αὐτὴ τὴ φορά γιὰ τὸ «Πρωτόγλυπτο τῆς Μακεδονίας» (ἔτσι ὠνομάσθηκε ἀπὸ
τὸν ἀνθρωπολόγο κ. Ν. Πουλιανό), μία ἀνθρωπόμορφη γλυπτική ἀναπαράσταση ἡλι-
κίας 500-800 χιλιάδων ἐτῶν. Τὸ «Πρωτόγλυπτο» βρέθηκε τυχαίως στὴν λιγνιτικὴ πε-
ριοχὴ τῆς Πτολεμαΐδος ἀπὸ τὸν τεχνικὸ τῆς ΔΕΗ κ. Κ. Παπακωνσταντίνου, ὁ ὁποῖος
τὸ παρέδωσε στὸ Μουσεῖο τοῦ δήμου Πτολεμαΐδος, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐπεδόθη στὸν πα-
λαιoανθρωπολόγο κ. Ν. Πουλιανό, πρόεδρο τῆς Ἀνθρωπολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλά-
δος, ὁ ὁποῖος τὸ μελέτησε καὶ τὸ ἐξετίμησε.

ΤΟ ΗΛΙΚΙΑΣ 500.000 ΕΤΩΝ «ΠΡΩΤΟΓΛΥΠΤΟ» Συνέντευξη τοῦ Νίκου Α. Πουλιανού

Ὁ παλαιονθρωπολόγος κ. Ν. Πουλιανός (δεξιὰ) ἐξηγεῖ στὸν συνεργάτη τοῦ «Δ.» κ. Μ. Μαμανέα τὰ σχετικά μὲ τὸ «Πρωτόγλυπτο τῆς Πτολεμαΐδας».

Ὁ «Δ» ἐκτιμώντας τὴν τεράστια σημασία τοῦ εὐρήματος ἀπευθύνθηκε στὸν ἀρμοδιώτερο γιὰ τὴν ὑπεύθυνη ἐνημέρωση τῶν ἀναγνωστῶν μας, τὸν κ. Ν. Πουλιανό, ὁ ὁποῖος μᾶς παρεχώρησε τὴν ἀκόλουθη συνέντευξη:

Σχόλια γιὰ τὸ νέο νομοσχέδιο περὶ πολιτιστικῆς κληρονομιάς

Πολλὰ ἔχουν εἰπωθῇ γιὰ τὸν περίφημο νέο ἀρχαιολογικὸ νόμο. Ὡς ἀρχίσουμε ὅμως μὲ τὰ στοιχεῖα ποῦ μᾶς παραθέτει ἡ ἐφημερίς «Ἐπεन्दυτής» στὸ φύλλο τῆς 28 Φεβρουαρίου 1998, ποῦ ἔχει θέμα ὄχι τὸν ἀρχαιολογικὸ νόμο, ἀλλὰ τὰ ἴδια τὰ ἀρχαῖα καὶ συγκεκριμένα τὰ μουσεῖα καὶ τοὺς ἀρχαιολογικοὺς χώρους. Γράφει λοιπὸν ἡ συντάκτρια τοῦ ἄρθρου: «Τὸ 1995 ἐπισκέφθηκαν τὸν ἀρχαιολογικὸν ὄμιον τῆς Ὀλύνθου στὴν Χαλκιδικὴ μόνον 22 ἄνθρωποι. Τὸ 1994 τὸ μουσεῖο Πατρῶν προσέλαβε 112 ἐπισκέπτες καὶ τὴν ἐπόμενη χρονίαν κανέναν. Ἀκόμη πιὸ περίεργον εἶναι ὅτι, ἐνῶ τὸ 1994 τὸ μουσεῖο τῆς Θάσου ἐγένετο πόλος ἐλξης γιὰ 10.300 ἐπισκέπτες μὲ ἔσοδα 4 ἑκατομμυρίων δραχμῶν, τὴν ἐπόμενη χρονίαν τὸ ἐπισκέφθηκαν μόνον 7 καὶ εἰσπράχθηκαν ἀκριβῶς 3000 δραχ. Ἀκόμη χειρότερα ἦσαν τὰ πράγματα γιὰ τὸ μουσεῖο τῆς Χίου, τὸ ὁποῖον καὶ τὶς δύο χρονιὰς εἶχε μηδενικὸ ἀριθμὸν ἐπισκεπτῶν».

Βέβαια ἓνα κράτος καὶ ἓνα ὑπουργεῖο πολιτισμοῦ ποῦ σέβονται ἐμπράκτως τὴν

Μάριος Μαρανέας: *Πρὶν ἀπὸ λίγο καιρό, κ. Πουλιανέ, εἴχατε ἀνακοινώσει τὴν εὕρεση ἑνὸς παναρχαίου γλυπτοῦ, ἐνὸς «Πρωτογλύπτου», ὅπως τὸ ὀνομάσατε. Περὶ τίνος ἀκριδῶς πρόκειται;*

Νίκος Πουλιανός: Ἀνεκοίνωσα πράγματι στὸ δελτίο εἰδήσεων τοῦ «ANTENNA» στίς 3 Ἰουνίου τὴν ὑπαρξη, τὴν ἀνεύρεση, ἐνὸς ἀρχεγόνου πρωτογλύπτου κατασκευάσματος, ἐνὸς πετρώματος πού εἶχε ἤδη μία σχηματοποιημένη μορφή, πού – κατὰ παρομοίωση – μοιάζει κάπως μὲ «χιονάνθρωπο», καὶ στὸ ὁποῖο ἔχουν γίνεи παρεμβάσεις ἀπὸ τὸν προϊστορικό ἄνθρωπο πάνω στὰ διάφορα μέρη τῆς πέτρας. Συγκεκριμένα οἱ παρεμβάσεις αὐτὲς εἶναι ὁ σχηματισμὸς δύο ματιῶν, δύο ρουθουνιῶν, ἐνὸς λαιμοῦ, ὁ ὁποῖος ὥστόσο προϋπήρχε σὲ ὑποτυπῶδες σχῆμα καὶ λειάνθηκε ἐπιπλέον, ἐνὸς φαλλοῦ καὶ μιᾶς διατρήσεως ἀπὸ ὦμο σὲ ὦμο ἐνε- νήντα χιλιοστῶν τελείως καὶ ἀναμφισβητήτως τεχνητῆς. Αὐτὸ εἶναι μία πρω- ταρχική ἀνακοίνωση. Μὲ βάση τὰ στρωματογραφικὰ δεδομένα, πού ἀκόμα ἐπε- ξεργαζόμαστε, δείχνει τὸ γλυπτὸ νὰ εἶναι 500.000 ἐτῶν τουλάχιστον. Ἴσως ὅμως νὰ φθάνη ἢ καὶ νὰ ξεπερνᾷ τὴν ἡλικία τοῦ Ἀρχάνθρωπου τῶν Πετραλώνων (750.000 ἔτη). Σὲ κάθε περίπτωση πάντως μιᾶμε γιὰ ἡλικία ἄνω τοῦ μισοῦ ἑκα- τομμυρίου ἐτῶν. Εἶναι πράγματι μία συνταρακτικὴ ἀνακάλυψη, καθὼς τὸ ἀρχαι- ὂτερο δείγμα τέχνης πού εἴχαμε ἕως τώρα στὸν κόσμον δὲν ξεπερνᾷ τίς 40-50.000 χρόνια.

Μοιάζει μὲ σύγχρονη ἀφηρημένη Τέχνη!

Μ.Μ.: *Τὸ «Πρωτόγλυπτο» παρουσιάζει ὁμοιότητες μὲ τὰ ἄλλα δείγματα τέ- χνης τοῦ προϊστορικοῦ ἀνθρώπου;*

Ν.Π.: *Θὰ ἔλεγα ὅτι δὲν παρουσιάζει καμμία ὁμοιότητα, διότι, ὅπως τὸ βλέπουμε*

πολιτιστικὴ μας κληρονομιά, τὸ πρῶτο πού θὰ ὄφειλαν νὰ κάνουν, θὰ ἦτο ἡ προ- βολὴ καὶ ἡ σωστὴ ἀξιοποίησις τῶν ἀρχαιολογικῶν χώρων καὶ μουσείων, καὶ ὡς τελευταῖο σίγουρα μέλημα θὰ εἶχαν τὴν ἀλλαγὴ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ νόμου. Ἀλλα- γή, γιὰ ποιὸν λόγο; Δὲν εἶναι ὁ παλαιὸς νόμος ὁ ὑπαίτιος τοῦ αἵσχους πού ἐπι- κρατεῖ στὸν ἐλλαδικὸν χώρον ἀναφορικά μὲ τὴν προστασία τῶν ἀρχαιολογικῶν μας μνημείων, ἀλλὰ ἡ νοοτροπία τῶν ἀρμοδίων, πού χρόνια τώρα δὲν ἐννοοῦν νὰ ἀντι- ληφθοῦν, ὅτι κρατᾶμε ἕναν θησαυρὸ στὰ χέρια μας καὶ δὲν ξέρουμε νὰ τὸν ἐκμε- ταλλευθοῦμε σωστά. Μοιάζει, σὰν νὰ ἔχουμε ἕνα χωράφι μὲ ἀγριόχορτα, καὶ τὸ μό- νο μέλημά μας εἶναι πῶς θὰ τὸ καθαρίσουμε καὶ ὅχι πῶς θὰ τὸ ἀξιοποιήσουμε, πῶς θὰ τὸ καλλιεργήσουμε. Κάπως ἔτσι ἔχει ἡ κατάσταση· καὶ εἶναι γνωστὴ δυστυχῶς: εἶναι πασίδηλον πῶς λειτουργεῖ αὐτὸ τὸ κράτος.

Καὶ φυσικὰ ἕνας ἀπὸ τοὺς τομεῖς ὅπου αὐτὸ ἀσχεῖ τὸν ἔλεγχον καὶ ἔχει τὴν πρω- τοκαθεδρία εἶναι, καὶ πάλι δυστυχῶς γιὰ μᾶς, καὶ ἡ ὑπόθεσις πολιτισμὸς. Ὑπόθε- σις τοῦ κράτους καὶ ὅχι τῶν Ἑλλήνων. Καὶ ἂν εἴχαμε νὰ κάνουμε μὲ κράτος ἑλλη- νικῶν ἀξιών, αὐτὸ θὰ ἦτο εὐτύχημα· στίς μέρες μας ὅμως λόγῳ τῆς ἀπουσίας μιᾶς τέτοιας κρατικῆς ἑλληνικῆς ὀντότητας, εἶναι δυστύχημα. Καὶ ἀπὸ ἐκεῖ θὰ ξεκινή- σουμε.

σὲ ὄρθια στάση καὶ μὲ φαλλό, σ' ἐμένα τουλάχιστον δίνει τὴν ἐντύπωση τοῦ ἀνθρωπομόρφου, χωρὶς βέβαια νὰ ἀποκλείεται καὶ τὸ ζωόμορφον. Μοιάζει δηλαδὴ κατὰ κάποιον τρόπο μὲ σύγχρονη ἀφηρημένη τέχνη. Νομίζω, ὅτι εἶναι μία προσπάθεια τοῦ ἀρχανθρώπου νὰ ξεπεράσῃ τὸν ἑαυτό του, ὅπως ἀκριβῶς κι ἕνα παιδί, πὺν προσπαθεῖ νὰ δημιουργήσῃ κάτι.

Μ.Μ.: Δυνάμεθα λοιπὸν νὰ ὑποθέσουμε ὅτι ὁ ἀρχάνθρωπος ἀσχολεῖται μ' αὐτὴν τὴν ἔστω ὑποτυπώδη μορφὴ τέχνης, ἀφοῦ προηγουμένως ἔχει λύσει τὰ προβλήματα ἐπιδιώσεώς του;

Ν.Π.: Ὅπωςδήποτε, ἔστω κι ἂν ἀσχολήθηκε ἐλάχιστα. Τὸ πιθανώτερο εἶναι (τὸ εὔρημα) νὰ ἀνήκῃ σὲ μία μεσοπαγετώδη περίοδο, ὁπότε ὑπάρχει καὶ ἀφθονώτερο κυνήγι καὶ ἀφθονώτερη φυτική τροφὴ γύρω του, ἐνῶ, ἂν συζητούσαμε γιὰ παγετώδη περίοδο, δὲν θὰ εἶχε οὔτε τὴ διάθεση νὰ κἀνῃ τέτοια προσπάθεια. Γεγονός πάντως εἶναι ὅτι ἀκόμη ὁρισκόμαστε σὲ πολὺ προκαταρκτικὸ στάδιο. Ὁ τίτλος πὺν ἔδωσα στὴν ἀνακοίνωσή μου εἶναι «Οἱ Μεσοπλειστοκαινικὲς ρίζες τῆς Τέχνης» καὶ τὸ ὄνομα, ὅπως δικαιούται κάθε ἐρευνητὴς νὰ δώσῃ στὴν ἀνακάλυψή του, εἶναι «Πρωτόγλυπτο τῆς Μακεδονίας».

Ἕνα Ρωμαῖκο κράτος τέλειος ἀδιαφορίας

Μ.Μ.: Ποῦ ἀκριβῶς ἀνευρέθη τὸ «Πρωτόγλυπτο»;

Ν.Π.: Στὰ ὄρυχεῖα Καρδιάς τῆς Πτολεμαίδας, ὅπου καὶ πολλὰ ἄλλα εὔρηματα ἔρχονται στὸ φῶς. Ὅμως, ὅπως γνωρίζετε, εἴμαστε κράτος ἀνοργάνωτο, λειτουργοῦμε μὲ παρωχημένες δομές, ἐνῶ θὰ ἦταν πανεύκολο, ὅπως ἔχω κατ' ἐπανάληψη προτείνει καὶ στὸ Ὑπουργεῖο Ἀνάπτυξης καὶ στὴ ΔΕΗ, νὰ ἀναπτύξουν τὸ πρόγραμμα πὺν προβλέπει τὴ διάσωση τέτοιων εὑρημάτων καὶ χρηματοδο-

Τὸ ἄρθρο 28 λοιπὸν ρητῶς ἀναφέρει: «Ἡ ἐξαγωγή μνημείων ἀπαγορεύεται, ἐκτὸς ἂν ἔχῃ δοθῇ προηγουμένως ἄδεια, ἢ ὁποῖα μπορεῖ νὰ χορηγηθῇ μόνον ἂν τὰ μνημεῖα δὲν ἔχουν ἰδιαίτερη σημασία γιὰ τὴν πολιτιστικὴ κληρονομιά τῆς χώρας καὶ δίδεται μὲ ἀπόφαση τοῦ ὑπουργοῦ ὕστερα ἀπὸ γνώμη τοῦ Συμβουλίου». Καὶ ἐδῶ τίθεται τὸ ἐρώτημα: Ποίος μπορεῖ νὰ καθορίσῃ, ποιά ἢ «ἰδιαίτερα σημασία» ἐνὸς μνημείου καὶ μὲ ποιά κριτήρια; Γιατὶ δὲν ἀναφέρονται στὸ νέο σχέδιο νόμου τὰ κριτήρια αὐτά; Καὶ πῶς ἕνας ὑπουργὸς Πολιτισμοῦ ἀναδεικνύεται ὡς ὑπεραρχαιολόγος, ἔχοντας τὸν τελευταῖο λόγο, χωρὶς νὰ εἶναι οὔτε κἀν πτυχιούχος ἀρχαιολογίας; Καὶ τί συμβαίνει, ὅταν, ὅπως καταγγέλλεται στὴν ἐφημερίδα «Καθημερινή» τῆς Κυριακῆς 28 Ἰουνίου 1998 (ὅπως τόνιστηκε στὴν ἡμερίδα τοῦ συλλόγου τῶν ἀρχαιολόγων), «στὴν ἐπιστροφή σύνταξης τοῦ νομοσχεδίου ἔλειπαν οἱ ἀρχαιολόγοι».

Στὸ ἄρθρο 31 διαβάζουμε τὰ ἑξῆς ἐκπληκτικά: «Τὴν διεύθυνση ἀνασκαφῆς σὲ ἀρχιτεκτονικὰ σύνολα καὶ σὲ νεώτερα μνημεῖα μπορεῖ νὰ ἀναλαμβάνῃ καὶ ἀρχιτέκτονας μὲ 5 ἔτη τουλάχιστον ἀνασκαφικὴ ἐμπειρία καὶ τουλάχιστον δύο ἐπιστημονικὲς δημοσιεύσεις ἀνασκαφῶν ἢ ἀνασκαφικῶν εὑρημάτων». Ἄν δὲν ἔγινε ἀντιληπτό, μιλάμε γιὰ διεύθυνση ἀνασκαφῆς, ἀρχαιολογικῆς ἀνασκαφῆς, τὴν ὁποία θὰ

τείται ἀπὸ τὴν Εὐρωπαϊκὴ Ἑνωσι, ἀλλὰ ἐλλείψει φαντασίας ἢ γιὰ ὅποιον ἄλλο λόγο δὲν τὸ ἐκμεταλλευόμαστε. Φοβοῦνται, μήπως σταματήσῃ τὸ ἔργο παραγωγῆς λιγνίτη, ἐφ' ὅσον βρεθῇ κάτι, ὅμως ἡ Ἀνθρωπολογικὴ Ἑταιρεία, πού προσπαθεῖ ἐδῶ καὶ τριάντα χρόνια περίπου, θὰ μπορούσε μὲ ἓνα μικρὸ συνεργεῖο καὶ μὲ τὸν κατάλληλο ἐξοπλισμὸ νὰ μελετήσῃ, νὰ ἀξιολογήσῃ τὸ χῶρο καὶ νὰ ἀπομακρύνῃ τὸ εὖρημα μέσα σὲ δύο ἡμέρες.

Μ.Μ.: Ἀντιλαμβάνομαι ὅτι ἡ εἰκόνα πού ἔχετε ἀποκομίσει ἀπὸ τὴν τακτικὴ καὶ τὴ συμπεριφορὰ τοῦ κράτους ἀναφορικὰ μὲ τὸ ζήτημα αὐτό, εἶναι μᾶλλον ἀρνητικὴ.

Ν.Π.: Θὰ ἴλεγα ὅχι ἀπλᾶ ἀρνητικὴ ἀλλὰ σχεδὸν ἀνύπαρκτη. Ἡ ἄρνησι ἀποτελεῖ μιὰ θέση, εἶναι κάτι. Ἐδῶ ἔχουμε νὰ κάνουμε μὲ πλήρη ἀδιαφορία. Εἰλικρινὰ δὲν μπορῶ νὰ καταλάβω, πῶς σκέπτονται αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι. Ἐχει τύχει νὰ ἀκούσω καὶ γιὰ τὴν περίπτωσι ἑνὸς ρωμαϊκοῦ νεκροταφείου, τὸ ὁποῖο ἐξαφανίστηκε μέσα σὲ μία νύχτα, σύμφωνα μὲ τὰ λεγόμενα τοῦ ἐργάτη πού μοῦ τὸ ἐκμυστηρεύτηκε. Διευκρινίζω, ὅτι δὲν πρόκειται γιὰ τὸν ἴδιο πού βρῆκε τὸ «Πρωτόγλυπτο». Ἡ μὴ διάσωση τῶν εὐρημάτων ἐπιμένω ὅτι ὀφείλεται σὲ ἔλλειψι φαντασίας τῶν ὑπευθύνων καὶ ὅχι σὲ ἔλλειψι μέσων.

Προσπάθειες γιὰ τὴν ἀξιοποίηση τοῦ εὐρήματος

Μ.Μ.: Κατόπιν αὐτῶν πῶς σκέπτεσθε νὰ ἀξιοποιήσετε αὐτὸ τὸ εὖρημα στὸν ἐπισημονικὸ χῶρο;

Ν.Π.: Ἀρχικὰ ἀναμένω τὶς ἀντιδράσεις τοῦ ΥΠ.ΠΟ. σὲ μία θετικὴ, ἐλπίζω, κατεύθυνσι μαζί μὲ τὸ Ὑπουργεῖο Ἀνάπτυξης καὶ θὰ τὸ προωθήσω σ' ἓνα διεθνὲς συνέδριό στὴ Ρώμη, ὅπου θὰ γίνῃ συζήτηση μεταξὺ ἐπιστημόνων καὶ θὰ δοῦν

διεξάγῃ ἀρχιτέκτονας, πού λόγῳ ἀνασκαφικοῦ ἔργου θὰ ἔχῃ τὴ δυνατότητα νὰ ἐκτελῇ καθήκοντα ἀρχαιολόγου. Πράγματα παράδοξα, ἀπὸ τὴν στιγμὴ πού διαθέτουμε σωρεῖα πτυχιούχων ἀνέργων ἀρχαιολόγων.

Τὸ ἄρθρο 27 ἀναφέρει ὅτι τὸ δικαίωμα τῆς κυριότητος ἐπὶ εἰσαχθέντων ἀρχαίων διατηρεῖται, ἐφ' ὅσον αὐτὰ δὲν εἶχαν ἐξαχθῇ ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴ ἐπικράτεια κατὰ τὴν τελευταία πενηκονταετία. Ὁ ἐνδιαφερόμενος πάντως ὀφείλει νὰ προσκομίσῃ ἀποδεικτικὰ στοιχεῖα κτήσης ἢ εἰσαγωγῆς, ἐπίσης νὰ ἀποδείξῃ τὴν προέλευσίν τους. Ἐδῶ κι ἂν δὲν θριαμβεύῃ τουλάχιστον τὸ παράλογο!.. Ἀρχαιοκαπηλία εἶναι γνωστὸ ὅτι διεξάγεται ἐδῶ καὶ αἰῶνες στὴν νῦν ἐλληνικὴ ἐπικράτεια. Πάντα αὐτὰ τὰ χῶματα καὶ οἱ θάλασσοι γινώριζαν κατακτητὲς καὶ «φιλάρχαιους» εὐρωπαίους, πού ἀποπρίλωναν ὁ καθένας μὲ τὸν τρόπο τοῦ τὴν χώρα μας ἀπὸ τὰ μνημεῖα τοῦ πολιτισμοῦ τῆς.

Μὲ τὸ συγκεκριμένο λοιπὸν ἄρθρο τοῦ Σ.Ν. στὴν οὐσία ἀπαλλάσσονται τῶν εὐθυνῶν τους ὅλοι οἱ ἀπὸ πενήντα ἐτῶν ἀρχαιοκαπελοι, καὶ τὰ ἔργα τέχνης πού ἐκλάπησαν ἀπὸ τὴν χώρα μας εἶναι τώρα καὶ ἐπίσημα νόμιμα, στὴν κυριότητα τοῦ κάθε πλάσιου εὐρωπαίου ἢ μὴ, πού διέθεσε τὸ κάποιο ποσὸν γιὰ νὰ τὰ ἀγοράσῃ. Ἀποποινικοποιοῦνται συνεπῶς οἱ ἀξιόποινες πράξεις τῆς ἀρχαιοκαπηλίας καὶ τῆς

συμπεράσματα ἀπὸ εἰδικούς, μολονότι ὥστόσο γιὰ τὸ συγκεκριμένο θέμα δὲν ὑπάρχουν οὐσιαστικά εἰδικοί, ἀφοῦ τὸ ἀντικείμενο εἶναι πρωτοφανὲς καὶ πρωτόγνωρο.

Μ.Μ.: *Πέρα ἀπὸ τὴν ἀπουσία ὁμοιοτήτων μὲ τὰ ἤδη ὑπάρχοντα στοιχεῖα προϊστορικῆς τέχνης τί ἄλλο προσδίδει ἰδιαίτερη σημασία στὸ εὔρημα;*

Ν.Π.: Κατ' ἀρχάς τὸ ὅτι βρέθηκε σὲ βάθος 10 μέτρων, ὅπου θὰ ἦταν ἀπίθανο νὰ τὸ θάψῃ κανεὶς. Εἶναι λαξευμένο σὲ λεπτόκοκκο ψαμμίτη λίθο λευκοκιτρίνου χρώματος μὲ διαστάσεις 23 ἐκ. ὕψους καὶ 15 ἐκ. πλάτους. Πιστεύω, ἀξίζει νὰ το-νισθῇ ὅτι ἡ προβολὴ του ἔγινε μὲ ἐνέργειες τοῦ ἰδιωτικοῦ μὴ κερδοσκοπικοῦ φο-ρέα, τουτέστιν τῆς Ἀνθρωπολογικῆς Ἑταιρείας Ἑλλάδος, χωρὶς τὴν παραμικρὴ συμβολὴ τῆς Πολιτείας, πὺν χορηγεῖ ἀφειδῶς δισεκατομμύρια δραχμὲς σὲ ἄλλες «ἐταιρεῖες» καὶ ὁργανισμούς. Ἐμεῖς πάντως, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ ἐὰν τύχουμε κρατικῆς βοήθειας ἢ ὄχι, θὰ προχωρήσουμε μὲ τὰ πενιχρά μὲν ἀλλὰ ἀποτελε-σματικά μέσα μας. Ἐπιτρέψτε μου ἐδῶ νὰ ἀπευθύνω μιὰ ἐκκλήση γιὰ βοήθεια στοὺς ἀναγνώστες του «Δαυλοῦ», βοήθεια πὺν ἀφορᾷ στὴν προβολὴ στὸ «Internet» καὶ τὴν νομικὴ συμπαράσταση. (Σημ. «Δ»· Ὁ «Δ» θὰ δημοσιεύσῃ τὴν παροῦσα ἔρευνα στὸ παγκόσμιο Διαδίκτυο, τοποθεσία ἴσοῦ www.davlos.gr).

Μ.Μ.: *Τὴ στιγμή λοιπὸν πὺν ἡ ὑπόθεση τοῦ Σπηλαίου Πετραλώνων δριόσκεται σὲ διαρκῆ ἐξέλιξη, ἀνοίγετε ἓνα μέτωπο μὲ τὸ «Πρωτόγλυπτο».*

Ν.Π.: Naί, γιὰ πολλοστὴ φορὰ. Δὲν γίνεται ἄλλιῶς. Ὁ Ἀρης Πουλιανός, ὅταν πρὸ πολλῶν ἐτῶν διεῖδε τὸ ἐνδιαφέρον πὺν παρουσιάζει ἀπὸ ἀνθρωπολογικῆς πλευρᾶς ἡ Β. Ἑλλάδα, ὠργάνωσε ἐκστρατεία ἐνημερώσεως τῶν ἐργατῶν στὶς ἀνασκαφές, στὰ ὄρυχεῖα, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων πολιτῶν, ὅποταν παρουσιαζόταν ἓνα νέο εὔρημα, νὰ εἰδοποιήσουν τίς Ἀρχές. Κι ἂν τυχὸν οἱ Ἀρχές ἀδιαφο-

κλεπταποδοχῆς. Τὸ δὲ ἀστεῖο τῆς ὑποθέσεως εἶναι ὅτι, ἀφοῦ μὲν ρητῶς ἀναφέρει τὸ ἄρθρο ὅτι τὰ πρὸ πενήντα ἐτῶν ἀρχαῖα μποροῦν νὰ ἔχουν νόμιμο κάτοχο καὶ ζητᾷ ἀποδεικτικὰ κτήσης ἢ εἰσαγωγῆς, προσθέτει στὸ τέλος καὶ τὸ εὐτράπελο: «ἐπίσης νὰ ἀποδείξῃ τὴν προέλευσὶ τους». Ἀφοῦ εἶναι «νόμιμος» ἤδη μὲ τὰ ἀποδεικτικὰ κτήσης ἢ εἰσαγωγῆς, τί τὸ βάζει τὸ τελευταῖο; Γιὰ νὰ μᾶς δώσῃ μαθήματα πα-τριωτισμοῦ καὶ εὐθύνης;

Καὶ τὸ ἄρθρο 8: «Ἡ δήλωση καὶ ἡ ὑπόδειξη ἀκινήτων ἀρχαίων εἶναι ὑποχρεω-τικῇ, ἐνῶ ἀμοιβὴ δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ ὥστερα ἀπὸ ἀπόφαση τοῦ ὑπουργοῦ». Δηλαδή μὲ αὐτὸ τὸ ἄρθρο λειτουργεῖ ὁ ὑπουργὸς ὡς κνηγὸς ἐπικηρυγμένων, προκειμένου νὰ πληρωθῇ μετὰ τὴν κατάδοσὴ τους ἀπὸ τὸν ἴδιο; Δὲν εὐαισθητοποιεῖται λοιπὸν ὁ πολίτης ἀπέναντι στὴν ἡθικὴ του ὑποχρέωση ἔναντι τοῦ πολιτιστικοῦ μας πα-ρελθόντος, ἀλλὰ ἀνάμεσα στὸν πολίτη καὶ τὴν κρατικὴ ἀρχὴ παρεμβάλλεται ἡ ἔννοια κέρδος - χρεῖμα· καὶ τὰ ὅποια ἀρχαῖα εὐρήματα ἀποτελοῦν ἀπλᾶ καὶ μόνο τὸ μέσον πλουτισμοῦ καὶ ὄχι τὸ μέσον πολιτισμοῦ.

Στὸ ἄρθρο 20 ὁρίζει γιὰ τὰ κινητὰ ἀρχαῖα: «Ἡ δήλωση κινήτων ἀρχαίων εἶναι ὑποχρεωτικῇ καὶ πρέπει νὰ γίνεται ἄμεσα στὴν πλησιέστερη ἀρχαιολογικῇ, ἀστυ-νομικῇ ἢ λιμενικῇ ἀρχῇ. Ἄν τὸ ἀρχαῖο περιέλθῃ στὸ κράτος, χορηγεῖται ἀμοιβή.

ροῦσαν, νὰ εἰδοποιήσουν ἐμᾶς. Ἔτσι φθάσαμε στὴν ἀνακάλυψη τῶν ὄσων ἔχουμε ἀνακοινώσει. Συγκεκριμένα τὸν ἐλέφαντα τοῦ Περδίκκα τὸν βρῆκε ὁ ἴδιος ὁ Α. Πουλιανὸς, ἐνῶ τὸ «Πρωτόγλυπτο» ἀνευρέθη ἀπὸ τὸν ἐργαζόμενο κ. Κώστα Παπακωνσταντίνου. Μέσα λοιπὸν ἀπὸ τὴ διαδικασία τῶν «ἀνιχνεύσεων» ἔχουμε σοβαρὰ ἀποτελέσματα. Δὲν ἀποκλείεται, στὸ χῶρο ποὺ βρέθηκε τὸ «Πρωτόγλυπτο» νὰ βρῶ κατόπιν κι ἐγὼ κάτι.

Μ.Μ.: *Ἐὰν καταχρηστικά κάναμε μιὰ ἀνισόχρονη σύγκριση τοῦ «Πρωτογλύπτου» μὲ τὰ προϊστορικά καὶ ἱστορικά γλυπτὰ τοῦ Ἑλλαδικοῦ χώρου, τί σχόλια θὰ μπορούσαν νὰ γίνουν;*

Α.Π.: Ἐφ' ὅσον ἔχουμε ἀνθρωπολογικὴ παρουσία ἑκατοντάδων χιλιετιῶν στὴν Ἑλλάδα, τὸ «Πρωτόγλυπτο» εἶναι ἓνα σημεῖο στὴν προοπτικὴ τῆς ἐκδηλώσεως Τέχνης. Εἶναι ἓνα μέρος τῆς παράδοσης, ποὺ ξεκίνησε σὲ ἓνα περιβάλλον πράγματι εὐνοημένο ἀπὸ τίς συνθήκες, στὸν εὐρύτερο χῶρο τοῦ Αἰγαίου, ποὺ βοήθησε τὸν ἄνθρωπο νὰ ἐξανθρωπισθῇ πιὸ εὐκολα. Εἶναι βέβαια καὶ μεγάλη ἡ χρονικὴ ἀπόσταση ποὺ χωρίζει τὸ «Πρωτόγλυπτο» ἀπὸ τὰ ἄλλα εὐρήματα, τὰ ἀρχαιότερα τῶν ὁποίων εἶναι ἡλικίας 15-20.000 ἐτῶν. Ἐὰν πάντως ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὁ ἀνθρωπολογικὸς παράγοντας τῆς παρουσίας καὶ συνεχείας, πλησιάζουμε σ' αὐτὸ ποὺ μὲ ρωτᾶτε.

Μ.Μ.: *Σὰς εὐχαριστῶ.*

Μάριος Μαμανέας

Πῶς ὁ τεχνικὸς τῆς ΔΕΗ ἀνέσυρε τὸ εὔρημα

Ἡ ἐντυπωσιακὴ ἀνακάλυψη τοῦ «Πρωτογλύπτου» ἦλθε στὸ φῶς τῆς δημοσιότητας ἀπὸ τὴν δημοσιογράφου τοῦ ANTENNA κ. Ν. Μπίσκα στὶς 3/5/98 καὶ μὲ

Ἡ ἀμοιβὴ χορηγεῖται καὶ ὅταν ἀνακληθῇ ἡ ἄδεια κατοχῆς, ἐπειδὴ κρίνεται μεταγενέστερα ὅτι τὸ ἀρχαῖο παρουσιάζει ἰδιαίτερη σημασία. Ἀμοιβὴ δίνεται καὶ σὲ ὅποιον ὑποδεικνύει ἄγνωστα κινητὰ ἀρχαῖα ἢ τὸν τόπο στὸν ὁποῖο βρίσκονται ἢ συντελεῖ μὲ ὅποιο τρόπο στὴν εὕρεσή τους». Ἐδῶ ὑποκρύπτονται τὰ ἐξῆς: Συνεχίζεται ἡ τακτικὴ τῆς ἐπικήρυξης τῶν ἀρχαίων, μὲ τρόπο μάλιστα ποὺ θυμίζει ἐπικήρυξη τρομοκρατικῆς ὀργάνωσης («ἢ συντελεῖ μὲ ὅποιον τρόπο στὴν εὕρεσή τους»), καθὼς καὶ παρατηρεῖται τὸ παράλογο, κάποιος νὰ δηλώνῃ κινητὰ ἀρχαῖα στὴν ἀρχαιολογικὴ ὑπηρεσία, τὴν ἀστυνομία ἢ τὸ λιμενικὸ καὶ νὰ παίρνῃ τὴν ἀμοιβὴ μόνο ὅταν αὐτὰ περιέλθουν στὸ κράτος. Μὰ ἐφ' ὅσον ὅλα τὰ κινητὰ καὶ ἀκίνητα ἀρχαῖα εἶναι ἰδιοκτησία τοῦ κράτους, ὅταν ἀνευρίσκονται ἢ δηλώνονται σὲ κρατικούς φορεῖς, εἶναι δυνατό νὰ μὴν ἀνήκουν στὸ κράτος; Ὑπάρχει περίπτωση νὰ ἀνήκουν ἄλλου καὶ ποῦ; Τέλος τὸ καταπληκτικὸ εἶναι, ὅτι μπορεί νὰ ἀρθῇ ἡ ἄδεια κατοχῆς, ὅταν μεταγενέστερα κριθῇ ὅτι τὸ ἀρχαῖο παρουσιάζει ἰδιαίτερη σημασία. Ἐρώτημα: Ὅταν ἐμεῖς οἱ ἴδιοι ἔχουμε ἐπιτρέψῃ τὴν ἐξαγωγή καὶ κατοχὴ τοῦ ὁποιοῦ ἀρχαιολογικοῦ ἀντικειμένου ποῦ δὲν εἴχαμε κρίνει σημαντικὸ (ἰδὲ ἀνωτέρω) ἀπὸ τὸν ὁποῖο ξένο συλλέκτη, ποῦ καὶ πῶς θὰ τὸν βροῦμε γιὰ νὰ τὸ πάρουμε πίσω, ὅταν ἀποδειχθῇ μεταγενέστερα ὅτι ἦταν σημαντικό; Καὶ βέβαια θὰ

συνδρομή της ιδίας ὁ «Δαυλὸς» ζήτησε λεπτομερῆ ἐνημέρωση γιὰ τὸ τεραστίαις ἀρχαιολογικῆς σημασίας εὕρημα. Ὁ κ. Κ. Παπακωνσταντίνου, ὁ τεχνικὸς τῆς ΔΕΗ ποὺ ἐντόπισε καὶ συνέλεξε τὸ «Πρωτόγλυπτο», μᾶς εἶπε τὰ ἑξῆς:

ΣΥΝΤΑΚΤΗΣ: Πότε θρήκατε αὐτὸ τὸ εἰδώλιο;

Κ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ: Τὸ 1993.

ΣΥΝΤ.: Πόσο τὸ κρατήσατε;

Κ.Π.: Τὸ ἔδωσα κατ' εὐθείαν στὴν κ. Γκέκα, ὑπεύθυνη τοῦ μουσείου τοῦ δήμου. Καὶ αὐτὴ τὸ ἔδωσε στὸν κ. Πουλιανό.

ΣΥΝΤ.: Ποῦ ἀκριβῶς τὸ θρήκατε;

Κ.Π.: Στὸν δόρειο τομέα τοῦ λιγνιτωρυχείου Πτολεμαΐδας. Δούλευα στὴν μπουλντόζα καὶ τὸ εἶδα στὴν ἄκρη τῆς «κουτάλας». Μοῦ φάνηκε παράξενο, καὶ κατέβηκα καὶ τὸ πῆρα.

ΣΥΝΤ.: Δηλαδή ἐντελῶς τυχαῖα ὑπέπεσε στὴν ἀντίληψή σας;

Κ.Π.: Ναί, τυχαῖα ἐντελῶς.

ΣΥΝΤ.: Εἶναι ἐπομένως δυνατόν νὰ ἐξέρχονται ἀντικείμενα κατὰ τὴ διαδικασία τῆς ἐξόρυξης τοῦ λιγνίτη καὶ νὰ μὴν γίνονται ἀντιληπτά;

Κ.Π.: Βεβαίως. Πάνω στὴ δουλειὰ εἶναι δύσκολο νὰ προσέχῃς τέτοια πράγματα. Μόνο κατὰ σύμπτωση.

ΣΥΝΤ.: Ἔχετε ἀκούσει γιὰ τὴ σημασία τοῦ γλυπτοῦ ποὺ θρήκατε;

Κ.Π.: Ναί, λένε ὅτι εἶναι τὸ πρῶτο γλυπτό στὸν κόσμο, καὶ γι' αὐτὸ ἔχει τεράστια ἀξία.

ΣΥΝΤ.: Σὰς εὐχαριστῶ πολὺ.

Π. Α. Κουβαλάκης

ἔχη βάλει τὴν ὑπογραφή του ὁ ὑπουργὸς πολιτισμοῦ καὶ τὸ Ἀρχαιολογικὸ Συμβούλιο, ὅπως τὸ Σ.Ν. σαφῶς ὁρίζει. Ἀπὸ ποιούς θὰ ζητηθοῦν εὐθύνες;

Θὰ μπορούσαμε νὰ γράψουμε πολλὰ ἀκόμη γι' αὐτὸ τὸ νέο σχέδιο νόμου σχετικὰ μὲ τὴν ἀρχαιολογικὴ πολιτιστικὴ μας κληρονομιά. Ὅμως τελικὰ θὰ ἐπιστρέψαμε καὶ πάλι στὸ ἀρχικὸ πρόβλημα: Ποῦ εἶναι τὸ ζήτημα; Δὲν φταῖνε οἱ νόμοι, ἀλλὰ οἱ ἄνθρωποι ποὺ καλύπτονται πίσω ἀπ' αὐτούς. Καὶ ἴσως τὸ μόνο παρήγορο εἶναι τὸ ἄρθρο 52: «Μὲ φυλάκιση δύο ἐτῶν τιμωρεῖται ὅποιος ὑποδαθμίζει μὲ ὅποιον τρόπο ἓνα μνημεῖο». Ἄν ἡ ποινὴ δὲ μετροῦσε ἀθροιστικά γιὰ τὴν προσβολὴ τῶν μνημείων τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ, τότε θὰ εἴχαμε σοδαρὲς ἐλπίδες, ἐπαφιέμενοι στὴν ἐλληνικὴ δικαιοσύνη, νὰ δοῦμε ὠρισμένους ἀπὸ τοὺς ἀρμόδιους ὑψηλὰ ἱσταμένους γιὰ πολλὰ-πολλὰ χρόνια πίσω ἀπὸ τὰ κάγκελλα τῆς φυλακῆς... Μόνο καὶ μόνο λοιπὸν γι' αὐτὸ τὸ ἄρθρο θὰ πρέπει τὸ νέο σχέδιο νόμου νὰ περάσῃ. Γιατί, ποιὸς ξέρει, ἴσως τὰ πράγματα κάποτε ν' ἀλλάξουν. Ἴσως τὸ ἄρθρο 52 χρειασθῇ πολὺ σύντομα νὰ ἐνεργοποιηθῇ. Γιὰ νὰ τελειώνουμε μὲ τοὺς δικτάτορες τοῦ καίριου τομέα τῆς προστασίας καὶ ἀνάδειξης τῆς πολιτιστικῆς μας κληρονομιάς, καθὼς καὶ κάποιους ἄλλους: τοὺς αὐτόκλητους «νονοὺς» τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Εὐάγγελος Μπεξῆς

Ἀρχαιολόγος

Οἱ ἐνέργειες τοῦ τότε δημάρχου Πτολεμαΐδας

‘Ο πρόην δήμαρχος Πτολεμαΐδος κ. Κ. Μαυρομάτης, ἐπὶ τῆς δημαρχίας τοῦ ὁποίου ἐγιναν οἱ προσπάθειες ἐπιστημονικῆς ἐκτιμήσεως καὶ χρονολογήσεως τοῦ «Πρωτογλύπτου».

‘Ο τότε δήμαρχος Πτολεμαΐδος κ. Κ. Μαυρομάτης, πὺν χάρις στὸ δικό του ἐνδιαφέρον διασώθηκαν, συντηρήθηκαν καὶ ἀξιολογήθηκαν τὰ εὐρήματα τῆς εὐρύτερης λιγνιτοφόρου περιοχῆς, μᾶς δήλωσε τὰ ἑξῆς:

Κ. Μαυρομάτης: Στὸ δῆμο Πτολεμαΐδας ὑπάρχουν ὅλα τὰ ὀρυχεῖα τῆς ΔΕΗ: Τὰ πεδία Καρδιάς, Κομάνου, Πτολεμαΐδας καὶ Ἀμυνταίου. Πάνω ἀπὸ τριακόσιες χιλιάδες στρέμματα ἔχουν ἀνασκαφτῇ γιὰ τὴν ἐξόρυξη τοῦ λιγνίτη. Καὶ μέσα σ’ αὐτὴ τὴν περιοχή εἶχαν βρεθῇ παλαιοντολογικὰ εὐρήματα, ὅπως ἀπολιθωμένοι σκελετοὶ ζώων τεραστίων διαστάσεων (ἐλέφαντες, ἵπποπόταμοι κ.λπ.). Θὰ σᾶς πῶ μόνο ὅτι κάποιοι χαυλιόδοντες ἀπολιθωμένοι ἔχουν μῆκος ἑξὶ μέτρα.

ΣΥΝΤ.: Αὐτὰ τὰ εὐρήματα εἶναι σὲ κάποιο μουσεῖο;

Κ.Μ.: Ὅπως σκελετὸς ἐλέφαντα, ὁ ὁποῖος σκοτώθηκε ἀπὸ ἀνθρώπους, ἀφοῦ κοντὰ του βρέθηκαν τὰ ὄπλα πὺν τότε οἱ ἀνθρώποι χρησιμοποιοῦσαν, καὶ ἦταν ἐπεξεργασμένα ὅστᾳ ζώων, βρίσκεται ὁλόκληρος καὶ εἶναι προστατευμένος στὴν περιοχή μας. Ἐγινε ἓνα σκέπαστρο καὶ προστατεύεται. Εἶναι ἡλικίας τριῶν ἑκατομμυρίων ἐτῶν.

ΣΥΝΤ.: Ὡς δήμαρχος, βλέποντας τὴν παλαιοντολογικὴ καὶ ἀνθρωπολογικὴ ἀξία τῶν εὐρημάτων, ἀπευθυνθήκατε στὸ Ὑπουργεῖο Πολιτισμοῦ γιὰ τὴν συστηματικώτερη ἀξιοποίησή τους;

Κ.Μ.: Ναι, ἀπευθύνθηκα. Θὰ σᾶς πῶ ὅμως τὴν ἀποψή μου – καὶ τὴν πικρία μου, ἂν θέλετε. Δὲν βρῆκα καμμία κατανόηση ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Πολιτισμοῦ, πολλοὶ μάλιστα μὲ ἀπειλῆσαν ὅτι θὰ «βρῶ τὸν μπελλᾶ μου» μ’ αὐτὰ τὰ πράγματα.

ΣΥΝΤ.: Δὲν ἐνδιαφέρθηκαν δηλαδὴ γιὰ τὴν ἀξία τῶν εὐρημάτων, ἀλλὰ ἐπιχείρησαν νὰ σᾶς ἐκφοβίσουν;

Κ.Μ.: Ἀκριβῶς. Καὶ μὲ συμβούλεψαν νὰ μὴν ἀσχολοῦμαι πολὺ μ’ αὐτὰ

τὰ πράγματα.

ΣΥΝΤ.: Σὲ ποῖο τμῆμα τοῦ ὑπουργείου ἀπευθυνθήκατε;

Κ.Μ.: Στὸ Τμῆμα Σπηλαιολογίας - Παλαιοντολογίας.

ΣΥΝΤ.: Καὶ τότε ἰδρύσατε παράρτημα τῆς Ἀνθρωπολογικῆς Ἑταιρείας, γιὰ νὰ εἴσαστε νομικῶς καλυμμένοι;

Κ.Μ.: Μάλιστα. Ἰδρύσαμε ὥς δήμος τὸ παράρτημα. Ξέρετε, τὰ εὐρήματα αὐτά, ὅταν ἔρχονται σὲ ἐπαφὴ μὲ τὴν ἀτμόσφαιρα, ἀλευροποιοῦνται καὶ ἂν δὲν ὑπάρχουν οἱ κατάλληλοι συντηρητές, καταστρέφονται. Μέσω τῶν κοινοτικῶν προγραμμάτων λοιπὸν προσλάβουμε γύρω στοὺς 30 νέους ἀπ' τὴν περιοχὴ μας καὶ μὲ τὴν συμβολὴ τοῦ κ. Πουλιανοῦ τοὺς μάθαμε νὰ συντηροῦν αὐτὰ τὰ εὐρήματα. Παράλληλα ξεκινήσαμε μία προσπάθεια ἐνημέρωσης καὶ εὐαισθητοποίησης τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς, ἰδιαίτε-
 ρως τῶν ἐργαζομένων στὰ λιγνιτωρυχεῖα τῆς ΔΕΗ, ὥστε νὰ μὴν πετοῦν καὶ νὰ μὴν καταστρέφουν ὅ,τι «παράξενο» βρῖσκουν, ἀλλὰ νὰ τὸ παραδί-
 δουν στοὺς ἀρμόδιους ὑπαλλήλους τοῦ δήμου. Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο πρέπει νὰ ὑπογραμμίσω τὴν μεγάλη συνεισφορὰ τοῦ τότε γενικοῦ διευθυντῆ τῆς ΔΕΗ, τοῦ κ. Ξανθοπούλου.

Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο συγκεντρώσαμε πολλὰ ἀπ' αὐτὰ τὰ εὐρήματα, με-
 ταξὺ αὐτῶν καὶ τὸ γλυπτό, στὸ ὁποῖο ἀναφέρεστε. Μᾶς τὸ ἔφερε ὁ χειρι-
 στὴς κ. Παπακωνσταντίνου ἀπὸ τὴν Γαλάτεια, τοῦ φάνηκε «περίεργο» καὶ
 μᾶς ρώτησε: «Σᾶς ἐνδιαφέρει ἢ νὰ τὸ πετάξω;». Τὸ καθάρισουμε καὶ τὸ συ-
 ντηρήσαμε ὅσο μπορούσαμε καὶ στὴ συνέχεια τὸ δώσαμε στὸν κ. Πουλι-
 νό.

ΣΥΝΤ.: Δὲν προσανατολιστήκατε στὴν ἴδρυση ἐνὸς παλαιοντολογικοῦ
 μουσείου στὴν πόλιν σας;

Κ.Μ.: Αὐτὸς ἦταν καὶ εἶναι ὁ πάγιος στόχος μας. Τὸ 1991, ὅταν ὁ τότε πρω-
 θυπουργὸς Μητσοτάκης ἦρθε στὴν Πτολεμαῖδα, γιὰ νὰ τὸν εὐαισθητο-
 ποιήσω, τοῦ ἔδωσα ἓνα κομμάτι χαυλιόδοντα, πὺν διάσπαρτα τέτοια ὑπάρ-
 χουν στὴν περιοχὴ μας. Δώσαμε ἔτσι τὴν ἀφορμὴ νὰ γίνη ἡ ἔγκριση δημι-
 ουργίας τοῦ παλαιοντολογικοῦ μουσείου στὴν Πτολεμαῖδα, ἂν καὶ κατη-
 γορήθηκα ὅτι πουλᾶω ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα στὸν κ. Μητσοτάκη. Δυ-
 στυχῶς ἡ δημιουργία αὐτοῦ τοῦ μουσείου ἀκόμη καθυστερεῖ.

Π.Α. Κουβαλάκης

Τί λέγει τὸ Ὑπουργεῖο Πολιτισμοῦ

Ὁ «Δαυλὸς» ἐπικοινωνῆσε τηλεφωνικὰ καὶ μὲ τὸν κ. Εὐάγγελο Κα-
 μπούρογλου, γεωλόγο, τῆς Ἑφορείας Παλαιοανθρωπολογίας - Σπηλαιο-
 λογίας τοῦ ὑπουργείου Πολιτισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἐξέτασε τὸ εὑρημα στὸ μι-
 κροσκόπιο:

ΣΥΝΤ.: Κύριε Καμπούρογλου, εἶδατε τὸ «Πρωτόγλυπτο», ποιά γνώμη
 σχηματίσατε περὶ αὐτοῦ;

Ε.Κ.: Θὰ πρέπει κατ' ἀρχὰς νὰ σᾶς πῶ, ὅτι τὸ συγκεκριμένο εὑρημα ἔμει-

νε στά χέρια μου μόνο πέντε λεπτά, μοῦ τὸ ἔδωσε γιὰ λίγο νὰ τὸ δῶ ὁ κ. Πουλιανός. Ἐκεῖνο ποῦ μὲ ἐντυπωσίασε ἦταν ἡ φοβερὴ συμμετρία τῶν διατρήσεων, ποῦ εἶναι σίγουρα τεχνητή, δηλ. ἔγινε ἀπὸ ἀνθρώπινο χέρι. Εἶναι ἐντελῶς λείες, σὰν νὰ ἔγιναν ἀπὸ σύγχρονο ἠλεκτρικὸ τρυπάνι.

ΣΥΝΤ.: Ἀπὸ τὴν διαπίστωση αὐτὴ σὲ ποιὸ συμπέρασμα ὀδηγούμαστε;

Ε.Κ.: Αὐτὸ ποῦ πρέπει νὰ γίνη, εἶναι νὰ μελετηθῇ τὸ εὔρημα διεξοδικά. Πρέπει νὰ δοῦμε τὴν παλαιότητα τῶν διατρήσεων, γιὰτὶ ἡ τελειότητά τους εἶναι ἐντελῶς πρωτόγνωρη. Γνωρίζουμε διατρήσεις σὲ ἐργαλεῖα τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς, τέτοια συμμετρία δὲν ἔχουμε ξαναδεῖ.

ΣΥΝΤ.: Πῶς ἔγιναν οἱ διατρήσεις αὐτές;

Ε.Κ.: Εἶναι δύσκολο νὰ τὸ μάθουμε.

ΣΥΝΤ.: Ὁ κ. Πουλιανός τί ὑποστηρίζει;

Ε.Κ.: Ὑποστηρίζει ὅτι ἔγιναν ἀπὸ ξύλο. Εἶναι μάλλον ἀδύνατο αὐτὴ ἡ τελειότητα νὰ ἐπιτευχθῇ μὲ ξύλινο ἐργαλεῖο διάτρησης.

ΣΥΝΤ.: Συμφωνεῖτε μὲ τὴν ἡλικία τοῦ εὔρηματος ποῦ ἔδωσε ὁ κ. Πουλιανός;

Ε.Κ.: Δὲν μπορῶ οὔτε νὰ ἀποκλείσω οὔτε νὰ δεχθῶ μὲ σιγουριά τίποτα αὐτὴ τὴν στιγμή. Ἐκεῖνο ποῦ πρέπει νὰ γίνη εἶναι νὰ ἐξετάσουμε τὴν ἡλικία τῶν διατρήσεων, νὰ ἀποφανθοῦμε ἂν τὸ εὔρημα εἶναι τεχνητὸ καὶ ὄχι φυσικὸ καὶ νὰ βροῦμε τὴν ἡλικία του.

ΣΥΝΤ.: Ὑπάρχει περίπτωση δηλαδὴ τὸ εὔρημα νὰ εἶναι φυσικὸ, νὰ μὴν κατασκευάστηκε ἀπὸ ἄνθρωπο;

Ε.Κ.: Κυττάξετε, παρόμοια ἀνθρωπόμορφα σχήματα καὶ ἀκόμη πιὸ ἐντυπωσιακῆς προελεύσεως ἔρχονται συχνὰ στὸ φῶς. Ἐδῶ ὅμως ὑπάρχει σίγουρα ἡ ἀνθρώπινη παρέμβαση. Κι ἂν δὲν ἔχη ἐξ ἀρχῆς κατασκευασθῇ, σίγουρα, ὅπως προεῖπα, οἱ διατρήσεις εἶναι τεχνητές.

ΣΥΝΤ.: Ὑπάρχει ἡ δυνατότητα, αὐτὲς οἱ μελέτες νὰ γίνουν ἐδῶ;

Ε.Κ.: Βεβαίως. Ἐγὼ πρότεινα στὸν κ. Πουλιανὸ νὰ προχωρήσουμε σὲ διεξοδικὴ μελέτη τοῦ εὔρηματος. Μάλιστα κατέθεσα ὑπηρεσιακῶς γραπτὴ εἰσήγηση γιὰ τὸ εἶδος τῆς μελέτης ποῦ πρέπει νὰ ἀκολουθηθῇ.

ΣΥΝΤ.: Ὁ κ. Πουλιανός τί θέση ἔλαβε πάνω σ' αὐτό;

Ε.Κ.: Φάνηκε διστακτικὸς. Πάντως δὲν μποροῦμε νὰ ἀποκλείσουμε τίποτα. Καὶ ἂν ὄντως τὸ εὔρημα εἶναι τεχνητὸ καὶ οἱ διατρήσεις εἶναι τόσο παλιές, τότε τὸ εὔρημα ἀποκτᾷ παγκόσμιον ἐνδιαφέρον, γιὰτὶ θὰ πρέπει νὰ ἀναθεωρήσουμε τίς ἀπόψεις μας γιὰ τὴ νοητικὴ ἐξέλιξη τοῦ ἀνθρώπου. Ἄν πρὶν ἀπὸ πεντακόσιες χιλιάδες χρόνια ὁ ἀνθρώπος εἶχε πράγματι τὴν δυνατότητα νὰ χειρίζεται ἐργαλεῖα καὶ ἀντικείμενα μὲ τέτοια λεπτότητα, τότε βρισκόμαστε ἐνώπιον ἐνὸς μοναδικοῦ εὔρηματος.

ΣΥΝΤ.: Ἀπὸ τί ὕλικὸ ἔχει δημιουργηθῇ τὸ εὔρημα;

Ε.Κ.: Πρόκειται γιὰ ψαμμίτη. Εἶναι κόκκοι ἄμμου συγκολλημένοι. Εἶναι ἓνα πάρα πολὺ σκληρὸ ὕλικό.

Π.Α. Κουβαλάκης

“Ένας άγνωστος σπουδαίος πολιτισμός ανακαλύπτεται στην περιοχή Έλασσόνας

Κύριε διευθυντά,

Έξαιρετικό ενδιαφέρον, ιστορικό και αρχαιολογικό, παρουσιάζει η περιοχή της όρεινης Περιαιβίας (έπαρχία Έλασσόνας), περιοχή ξεχασμένη από φορείς και υπεύθυνους, μα τόσο πολύτιμη για μās, αφού εκεί από τὸ 1995 μέχρι και σήμερα ἡ αρχαιολογική σκαπάνη φέρνει στὸ φῶς ἕναν ἀνεπανάληπτο πολιτισμό.

“Ὅπως εἶναι γνωστό, ἡ περιοχή γειτνιάζει μὲ τὸν κάμπο τῆς Λάρισας καὶ μὲ τὴν Κοζάνη (μὲ τοὺς κατοίκους τῆς ὁποίας – Ἑλιμιῶτες – οἱ Θεσσαλοὶ εἶχαν διενέξεις στὰ Ρωμαϊκά χρόνια, ὅπως συνάγεται ἀπὸ ἀντίστοιχα εὐρήματα). Σ’ αὐτὴ λοιπὸν τὴν ὄρεινὴ ζώνη τῆς Θεσσαλίας κάποτε ἀναπτύχθηκε ἡ πρώτη μορφή ἀμφικτυονίας: ἡ «περραιβικὴ τριπολίτις». Μία ὁμοσπονδία τριῶν πόλεων μὲ κοινὸ νόμιμο, ἱερατεῖο καὶ διοίκηση καὶ μὲ ἕνα ἀξιόλογο γιὰ τὴν ἐποχὴ πολιτισμό, ὅπως φανερῶνουν χιλιάδες εὐρήματα: ἐπιτύμβιες στήλες, νομίσματα, τάφοι, ναοί, κτερίσματα, ἀγάλματα κ.ἄ.

Ἡ περιοχή ὅμως αὐτὴ ἐκαυχᾶτο καὶ γιὰ κάτι ἄλλο πολὺ πρὶν τὰ κλασσικὰ χρόνια: Γιὰ τὴ συμμετοχὴ τῆς στὸν Τρωικὸ Πόλεμο μὲ εἴκοσι δύο πλοῖα, ἀφοῦ ὁ Ὅμηρος στὴν ραψῶδιᾳ Β 748 κ.έ. τῆς Ἰλιάδος φέρει τοὺς «μενεποτόλεμος Περραιβούς», ποὺ κατοικοῦσαν τὴν θεσσαλικὴ Δωδώνη καὶ «ἐνέμοντο» τὰ νερά τοῦ Τιταρησίου, ἐνὸς ποταμοῦ ποὺ μόνο στὴν περιοχή αὐτὴ ὑπάρχει μ’ αὐτὴ τὴν ὀνομασία, νὰ ξεκινοῦν ἀπὸ τὴν Κύφο (= περιοχή στὸ Δῆμο Σαρανταπόρου) γιὰ τὴ μεγάλη ἐκστρατεία. Ἰδιαίτερης ἀξίας δὲ εἶναι καὶ ἡ στήλη μὲ τὰ ὀνόματα τῶν πολεμιστῶν ποὺ ἔλαβαν μέρος στὴν ἐκστρατεία, ποὺ δρέθηκε ἐδῶ καὶ δεκαετίες στὴν τοποθεσίᾳ Πύθιο.

Ἐπίσης ἡ ἱστορία τῆς περιοχῆς ἔχει νὰ ἐπιδείξει κάτι μοναδικό: Ὅπως ὁ παρακείμενος Ὀλυμπος φιλοξένησε καὶ δόξασε τὸ Δωδεκάθεο, ἔτσι καὶ ἡ Πελασγικὴ, Θεσσαλικὴ Δωδώνη, περιοχή τῆς ὄρεινης Περιαιβίας μὲ ἀποδεικτικὰ στοιχεῖα γιὰ τὴν ἱστορία τῆς ὥς καὶ ἀπὸ τὸν Ὅμηρο ἀκόμη (Ὀδύσσεια ξ 325-330, Ἰλιάδα Β 748 κ.έ., Π 230-235 κ.έ.) ἐπινόησε καὶ λάτρευε πρὶν ἀπὸ τὴ γέννηση τοῦ Δωδεκαθέου τὴν Μάνα Γῆ, τὴ θεὰ Φύση, ποὺ τὴν ὑπηρετοῦσαν οἱ ἀνιπτόποδες (= ξυπόλυτοι) Σελλοὶ (Ἰλιάδα Π 231-236). Σ’ αὐτὴ λοιπὸν τὴν περιοχή μὲ τὴ συγκλονιστικὴ ἱστορία προκαλοῦν σάλο στὰ ὑπάρχοντα δεδομένα γιὰ τὴν ἀρχαία ἐποχὴ τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν κατοίκων τῆς ἤθη: πῶς ἐξελάμβαναν τὸ θεῖο πρὶν τὸ Δωδεκάθεο, πῶς ἔθαβαν τοὺς νεκροὺς τους, μαντεῖα καὶ ἱερά κ.τ.λ.

Βεβαίως ἡ ἀρτηριοσκήρωση τῆς κρατικῆς μηχανῆς, τὰ γρανάζια τῆς γραφειοκρατίας καὶ οἱ βραδεῖς ρυθμοὶ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας κάνουν τὶς προσπάθειές μας γιὰ ἔρευνα νὰ μοιάζουν ὅτι βαδίζουν μὲ δῆματα χελώνας. Ὑπηρετώντας ἀπὸ τὴ θέση τοῦ ἀντιδημάρχου τὸν τομέα τοῦ Πολιτισμοῦ θέλω νὰ πιστεύω ὅτι ἔβαλα τὸ δικό μου λιθαράκι, γιὰ νὰ γίνῃ γνωστός ὁ τόπος μου καὶ ν’ ἀρχίξῃ δειλά-δειλά ν’ ἀποκαλύπτεται ἕνας μοναδικὸς πολιτισμός, ποὺ ὅσο κι ἂν τὸ Ἑλληνικὸ κράτος (σ’ ὅλες του τὶς δομές: πολιτικὴ, οἰκονομία κ.τ.λ.) προσπαθεῖ νὰ ὑποσκελίσῃ, θὰ ὑπάρξουν οἱ ἀγωνιστικὲς δυνάμεις, ποὺ θὰ ἀποκαλύπτουν καὶ θὰ φωτίζουν τὶς μνημὲς ἀλλὰ καὶ τὶς σκιὲς τοῦ παρελθόντος.

Γι’ ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους καλῶ ὅλους τοὺς φορεῖς ἀλλὰ κι ὅλες τὶς ἐλεύθερες φωνὲς καὶ τὶς ἄγρυπνες συνειδήσεις νὰ μεταφέρουν τὸ ἐνδιαφέρον τους σὲ περιοχὲς σάν τὴ δική μας, γιὰ νὰ πάψῃ ἐπιτέλους νὰ εἰσπράττεται μονοπωλιακὰ ἡ δόξα τῆς Ἱστορίας ἀπὸ μεμονωμένα γεωγραφικὰ διαμερίσματα καὶ πρὸ πάντων νὰ μὴν «παράχωνεται» καὶ νὰ μὴν παραχαράσσεται ἡ ἴδια ἡ ἀλήθεια.

Φιλικά

Ἀθανάσιος Δαρδούμπας

Πρόεδρος Τουριστικῶν Γραφείων

Ἑλασσόνα Θεσσαλίας

Τμήμα Κυκλώπειον τείχους στην ἀκρόπολη τῆς Ἀζώρου (=ἀρχαία πόλη τῆς Περγαιδίας, ἡ σημερινή Ἀζωρος ἐπίσης).

Κορακομαχία

Δέν γνωρίζω πόσοι ἐξ ὑμῶν ἀπήλυσαν τόν, ἀπό τίς σελίδες μιᾶς ἐφημερίδος, ἐπιστημονικόν διάλογον τῶν κυρίων Μαρωνίτη καὶ Μπαμπινιώτη μὲ ἀφορμὴ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Λεξικοῦ τῆς Νεοελληνικῆς γλώσσης τοῦ τελευταίου. Γιαχδὲ μου! Τί ἐπιχειρήματα ὑψηλῆς γνώσεως καὶ αἰσθητικῆς καλλιέργειας ἀντηλλάγησαν ἐκατέρωθεν! Οἱ πανεπιστημιακοὶ μας διδάσκαλοι στήν καλύτερή τους ὥρα εἰς ἓνα λόγο ὄριμο καὶ μεστό, ὁ ὁποῖος ἀναζητοῦσε τὴν ἀλήθειαν καὶ μόνον τὴν ἀλήθειαν γυμνὴν ὡς λάγνος ἀρρενόθηλος διονυσιαζόμενος. Κι αὐτὴ ἡ ἀλήθεια ἔλαμψεν ὡς διὰ μαγείας εἰς τοὺς ἔκπληκτους ὀφθαλμοὺς τῶν εὐφυνῶν ἀναγνωστῶν. Ξέρετε, ἐκείνων, πὺν συνήθως διαδάζουν κείμενα γιὰ τὴν Μαύρην Ἀθηνᾶ, γιὰ τὰ μνημεῖα τῶν (καυμένων) τῶν Ἑδραίων ἐν Ἀθήναις καὶ Θεσσαλονίκῃ καὶ ἄλλα πάντιμα καὶ ἄχραντα θέματα γενικῶς.

Ἀλλ' ἂς προσεγγίσουμε τὴν οὐσίαν τοῦ ἐπιστημονικοῦ αὐτοῦ διαλόγου, ὅτε σὺν Γιαχδὲ ἐκνκλοφόρησε τὸ περιφθιμὸν λεξικόν. Τότε ἦτο πὺν ὁ κ. Μαρωνίτης «ἐγείρεται μίαν αὐγὴν ψυχρὰν ὅπως ἡ λήθη» καὶ ἀποστέλλει «τὸν κεραυνὸν εἰς φάκελλον», ὅπως θὰ ἔγραφεν ὁ Ἀχιλλεὺς Παράσχως, τῷ κ. Μπαμπινιώτῃ. Μεταξὺ τῶν ἄλλων τὸν κατηγορεῖ δι' ἀνεπάρκειαν ὡς πρὸς τὴν σύνταξιν τοιούτου εἶδους πονήματος καὶ οὕτε λίγο - οὕτε πολὺ τοῦ προσάπτει τὸν χαρακτηρισμὸν τῆς ἐκπαιδευτικῆς ἀνεμοδούρας. Ἀφοῦ, ὡς γνωστόν, ὁ γλωσσολόγος μας εἶναι πάντοτε μὲ τὸ ἐκπαιδευτικὸν σύστημα τῶν ἐκάστοτε κρατούντων. Βέβαια καὶ τὸ λεξικὸν του δὲν θὰ ἔγραφα ὅτι εἶναι καὶ τὸ ἀγλίσμα τῶν λεξικῶν, καὶ τοῦτο ὄχι διότι ἤδη τὸν ἐμήνυσαν οἱ ΠΑΟΚΤζήδες καὶ ἡ πρεσβεῖα τῶν Φιλιππίνων. Ὅμως καὶ ὁ κ. Μπαμπινιώτης δὲν ἔμεινε μὲ σταυρωμένα χεῖρα. Ἐπέπεσεν, τρόπος τοῦ λέγειν, λαῦρος κατὰ τοῦ κ. Μαρωνίτου, προκειμένου νὰ ὑπερασπιθῇ τὸ πνευματικόν του τέκνον. Καὶ διὰ τοῦ ὀλοσέλιδου (!) ἄρθρου του κατηγορεῖ τὸν κλασσικὸν φιλόλογον δι' ἔλλειψιν ἐπιστημονικοῦ ἔργου καὶ ὡς τρωκτικὸν τοῦ δημοσίου χρήματος, ἀφοῦ κατὰ τὰ γραφόμενά του χρηματοδοτεῖται ἀπὸ καιρὸ γιὰ τὴν συγγραφή λεξικοῦ πὺν δὲν ἄρχισεν ἀκόμη νὰ γράφεται.

Ὅμως ὁ κ. Μπαμπινιώτης συνεχίζων κάνει λόγο, ὅτι ὁ κ. Μαρωνίτης δὲν μπορεῖ νὰ ἐπικαλῆται τὴν ἠθικὴν. Ἡ τοιαύτη «μπεχτή» μὲ προβληματίσε τὰ μάλα, ὅπως θεοδαίως καὶ τὴν κ. Ἄννα Φραγκουδάκη, καθηγήτρια τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, (ναί! ἐκείνη πὺν ἀπὸ «Τὸ Βῆμα» ζητοῦσε νὰ κατανοήσωμεν τὸ μεγαλεῖον τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Ἑδραίων), ἥτις καὶ ἔρχεται ὡς αὐτόκλητος (;) μάρτυς τῆς ἠθικῆς ὑποστάσεως τοῦ κ. Μαρωνίτη. Καὶ κάθομαι τώρα καὶ σκέπτομαι, τί νὰ ἐννοοῦσε ὁ μέγας τῆς γλωσσολογίας μας ἀστὴρ δι' αὐτῆς τῆς ἐμμέσου πλὴν σαφεινότητος κατηγορίας. Μήπως ὅτι ἀντέγραφε τὸ διδακτορικὸν του; Ὅχι βέβαια, γιατί αὐτὸ τὸ φροῦτον εὐδοκμεῖ σὲ συλλόγους οἵτινες φέρουν ὀνομασίαις ὀρέων. Κλέφτης, δολοφόνος, ἀπατεὼν καὶ καταχραστής δὲν εἶναι. Φοινικιστὴς εἶναι ὁ ἄνθρωπος καὶ ὅ,τι θέλει γράφει καὶ γι' αὐτὸ ὑπόκειται εἰς δημοσίαν κριτικὴν. Τότε περὶ ποίας «ἠθικῆς» πρόκειται; Μήπως... Καλὲ ἄι στὸ καλὸ πὺν μὲ κολάζετε τέτοιαν ὥρα! Ὁ κ. Μαρωνίτης εἶναι ἀδάμας ἀνδρισμοῦ καὶ μάλιστα σὲ ὄγκο κοτρώνας, ὅπως φυσικὰ καὶ πλείστοι ἄλλοι τοῦ περιγύρου, περὶ τῶν ὁποίων οὐδὲν ἔχει ἀκουσθῇ μέχρι τώρα. Πάντως τώρα ἀνατρέπεται τὸ παλαιὸν λαϊκὸν λόγιον: Διότι τὰ κοράκια θγάζουν τὰ μάτια τους μεταξὺ των πλέων. Ἐκρηκτικὴ τῷ ὄντι μετεξέλιξις.

Γιῶργος Πετρόπουλος

Η ΑΛΩΣΗ ΤΟΥ ΛΑΪΚΟΥ ΤΡΑΓΟΥΔΙΟΥ

Πώς ή πανάρχαια μουσική μας παράδοση περιέπεσε στὸν ἔλεγχο τῆς Διεθνοῦς Ἐξουσίας

Ι. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τὸ κακῶς ὀνομαζόμενο «δημοτικό» λαϊκὸ τραγούδι παραμένει σήμερα κυρίαρχο στὶς προτιμήσεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ συντροφεύοντάς τον στὶς χαρὲς καὶ τὶς λύπες του. Ἀπὸ τὴν δεκαετία τοῦ Εἴκοσι συμβαίνουν στὸν ἑλληνισμό ἀλλαγὲς τεράστιες καὶ προσηνύουν θύελλες σ' ὅλους τοὺς τομεῖς καὶ μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ στὸν χῶρο τοῦ ἑλληνικοῦ τραγουδιοῦ. Οἱ πλέον τοῦ ἐνάμισυ ἑκατομμυρίου πρόσφυγες φέρνουν μαζί τους καὶ ἓνα μουσικὸ πολιτισμὸ χιλιετιῶν, ποὺ οἱ ἑλλαδίτες τὸν ἀποκαλοῦν περιφρονητικὰ «*τουρκοαμανέ*». Κανεὶς δὲν ἐκάθισε τότε νὰ ἐξηγήσῃ στὸν λαό, ὅτι τὰ τραγούδια ποὺ εἶχαν φέρει μαζί τους οἱ νεοφερμένοι εἶναι γνήσια ἑλληνικά. Ἀποτέλεσμα ἦταν, μεγάλος ἀριθμὸς ἀπὸ αὐτὰ τὰ τραγούδια νὰ χαθῇ γιὰ πάντα (βλ. «*Δαυλόν*», τ. 197, «*Ὁ πανάρχαιος Ζεῦ-μπέκι-κος - Ζεῦ-δακχι-κὸς χορὸς τῶν Ἑλλήνων*»). Ἕνα εἶδος τραγουδιοῦ ποὺ ἀρχίζει νὰ ἀποκτᾷ ἔδαφος αὐτὴν τὴν ἐποχὴ εἶναι καὶ τὸ ρεμπέτικο, ποὺ λόγῳ τοῦ ὕφους καὶ τοῦ στίχου του ἀργότερα ἔμελλε νὰ εἶναι καὶ τὸ πρῶτο εἶδος ἑλληνικοῦ τραγουδιοῦ ποὺ θὰ περνοῦσε ἀπὸ λογοκρισία.

Στὴν δεκαετία τοῦ Εἴκοσι, ὅπως εἶπαμε, οἱ ἀλλαγὲς διαδέχονται ἡ μιὰ τὴν ἄλλη. Γιὰ πρώτη φορὰ στὴν Ἑλλάδα καὶ στὰ πλαίσια τῆς Διεθνοῦς Ἐκθέσεως

Τὸ ἀχόρευτον τῶν τραγουδιῶν τοῦ «Νέου Κύματος»

Μὲ ἀφορμὴ τὶς συνεντεύξεις τῶν κ.κ. Μιχ. Βιολάρη καὶ Δημ. Ἰατροόπουλου στὸ 1990 τεῦχος τοῦ «*Δαυλοῦ*» θὰ ἐπιχειρήσω νὰ ρίξω λίγο φῶς σὲ μίαν πλευρὰ τοῦ θέματος, ἡ ὁποία δὲν θίχθηκε στὶς ἐν λόγω συνεντεύξεις. Πρόκειται γιὰ τὶς σχέσεις τῶν τραγουδιῶν τοῦ «Νέου Κύματος» μὲ τὸν χορό. Ἡ ἀλήθεια εἶναι, ὅτι οἱ σχέσεις αὐτὲς τείνουν πρὸς τὸ μηδέν. Μὲ λίγα λόγια τὸ «*Νέο Κῦμα*» περιφρόνησε τὸν χορό.

Ἐπομένως τὰ τραγούδια του δὲν εἶναι τραγούδια σύμφωνα μὲ τὰ ἑλληνικὰ μέτρα καὶ σταθμά, ἀφοῦ ἱστορικῶς εἶναι ἀποδεδειγμένο ὅτι τραγούδι θὰ πῇ στίχος, μελωδία καὶ χορὸς ταυτοχρόνως. Σὲ καμμιὰ περίπτωσι δεδαίως ὅ, τι χορεύεται δὲν ἀποτελεῖ ἑλληνικὸ τραγούδι. Ὅ, τι ὅμως δὲν εἶναι τραγούδι δὲν μπορεῖ νὰ φωλιάσῃ στὴν ψυχὴ τοῦ Νεοέλληνα, ὁ ὁποῖος, ἂν καὶ ἔχασε πάμπολλα στοιχεῖα ἀπὸ τὴν ἑλληνικότητά του, ὥστόσο διετήρησε σχεδὸν ἀκέραιη τὴν προτίμησί του πρὸς τὸ τραγούδι μὲ τὴν προαναφερθεῖσα ἔννοια.

τῆς Θεσσαλονίκης λειτουργεῖ ὁ πρῶτος στὰ Βαλκάνια ραδιοφωνικὸς (ἐρασιτεχνικὸς) σταθμὸς τὸ 1923. (Ἐάν τύχαινε τότε ὁ σταθμὸς αὐτὸς μιᾶς κάποιας ἀρωγῆς ἀπὸ τὸ κράτος, ἴσως οἱ ἐλληνόφωνοι σήμερα στὰ Βαλκάνια νὰ ἦσαν πολὺ περισσότεροι). Τὴν ἴδια δεκαετία ἐμφανίζεται καὶ ἡ πρώτη «γραμμοφωνική» ἐταιρεία, ποὺ «κόδει» δίσκους ἐπὶ ἐλληνικοῦ ἐδάφους, ἡ ΕΜΙΑΛ. Ἡ ἐταιρεία αὕτη ἔφερε κοντὰ στὸ πλατὺ ἐλληνικὸ κοινὸ ἅμεσα τοὺς δημιουργοὺς τοῦ ἐλληνικοῦ καὶ ξένου τραγουδιοῦ ἐφαρμόζοντας ἓνα νέο (τότε) σύστημα γαλβανοπλαστικής, παράγοντας ἔτσι προσιτὸ γιὰ τὰ ἐλληνικὰ δαλάντια δίσκο.

Τὸ ἐπίσημο ραδιόφωνο ἄρχισε πολὺ νὰ ἔλθῃ στὴν χώρα μας. Οἱ πρῶτες ραδιοφωνικὲς ἐκπομπὲς στὰ ἐλληνικὰ ἔγιναν ἐπὶ πληρωμῇ ἀπὸ τὸν ραδιοφωνικὸ σταθμὸ τοῦ Μπάρι στὴν Ἰταλία. Στὴν Ἑλλάδα ὁ Ραδιοφωνικὸς Σταθμὸς Ἀθηνῶν ἀκούστηκε ἐπίσημα τὸ καλοκαίρι τοῦ 1938, ἐνῶ κάπου τότε ἐμφανίζεται καὶ ἡ πρώτη ἐλληνικὴ ἐταιρεία κατασκευῆς ραδιοφώνων ΕΛ.ΒΙ.ΡΑ.

Στὰ πρῶτα «ἡρωικά» χρόνια τῆς διομηχανοποίησης τοῦ ἐλληνικοῦ καὶ τοῦ ξένου τραγουδιοῦ ἡ διαδικασία γιὰ τὴν καθιέρωσή του ἢ ὄχι διαχρονικὰ ἔμεινε ἡ ἴδια, ὅπως ἦταν χιλιάδες χρόνια πρὶν: Ἀκουγόταν στίς πηγές του καί, ἂν ἄρρεσε, «χτενιζόταν» καὶ περνοῦσε στὴν ἀθανασία μέσα ἀπὸ τὴν ἀποδοχὴ τοῦ λαοῦ. Μὲ τὴν ἐμφάνιση ὅμως τοῦ ραδιοφώνου καὶ ἰδιαίτερα τὰ μεταπολεμικὰ χρόνια τὰ πράγματα ἄλλαξαν δραματικὰ μὲ τὴν διαφήμιση. Παλιὰ στοιχειώδης διαφήμιση γιὰ τὸ τραγούδι ἦταν ἀπλῶς ἡ ἐπιδίωξη νὰ τὸ ἀγκαλιάσῃ ὁ κόσμος ποὺ τὸ ἄκουγε. Τώρα οἱ διαφημιστὲς ἔρχονται στὴν ἀγορὰ τραγούδια ἀτάλαντων πολλὰς φορὲς τραγουδοποιῶν μόνο καὶ μόνο, γιὰτὶ μὲ

*Τὸ «Νέο Κῦμα» προτίμησε νὰ τείνῃ πρὸς τὸ ὕψος τοῦ Ὀρφέως. Ὅμως ὁ κρυφὸς θεὸς τῆς Ἑλλάδος εἶναι ὁ Διόνυσος. Κι ὅποιος περιφρονεῖ τώρα τὸν θεὸν αὐτὸν (Πενθεὺς) πέφτει θύμα τῶν Μαινάδων. Τὸ «Νέο Κῦμα», εἶπαμε, περιφρόνησε τὸν χορὸ: Δηλαδή τὴν συμμετοχὴ τοῦ σώματος στὴν ψυχαγωγία. Μ' ἄλλα λόγια τὴ δυνατότητα τοῦ σώματος νὰ μορφοποιήσῃ τίς ἀτακτες κατὰ τὰ λοιπὰ κινήσεις του: τὴν τάσι του νὰ μορφώνεται. Δὲν μπορεῖ λοιπὸν νὰ ἀληθεύῃ ἡ ἄποψις ὅτι τὸ «Νέο Κῦμα» εἶναι τὸ τραγούδι τῶν ριζῶν μας. Διότι οἱ ρίζες ὡς πρὸς τὸν χορὸ ἔφθασαν μέχρι καὶ τὴν ἐξῆς ὑπερβολή, τουλάχιστον γιὰ τὰ σημερινὰ μέτρα (Πλάτων): **«Οὐκοῦν ὁ μὲν ἀπαιδευτὸς ἀχόρευτος ἐστίν, τὸν δὲ πεπαιδευμένον κεχορευκότα θετέον;»** [Νὰ δεχτοῦμε, πὼς ὁ ἀπαιδευτὸς ἄνθρωπος εἶναι χωρὶς ἐξάσκησιν στὸ χορὸ καὶ ὁ μορφωμένος μὲ ἐξάσκησιν;]. Ὁ Λουκιανὸς δὲ στὸ **Περὶ ὀρχήσεως** διβλίο του λέει: **«Ἐνῶ δὲ τὰ ἄλλα ἔργα, τὰ μὲν τῆς ψυχῆς, τὰ δὲ τοῦ σώματος, εἰς τὴν ὀρχησιν τὸ ψυχικὸν καὶ τὸ σωματικὸν στοιχεῖον ἀναμείγνυνται».***

Γιὰτὶ ὅμως οἱ ρίζες τῶν τραγουδιῶν τῶν Ἑλλήνων δὲν μποροῦν νὰ ἀτρο-

τὸν ἓνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο εἶχαν συμπίεση τοῦ κόστους διαφήμισης παραγωγῆς. Ἀλλὰ ἂς πάρουμε τὰ πράγματα μὲ τὴν σειρά.

II. ΟΙ ΕΤΑΙΡΕΙΕΣ ΠΑΙΡΝΟΥΝ ΤΟΝ ΕΛΕΓΧΟ ΤΟΥ ΤΡΑΓΟΥΔΙΟΥ

Ἀπὸ τίς ἀρχές τῆς δεκαετίας τοῦ Πενήντα τὸν χώρο τοῦ τραγουδιοῦ διαχειρίζονται δύο ἑταιρεῖες. Οἱ «Ἀφοὶ Λαμπρόπουλοι», πού ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ὅτι εἶναι βασικοὶ μέτοχοι στὴν δισκοκοπτικὴ EMIAA, πρακτορεύουν καὶ τίς ἀμερικανικὲς ἑταιρεῖες Columbia, His Master's Voice καὶ Capitol. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ ὑπάρχει ἡ «Μίνως Μάτσας καὶ Υἱός», πού ἀνῆκε τότε στὸν ἐλληνοεβραῖο Μίνωα Μάτσα. Κυρίαρχοι στὴν ἀγορὰ τότε ἦσαν οἱ «Ἀφοὶ Λαμπρόπουλοι», πού ἔχοντας μία πετυχημένη γκάμα Ἑλλήνων καὶ ξένων τραγουδιστῶν μονοπωλοῦν τὸ ἐμπόριο (γιατὶ τέτοιο εἶναι πιά) τοῦ τραγουδιοῦ στὴν Ἑλλάδα. Ἡ «Μίνως» ἀρχίζει νὰ παίρνη ἐπάνω τῆς μὲ τὴν ἐμφάνιση στὸ ἐλληνικὸ τραγούδι τῆς φωνῆς τοῦ Στέλιου Καζαντζίδη, πού οἱ ἀπανωτὲς ἐπιτυχίες του ἀνεβάζουν στὰ ὕψη τὰ κέρδη τῆς ἐν λόγω ἑταιρείας. Ἡ ἐμφάνιση στὸ ἐμπόριο τῶν πρώτων δίσκων ἀπὸ βινύλιο (45 p.m.) στὴν ἀρχὴ καὶ ἡ πτώση τοῦ κόστους παραγωγῆς ἐπιτρέπουν τὴν ἐμφάνιση στὴν ἀγορὰ δίσκων καὶ ἄλλων ἑταιρειῶν μὲ πτωτικὴ ὅμως τάση. Ἡ πιὸ μόνιμη ἀπὸ αὐτὲς, ἡ «Music Box», πού ἀνῆκε στὸν ἐλληνοεβραῖο Μαρτὲν Γκεσάρ. Ἡ δισκοκοπτικὴ ἑταιρεία EMIAA δὲν προλαμβάνει πλέον νὰ ἐκτελῇ τίς παραγγελίες καὶ ἡ θυγατρικὴ τῆς Philips Ὀλλανδίας GCCR σπεύδει νὰ καλύψῃ τὸ κενό. Ἔτσι ἡ δεκαετία τοῦ '60 ὁρίσκει τὴν Ἑλλάδα μὲ δύο δισκοκοπτικὲς ἑταιρεῖες.

Ἐκεῖνο πού πρέπει νὰ καταλάβῃ ὁ ἀναγνώστης εἶναι ὅτι ὅλες σχεδὸν οἱ ἑταιρεῖες, πού βλέπει τὸ ὄνομά τους νὰ φιγουράρῃ στοὺς δίσκους, δὲν εἶναι παρὰ ἐμπορικὲς ἐπιχειρήσεις, πού διαθέτουν τραγουδιστὲς πού ἀνήκουν σ'

φήσουν μὲ κανέναν θεό, ἀκόμη καὶ ἀχόρευτον; Πῶς νὰ ξεριζώσῃ κανεὶς αὐτὴν τὴν ρίζα πού ἀναφέρει ὁ Πλάτων στοὺς «Νόμους» Β', 665A: «**Θεοὺς δέ, ἔφαμεν, ἐλεοῦντας ἡμᾶς συγχορευτάς τε καὶ χορηγοὺς ἡμῖν δεδωκέναι τόν τε Ἀπόλλωνα καὶ Μούσας καὶ δὴ καὶ τρίτον, ἔφαμεν, εἰ μεμνήμεθα, Διόνυσον**». [Ὅπως εἶπαμε, οἱ θεοὶ ἀπὸ εὐσπλαχνία μᾶς χάρισαν συγχορευτὲς καὶ ἀρχηγοὺς χοροῦ τὸν Ἀπόλλωνα καὶ τίς Μοῦσας καὶ, ὅπως εἶπαμε, ἓναν τρίτον, ἂν θυμούμαστε, τὸν Διόνυσον]. Ὅταν τὸ σῶμα περιφρονῇται, τότε ἡ ἐκδίκησί του εἶναι ἀναπόφευκτη καὶ προπαντὸς ὅταν αὐτὸ συμβαίῃ σὲ ἐλληνικὲς ψυχές. Θὰ ἦταν περιττὸ νὰ ἀναφερθῇ κανεὶς στὸν ἔρωτα τῶν Ἑλλήνων γιὰ τὸ σῶμα. Ἀρκεῖ νὰ θυμηθῇ κανεὶς τὰ ἀρχαῖα ἀγάλματα. Ὅμως ἀλίμονο. Οἱ πατέρες τώρα τῶν Νεοελλήνων εἶναι ὁ Ἀβραάμ, ὁ Ἰσαάκ... καὶ ὁ Δαβὶδ κι ὅχι ὁ Διόνυσος (;) καὶ ὁ Πλάτων. Ὅταν ὁ βασιλέας Δαβὶδ τόλμησε νὰ λατρεύσῃ μουσικοχορευτικῶς τὸν θεό του, κινδύνευσε νὰ κρεμαστῇ ἀπὸ τοὺς συμπατριῶτες του. Ὅριστε τί προστάζει ὁ θεὸς τῶν Ἰουδαίων καὶ ἐπομένως καὶ τῶν χριστιανῶν: «**Ὅτι οὐ δεῖ χριστιανοὺς εἰς γάμους ἀπερχομένους θαλλίζειν ἢ ὀρχεῖσθαι, ἀλλὰ σεμνῶς**

αὐτὲς μὲ συμβόλαια. Ἡ ἑταιρεία ἀναλαμβάνει νὰ βρῇ «στούντιο», γίνεται ἡ ἠχοληψία καὶ ἀπὸ ἐκεῖ καὶ μετὰ ὅλα τὰ στάδια παραγωγῆς ἑνὸς δίσκου τὰ ἀναλαμβάνουν οἱ δισκοκοπτικές, πού εἶναι οἱ δύο πού ἀνέφερα μὲ τὴ διαδικασία τοῦ «φασόν».

III. Η ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΔΕΚΑΕΤΙΑΣ ΤΟΥ '60

Αὐτὰ συμβαίνουν μέχρι τὸ 1960 στὸ πλῆθος τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς τραγουδιῶν. Τί συμβαίνει ὅμως στοὺς χώρους δημιουργίας του; Μόνο μία λέξη τῆς ἑλληνικῆς «ἀργκό» θὰ μπορούσε νὰ τὸ περιγράψῃ: «*κουλουδάχα-τα*». (Θὰ χρησιμοποιοῦσα μιὰ ἄλλη, ἀλλὰ δὲν μπορῶ νὰ τὴ μεταφέρω στὸ χαρτί). Ἡ μεταπολεμικὴ Ἑλλάδα εἶναι μιὰ χώρα πού περνάει ἀπὸ τὸν ἀγγλικὸ στὸν ἀμερικανικὸ ἐναγκαλισμό, μὲ ὅ,τι αὐτὸ συνεπάγεται (τυφλὴ μίμηση τοῦ τρόπου ζωῆς τῶν νέων ἀφεντικῶν, ἄκρατος καπιταλισμός κ.λπ.). Στὸν τρόπο ζωῆς τοῦ Ἑλληνα ἡ «ἀρπαχτή» γίνεται σιγά-σιγά δευτέρα φύση, μὲ ὅλες τὶς συνέπειες πού αὐτὸ προκαλεῖ στὴν ποιότητα τῆς ζωῆς. Τὸ πρόβλημα εἶναι μεγάλο, ἀλλὰ, ἐπειδὴ ἔχω σὰν θέμα τὸ ἑλληνικὸ τραγούδι, θὰ περιοριστῶ σ' αὐτό.

Ἑταιρεῖες καὶ τραγουδιστὲς - τραγουδοποιοὶ πιέζονται ἀμφίδρομα γιὰ τὴν παραγωγή καινούργιων «ἐπιτυχιῶν», μὲ μόνον σκοπὸ νὰ γεμίσουν τὶς τσέπες τους. Ὅμως τὸ τραγούδι πού γίνεται ἐπιτυχία ἔχει σὰν βασικὴ προϋπόθεση τὴν ἐμπνευση τοῦ δημιουργοῦ του· καί, ὅπως καταλαβαίνει κανεὶς, ἐμπνευση μὲ μοναδικὸ κίνητρο τὸ κέρδος καὶ ὑπὸ χρονικὴ πίεση δὲν συμβιδάσσονται. Ἡ ποιότητα λοιπὸν τοῦ ἑλληνικοῦ τραγουδιοῦ πέφτει δραματικά. Εὐτυχῶς τὴν τελευταία στιγμή θὰ σωθῇ ἀπὸ τὶς μουσικὲς μεγαλοφυΐες τῶν Θεοδωράκη - Χατζιδάκη, πού μαθαίνουν - ἐπιτέλουν - τὸν κόσμον νὰ ἀκούῃ

δειπνεῖν ἢ ἀριστᾶν, ὡς πρέπει χριστιανοῖς» (Κανὼν 53^{ος} τῆς ἐν Λαοδικείᾳ Ἱερᾶς Συνόδου ἐν ἔτει 364).

Στὶς «μπονάτ», τοὺς χώρους ὅπου ἄνθισε τὸ «Νέο Κῦμα», οἱ νέοι κάθονταν κάτω ἀκίνητοι, σὰν σὲ ἐκκλησία, τὸ ἔλεγαν μάλιστα, ἀπολαμβάνοντας τὴν ὑπερευαίσθησιν τῶν ἀσμάτων του. Σεμνῶς, ὡς πρέπει· σεμνώτατα μάλιστα. Ὁ χορὸς ἐθεωρεῖτο θεδήλωσι καὶ ἀσέβεια· ἀγένεια, χωριατισμὸς καὶ ἀγροικία. Οἱ Θεοδωράκης, Χατζηδάκης καὶ τὸ «Νέο Κῦμα» ἄδειασαν τὶς πίστεις τοῦ χοροῦ. Ἐπειδὴ ὅμως δίχως χορὸ δὲν γίνεται, οἱ πίστες αὐτὲς κατελήφθησαν ἀπὸ ξένους χορούς, Δυτικὸν καὶ Ἀνατολικόν. Καὶ **«ὅταν σοῦ παίρνουν τὴν πίστα, τότε σοῦ παίρνουν τὴν πίστιν»**, ὅπως ἰσχυρίζεται ὁ ἰδρυτὴς τοῦ «Εὐρετηρίου» Γ. Μανιάτης. Τί χόρευαν οἱ νεαροὶ τοῦ «Νέου Κύματος»; Ξένους χορούς. Μήπως χορεύονται τὰ τραγούδια τοῦ Κ. Χατζῆ, τῆς Ἀρλέττας, τοῦ Σαβδόπουλου καὶ τῶν λοιπῶν συναδέλφων τους, πλὴν σπανιωτάτων περιπτώσεων;

Ἡ ὕβρις λοιπὸν αὐτῇ τοῦ ἀχορεύτου τῶν τραγουδιῶν ὠδήγησε στὴν ἀκρότητα τῆς συρροτοσιφετελομανίας, ἡ ὁποία μαστίζει τὴν χώρα ἀπ'

σωστό ἑλληνικὸ τραγούδι. Τὸ ἄσχημο στὴν περίπτωση αὐτὴ εἶναι ὅτι ἡ μουσική τους κομματικοποιήθηκε, ἀφήνοντας ἐλεύθερο τὸ πεδίο στὴν ἀμερικανόφερτη μουσική νὰ μπάσῃ νέα ἦθη στὴν νεολαία μας (ποίος δὲν θυμᾶται τοὺς πρώτους «ροκᾶδες», ποὺ τότε ὠνομάζονταν «τέντυ-μπόυς»);. Ἡ πολιτεία βέβαια τότε τοὺς τσάκισε, καὶ πολὺ σωστὰ μάλιστα, μὲ κούρεμα καὶ διαπόμπευση. Τὸ κακὸ ὅμως, ποὺ εἶχε ἀρχίσει μὲ τὴν ἐπέλαση τοῦ ἀμερικανικοῦ τρόπου ζωῆς, ἦταν ἀργὰ νὰ σταματήσῃ, ἀφοῦ ἔμμισθοι πράκτορες τοῦ ἦσαν σὲ ὅλα τὰ πόστα τῆς δημόσιας ζωῆς μὲ ἔμφαση στὰ Μ.Μ.Ε. Βέβαια, γιὰ νὰ λέμε καὶ «τοῦ στραβοῦ τὸ δίκιο», τὴν ἐπίθεση τῆς ἀμερικανικῆς ὑποκουλτούρας δὲν τὴν δέχεται μόνο ἡ Ἑλλάδα ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρη ἡ Εὐρώπη μὲ τελευταία γραμμὴ ἀμύνης τὸ ἰταλικὸ καὶ τὸ γαλλικὸ τραγούδι, ποὺ τελικὰ ὅμως ἔχασαν καὶ αὐτὰ τὴν μάχη.

Στὴν δεκαετία τοῦ '60-'70 μιὰ νέα ἀπρόσμενη ὥθηση θὰ δοθῇ στὸ ἑλληνικὸ τραγούδι μὲ τὴν ἐμφάνισή του στὰ μουσικὰ πράγματα τοῦ λεγομένου «Νέου Κύματος». Ἡ νεολαία τότε ἔχοντας ἀγκαλιάσει τὶς μουσικὲς τῶν Θεοδωράκη - Χατζιδάκη ἔμαθε νὰ ἀκούῃ ποιοτικὸ τραγούδι. Ἐτσι προέκυψε ἡ προσπάθεια μερικῶν νέων ἡθοποιῶν κυρίως, ποὺ γωρίζοντας καλὰ ὀρθοφωνία καὶ μουσικὴ ἔδωσαν στὸ ἑλληνικὸ τραγούδι νέο χρῶμα, ὕφος καὶ ἦθος. Ὁ στίχος (τὶς περισσότερες φορὲς μεγάλων ποιητῶν μας) ἀπαιτεῖ ἀπόλυτη ἡσυχία καὶ οἱ μεγάλοι τότε ἀποροῦν γιὰ τὸ πῶς ἓνα τραγούδι μπορεῖ νὰ κρατᾷ τόσο ἡρεμὴ τὴν ἀτμόσφαιρα τῶν «μπουάτ», ὅπου ἀκουγόταν μόνο ἡ φωνὴ τοῦ τραγουδιστῆ. Τὸν καιρὸ ἐκεῖνο ἐμφανίζεται καὶ μία νέα ἐταιρεία, ἡ «Λύρα», ἡ «μόνη ἑλληνικὴ ἐταιρεία», ὅπως αὐτοδιαφημίζεται, καὶ ἀναλαμβάνει τὴν ἔκδοση τῶν τραγουδιῶν τοῦ «Νέου Κύματος» σὲ δίσκους. Ἀπὸ τοὺς νέους

ἄκρου εἰς ἄκρον. Κι ὅλα αὐτά, εἶμαι βέβαιος, ἄνεν δόλου. Ὅλα αὐτὰ λόγω τῆς χριστιανικῆς παιδείας, τὴν ὁποία ἔχουν ὑποστῇ ἅπαντες καὶ ἡ ὁποία καθορίζει ἀκόμη κι αὐτοὺς οἱ ὁποῖοι ἀρέσκονται νὰ δηλώνουν ἄθεοι, ἀριστεροί, ἐλληνίζοντες καὶ ὁτιδήποτε ἄλλο.

Τελειώνοντας τὶς γενικότητες, στὸ σημεῖο αὐτὸ θὰ ἤθελα στὸ συγκεκριμένο θέμα τῶν ἐν λόγω συνεντεύξεων νὰ προβῶ σὲ μία παρατήρησι τῶν λεγομένων τῶν κ.κ. Μ. Βιολάρη καὶ Δ. Ἰατροπόπουλου. Κατὰ τὴν γνώμη τους λοιπὸν «οἱ παροικοῦντες τῇ Ἱερουσαλὴμ τῶν διευθυντηρίων τῆς κουλτούρας καὶ οἱ “λεοντοειδεῖς” ποὺ καθοδηγοῦν τὸ Ἑλληνικὸ τραγούδι» εὐθύνονται γιὰ τὸν παραμερισμὸ τοῦ «Νέου Κύματος». Ὡστόσο ἡ πραγματικότητα μᾶς δείχνει ἐντελῶς τὸ ἀντίθετο. Διότι ὅλοι ἐμεῖς, οἱ ὁποῖοι παρακολουθοῦμε μὲ προσοχή τὰ μουσικὰ πράγματα τῆς χώρας, διαπιστώσαμε ὅτι τὰ τελευταῖα εἴκοσι περίπου χρόνια «οἱ παροικοῦντες τῇ Ἱερουσαλὴμ» μὲ ἰδιαίτερη ἐπιμονὴ προσεπάθησαν νὰ ἀναδιώσουν τὸ «Νέο Κῦμα» μὲ ἀνάλογες ἐκπομπὲς σὲ ραδιόφωνα καὶ σὲ τηλεοπτικὸν σταθμούς. Τὸ ζητούμενο βεβαίως ἦταν νὰ ξαναπουλήσουν τὸ εἶδος αὐτό, ὅπως ἔπραξαν καὶ μὲ τὸ

συνθέτες τῆς δεκαετίας αὐτῆς ξεχωρίζουν οἱ Μαρκόπουλος, Σαβδόπουλος, Σπανός καὶ Ξαρχάκος.

IV. Η ΚΑΣΣΕΤΤΑ ΚΑΤΑΛΥΕΙ ΤΑ ΠΑΛΑΙΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Στὸν τομέα τῆς ἀναπαραγωγῆς ἤχου δύο νέες ἐφευρέσεις δίνουν στὴ βιομηχανία του μεγαλύτερα κέρδη. Αὐτὲς εἶναι ἡ στερεοφωνία καὶ ἡ κασσέττα. Ἡ κασσέττα (ἐφεύρεση τῆς Philips) ἔμελλε νὰ εἶναι καταλυτικὴ γιὰ τὰ παγκόσμια δεδομένα στὸ τραγούδι, ἀφοῦ ἐμφανίζεται μαζὺ τῆς καὶ μιὰ νέα κατάσταση ἀνθρώπων, οἱ «κασσεττοπειρατές». Ὅσο καὶ νὰ φαίνεται παράξενο (πέρα ἀπὸ τὴ νομικὴ πλευρὰ τοῦ θέματος), οἱ κασσεττοπειρατὲς ἔδωσαν λύση στὴν ἠχητικὴ σαθούρα, πὺν ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ ἀγοράζῃ ὁ ἀκροατὴς τοῦ δίσκου μαζὺ μὲ τὸ ἔνα, ἄντε δύο τραγούδια πὺν τοῦ ἄρρεσαν. Χτύπησαν καίρια ταυτόχρονα ἑταιρεῖες καὶ τραγουδιστὲς, στερώντας τους μεγάλα κέρδη. Βέβαια αὐτὸ εἶναι «κλοπὴ πνευματικῆς ιδιοκτησίας», ἀλλὰ μήπως κλοπὴ πνευματικῆς ιδιοκτησίας δὲν εἶναι τὸ νὰ στήνῃς στὴν στέγη τοῦ σπιτιοῦ σου εἰδικὲς κεραῖες βραχέων καὶ νὰ λεηλατῇς μὲ τὰ ἐρτζιανὰ τὴν Ἀραβία καὶ τὶς Ἰνδίες; Κλοπὴ πνευματικῆς ιδιοκτησίας δὲν εἶναι τὸ νὰ ἀκοῦς ἕνα τραγούδι τοῦ Ζὰκ Μπρὲλ π.χ. καὶ νὰ νομίζῃς ὅτι εἶναι ἑλληνικό, μόνο καὶ μόνο διότι ὁ Ἕλληνας διασκευαστὴς «ξέχασε» νὰ βάλλῃ δίπλα ἀπὸ τὸν τίτλο στὰ ἑλληνικὰ τοῦ τραγουδιοῦ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πραγματικοῦ δημιουργοῦ; Κλοπὴ πάλι δὲν εἶναι, ὅταν ἐσὺ ὁ διάσημος συνθέτης - στιχουργὸς σφετερίζεσαι τὴν δουλειὰ ἑνὸς ταλαντούχου πλὴν ὅμως ἄσημου συνθέτη - στιχουργοῦ; – Αὐτὰ τὰ ὥραϊα, ὅσον ἀφορᾷ στὴν κλοπὴ πνευματικῆς ιδιοκτησίας ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν καλλιτεχνῶν, πὺν εἶναι καὶ ἡ πιὸ σοβαρὴ, ἀφοῦ μὲ τὸν πιὸ ἐλεεινὸ τρόπο περνᾷ στὸ ἑλληνικὸ τραγούδι ξένα πρὸς αὐτὸ στοιχεῖα.

ρεμπέτικο λίγο πρίν. Καὶ ἐνῶ μὲ τὸ ρεμπέτικο πολλὰ ἐπέτυχαν, ἀντιθέτως μὲ τὸ «Νέο Κῦμα» ἀπέτυχαν. Τὸ ρεμπέτικο ἐπανασυντόνισε στοὺς τόνους του ὡς λαϊκὴ δημιουργία τὶς θαυότερες χορδὲς τοῦ Νεοέλληνα, ἐνῶ τὸ «Νέο Κῦμα» ὡς μικροαστικὸ καὶ ἀχόρεντο δὲν ἐπέτυχε τὸ ἐπιθυμητὸ ἀποτέλεσμα. Ἡ ἔπαρσι τοῦ μικροαστοῦ, ἐντελῶς ἀδικαιολόγητη, ἔφθασε νὰ χαρακτηρίσῃ τὰ εἶδη τῆς μουσικῆς του ὡς ἔντεχνα. Ἐπομένως τὰ λοιπὰ εἶναι ἄτεχνα. Κάτι πὺν δὲν ἀληθεύει γιὰ ὅσους γνωρίζουν τὴν μεγαλειώδη τέχνη τοῦ Δημοτικοῦ καὶ τοῦ Ἀστικοῦ λαϊκοῦ τραγουδιοῦ.

Τελειώνοντας θεωρῶ ὑποχρέωσί μου νὰ τονίσω, ὅτι τὸ «Νέο Κῦμα» παρ' ὅλα αὐτὰ σὲ ἀρκετὲς περιπτώσεις προσπάθησε νὰ σχετισθῇ μὲ τοὺς ἑλληνικοὺς μουσικοὺς τρόπους, ὅπως στὴν περίπτωσι τοῦ κ. Μ. Βιολάρη. Τέλος χάριν τοῦ διαλόγου θὰ τὸ θεωροῦσα πολὺ θετικό, ἐὰν οἱ κ. Μ. Βιολάρης καὶ κ. Δ. Ἰατροπούλου εἰσέλθουν στὴν πίστα τοῦ προτεινόμενου τώρα ἐδῶ διαλογικοῦ χοροῦ ὡς συγχορευτές.

Σταῦρος Βασδέκης

Οἱ ἑταιρεῖες ἔχουν πιὸ «σοφιστικέ» τρόπους, γιὰ νὰ ληστέψουν τὸ κράτος καὶ τοὺς τραγουδιστές τους. Οἱ τρόποι αὐτοὶ ὑφαίνονται στὰ ἄρτια ὠργανωμένα λογιστήριά τους. Νὰ ἔνα παράδειγμα: Ὁ ἀπὸ τὴν ἀ ἐμπορικὴ ἑταιρεία γίνεται μιὰ εἰκονικὴ ἐπιστροφή 1000 δίσκων στὴν ὁ δισκοκοπτικὴ σὰν κα-κέκτυπων. Ὁ ἀπὸ τὴν διαδικασία αὐτὴ κερδίζουν τόσο ἡ δισκοκοπτικὴ, πού περνᾷ τὴν «ἐπιστροφή» στὸ παθητικὸ της, ὅσο καὶ ἡ ἐμπορικὴ, πού ρίχνει στὸ ἐμπόριο χίλιους δίσκους ἀπὸ τὸ πουθενά. Μὲ τὴ διαδικασία αὐτὴ τὸ κράτος χάνει δύο φορὲς τοὺς φόρους πού ἔπρεπε νὰ πάρῃ καὶ οἱ καλλιτέχνες τὰ πνευματικὰ τους δικαιώματα.

Ἡ δεκαετία τοῦ '70 εἶναι ἡ μετατροπὴ τῆς μουσικῆς Ἑλλάδας σὲ Stereo καὶ σημαδεύεται μὲ τὴν ἐμφάνιση, κάπου στὸ 1976, τῆς νέας δισκοκοπτικῆς ἑταιρείας Faberlsound, πού εἶναι ἡ μόνη πού παρέμεινε μέχρι σήμερα ἀποκλειστικὰ δισκοκοπτικὴ, ἴσως γιὰτὶ δὲν ἤθελε νὰ ἀνταγωνισθῇ τὸν βασικὸ πελάτη της, πού ἦταν ἡ ἑταιρεία «Μίνος». Τὴν δεκαετία αὐτὴ τὴν χαρακτηρίζει καὶ ἡ ἐκδοσὴ ζωντανὰ συναυλιῶν σὲ δίσκους. Ἡ τελειοποίησις τῶν ἡχοληπτικῶν μέσων καὶ μιὰ σειρὰ ἀπὸ νέους σπουδασμένους ἡχοληπτες ἐπιτρέπουν κάτι τέτοιο. Καὶ ἀπὸ συναυλίες αὐτὴ τὴν δεκαετία ἄλλο τίποτα! Γίνονται συναυλίες γιὰ τὰ πιὸ ἀπίθανα πράγματα μὲ τσουχερό πολλές φορὲς εἰσιτήριο. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ὅμως ἡ ποιότητα τῶν τραγουδιῶν πού ἀκούει σ' αὐτὲς ὁ κόσμος εἶναι πολὺ πιὸ ἀνεδασμένη ἀπὸ τὴν χυδαιότητα τῶν ἐμπορικῶν «ἐπιτυχιῶν».

V. ΤΟ 1980 Ο ΛΑΟΣ ΣΤΑΜΑΤΑ ΝΑ ΤΡΑΓΟΥΔΑ

Ἡ δεκαετία τοῦ '80 εἶναι ἡ αὐτοκρατορία τῆς κασσέττας, καὶ ὁ λαὸς μας παρουσιάζει ἕνα πάρα πολὺ σοδαρὸ σύμπτωμα, πού, ὅσο περνοῦν τὰ χρόνια, ἐπιδεινώνεται: Σταματᾷ σιγὰ - σιγὰ νὰ τραγουδᾷ. Λίγοι τὸ ἀντιλαμβάνονται αὐτὸ καὶ ἀκόμη λιγώτεροι εἶναι ἐκεῖνοι πού ἀνησυχοῦν. Δὲν εἶμαι εἰδικὸς (οὔτε θὰ ἤθελα νὰ εἶμαι), πιστεύω ὅμως ὅτι ὁ λαὸς μας περνᾷ μιὰ ἄνευ προηγούμενου κρίσις ταυτότητας, πού τοῦ ἐπεβλήθη ἀπὸ τὰ Μ.Μ.Ε. μὲ προεξάρχουσα τὴν τηλεόρασις καὶ τίς ἑταιρεῖες πού διαχειρίζονται τὸ τραγούδι.

Οἱ νέες μουσικὲς φόρμες πού ἐπιβάλλονται εἶναι σκληρές, μονότονες, διεστραμμένες, τελείως ἔξω ἀπὸ τὴν ψυχὴ ἑνὸς εὐαίσθητου λαοῦ, ὅπως ὁ δικὸς μας. Πρόκειται γιὰ μαζικὴ ἐπίθεσις τῆς ὑποκουλτούρας ἐναντίον ὅχι μόνο τοῦ δικοῦ μας ἀλλὰ καὶ ὅλων τῶν λαῶν τῆς Γῆς πού ἔχουν κάποια ἰδιαιτερότητα. Θυμάστε παλιά, πού, ὅταν ἀκούγατε ἕνα νοτιοαμερικανικὸ τραγούδι καὶ γνωρίζατε ἀμέσως ἀπὸ τὰ ἡχοχρώματα ὅτι ἦταν τέτοιο; – Γιὰ νὰ ἐπιχειρήσετε νὰ ἀκούσετε σύγχρονο ἀμερικανικὸ τραγούδι!..

Στὰ πλαίσια τῆς παγκοσμιοποίησης τοῦ ὁποιοῦ πολιτισμοῦ, τὸν ὁποῖο προσπαθοῦν νὰ ἐπιβάλουν οἱ ἐλεγχόμενοι ἀπὸ τοὺς σιωνιστές Ἀγγλοσάξωνες, ὁδηγοῦν τὴν «πολύμορφον ἁρμονίην» στὸ τέλος της. Ὁμως ὁ πολιτισμὸς ποτὲ δὲν κινδύνεψε ἀπὸ τὴν πολυφωνία. Τοῦναντίον μάλιστα προχωροῦσε, γιὰτὶ ἡ πολυφωνία ἔδινε καὶ τὸ μέτρο σύγκρισης. Τὸ πείραμα πού ἐπιχειρεῖ ὁ Διεθνὴς Ἑξουσιασμὸς δὲν εἶναι τὸ πρῶτο. Τὸ ξαναέκανε κατὰ τὴν πτώση τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, μὲ ἀποτέλεσμα τὸν Μεσαίωνα. Καὶ τότε μὲν ἡ ἀνθρωπότητα ξανασηκώθηκε στὰ πόδια της χρησιμοποιώντας τὰ διασωθέν-

ντα ἀποθέματα τῆς ἑλληνικῆς γνώσης. Τὸ σημερινὸ πείραμα ὁμως εἶναι πολὺ πιὸ προσεγμένο καὶ μὲ πολὺ πιὸ μεγαλύτερες πιθανότητες ἐπιτυχίας, ἀφοῦ στὸ «τὰ πάντα ἀπαγορεύονται» τοῦ προηγούμενου Μεσαίωνα ἔχουν βάλει τὸ «τὰ πάντα ἐπιτρέπονται» σὲ συνδυασμὸ μὲ μία ἄνευ προηγούμενου κακοποίηση - γελοιοποίηση κάθε τι τοῦ ἑλληνικοῦ.

Πολυφωνία λοιπόν, πὺν φέρνει τὴν μονοτονία. Ὑπερπροσφορά, μὲ σκοπὸ τὴν μὴ ἐμπέδωση καὶ τὸν ἀποπροσανατολισμὸ. Αὐτὰ εἶναι τὰ ὅπλα τῶν κατεχόντων τὰ Μ.Μ.Ε. ἐξουσιαστών. Σκοπὸς τους ἡ ἐπιβολὴ ἑνὸς νέου Μεσαίωνα μὲ ἀπώτερο σκοπὸ τὴ δημιουργία φθηνῶν ἀντιγράφων, πὺν εἶτε αὐτὰ θὰ λέγονται τραγούδια, τέχνη, κλώνοι, ἢ δὲν ξέρω τί ἄλλο. Σκοπὸ θὰ ἔχουν νὰ προσφέρουν χρῆμα – ἄρα δύναμη – στοὺς πτέρωνές τους. Ὅσο γιὰ μένα, ἀλλὰ καὶ γιὰ σὰς ὑποθέτω, ὅπως λέει καὶ ὁ ποιητής, «θὰ ματώνουν τὴν ψυχή μου μέσα σὲ μία θλιθερὴ μονοτονία».

VI. Η ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΠΟΛΥΕΘΝΙΚΕΣ

Τὰ τέλη τῆς δεκαετίας τοῦ '70 καὶ οἱ ἀρχές τοῦ '80 σημαδεύονται ἀπὸ τὴν εἰσβολὴ ξένων πολυεθνικῶν τραγουδιῶν, πὺν μέχρι τότε ἐπρακτορεύοντο. Πρῶτὴ ἑταιρεία πὺν ἀνεξαρτητοποιεῖται εἶναι ἡ C.B.S. μὲ πρῶτο διευθυντὴ τὸν ἀμερικανοεβραῖο S. Rabinovich. Ἡ ἑταιρεία αὐτὴ ἐφαρμόζοντας τὸ σύστημα «Mother» (mother = μεταλλικὸς θετικὸς δίσκος, ἀπὸ τὸν ὁποῖο βγαίνει ἡ ἀρνητικὴ μήτρα παραγωγῆς), δγάζει στὴν Ἑλλάδα δίσκους, πὺν στὴν ἐμφάνιση τουλάχιστον εἶναι σὰν νὰ ἔχουν παραχθῇ στὴν Ἀμερικὴ, ἀφοῦ οὔτε στὴ μήτρα οὔτε στὶς ἐτικέττες φαίνεται ἡ ἑλληνικὴ ἑταιρεία πὺν τοὺς παρήγαγε. Ἡ ἐμφάνιση σὰν ἀνεξαρτήτων τῶν μέχρι χθὲς πρακτορευομένων ἑταιρειῶν ὑποδηλώνει καὶ τὴν ἄλωση μεγάλου τμήματος τῆς νεολαίας μας ἀπὸ τὶς ξενόφερτες μουσικές. Μέχρι χθὲς ἦταν, πὺν ἡ νεολαία μας ἦταν χωρισμένη σὲ «μπουζουκόδους» καὶ «ἀμερικανάκηδες». Τῶρα εἶναι χωρισμένη σὲ «ταινάρια» (ροκάδες) καὶ σὲ «καρέκλες» (ντισκόδους). Ἡ διαφορὰ τοῦ χθὲς μὲ τὸ σήμερον εἶναι ἐμφανής, νομίζω.

Ἡ δεκαετία τοῦ '80 εἶναι ἡ δεκαετία πὺν παρατηρεῖται καὶ ἡ μείωση τῶν ἐμμισθων πρακτόρων τῶν Ἀμερικανῶν στὴν Εὐρώπη καὶ στὴν Ἑλλάδα, γιὰ τὴν δουλειὰ τους τὴν ἔχουν ἀναλάβει τώρα οἱ ἀμερικανοποιημένοι, ὅσον ἀφορᾷ στὸν τρόπο ζωῆς, Εὐρωπαῖοι. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι οἱ ἀντιστάσεις πὺν προβάλλει ὁ λαὸς μας, ὅπως καὶ κατὰ τὸν πρῶτο Μεσαίωνα, ἔτσι καὶ τώρα, εἶναι πολὺ μεγαλύτερες ἀπὸ τὶς ἀντιστάσεις ἄλλων λαῶν, καὶ πολὺ φοβᾶμαι ὅτι αὐτὸ θὰ τὸ πληρώσωμε πολὺ ἀκριδὰ... Φαίνεται ὅτι μοῖρα αὐτοῦ τοῦ λαοῦ εἶναι νὰ ἀντιστέκεται, ὅταν οἱ ἄλλοι ἔχουν ἤδη σκύψει τὸ κεφάλι.

VII. Ο ΨΗΦΙΑΚΟΣ ΗΧΟΣ ΚΑΙ Η ΑΓΡΙΑ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ

Ἡ δεκαετία τοῦ '90 εἶναι ἡ δεκαετία τῶν μεγάλων ἀλλαγῶν στὴν «ἑλληνικὴ» δισκογραφία λόγω τῆς ἐμφάνισης τοῦ ψηφιακοῦ ἤχου. Πρῶτὴ ἑταιρεία στὸν τομέα αὐτὸ εἶναι ἡ Digital Records, πὺν τελικὰ ἀγόρασε καὶ τὸ ἐμπορικὸ τμήμα τῆς Philips, καὶ ἀκολουθεῖ ἡ Fabelsound, πὺν παραμένει καθαρὰ δισκοκοπτικὴ ἑταιρεία. Ἡ δισκοκοπτικὴ EMIA ἔχει κλείσει, ἐνῶ τὸ ἐμπορικὸ τμήμα τῆς ἔχει συγχωνευθῇ μὲ τὴν «Μίνος». Διευθυντὴς τοῦ δισκογραφικοῦ

αυτοῦ κολοσσοῦ ἦταν ὁ κ. Ἀδραάμ (Μάκης) Μάτσας. Τὴν μετατροπὴ τῆς ἀναλογικῆς δισκογραφίας σὲ ψηφιακὴ ἀνέλαβε νὰ στηρίξῃ ὁ τύπος, τὰ περιοδικὰ καὶ τὰ... «ἄρνάκια τοῦ Πάσχα», προσφέροντας στὸ κοινὸ δωρεὰν ἢ σὲ χαμηλὴ, ὑποτίθεται, τιμὴ χαμηλῆς ποιότητος CDs ἀπὸ παλαιᾶς ἀναλογικὲς ἐγγράφες, ἢ ποὺ τὰ κομμάτια τους δὲν εἶχαν πνευματικὰ δικαιώματα (κλασσικά, δημοτικά κ.λπ.). Τὰ πραγματικὰ ψηφιακὰ CDs πωλοῦνται στὴν ἀγορὰ στὴν τιμὴ τῶν 5.000, 6.000, 7.000 δραχμῶν. Καὶ ἐδῶ εἶναι, ποὺ πρέπει νὰ ἀπορῇ κανεῖς: Ἐνα CD μαζί μὲ τὰ πνευματικὰ δικαιώματα στὴν χειρότερη περίπτωση δὲν ξεπερνᾷ τὶς πεντακόσιες (500) δραχμὲς (ἐργοστασιακὴ τιμὴ). Τώρα τὸ πῶς φθάνει νὰ πωλῇται στὴν τιμὴ τῶν 7.000 χιλιάδων ἀπὸ τὶς ἐταιρεῖες νομίζω ὅτι εἶναι ἄξιο περαιτέρω διερευνήσεως.

Στὸν καθαρὰ δημιουργικὸ τομέα τὰ πράγματα εἶναι καὶ καλύτερα ἀλλὰ ταυτόχρονα καὶ χειρότερα ἀπὸ τὴν προηγούμενη δεκαετία. Τὰ καλύτερα εἶναι μία μικρὴ σειρὰ ἀπὸ νέους ἀξιόλογους συνθέτες, ποὺ ἀηδιασμένοι ἀπὸ τὴν γενικὴ κατὰπτωσιν κάνουν γενναῖες προσπάθειες, γιὰ νὰ δώσουν κάποια ποιότητα στὸ τραγούδι. Τὰ χειρότερα εἶναι ὅτι μαζί μὲ τὰ παρακμιακὰ Rave, Rok, Rap πλακώσανε καὶ οἱ σατανιστές. Μάλιστα, ἂν δὲν τὸ ξέρετε, σὰς πληροφορῶ ὅτι στὴν Ἑλλάδα γίνονται παραγωγὲς σατανιστικῶν δίσκων. Καὶ καλὰ, οἱ δισκοκοπτικὲς ἐταιρεῖες βλέπουν μόνο τὸ κέρδος (ἐνῶ, ἂν ἤθελαν, θὰ μπορούσαν νὰ ἀρνηθοῦν τὴν παραγωγή). Τὴν ἄδεια ὅμως, γιὰ νὰ γίνῃ ἡ παραγωγή, ποῖα δημόσια ὑπηρεσία τὴν δίνει; (Γιατί εἶναι γνωστὸ, ὅτι, γιὰ νὰ γίνῃ ὅποιαδήποτε παραγωγή δίσκου, χρειάζεται ἄδεια ἀπὸ τὴν ΑΕΠΙ καὶ τὸ ἀρμόδιο ὑπουργεῖο. ...Καὶ μετὰ ἀποροῦμε γιὰ τὸν ἐκφυλισμὸ τῆς νεολαίας μας, τὰ ἐγκλήματα στὸ ὄνομα τοῦ Σατανᾶ καὶ τὴν πτώσιν τοῦ πολιτιστικοῦ μας ἐπιπέδου, ὅταν κάποιοι στὸ ὄνομα τῆς ὅποιας ἐλευθερίας ἐπιτρέπουν νὰ ριζώσῃ τὸ κακὸ στὴν χώρα, ποὺ γέννησε τὸ καλὸ. Αὐτοὶ οἱ κύριοι, ἂν δὲν εἶναι ἄσχετοι, εἶναι τουλάχιστον προδότες.

VIII. ΕΛΠΙΔΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΑΥΡΙΟ

Θὰ τελειώσω μὲ μιὰ νότα αἰσιοδοξίας: ἄλλωστε τὸ αὔριο εἶναι κάτι ποὺ δὲν ἔχει ἀκόμη διαμορφωθῇ – καὶ μοῦ τὴν ἐπιτρέπει.

Ποτὲ δὲν φαντάστηκαν οἱ ἐξουσιαστές, ὅτι ἡ ψηφιακὴ τεχνολογία ποὺ προώθησαν μὲ ἀπώτερο σκοπὸ τὸν ἔλεγχο τῶν μαζῶν, θὰ γινόταν «μπούμπερανγκ» γιὰ τὰ σχέδιά τους. Στὴν προσπάθειά τους νὰ βελτιώσουν τοὺς ὑπολογιστὲς ποὺ εἶχαν ἀνάγκη, γιὰ νὰ φακελλώνουν ποικιλοτρόπως τὸν πολίτη, βρέθηκαν στὴν ἀνάγκη νὰ ρίξουν μέρος τῆς νέας τεχνολογίας στὶς μάζες, προκειμένου νὰ ἐξοικονομήσουν κεφάλαια. Αὐτὸ ὅμως εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὰ χέρια τους ὁ ἀπόλυτος ἔλεγχος τῆς πληροφόρησης, ἀφοῦ μιὰ σειρὰ ἀπὸ μικρο-εφευρέσεις (modem), στὴν ἀρχὴ Internet, μετὰ ἔφεραν τὰ πάνω κάτω στὸν τομέα τῆς πληροφόρησης. Περιοριζόμενος στὸ θέμα μας θὰ σᾶς ἀναφέρω μιὰ σειρὰ ἀπὸ (ἂς μοῦ ἐπιτραπῇ ἡ φράση) ἀπίθανες πιθανότητες.

...Πρὸ καιροῦ ἕνας Ἰάπωνας ἠλεκτρονικὸς μηχανικὸς ἔκανε τὴν ἐξῆς σκέψη: «Αφοῦ ἕνας ἀγγειοπλάστης, προκειμένου νὰ φτείαξῃ ἕνα ἀγγεῖο, χρησιμοποιεῖ κίνηση (τροχὸ) καὶ μὲ τὸ χέρι τοῦ “σηκώνει” τὸ ἀγγεῖο, δὲν θὰ

μποροῦσε, ἂν ἐκείνη τὴν στιγμή ἔλεγε κάτι, νὰ ἔχη ἀμυδρὰ ἔστω μέσω τοῦ χειριοῦ του, πού στὴν προκειμένη περίπτωση θὰ λειτουργοῦσε σὰν βραχίονας γραμμοφώνου, νὰ ἔχη ἀποτυπωθῇ στὰ τοιχώματα τοῦ ἀγγείου; καὶ ἂν ναί, μὲ τὴν σημερινή ψηφιακή τεχνολογία ἐνίσχυσης ἐπιθυμητῶν καὶ ἀπόσβεσης ἀνεπιθυμητῶν ἤχων θὰ μπορούσαμε νὰ ἀκούσουμε τί εἶπε ὁ κατασκευαστὴς τοῦ ἀγγείου;» – Τὸ πείραμα ἐγινε καὶ ἀκούστηκε ἡ φωνή τοῦ ἀγγειοπλάστη, 500 χρόνια πρὶν, πού ζητοῦσε (ἀπὸ τὸν βοηθό του;) νὰ τοῦ φέρῃ νερό! Σκεφθῆτε πόσα προβλήματα πάνω σὲ θέματα προφορᾶς τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς γλώσσας καὶ ὥς τῆς μουσικῆς θὰ λύνονταν, ἂν ἡ μέθοδος αὕτη ἐφαρμοζόταν στὰ χιλιάδες ἀρχαιοελληνικά ἀγγεῖα.

Πιστεύω, ὅτι τὸ τραγούδι θὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὰ νύχια τῶν ἐταιρειῶν καὶ θὰ ξαναγυρίσῃ σ' αὐτὸν πού ἀποφασίζει ἂν πρέπει νὰ τραγουδηθῇ ἢ ὄχι, τὸν λαό. Τὸ λαϊκὸ ταγούδι θὰ ξαναπάρῃ τὴν μεγαλοφυῆ ἀπλότητα πού ὀφείλει νὰ ἔχῃ, ὥστε νὰ εἶναι εὐκολο στὸν ὅποιονδὴποτε νὰ τὸ τραγουδήσῃ, γιατί μιὰ νέα γενιὰ μουσικῶν θὰ τὸ ἐπεξεργάζεται γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ στοὺς ὑπολογιστές τῆς. Ἡ νέα αὕτη γενιὰ θὰ μπορῇ μέσα σὲ ἐλάχιστο χρόνο νὰ ἐπικοινωνῇ μὲ τοὺς καλύτερους ὀργανοπαῖκτες, τοὺς καλύτερους στιχουργούς, μὲ ἐλάχιστα χρήματα καὶ χωρὶς ἔξοδα μετακίνησης. Ὅλοι αὐτοὶ θὰ κάθωνται καὶ θὰ φτειάχνουν τραγούδια γιὰ τὸ κέφι τους καὶ ὄχι γιὰ τὶς ἐπιταγὲς τῆς ἐταιρείας. Καὶ ἂν τὸ τραγούδι τοὺς ἔχῃ τὴν τύχη νὰ ἀρέσῃ στὸν κόσμο, τόσο τὸ καλύτερο, ἀφοῦ ἐπιτέλους τὰ τραγούδια θὰ ἐκπληροῦν τὸν σκοπὸ γιὰ τὸν ὁποῖο ὑπάρχουν: νὰ τραγουδιοῦνται.

Μέσα στὰ θαύματα τῆς ψηφιακῆς τεχνολογίας θὰ εἶναι καὶ ἡ δυνατότητα πού θὰ ἔχῃ ὁ συνθέτης νὰ χρησιμοποιῇ ὅποιο μουσικὸ ὄργανο θέλει. Ἐτσι δὲν θὰ εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ τρέχῃ νὰ βρῇ γιὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ τραγουδιοῦ του μία βάρδιτο π.χ. Οἱ δυνατότητες εἶναι πέραν καὶ τῆς τολμηρῆς φαντασίας. Καὶ θέλω νὰ πιστεύω, ὅτι, ὅσον ἀφορᾷ στὶς ἐπεμβάσεις τῶν κερδοσκοπῶν τοῦ χώρου, εἶναι μονόδρομος εἰς βάρος τους. Τοῦλάχιστον μέχρι τώρα ὅλα αὐτὰ δείχνουν. Καὶ τὸ ἔντεχνο τραγούδι – αὐτὸ πού ἦταν πάντα, νομίζω: μιὰ πιὸ ἔντεχνη μορφή τοῦ λαϊκοῦ γιὰ τὶς πιὸ «σικ» τάξεις τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου.

Καὶ τὸ ἐπίσημο κράτος τί κάνει, γιὰ νὰ βοηθήσῃ τοὺς πρωτοπόρους τοῦ εἵδους; Μὰ ὅ,τι ἔκανε πάντα: Τίποτα. Ἐδῶ δὲν ἔκανε ἓνα ἀντίγραφο τοῦ πανάρχαιου (5.000 ἐτῶν) αὐλοῦ – ἀλήθεια πόσο θὰ κόστιζε μιὰ τέτοια κατασκευή, ὥστε νὰ ἀκούσωμε τί ἤχους ἄκουγαν οἱ πανάρχαιοι πρόγονοί μας; – καὶ θὰ ἀσχοληθῇ μὲ πράγματα πού στοιχίζουν κάποια χρήματα; (Χρήματα γιὰ γλείψιμο ὅμως τῶν διεθνῶν ἐξουσιαστῶν βρίσκονται καὶ μάλιστα ἄφθονα.)

Ἄς τὸ πάρουμε ἀπόφαση: ἡ πατρίδα μας κυβερνᾶται ἀπὸ ψοφοδεεῖς ἢ ξενόδουλους. Στὸ χέρι μας εἶναι μέσα ἀπὸ συλλογικὲς διεργασίες καὶ μὲ τὰ μέσα πού μᾶς δίνει ἡ σύγχρονη τεχνολογία νὰ πάρωμε τὶς τύχες τῆς ἐπάων μας, γιατί ἔτσι πού πᾶμε σὲ λίγα χρόνια ὁ ἐλληνισμὸς θὰ εἶναι παρελθὸν καὶ ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα θὰ ἀνῆκῃ στὶς ὀριστικὰ νεκρές.

Ἀντώνης Πετρουζάκος

«Βοήθεια!»

Όταν δὲν ὑπάρχει ὀρθόδοξη λειτουργία, εὐχή, ὕμνος, ᾠδή, ἀκολουθία γάμου, βαπτίσματος, θανάτου κ.λπ., ὅπου νὰ μὴν προβάλλεται ἡ Ἑβραϊκὴ Μυθολογία («Παλαιὰ Διαθήκη») καὶ νὰ μὴν ὑμνολογοῦνται τὰ πρόσωπα τῆς Τορὰ καὶ τοῦ Ταλμουδ ὡς «ἅγιοι πρόπατορες ἡμῶν» (τῶν Ἑλλήνων), τὸ ἐπίσημο ὄργανο τοῦ Κεντρικοῦ Ἰσραηλιτικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑλλάδος, τὰ «Χρονικά», ζητεῖ νὰ ἀποβληθοῦν ἀπὸ τὰ ἐκκλησιαστικὰ διδλία τῆς Ἐκκλησίας μας τὰ «ἀντιεβραϊκά» κείμενα. Δὲν ξέρονμε, ἂν τῷ ὄντι αὐτὰ τὰ κείμενα εἶναι τόσο ἀντιεβραϊκὰ, ὅσο εἶναι ἀνθελληνικὰ τὰ ἄλλα. Καὶ ἂν εἶναι, δὲν ἔχουμε καμμιὰ ἀντίρρηση νὰ ἀποβληθοῦν· παρατηροῦμε ὅμως ὅτι στὸ δημοσίευμα τῶν «Χρονικῶν» δὲν ὑπάρχει καμμιὰ ἀναφορὰ γιὰ τὸν ἀνθελληνικὸ ὄχeto (ὅπου ὁ ἐλληνισμὸς ταυτίζεται μὲ τὸν «Σατανᾶ»), ποῦ καὶ σήμερα ψάλλεται στὶς ἐκκλησίες τῆς Ἑλλάδος – καὶ ἡ παράλειψη αὐτῇ πράγματι λείπει πολλὰ, ὅταν οἱ ἐν Ἑλλάδι Ἑβραῖοι σχίζονται τὰ ἱμάτιά τους δηλώνοντας ὅτι εἶναι «Ἕλληνες»... Δὲν θὰ ἦταν ἄτοπο ἐπὶ τοῦ προκειμένου, σχετικὰ μὲ τὸ αἶτημα τοῦ Κεντρικοῦ Ἰσραηλιτικοῦ Συμβουλίου νὰ γίνη ὁ εὐλογος συνειρμὸς μὲ τὴν λαϊκὴ παροιμία «Ὁ Ἑβραῖος ἔδερε κάποιον καὶ φώναζε βοήθεια».

Ω.**Ἑλληνικὰ στὴν Καρελία**

Σύμφωνα μὲ ἐπίσημο ἔγγραφο τῆς Διευθύνσεως Παιδείας τῆς πόλεως Πετροζαβόντσκι τῆς Δημοκρατίας τῆς Καρελίας (ἡ ὁποία ἀνήκει πλέον στὴ Ρωσικὴ Ὁμοσπονδία) στὸ Λύκειο ἀρ. 13 τῆς πόλεως ἡ διδασκαλία τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας εἶναι ὑποχρεωτικὴ σὲ ὅλες τὶς τάξεις ἀπὸ τὸ σχολικὸ ἔτος 1997-1998. Τὸ μάθημα διδάσκει ὁ καθηγητὴς τῆς ἐλληνικῆς φιλολογίας κ. Διονύσιος Καρβέλας.

Τὴν ὥρα ποῦ τὸ ρωμαϊκὸ κράτος μὲ διάφορες προφάσεις κλείνει ἐλληνικὰ σχολεῖα στὸ ἐξωτερικὸ, ὁ ζῆλος καὶ ὁ ἀγῶνας ἐνὸς καὶ μόνου ἀνθρώπου σ' ἓνα ξένο καὶ ἀπομακρὸ τόπο πρέπει νὰ τύχη ἐπαίνου καὶ συμπαραστάσεως. Γιὰ πολλοστὴ φορὰ ἀποδεικνύεται ὅτι οἰαδήποτε ἐλληνικὴ πρωτοβουλία ἐντὸς ἡ ἐκτὸς συνόρων ἀλλὰ μακριὰ ἀπὸ τὸν κρατικὸ παρεμβάτισμὸ ἔχει θετικὰ ἀποτελέσματα.

M.M.**Ραβδοῦχος**

Δὲν εἶχε περάσει οὔτε ἑβδομάδα, ἀφ' ὅτου ὁ «Δ» (τ. Ἰουλίου) σημείωνε ὅτι «αὐτοὶ ποὺ ἀνησυχοῦν δῆθεν, διότι ἡ ἔρευνα καὶ συνειδητοποίηση τοῦ ἐλληνικοῦ παρελθόντος ἀπὸ τοὺς κατοίκους τοῦ τόπου αὐτοῦ ἀποτελεῖ κίνδυνον γιὰ τὸ κρατοῦν πνευματικὸ καθεστῶς, [...] μετὰ θίας ἀποκρύπτουν ἀπώτερες σκοπεύσεις τους, ποῦ δὲν εἶναι ἄλλες ἀπὸ τὸν διχασμὸ, τὴν δημεγεροσία καὶ τὴν ἱεροεξεταστικὴ δυναμικὴ καταστολή» καὶ ὁ νέος προκαθήμενος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος κηρύττοντας σὲ συνοικιακὸ ναὸ τῆς Ἀθήνας προειδοποίησε ἐπὶ λέξει ὅτι, «ὅπου δὲν πίπτει λόγος, πίπτει ράβδος», ἐξηγώντας ὅτι ἡ ἐπισκοπικὴ ράβδος θὰ πέσῃ στὶς πλάτες «τῶν αἱρετικῶν, τῶν σχισματικῶν καὶ τῶν ἀθέων». Δὲν ξέρονμε σὲ ποιά ἀπὸ τὶς τρεῖς αὐτὲς κατηγορίες τῶν ὑποψηφίων θυμάτων του κατατάσσει ὁ νέος ἀρχιεπίσκοπος τοὺς ἐρευνῶντες τὸν ἀρχαῖο Ἑλληνικὸ Πολιτισμὸ, ξέρονμε ὅμως ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ζηλωτὲς ὑφισταμένους του – προφανῶς ἀποκτώντας ὅψιμη αἴσθησι τοῦ γελίου – ἔπαψαν νὰ χαρακτηρίζουν πιά τὸν «Δ» μὲ τὸν παλαιολιθικὸ χαρακτηρισμὸ τοῦ «εἰδωλωλατρικοῦ περιοδικοῦ» καὶ μᾶς σνοκφαντοῦν τώρα ὡς «ἀθέους».

(Βεβαίως οὔτε ἐδῶ πρωτοτύπησαν, διότι ἡ ταύτιση τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας μὲ τὴν «ἀθειά» εἶναι κι αὐτὴ πολὺν χρησιμοποιομένη κατὰ τὸν Μεσαίωνα πρακτικὴ...). Φρονοῦμε ὅμως, ὅτι ὁ κ. Χριστόδουλος εἶναι ἀρκετὰ εὐφυής, γιὰ νὰ καταλαβαίνει ὅτι πέρασαν πιά ἀνεπιστρεπτὰ τὰ χρόνια τῆς «ράβδου» (καὶ τῆς πυρᾶς καὶ τῶν *Indices Librorum Prohibitorum*...) – καὶ συνεπῶς τὸ «κῆρυγμα τῆς ράβδου» μᾶλλον ἦταν ἓνα ἀπλὸ λογοπαίγνιο.

Ω.

Ἐπιστημονικὸ ἐμπόριο

Τὴν ἀφρικανικὴ καταγωγὴ τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν προπαγανδίζει ἡ κρατικὴ τηλεόραση μὲ σχετικὸ ντοκυμανταίρ, τὸ ὁποῖο ἐπαναπροβάλλεται συνεχῶς τὸν τελευταῖο καιρὸ. Ἡ ἐπιμονὴ αὐτὴ ἀποκαλύπτει μᾶλλον δόλο παρὰ ἄγνοια (δόλος καὶ ἄγνοια: οἱ κυρίαρχες αἰτίες τοῦ ρωμαίου παραλογισμοῦ). Καὶ φυσικὰ καμμία ἀπολύτως ἀναφορὰ στὰ παλαιοντολογικὰ – ἀνθρωπολογικὰ εὐρήματα τοῦ ἐλλαδικοῦ χώρου, ποῦ, ὡς γνωστὸν, ἀνατρέπονν συλλήβδην τὶς ἀφροκεντρικὲς ἐξουσιαστικὲς σκοπιμότητες. Καὶ κοντὰ σ' αὐτὰ ὁ περὶ φημος Μάρτιν Μπερνάλ, προφανῶς ἐπιδιώκοντας νὰ ἀποφύγῃ τὴν ὀλοκληρωτικὴν του γελοιοποίησιν, δηλώνει «μετανιωμένος» γιὰ τὸν τίτλο «Μαύρη Ἀθηνᾶ» ποῦ χρησιμοποίησε γιὰ τὸ ὁμώνυμο ἱστορικὸ πλαστογράφημά του. Ἡ ἐπιλογή, εἴπε, ἔγινε γιὰ καθαρὰ... ἐμπορικὸν λόγον;

Π.Α.Κ.

Ἡ Μικρὰ Ἀσία τοῦ Σεφέρη

Τὸ ὄνομα τοῦ Γ. Σεφέρη ἐδόθη σὲ κεντρικὴ ὁδὸ τῆς Σκάλας Βουρλῶν, τοῦ παραθαλάσσιου προαστίου τῆς Σμύρνης, ὅπου ὁ μέγας μας ποιητὴς πέρασε τὰ παιδικὰ του χρόνια. Στὴ σχετικὴ τελετὴ ποῦ ἔγινε τὸ παρελθόν θέρος ὁ δήμαρχος τῶν Βουρλῶν Μουσταφᾶ Καπκὴ σημείωσε ὅτι ἡ συμβολικὴ αὐτὴ πράξις «δὲν τιμᾷ ἀπλῶς τὴν μνήμην τοῦ μεγάλου ποιητῆ, ἀλλὰ γίνεται στὸ πνεῦμα τῆς συνεννόησης καὶ τοῦ ἀλληλοσεβασμοῦ τῶν δύο γειτονικῶν λαῶν» (ἐφημ. ΑΥΓΗ, 9/7/98). Στὴν ἐν λόγῳ τελετῇ ἦταν ἐντυπωσιακὴ ἡ παρουσία πλήθους κόσμου, ἀλλὰ καὶ πολλῶν Τούρκων διανοουμένων, ποῦ σὲ πείσμα τῶν καιρῶν δήλωσαν ὅτι σέβονται τὴν ἱστορικὴν παρουσίαν τῶν Ἑλλήνων στὴν Μικρασίαν.

Π.Α.Κ.

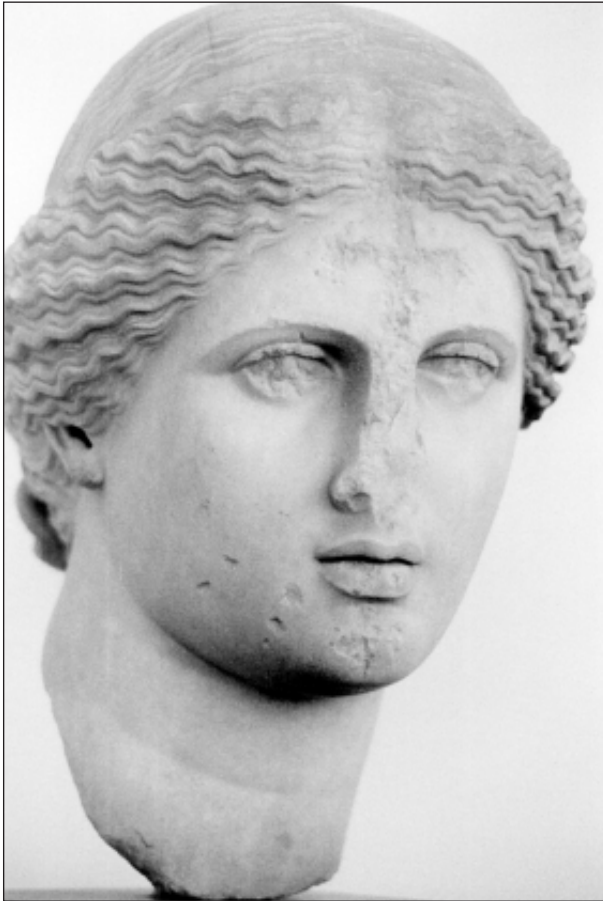
Μὲ σταυροὺς στοὺς λαιμούς...

Συνέδη καὶ τοῦτο τὸ κωμικοτραγικόν: Στὴν Ὀνδούρα τὸ περασμένο καλοκαίρι ἔγινε ἡ... δίκη τοῦ Χριστόφορου Κολόμβου! Πεντακόσιοι Ἰνδιάνοι – ἐκπρόσωποι τῶν ἀπογόνων τῶν Μάγιας συνήλθαν καὶ κατεδίκασαν συμβολικὰ τὸν μέγαν ἐξερευνητὴ γιὰ τὰ ἐγκλήματα ποῦ διέπραξε, αὐτὸς καὶ οἱ ἐπόμενοι κατακτητές, σὲ βάρος τῶν προγόνων τους καὶ στὴ συνέχειαν διαλύθηκαν ὡς θριαμβευτές. Καὶ τὸ ὅλο ζήτημα ἔλαβε παγκόσμια δημοσιότητα. Ὁ Ἀργεῖς ἔφταιξε ὁ Κολόμβος, ποῦ οἱ θεοσεβούμενοι χριστιανοὶ Εὐρωπαῖοι ἀφάνισαν τὸν Ἰνδιάνικον πληθυσμὸν ὀλόκληρην τῆς Ἀμερικῆς; Καὶ ἀνεξαρτήτως τούτων οἱ ἴδιοι αὐτοὶ οἱ «δικαστές» τῆς κωμικοτραγικῆς δίκης δὲν θὰ ἔπρεπε πρῶτα νὰ καταδικάσουν τὸν ἴδιον τους τὸν ἑαυτὸ, ἀφοῦ ἀποδεχόμενοι σήμερον τοὺς καρποὺς αὐτοῦ τοῦ ἐγκλήματος (ἐκχριστιανισμὸς – δυτικοποίησις) ἀρνοῦνται τὶς παραδόσεις καὶ τὰ ἦθη τους; Τουλάχιστον οἱ πρόγονοὶ τους ἔπρεσαν πολέμωντας – δὲν κρέμασαν σταυροὺς (σύμβολο τῆς κατάκτησης) στοὺς λαιμούς τους.

Π.Α.Κ.

Η ΑΛΗΘΙΝΗ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ

(καὶ οἱ νεώτερες σκόπιμες στρεβλώσεις)

Ἀρχαιοελληνική προτομή τῆς Ἀφροδίτης, πού ἀπόκειται στό Ἐθνικό Ἀρχαιολογικό Μουσεῖο Ἀθηνῶν. Μὲ σφυρὶ καὶ σμίλη ἢ κοπίδι ἔχουν χαραχθῇ σταυρὸς στό μέτωπο καὶ ἄλλα βανδαλιστικά σημάδια στὰ μάτια, τὴ μύτη κ.λπ., πού κατέστρεψαν ἀνεπανόρθωτα τὸ ἀνεπανάληπτο λιτὸ κάλλος τοῦ ἀριστουργήματος αὐτοῦ. Ἐκτὸς τῆς ἀρχαιοελληνικῆς Τέχνης, πού ἐθεωρεῖτο στό Βυζάντιο «δαιμονική» ἀπὸ τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ὁλόκληρος ὁ Ἑλληνικὸς Πολιτισμὸς καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Σκέψη ἦταν ἀπαράδεκτα καὶ κατεδιώχθησαν ἀνηλεῶς ἐπὶ αἰῶνες μέχρι τῆς πλήρους καταστροφῆς των.

Ὅταν τὸ 324 ὁ Κωνσταντῖνος ἔγινε μονοκράτωρ, ἐγνώριζε πολὺ καλά, ὅτι ἡ αὐτοκρατορία του δὲν ἦταν συμπαγής. Ἐγνώριζε, ὅτι στὴν πρώτη κατάλληλη περιστάσει ἡ αὐτοκρατορία θὰ διελύετο. Οὐτὲ ὁ συγκρητισμὸς τῶν θρησκειῶν οὔτε ἡ κοινὴ ιδιότητα τοῦ πολίτου, πού ἀπενεμήθη ἀπὸ τὸν Καρακάλα, ἠνοποίησαν τὴν αὐτοκρατορία. Ἡ θεοποίηση τοῦ Κωνσταντίνου καὶ ἡ ἀνάληψις τοῦ ἀξιώματος τοῦ ἀρχιερέως τοῦ Μίθρα δὲν ἀπετέλεσαν τὸν συνεκτικὸ κρῖκο τῆς αὐτοκρατορίας. Καὶ ἦταν φυσικὸ νὰ

συμβαίνει αυτό, ἀφοῦ κανένα ἀπὸ αὐτὰ τὰ στοιχεῖα δὲν ἀναιροῦσε τὸν ἑλληνικὸ πολιτισμό, ποὺ ἀφ' ἑνὸς μὲν δὲν ἠνύνοει τὴν ἀπόλυτη ἐξουσία, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἠνύνοει τὸν κατακερματισμό.

Γιὰ νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ πολυπόθητος ἐνότης τῆς αὐτοκρατορίας (ἰδιαίτερα τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ δυτικοῦ μέρους, ποὺ τὰ ἐχώριζε καὶ ἡ γλῶσσα), ἐχρειάζετο κάτι νέο· κάτι ποὺ νὰ ὑπερβαίνει τὸ ἔθνος καὶ τὸν ἑλληνικὸ πολιτισμό. Καὶ αὐτὸ τὸ κάτι τὸ ἐπρέσβευαν οἱ χριστιανοί, ὅπου μεταξὺ τους: «...οὐκ ἔνι Ἑλλήν καὶ Ἰουδαῖος, περιτομή καὶ ἀκροθυσία, θάρσος, Σκύθης, δοῦλος, ἐλεύθερος, ἀλλὰ τὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσι Χριστός» (Παῦλος, πρὸς Κολασσαεῖς, Γ', 18). Ἡ ἀπόφασις τοῦ Κωνσταντίνου νὰ στηρίξῃ καὶ νὰ ἐπιβάλῃ τὸν χριστιανισμό ἦταν καθαρὰ πολιτική. Ὅπως εὖστοχα παρατηρεῖ ὁ Ἐ. Σβάρτς στὸ βιβλίο του «Ὁ Αὐτοκράτορας Κωνσταντῖνος καὶ ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία», ὁ Κωνσταντῖνος: «ἔχοντας τὴ διαβολικὴ ὀξυδέρκεια ἐνὸς Κυρίαρχου τοῦ Κόσμου, κατάλαβε τὴ σημασία τὴν ὁποία θὰ εἶχε ἡ συμμαχία μὲ τὴν ἐκκλησίαν γιὰ μιὰ Παγκόσμια Μοναρχία, τὴν ὁποία αὐτὸς σχεδίαζε νὰ δημιουργήσῃ· καὶ εἶχε τὸ θάρρος καὶ τὴν ἐνεργητικότητα νὰ πραγματοποιήσῃ αὐτὴν τὴν ἔνωση, ἀγνοῶντας ὅλες τὶς παραδόσεις τοῦ Καισαρισμοῦ» (Α. Α. Βασίλειφ, «Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας», ἔκδοσις «Παπύρου», τόμος Α', σελ. 72).

Καὶ αὕτῃ ἡ «διαβολικὴ ὀξυδέρκειά» του τὸν ὠδήγησε στὴν συμμαχία του μὲ τὴ μικρὴ μειοψηφία τῶν χριστιανῶν, ποὺ ὅμως τοῦ ἐξησφάλιζαν τὸ ἰδεολογικὸ ὑπόδαθρο γιὰ τὴν ἐδραίωσιν τῆς αὐτοκρατορίας του. Ὅσο καὶ ἂν κάποιοι διατείνωνται ὅτι ὁ χριστιανισμὸς διεδίδετο ταχύτατα, ὅμως τρεῖς καὶ πλέον αἰῶνες μετὰ τὴν ἐμφάνισίν του οἱ χριστιανοὶ δὲν ὑπερέβαιναν τὸ 10% τοῦ πληθυσμοῦ (Βασίλειφ) ἢ τὸ 5-8% (Ἄντ. Χάρνακ). Μάλιστα εἶναι πλέον ἐξηκριδωμένο ἱστορικά, ὅτι τὴν πλειοψηφία τῶν ὀλιγάριθμων ὁπαδῶν του ὁ χριστιανισμὸς ἀπέκτησε στὴν Ἀρμενία, Συρία, Παλαιστίνη, Αἴγυπτο, Κιλικία καὶ Βόρεια Ἀφρική. Καὶ εἶναι ἀκόμη βεβαιότερον ὅτι ἡ συντριπτικὴ τους πλειοψηφία προήρχετο ἀπὸ τοὺς ἐξ Ἑβραίων προσηλυτισθέντες. Μάλιστα ἦταν τόση ἡ σύγχυσις μεταξὺ Ἑβραίων καὶ χριστιανῶν, ὥστε οἱ ὅποιοι διωγμοὶ τοὺς ἀπὸ τοὺς αὐτοκράτορες εἶχαν χαρακτηρὰ ἀντιεβραϊκὸ (δὲς καὶ Λιλῆς Ζωγράφου, «Ἀντιγνώση», σελ. 235).

Πολὺ μελάνι ἔχει χυθῇ ἐκ τῶν ὑστέρων, γιὰ νὰ συσχετίσουν τὴν ἐπιβολὴ τοῦ χριστιανισμοῦ μὲ τὴν πίστη τοῦ Κωνσταντίνου καὶ ὅχι μὲ τὴν ψυχρὴ πολιτικὴ λογικὴ του. Ὅμως παρὰ τὴν δίκαιη ἐπιβολὴ τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τὰ μέτρα ἐναντίον τῆς παλαιᾶς θρησκείας ὁ Κωνσταντῖνος μέχρι τὸν θάνατό του δὲν ἀπεποιήθη τὴν ιδιότητά του ὡς ἀρχιερέως τοῦ Μίθρα καὶ οἱ ἀρχεῖς δὲν ἔπαυσαν νὰ καίουν θυμίαμα στὴν θεοότητά του καὶ νὰ τῆς στήνουν ἀγάλματα. Ἀκόμη καὶ μετὰ ἀπὸ τὴν οὐσιαστικὴ συμμετοχὴ του στὴν οἰκουμενικὴ σύνοδο τῆς Νίκαιας (325), ποὺ θεωρεῖται βασικὴ γιὰ τὴν ἐδραίωσιν τοῦ χριστιανισμοῦ, ἔστησε στὴν χρι-

στιανική πρωτεύουσάν του τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἀπόλλωνος ὡς ἰδικόν του ὡς ἀνικήτου βασιλέως Ἡλίου (τίτλος καθαρὰ θρησκευτικός). Ἡ δὲ ἄποψις ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος ἐβαπτίσθη χριστιανὸς στὶς παραμονὲς τοῦ θανάτου του, μᾶλλον στὴν σφαῖρα τοῦ μύθου ἀνήκει. Ὁ Βασίλειος μεταφέροντας τὴν γνώμη του Γιάκομπ Μποῦκχαρτ γιὰ τὴν θρησκευτικὴ συνείδησιν τοῦ Κωνσταντίνου, γράφει σχετικὰ: «*Συχνὰ γίνονται προσπάθειες νὰ διεισδύσουμε στὴν θρησκευτικὴ συνείδηση τοῦ Κωνσταντίνου, προκειμένου νὰ περιγράψουμε τὶς ἀλλαγές ποὺ πιθανόν συντελέστηκαν στὶς θρησκευτικὲς του πεποιθήσεις. Ὅλα αὐτὰ ὅμως γίνονται ἄσκοπα. Γιατὶ ἔναν τέτοιον μεγαλοφυῆ ἄνθρωπο, τοῦ ὁποίου οἱ φιλοδοξίες καὶ ἡ δίψα γιὰ ἐξουσία ἦταν καθημερινή του ἀσχολία, δὲν τὸ ἀπασχολοῦσε ὁ Χριστιανισμὸς ἢ ἡ εἰδωλολατρία οὔτε ἡ συνειδητὴ θρησκευτικότητά ἢ μὴ θρησκευτικότητά. Ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος εἶναι ἀναγκαστικὰ ἄθρησκος*» (ἐνθ' ἄνωτ., τόμος Α', σελ. 69). Καὶ ἕνας ἄθρησκος χρῆσιν μᾶλλον κάνει τῆς θρησκείας, παρὰ πιστεύει σὲ αὐτήν.

Ἐξ ἄλλου ὁ χριστιανισμὸς ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀναίρεσιν τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως ἐδίδασκε καὶ τὴν πλήρη ὑποταγὴν στὴν κοσμικὴ ἐξουσία, πρᾶγμα ἀπαραίτητο γιὰ τὴν στερέωσιν τῆς ἀπολυταρχίας του. Ὁ Παῦλος ἐγράφε στοὺς Ρωμαίους (ΙΓ' 1-2): «*Πᾶσα ψυχὴ ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑποτασσέσθω. Οὐ γὰρ ἔστιν ἐξουσία εἰ μὴ ὑπὸ Θεοῦ· αἱ δὲ οὗσαι ἐξουσίαι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τεταγμέναι εἰσίν. Ὡστε ὁ ἀντιτασσόμενος τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ Θεοῦ διαταγῇ ἀνθέστηκεν· οἱ δὲ ἀνθεστηκότες ἐαυτοῖς κρῖμα λήφονται*». Καὶ κατὰ τὴν μετάφρασιν τῆς Βιβλικῆς Ἑταιρείας, ἐγκεκριμένης ἀπὸ τὴν Σύνοδον τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀπὸ τοὺς πατριάρχες Ἀλεξανδρείας καὶ Ἱεροσολύμων καὶ ἀπὸ τὸν Οἰκουμενικόν: «*Κάθε ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ ὑποτάσσεται στὶς ἀνώτερες ἐξουσίες, γιατί δὲν ὑπάρχουν ἐξουσίες παρὰ ἀπὸ τὸ Θεό· καὶ αὐτὲς οἱ ἐξουσίες ποὺ ὑπάρχουν ἔχουν τεθῇ ἀπὸ τὸ Θεό. Ἔτσι λοιπὸν ὅποιος ἀντιτάσσεται στὴν ἐξουσία ἀντιστέκεται στὴν τάξιν ποὺ ἔβαλε ὁ Θεός, καὶ ὅσοι ἀντιστέκονται εἶναι οἱ ἴδιοι ὑπεύθυνοι γιὰ τὴν τιμωρίαν τους*». Μόνον ποὺ οἱ μεταφραστές, οἱ καθηγητὲς τῆς Βιβλικῆς Θεολογίας στὰ πανεπιστήμια τῆς Ἀθήνας καὶ τῆς Θεσσαλονίκης Γ. Γαλίτης, Ἰ. Καραβιδόπουλος καὶ Π. Βασιλειάδης, ἀμβλύνουν μὲ τὴν μετάφρασίν τους τὴν ὕδριν (κατὰ τὴν ἀρχαιοελληνικὴν σημασίαν τῆς λέξεως) τοῦ ἀποστόλου τῆς χριστιανοσύνης. Ὁ Παῦλος, καὶ μέσῳ αὐτοῦ ὁ Θεός, ἀπαιτεῖ νὰ ὑποδουλωθῇ ὅ,τι πιὸ ἐλεύθερο ὑπάρχει στὸν ἄνθρωπο, ἢ «*ψυχὴ*» του. Ἀπαιτεῖ μὲ τὴν ἀπειλή τῆς τιμωρίας νὰ ὑποτάξῃ τὰ συναισθήματα, τὸ φρόνημα, τὴν γνώσιν. Ἀλλὰ ὁ Παῦλος δὲν περιορίσθη νὰ τὸ ἐπαναλαμβάνῃ. Ἐγράφε στὴν πρώτην του ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Τιμόθεο: «*Ὅσοι εἰσὶν ὑπὸ ζυγὸν δοῦλοι, τοὺς ἰδίους δεσπότας πάσης τιμῆς ἀξιόους ἡγείσθωσαν, ἵνα μὴ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ διδασκαλία βλασφημῇται*» (ΣΤ', 1). Καὶ τέλος, γιὰ νὰ μὴ λησμονοῦνται οἱ παραινέσεις του, γράφει πρὸς τὸν Τίτο: «*Υπομίμνησκε αὐτοῖς ἀρχαῖς καὶ ἐξουσίαις*

ὑποτάσσεσθαι, πειθαρχεῖν...» (Γ', 1). Λοιπὸν ἓνα τέτοιο ἰδεολογικὸ ὑπόβαθρο, ποὺ ἔστεκε ὑπεράνω τῶν ἐθνῶν καὶ διεκήρυττε, ὅτι ἡ ὑποταγὴ ἦταν εὐλογημένη ἀπὸ τὸν Θεό, ἦταν ἀναγκαῖα στὸν Κωνσταντίνο, γιὰ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν ἀπόλυτη ἐξουσία του. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ ὄχι μόνον συνεμάχησε μὲ τοὺς χριστιανούς, ἀλλὰ τοὺς ἔφερε στὸ πλευρὸ του, στὴν κεντρικὴ ἐξουσία.

Μόνον ποὺ ἀνεφύη ἓνα μεγάλο προβλημα: ποῖα θὰ ἦταν ἡ ἔδρα τῆς ρωμαιοχριστιανικῆς ἐξουσίας; Ἡ Ρώμη, φυσικὴ ἔδρα τῆς αὐτοκρατορίας, ἦταν ταυτόχρονα καὶ θρησκευτικὸ κέντρο τῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ μικρὸς ἀριθμὸς τῶν χριστιανῶν ἀπέκλεισε τὴν ἐπιλογὴν τῆς Ναῖσσοῦ (σημερινῆς Νίς), γενέτειρας τοῦ Κωνσταντίνου, τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Τροίας. Στὴ νέα πρωτεύουσα τοῦ κράτους οἱ συγκυβερνήτες χριστιανοὶ ἔπρεπε νὰ ἦταν ἡ πλειοψηφία. Τὴν λύσιν ἔδωσε ἡ ἐρημωθεῖσα περιοχὴ ἀπὸ τὸν Σεπτίμιο Σεβήρο τῆς ἀρχαίας ἀποικίας τῶν Μεγαρέων. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν στρατηγικὴν θέσιν τῆς ἡ νέας ἔδρας, ποὺ ταυτόχρονα ἤλεγχε τὴν ἀσιατικὴν καὶ εὐρωπαϊκὴν ἐπικράτειά της, ἐξαιτίας τῆς ἐρημώσεώς της δὲν ἐθύμιζε σὲ τίποτε τὸν ἀρχαῖο κόσμον. Ἔτσι δύο χρόνια μετὰ τὴν μονοκρατορία τοῦ Κωνσταντίνου καὶ ἓνα χρόνο μετὰ τὴν Σύνοδο τῆς Νικαίας ἐτέθη ὁ θεμέλιος λίθος τῆς νέας πόλεως, τὸ 326. Γιὰ τὴν ἀνέγερσιν τῆς πόλεως εἰργάσθησαν 40.000 Γότθοι στρατιῶτες, ποὺ εἶχαν ἀσπασθῇ τὸν χριστιανισμό, ἀκολουθῶντας μάλιστα τὴν αἵρεσιν τοῦ Ἀρείου. Γιὰ τὴν διακόμησιν τῆς ἐσυλήθησαν ὅλα σχεδὸν τ' ἀρχαῖα ἱερά. Μέχρι καὶ ὁ ἱερὸς τρίπους τῶν Δελφῶν μετεφέρθη στὴν πόλιν, ποὺ ὠνομάσθη Νέα Ρώμη (ἐξ οὗ καὶ ὁ ἔως σήμερον τίτλος τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου: «Ἀρχιεπίσκοπος Νέας Ρώμης»). Στὴν ἀρχὴ εἶχε προταθῇ νὰ τὴν ὀνομάσουν «Νέα Σιών», ἀλλὰ τελικὰ τὴν ὠνόμασαν Κωνσταντινούπολιν. Τὰ ἐγκαίνιά της ἔγιναν μὲ λαμπρὲς ἐορτές, ποὺ ἐκράτησαν 40 ἡμέρες, τὸ 330. Καὶ ἡ ἡμερομηνία αὕτη σηματοδοτεῖ τὴν ἑναρξιν τῆς φθίνουσας πορείας τοῦ πολιτισμοῦ πρὸς τὸν σκοτεινὸ Μεσαίωνα.

Τὸ πολυφυλετικὸ μωσαϊκὸ τῶν χριστιανῶν ποὺ μεταφέρθηκαν στὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔδωσε καὶ τὸ ἰδεολογικὸ στίγμα τῆς αὐτοκρατορίας. Ναὶ μὲν ὁ αὐτοκράτωρ διοικεῖ, ἀλλὰ τὰ ὅρια τῆς διοικήσεώς του τὰ καθορίζει ἡ ἐκκλησία. Ὁ αὐτοκράτωρ μὲ ἄλλα λόγια διοικεῖ ὑπὸ τὰς ὑποδείξεις τῆς ἐκκλησίας. 10 αἰῶνες ἀργότερα ὁ Θωμᾶς Ἀκινάτης περιγράφει ἐπακριδῶς τὴν ἐπελθοῦσα μεταβολή. Ἐγραφε πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Κύπρου: «*Τάσις τῆς ἐθνικῆς ἀρχαιότητος ἦτο ἡ πρὸς τὰ ἀνθρώπινα καὶ τὴν καθολικὴν εὐμάρειαν λατρεία· ἐντεῦθεν οἱ ἱερεῖς ἦσαν ὑποδέστεροι τῶν βασιλέων. Ἀλλ' ἐν τῷ νέῳ νόμῳ τυγχάνει ὑπέρτερον τὸ ἱερατεῖον, τὸ ὁποῖον κέκτηται τὴν πρωτοβουλίαν, καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ οὐράνια πράγματα, συνεπῶς ἐν τῷ χριστιανικῷ κόσμῳ οἱ βασιλεῖς ὀφείλουσι νὰ εἶναι ὑπήκοοι τῶν ἱερέων*». (Ἀπὸ τὸ ἄρθρον τοῦ Νεοκλέους Καζάζη, «*Σκέψεις περὶ τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Μακιαδέλλι*», περιοδικὸ «Παρ-

νασσός», τ. Γ', Μάρτιος 1879, σελ. 174). Αὐτὴ ἡ ὑπακοὴ τῶν βασιλέων πρὸς τοὺς ἱερεῖς σημαίνει, ὅτι οἱ λαοὶ ἔπρεπε νὰ ἀπαρνηθοῦν κάθε ἐθνικό τους γνώρισμα, ἀφοῦ συννεκτικὸς κρῖκος τῶν κρατῶν δὲν ἦταν πλέον ὁ βασιλεὺς ἀλλὰ οἱ ἱερεῖς.

Ὅμως αὐτὸ δὲν τὸ ἐπεδίωξε οὔτε ὁ Χριστός. Δὲν τὸν ἐνδιέφεραν οἱ ἄλλοι λαοί, ἀφοῦ ἔλεγε πρὸς τοὺς μαθητὲς του: «*Εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθῃτε καὶ εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν μὴ εἰσέλθῃτε· πορεύεσθε δὲ μᾶλλον πρὸς τὰ πρόδοτα τὰ ἀπολωλότα οἶκον Ἰσραὴλ*» (Κατὰ Ματθαῖον, Ι', 5-6). Ὁ ἴδιος ὡς Ἰσραηλίτης, πού ἦλθε νὰ συμπληρώσῃ τὶς Γραφές, ὅπως ἐδίδασκε, λογικὸ ἦταν νὰ ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς συμπατριῶτες του μόνο. Ἄλλωστε, ὅσο καὶ νὰ ἀναζητήσουμε ἐδάφιον τῆς Π. Διαθήκης, πού νὰ προτρέπῃ τὸν ἐξεβραϊσμὸ ἄλλων λαῶν, δὲν θὰ τὸ εὑρούμε. Τὰ βιβλία τῆς Π.Δ. γράφουν γιὰ ὑποδούλωσιν τῶν ἄλλων λαῶν, γιὰ γενοκτονίας ἄλλοφύλων, γιὰ καταστροφές τῶν ἱερῶν· ὅμως πουθενὰ δὲν προτρέπουν τὸν προσηλυτισμὸ τῶν ἐθνῶν. Ἀκόμη καὶ στὴν «*Ἀποκάλυψιν*», ἱερὸ βιβλίον τῶν χριστιανῶν, ὁ Ἰωάννης εἶναι σαφέστατος: «*Καὶ μετὰ τοῦτο εἶδον τέσσαρας ἁγγέλους ἐστῶτας ἐπὶ τὰς τέσσαρας γωνίας τῆς γῆς, κρατοῦντας τοὺς τέσσαρας ἀνέμους τῆς γῆς, ἵνα μὴ πνέῃ ἄνεμος ἐπὶ τῆς γῆς μήτε ἐπὶ τῆς θαλάσσης μήτε ἐπὶ πᾶν δένδρον. Καὶ εἶδον ἄλλον ἄγγελον ἀναβαίνοντα ἀπὸ ἀνατολῆς ἡλίου, ἔχοντα σφραγίδα Θεοῦ ζῶντος, καὶ ἔκραξε φωνῇ μεγάλῃ τοῖς τέσσαρσιν ἁγγέλοις, οἷς ἐδόθη αὐτοῖς ἀδικῆσαι τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν, λέγων μὴ ἀδικήσετε τὴν γῆν μήτε τὴν θάλασσαν μήτε τὰ δένδρα, ἄχρις οὗ σφραγίσωμεν τοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν. Καὶ ἤκουσα τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐσφραγισμένων ἑκατὸν τεσσαράκοντα τέσσαρες χιλιάδες ἐσφραγισμένοι ἐκ πάσης φυλῆς νύων Ἰσραὴλ*». Καὶ γιὰ νὰ μὴ δημιουργηθῇ σύγχυσις, ὁ Ἰωάννης ἀναφέρει μία ἑκάστη τῶν φυλῶν τοῦ Ἰσραὴλ (Ζ' 1-7).

Αὐτὰ φυσικὰ ἔρχονται σὲ ἀντίθεσιν μὲ τὰ ὅσα γράφει ὁ Ματθαῖος στὸ τέλος τοῦ εὐαγγελίου του. Τελειώνει ὁ Ματθαῖος: «*Καὶ προσελθὼν ὁ Ἰησοῦς (μετὰ τὴν ἀνάστασίν του) ἐλάλησεν αὐτοῖς λέγων· ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς. Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν· καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. Ἀμήν*» (ΚΗ', 18 ἕως τέλος). Ἀλλὰ σ' αὐτὸ τὸ ἀπόσπασμα ὑπάρχει μία μεγάλη ἀντίφασις μὲ τὰ ὅσα ἔλεγε ὁ Χριστός, ὅταν ἐδικάζετο. Ὅταν τὸν ἠρώτησε ὁ Πιλάτος, ἐὰν εἶναι βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων, ὁ Χριστὸς ἀπεκρίθη: «*ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου· εἰ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἦν ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ, οἱ ὑπηρέται ἂν οἱ ἐμοὶ ἡγωνίζοντο, ἵνα μὴ παραδοθῶ τοῖς Ἰουδαίοις· νῦν δὲ ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐντεῦθεν*» (Κατὰ Ἰωάννην, ΙΗ', 36). Καὶ εἶναι ἄξιον παρατηρήσεως, ὅτι ὁ Ἰωάννης δὲν ἀναφέρεται καθόλου στὴν διδασκαλία τῶν ἐθνῶν

καὶ τὴν ἐξουσία ἐπὶ τῆς γῆς, ποὺ οὔτε οἱ ἄλλοι δύο εὐαγγελιστές, ὁ Μάρκος καὶ ὁ Λουκάς, τὴν ἀναφέρουν. Ὡς οὖν ἀντιθέσεις αὐτές, ποὺ δὲν εἶναι οἱ μόνες, προσθέσουμε καὶ τὶς λανθασμένες πληροφορίες γύρω ἀπὸ τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὶς διάφορες ἐρμηνεῖες τοῦ ἐπιθέτου Ναζωραῖος, ποὺ ἔχουν θέσει ἀκόμη καὶ σὲ ἀμφισβήτησιν τὴν ἱστορικότητα τοῦ Ἰησοῦ, καταλήγουμε σ' ἓνα μεγάλο ἐρωτηματικό: Ἀφοῦ τὰ ὅσα συνέβησαν σὲ χρόνους, ποὺ ἦταν δυνατόν νὰ ἔχουμε σίγουρες πληροφορίες, γιατί παρουσιάζονται οἱ ἀντιφάσεις καὶ οἱ λανθασμένες ἱστορικὲς πληροφορίες;

Μελετώντας προσεκτικὰ τὰ ὑπόλοιπα κείμενα τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ τὰ πατερικὰ κείμενα, ποὺ συμπληρώνουν καὶ ἐρμηνεύουν τὰ εὐαγγέλια, θὰ διαπιστώσουμε, ὅτι αὐτὰ ὁδηγοῦν στὴν σύστασιν τῆς ἐκκλησίας ὡς πολιτικοῦ ὀργανισμοῦ. Αὐτὸ σημαίνει: ἢ ὅτι ἡ συγγραφὴ τῶν εὐαγγελίων ἐγένετο ἀρκετὸ χρονικὸ διάστημα μετὰ τὰ γεγονότα, ὅποτε ἡ μνήμη εἶχε ἀδυνατίσει· ἢ κατὰ τὶς συνεχεῖς ἀντιγραφές (τὸ πρὸ παλαιὸ χειρόγραφο εἶναι τοῦ γ' αἰῶνος) προσέθεταν χωρία, ποὺ νὰ δικαιολογοῦν τὶς πολιτικὲς θέσεις τῆς ἐκκλησίας, ἀδιαφορῶντας γιὰ τὶς ἀντιφάσεις ποὺ προέκυπταν. Ὡς ἄλλωστε, γιὰ νὰ εἶναι οἱ βασιλεῖς ὑπήκοοι τῶν ἱερέων, ὅπως ἔγραφε ὁ Θωμᾶς ὁ Ἀκινάτης, ἔπρεπε οἱ τελευταῖοι νὰ διαθέτουν καὶ πολιτικὴν ἐξουσία· καὶ διέθεταν, ὅπως θὰ δοῦμε. Μάλιστα, γιὰ νὰ περιορίσουν τὴν πολιτικὴν ἐξουσία τῶν πατριαρχῶν, ὅσοι ἐκ τῶν αὐτοκρατόρων εἶχαν τὴν δύναμιν, ἀνηγόρευαν πατριάρχη κάποιον ἀπὸ τοὺς οἰκείους τους· ὅπως ἔκανε ὁ Ρωμανὸς Α', ποὺ ἀνηγόρευσε πατριάρχη τὸν δεκαεξαετῆ υἱὸν του, ὁ ὁποῖος ἐπατριάρχευσε μὲ τὴν προσωνυμία Θεοφύλακτος ἀπὸ τὸ 931 ἕως τὸ 956. Στὴν Δύσιν δὲ τὸ πρόβλημα εἶχε λυθῇ ἀπὸ τοὺς φεουδάρχες, ποὺ στὸν μὲν πρωτότοκο υἱὸν ἐκκληροδότην τὸν τίτλο καὶ τὸ φέουδο, τὸν δὲ δευτερότοκο ἔστρεφαν στὸ ἱερατικὸ στάδιο καὶ τὸν ἔκαναν ἐπίσκοπο στὴν περιοχὴ τοῦ φέουδου.

Στὸ Βυζάντιο μόνον κρατικὴ συνείδησιν εἶναι δυνατόν νὰ ἀναζητήσουμε καὶ μάλιστα χριστιανικὴ καὶ ἀντίθετη ὁλότελα πρὸς τὴν ἑλληνικὴν. Ὡς ἡδη τὴν ἀρχὴν τὴν εἶχε κάνει ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ποὺ ἔλεγε «*γὰ τὸν δικὸν τους* (= τῶν Ἑλλήνων) *Πρωταγόρα καὶ τὸν δικὸ μας Μωϋσῆ*». Τὸ τέλος ἐσφράγισε μὲ τὰ λόγια του ὁ πρῶτος πατριάρχης ἐπὶ τουρκοκρατίας, ὁ Γ. Γεννάδιος - Σχολάριος, ποὺ ἔλεγε, ὅτι ὁμιλεῖ ἑλληνικά, ἀλλὰ ποτὲ δὲν θὰ ἦταν Ἕλλην, γιὰτὶ δὲν ἐφρόνει ὅσα ἐφρόνουν κάποτε οἱ Ἕλληνες. Καὶ ἂν κάποιος τὸν ἠρώτα τί ἦτο, θὰ ἀπεκρίνετο χριστιανός. («*Ἕλλην ὢν τὴν φωνὴν, οὐκ ἂν ποτὲ φαίην Ἕλλην εἶναι, διὰ τὸ μὴ φρονεῖν ὡς ἐφρόνουν ποτὲ οἱ Ἕλληνες. Καὶ εἰ τις ἔροιτό με τίς εἰμι, ἀποκρινοῦμαι: Χριστιανός*»).

Ἡ ἄρνησις τῆς ἑλληνικῆς συνειδήσεως κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ χριστιανισμοῦ στὸ Βυζάντιο ὑπῆρξε ἀπόλυτη καὶ διετερήθη ἀπὸ τὴν ἰδρυσιν ἕως τὸ τέλος τῆς αὐτοκρατορίας. Ἀκόμα καὶ ὁ τελευταῖος αὐτο-

κράτωρ Κωνσταντίνος Παλαιολόγος, πού ἀπεκάλεσε (;) τὴν Κωνσταντινούπολιν «*χαρὰν τῶν Ἑλλήνων*», ὑπέγραφε τὰ χρυσόβουλλά του ὡς «*αὐτοκράτωρ Ρωμαίων*».

Καὶ τὴν ἄρνησιν τῆς ἐλληνικῆς συνειδήσεως ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς δὲν τὴν ἀρνοῦνται οὔτε οἱ ἐνθερμοὶ ὑποστηρικτὲς τοῦ «ἐλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ». Ὁ Ἀδ. Ἀδαμαντίου, καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας τῆς Βυζαντινῆς Τέχνης στὸ πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας, ἔγραφε στὴν ἐγκυκλοπαίδεια τοῦ «Πυρσοῦ» γιὰ τὴν ἀνθελληνικὴ συνείδησιν τῶν Βυζαντινῶν: «*Τὸ ὄνομα δὲ Ρωμαῖοι, τὸ ὁποῖον διετήρησε καὶ ἕως σήμερον ὁ λαὸς ἡμῶν (διότι Ἕλληνες λέγονται πολλαχοῦ οἱ ἀνδρειωμένοι), δεικνύει πόσῃ δύναμιν εἶχεν ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία. Τόσον δὲ ἰσχυρὰ καὶ κοινὴ ἦτο ἡ συνήθεια, ὥστε οἱ Ἕλληνες τῆς κυρίως Ἑλλάδος, τῆς ἐντεῦθεν τοῦ Ὀλύμπου, ὠνομάσθησαν ὄχι Ἕλληνες, ἀλλὰ Ἑλλαδικοί. **Δὲν ἦτο λοιπὸν δυνατόν νὰ δοθῇ εἰς τὸ χριστιανικὸν κράτος τὸ Ἑλληνικὸν ὄνομα***» (ὑπογράμμισις δική μου). Τὸ ἀνωτέρω ἀπόσπασμα ὑπάρχει στὸν Ζ' τόμο, σελ. 832, ἐκδόσεως 1929. Κατὰ τὴ συνήθεια τῶν ὑποστηρικτῶν τοῦ «ἐλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ» ὁ καθηγητὴς ἔγραψε τὴν μισὴ ἀλήθεια. Πολλαχοῦ εἶχαν οἱ Ἕλληνες τὴν σημασίαν τῶν ἀνδρείων· ἐκεῖ πού ὁ λαὸς διετήρησε στὴν μνήμη του καὶ ἐτραγούδησε τὰ λαμπρὰ κατορθώματα τῶν ἀρχαίων προγόνων του.

Γιὰ τὸ ἐπίσημο κράτος ἡ ὀνομασία Ἑλλήν ἦταν ὅλως διαφορετικὴ. Ὁ καθηγητὴς Κ. Ἀμαντος, ὑπέρμαχος καὶ αὐτὸς τοῦ «ἐλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ», ἔγραφε στὴν «*Εἰσαγωγὴν εἰς τὴν Βυζαντινὴν Ἱστορίαν*»: «*Τὸ κράτος λέγεται καὶ εἶναι Ρωμαϊκὸν κατ' ἀρχὰς (Βυζαντινὸν ὠνομάσθη εἰς τοὺς νεώτερους χρόνους), οἱ δὲ Ἕλληνες τῆς Ἀνατολῆς ὡς Χριστιανοὶ μὲ ὑπερηφάνειαν ὠνομάζονται Ρωμαῖοι (Ρωμιοί), ἀφοῦ ἔπρεπε νὰ διακρίνωνται ἀπὸ τοὺς “ἐθνικοὺς” ὁμοεθνεῖς τους. Τὸ ὄνομα δηλαδὴ Ἕλληνες κατήντησε θρησκευτικὸν καὶ ἐλέγετο περὶ μὴ Χριστιανῶν, καὶ ἂν ἀκόμη οὔτοι ἦσαν Σαρακηνοί*» («*Επίμετρον*», σελ. 180).

Κανεῖς βέβαια ἀπὸ τοὺς πανεπιστημιακοὺς διδάσκαλους δὲν ἔλαβε τὸν κόπο νὰ μᾶς ἐξηγήσῃ ἀκόμη, πόσῃ σχέσιν ἔχει μὲ τὸν ἐλληνισμό καὶ τί εἶδους εἶναι αὕτη ἡ «ὑπερηφάνεια» νὰ λαμβάνῃς τὴν ὀνομασίαν τῶν κατακτητῶν σου! Οὔτε καὶ κανεῖς μᾶς ἔχει ἐξηγήσει, γιατί, ἀφοῦ ἀπὸ τὴν βασιλείαν τοῦ Ἡρακλείου (610-641) ἡ αὐτοκρατορία ἐξελληνίζετο, ὅχι μόνον δὲν ἔλαβε ὀνομασίαν ἐλληνικὴν, ἀλλὰ οὐδέποτε καὶ ἀπέβαλε τὴν ἀνθελληνικὴν συνείδησιν τῆς. Ἡ αὐτοκρατορία κατὰ τὸν Κωνσταντῖνον Ζ' τὸν Πορφυρογέννητο ἐλέγετο *Ρωμανία* ἢ κατὰ τίς ἐπευφημίαις τοῦ πλήθους: «*Κράτος*», «*Βασιλεία τῶν Ρωμαίων*», «*Χριστιανικὸν Κράτος*», «*Ὁρθόδοξον Βασίλειον*» (ἀπὸ τὸν ἴδιον τόμον τῆς ἐγκυκλοπαίδειας τοῦ «Πυρσοῦ», σελ. 874).

Ἀθανάσιος Κουκοβίστας

“Όταν ό «θεός» κλείνη τις πύλες τής «Κολάσεως»

“Αχ! τί είναι αυτό πού έπαθα! Ποιά δάσκανος μοίρα μέ έχει καταραστή; Τρέμουν τά πόδια μου· τρέμουν τά χέρια μου· τρέμουν τά φυλλοκάρδια μου. Σκοτοδίνη μέ έχει πιάσει. Άκοϋς εκεί, νά πάνε νά μου φέρουν αυτόν τόν άπαίσιο τόν Χώκινγκ. Καί καλά τόν έφεραν αυτόν (καί τó όνομά του νά λέω, ζάλη μέ πιάνει), ήταν άνάγκη νά τόν προβάλουν καί από τηλεοράσεως; Ήταν άνάγκη νά γράφουν οί έφημερίδες τó τί πιστεύει; Νά λέγανε, ότι ήρθε αυτός (ό άκατονόμαστος) νά λάβη μέρος σ’ ένα συνέδριο. Έτσι ξερά. Δέν ήταν άνάγκη νά τόν ύμνουν καί από πάνω... “Ο νέος Άνισταίν, ό σοφός, ό ποιξας, ό δειξας... Καί νά γιά τήν ένοποίηση των θεωριών, καί νά γιά τήν δημιουργία του κόσμου, καί νά γιά τόν κακό μου τόν καιρό· καί νά οί πονοκέφαλοι, καί νά οί ζαλάδες... Έχασα τόν κόσμο από τά μάτια μου. “Ε, δέν είναι καί μικρό πράγμα νά σου άνοίγουν τήν πόρτα γιά τά Τάρταρα καί νά σου λέν, προχώρα! Τί νά σου κάνη ό Μπερνάλ, τί νά σου κάνη ό Μπαμπινιώτης (άσε πού οί άμφισθητήσεις γιά τó λεξικό του δέν είναι λίγες), τί νά σου κάνη ό Ντούμας... Έδώ πρόκειται γιά τήν ίδια τήν ύπόστασί μου. Μέ καταγοϋνε. “Αχ! τώξερα πώς αυτές οί έπιστήμες θά μου φάν τó κεφάλι. Άπό ταλάντωσι των ύποσωματιδίων θά πάω. Τά κουάρτζ θά μου καταφάγουν σάν τά σκουλήκια τó κορμί μου.

“Ακου νά λένε καί νά τó αποδεικνύουν, ότι δέν ύπήρξε άπόλυτο μηδέν... Νά λένε ότι από αυτό τó ένα, τó ελάχιστο, από μία τυχαία ταλάντωσι ό κόσμος διεχύθη, τó σύμπαν φουσκώνει σάν μπαλλόνι. Δέν έφθανε πού έπαναλαμβάνουν τά λόγια του “Ηράκλειτου γιά τó «έν τó πάν» καί τó «αείζωον πυρ», έθυμήθηκαν ότι είπε πώς, όταν ό κόσμος έδημιουργείτο, ό θεός έπαιζε ζάρια. “Αχ! καί συνεπλήρωσε ό άκατονόμαστος, πώς του έφηναν κιόλας από τά χέρια. Καί ποιός τó απεκάλυψε αυτό; “Ο άλλος ό άκατονόμαστος, ό Νανόπουλος, πού έπηρε καί τά μούτρα του νά γίνη καθηγητής στο πανεπιστήμιο Άθηνών. Νά γκρεμίση δηλαδή όσα έπί χρόνια χτίζω μέ μία ψηφοφορία... Δέν είμαστε καλά. Άλλά καί πώς νά είμαστε, άφου καί αυτόν τόν προέβαλε ή τηλεόρασις; Νά λέη καί αυτός τά ίδια. Νά ακούς καί τούς δύο τούς άκατονόμαστους καί νά μήν ξεχωρίζης ποιός είναι ό “Ελληνας. Καί νά τó ένα δημιουργός του παντός· καί νά τó ένα ίσον μέ τó άπειρο· καί νά τó ένα ίσον μέ τó Θεό· καί νά ό Θεός εξίσωσις, μαθηματική σχέσις. Άντε μετά νά φοβάσαι Θεό καί νά τρέμης τιμωρίες, άφου οί εξισώσεις οϋτε προκαλοϋν φόβο, οϋτε τιμωρίες επιβάλλουν. Σάν χάρτινος πύργος καταρρέει ή έξουσία μου.

Κι έχω κι εμένα, μακαριώτατε Χριστόδουλε, νά φαντάζεσαι αναθιώσεις δυζαντινού μεγαλείου μέ λαμπρές ένθρονίσεις καί πάνδημες ύποδοχές. Νά φαντάζεσαι καιρία κυπήματα μέ τήν άγιαστούρα έπί των ράχεων των διαφωνούντων. Νά φαντάζεσαι τήν χάραξιν έξωτερικής πολιτικής, όπως έκαναν οί δυζαντινοί πατριάρχες. Δέν έπηρες είδησιν, ότι οί καιροί έχουν άλλάξει· δέν έπηρες είδησιν, ότι αυτοί οί άνεπίδεκτοι ύποταγής του «Δαυλού» έκαναν άφιέρωμα στον Διόνυσο. Ξέρεις, μακαριώτατε Χριστόδουλε, ποιός είναι ό Διόνυσος; Αυτός πού κρατάει τó

Σάροθρον

ΑΛΤΑΝΗ

Ἡ ἑρμηνεία τῶν ὀνείρων στὰ ῥῆμα τοῦ Ὀμήρου

ΜΙΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ - BOMBA ΣΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΒΑΘΟΥΣ

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐπίστευαν ὅτι τὸ ὄναρ (ὄνειρο) προήρχετο ἀπὸ τὸν Δία: «καὶ γὰρ τ' ὄναρ ἐκ Διὸς ἐστίν», λέει ὁ Ὀμηρος (Ἰλ. Α 64). Ὁχι ὅμως μόνον ἐκ Διὸς. Δυνατὸν νὰ προήρχετο καὶ ἀπὸ τοὺς Καταχθονίους Θεοὺς, τὶς ψυχὰς τῶν ἡρώων, ἀκόμη δὲ καὶ ἀπὸ ἰέρακες ποὺ εἶχαν φονευθῇ. Διότι ὁ ἰέραξ καὶ μάλιστα ὁ κίρκος, εἶδος ἰέρακος, ἦταν μαντικὸ πτηνὸν, ἀγγελιαφόρος τοῦ Ἀπόλλωνος (Ὀδ. ο 525).

Ὁ ὕπνος γιὰ τὸν ἀρχαῖο Ἕλληνα ἦταν ἡ μεταξὺ ζωῆς καὶ θανάτου κατάστασις, ποὺ τὸν ἀπελευθέρωνε ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς ὕλης. Ἡ ἀποψις αὐτὴ ἐντοπίζεται στὸν Ὀρφικὸ Ὑμνο τοῦ Ὑπνου: «καὶ δεσμεύεις τὰ σώματα μὲ δεσμὰ, ποὺ δὲν εἶναι κατασκευασμένα ἀπὸ χαλκόν». Ὁ ὕπνος ἦταν ἡ προετοιμασία γιὰ τὸν Μεγάλον Ὑπνον, ποὺ ἀκολουθοῦσε τὴν φυσικὴ παραμονὴ στὴν ἔνσαρκη κατάστασι. Ἡ κατάστασις τοῦ ὕπνου δὲν ἦταν τὸ σκότος καὶ ἡ λήθη τῆς ἐκμηδενίσεως, διότι μὲ τὴν παρεμβολὴ τοῦ ὀνείρου θυμώταν ὁ κοιμώμενος ὅτι ἡ ὑπάρξις του ἐρχόταν σ' ἐπαφὴ σὲ χώρους γνωστούς ἢ καὶ ἀγνώστους μὲ ἄλλες ὀντότητες γνωστές, ἀγνωστές ἢ καὶ νεκρούς. Ἐπικοινωνοῦσε μὲ αὐτοὺς λαμβάνοντας συμβουλές, ὑποδείξεις, ὁδηγίες, ἀκόμη καὶ λύσεις στὰ προβλήματα του. Γιὰ τὸν λόγο αὐτό, ὅταν ἐπέστρεφε ἀπὸ τὸ νυκτερινὸ του ταξίδι, προσπαθοῦσε νὰ τὸ θυμηθῇ.

Ἡ ἑρμηνεία τῶν ὀνείρων δὲν ἦτο προσιτὴ στὸν καθένα. Ἡ ἐξηγήσις προϋπέθετε μακρὰ πείρα καὶ παρατήρησι. Οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὴν ἐξηγήσι τῶν ὀνείρων ὠνομάζοντο ὀνειρομάντις, ὀνειροκρίται, ὀνειροπόλοι καὶ ὀνειροσκόποι. Μὲ τὴν πάροδο τῶν ἐτῶν ἀπέκτησαν μεγάλη πείρα καὶ οἱ ἐξηγήσεις τῶν ὀνείρων ἀντικατοπτρίζουν τὴν ἀλήθεια σὲ πολλὰς περιπτώσεις ποὺ οἱ ἱστορικὲς μαρτυρίες φαίνονται πραγματικές. Ὁ Ἐφέσιος Ἀρτεμίδωρος συνεκέντρωσε τὶς μαρτυρίες τῶν προγενεστέρων τοῦ ὀνειρομάντεων, προϊὼν τῆς πείρας καὶ τῶν παρατηρήσεών των, σὲ μία κλειδα, τὴν ὁποίαν ἔκτοτε καὶ μέχρι σήμερα ἀκόμη συμβουλευόνται οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὴν ἑρμηνεία τῶν ὀνείρων.

II. ΤΑ ΠΕΝΤΕ ΕΙΔΗ ΤΩΝ ΟΝΕΙΡΩΝ

Τὰ ὄνειρα ἐχωρίζοντο σὲ πέντε μεγάλες κατηγορίες: Τὸν χρηματισμόν, τὸ ὄραμα, τὸν ὄνειρον, τὸ ἐνύπνιον καὶ τὸ φάντασμα. Ἀπὸ τὶς πέντε κατηγορίες οἱ τρεῖς εἶχαν χαρὰ κατῆρα μαντικόν. «Ὁ χρηματισμὸς ἦτο ἀπάντησις μαντικῇ ἢ χρησμῷ, ἐντολὴ ἢ προσταγὴ θεία» (Μέγας Λεξικὸν Δ. Δημητράκου). Κατὰ τὸν χρηματισμόν ἐνεφανίζετο ὁ ἴδιος ὁ θεὸς ἢ ὁ δαίμων, μεταμορφωμένος ἢ ὄχι καὶ συνωμιλοῦσε μὲ τὸν ἄνθρωπον.

Χρηματισμός ήταν τὸ ὄνειρο ποὺ εἶδε ὁ Ἀγαμέμνων (Β τῆς Ἰλιάδος), ὅταν ὁ Ζεὺς τοῦ ἀπέστειλε τὸν «οὐλὸν Ὀνειρον», δηλαδή τὸν δολερὸ Ὀνειρο, μὲ τὴν ἀνθρώπινη μορφὴ τοῦ Νέστορος καὶ τοῦ εἶπε (23-26): «*Κοιμᾶσαι, γιὰ τοῦ γνωστικοῦ Ἀτρέως, ποὺ ἡμερῶναι τ' ἄλογα; Σωστὸ δὲν εἶναι νὰ κοιμᾶται ὁλονυχτίς ἓνας ἄνθρωπος ποὺ εἶναι σύμβουλος καὶ ποὺ σ' αὐτὸν εἶναι παραδομένοι οἱ λαοὶ κι ἔχει φροντίδες τόσες*».

Δεύτερον παράδειγμα χρηματισμοῦ στὸν Ὅμηρο εἶναι τὸ ὄνειρο ποὺ βλέπει ἡ Πηνελόπη στὸ δ τῆς Ὀδυσσεΐας (791-803). Ἡ θεὰ Ἀθηνᾶ ἔκανε ἓνα ὁμοίωμα τῆς ἀδελφῆς τῆς Πηνελόπης, τῆς Ἰφθίμης, καὶ τὴν ἔστειλε στὰ ἀνάκτορα τοῦ Ὀδυσσεύς, ὅπου ἡ Πηνελόπη χτυπιόταν καὶ θρηνοῦσε, διότι φοβόταν ὅτι κακὸ θὰ εὑρίσκει τὸν γιό της, τὸν Τηλέμαχο. Φοβόταν ὅτι φεύγοντας ὁ Τηλέμαχος γιὰ τὴν Πύλο, προκειμένου νὰ μάθῃ νέα γιὰ τὸν πατέρα του Ὀδυσσεά, θὰ τὸν ἐσκότωναν οἱ μνηστήρες. Εἰσχώρησε ἡ Ἰφθίμη στὸν θάλαμο ἀπὸ τὸ μέρος ποὺ ἦταν τὸ λουρὶ τοῦ σύρτη, στάθηκε πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι της καὶ τῆς εἶπε: «*Κοιμᾶσαι, Πηνελόπη, κατάκαρδα λυπημένη. Μὰ οἱ θεοὶ ποὺ ζοῦνε μὲ ἄνεση δὲν δέχονται νὰ κλαῖς καὶ νὰ πικραίνεσαι, γιατί ὁ γιός σου πρόκειται νὰ ξαναγυρίσῃ, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἀσεβὴς στοὺς θεοὺς*» (804-808).

Τὸ ὄνειρο αὐτὸ τοῦ χρηματισμοῦ εἶναι τὸ ἐκ διαμέτρου ἀντίθετο μὲ ἐκεῖνο ποὺ ἐστάλη στὸν Ἀγαμέμνονα. Ἀσεβὴς ὁ Ἀγαμέμνων τιμωρεῖται μὲ χρηματισμὸ καταστροφικὸ καὶ ἀπατηλὸ· εὐσεβεῖς ἡ Πηνελόπη καὶ ὁ Τηλέμαχος, καὶ ἀποστέλλεται στὴν πρώτη ὄνειρο χρηματισμοῦ, ὅπου τῆς ἀναγγέλλεται ἡ ἐπιστροφὴ τοῦ ἀγαπημένου της γιοῦ, λυτρώνοντάς την ἀπὸ τὴν ἀγωνία τῆς προσμονῆς. Ἡ δὲ προστασία τῆς θεᾶς Ἀθηνᾶς συνοδεύει τὸν Τηλέμαχο στὸ ἐπικίνδυνο ταξίδι του.

Ὁ ἐνδιάμεσος χώρος τῶν ὀνείρων, ποὺ συνδέει τὸ οὐράνιο μὲ τὸ γήινο ἐπίπεδο, ἀποδέχεται τὸν Νόμο, ὁ ὁποῖος εἶναι ἓνας τόσο γιὰ τοὺς θεοὺς ὅσο καὶ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, διότι λέγει ὁ Ὀρφικὸς Ὕμνος τοῦ Νόμου: «*Ἀθανάτων καλέω, καὶ θνητῶν ἀγνὸν ἄνακτα, οὐράνιον νόμον, ἀστροθέτην, σφραγίδα δικαίην πόντου τ' εἰναλίου καὶ γῆς...*». Ἐνιαῖος συνεπῶς ὁ Νόμος γιὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς θνητοὺς ἐπιτρέπει τὴν σύνδεσι τῶν δύο μέσῳ τοῦ ὀνείρου.

Ὅταν ἡ ἰδέα ἢ τὸ σχῆμα τοῦ μελλοντικοῦ γεγονότος ἐνεφανίζετο διὰ τοῦ ὀνείρου, τότε ὠνομάζετο *ὄραμα* καὶ ἐλέγετο *θεωρηματικόν*. Ὁραμα ἦτο ἡ ἐμφάνισις τοῦ Πατρόκλου στὸν Ἀχιλλέα μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Πατρόκλου, ποὺ ζητοῦσε ἀπὸ τὸν Ἀχιλλέα νὰ μὴν καθυστερήσῃ ἄλλο τὴν ταφὴ (Ἰλιάς Ψ 69):

«*Κοιμᾶσαι, Ἀχιλλέα, καὶ μένα, πάει πιά, μὲ ξέχασες.*

Σὰν ζοῦσα, ποτὲ δὲν μὲ παραμελοῦσες, μόνο σὰν πέθανα.

Ἀχ! θάψε με ὅσο πιὸ γρήγορα μπορεῖς, γιὰ νὰ διαβῶ καὶ γώ

τίς πύλες τοῦ Ἄδου. Μακρὸν μὲ διώχνουν οἱ ψυχές, τῶν πεθαμένων

οἱ ἴσκιοι, κι ἀκόμη δὲν μ' ἀφήνουν τὸ ρέμα ἀντίκρυ νὰ διαβῶ,

γιὰ νὰ ἐνωθῶ μαζί τους, μόνος ἔτσι ἐδῶ καὶ κεῖ γυρνῶ στοῦ

Ἄδου τὸ πλατύπυλο ἄντρο. Μὲ δάκρυα σὲ ξορκίζω, ἄχ! δῶσε μου τὸ

χέρι σου· γιατί, ὅπως ξέρεις, δὲν γυρνῶ ἄλλο πιά ἀπ' τὸν

Ἄδου, ὅταν θὰ μὲ κάψετε».

Τὸ ὄραμα τοῦ Πατρόκλου εἶναι ἀποκαλυπτικὸ ὡς πρὸς τίς πεποιθήσεις τῆς Ὀμηρικῆς ἐποχῆς σχετικὰ μὲ τὴν δυνατότητα διασυνδέσεως τοῦ νεκροῦ μὲ προσφιλὲς ἄτομο στὸν ἐνδιάμεσο χώρο τοῦ ὀνείρου. Ἡ ψυχὴ φαίνεται νὰ περιπλανᾶται «*στὸ πλατύπυλο ἄντρο τοῦ Ἄδου*» ἔρημη καὶ μοναχικὴ, χωρὶς νὰ μπορῇ νὰ περάσῃ τὸ ρέμα καὶ νὰ ἐνωθῇ μὲ

τούς άλλους νεκρούς, ἐὰν δὲν γίνη ἡ καῦσις τοῦ σώματος προηγουμένως.

Ὁ κοινὸς ἐνδιάμεσος χώρος (θανάτου - ὕπνου), ὅπου περιπλανᾶται ὁ Πάτροκλος, εἶναι ὁ μόνος στὸν ὁποῖον μπορεῖ νὰ συνδεθῇ ἡ ψυχὴ τοῦ Ἀχιλλέως μὲ αὐτόν. Ἡ ψυχικὴ αὐτὴ σύνδεσις πραγματοποιεῖται μόνον, ἐφ' ὅσον δὲν ἔχει κατὰ τὸ φυσικὸ σῶμα τοῦ νεκροῦ. Μετὰ τὴν καῦσις διακόπτεται ἡ ἐπικοινωνία ζώντων καὶ νεκρῶν. Τὸ ἔθιμο τῆς καύσεως τῶν νεκρῶν ἦτο διαδεδομένο στοὺς Ὀμηρικὺς χρόνους, διότι ἐπίστευαν ὅτι οἱ ἄνδρες χάνοντας τὴν ζωὴ τους στὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας των, ἐφ' ὅσον ὑπῆρχε τὸ φυσικὸ σῶμα, ἦταν εὐκόλο νὰ ἐμφανίζονται στοὺς ζωντανούς μέσω τῶν ὀνείρων καὶ νὰ τοὺς παρενοχλοῦν, θεωρώντας ἀδικία τὸν πρόωρο θάνατο κατὰ τὴ διάρκεια τῶν μαχῶν. Ὃταν ἡ ψυχὴ διαβῇ τίς πύλες τοῦ Ἅδου, δὲν ὑπάρχει πλέον κοινὸς τόπος συναντήσεως καὶ ἐπαφῆς ζώντων καὶ νεκρῶν, λέγει ὁ Ὀμηρος. *«γιατί, ὅπως ξέρεις, δὲν γυρνῶ ἄλλο πιά ἀπ' τὸν Ἅδη, ὅταν θά μὲ κάψετε»*.

Ὁραμα εἶναι ἐπίσης τὸ εἶδος τοῦ ὀνείρου ποὺ βλέπει ἡ Πηνελόπη (Ὀδύσεια υ 87-91): *«Μὰ ἐμένα ὁ θεὸς μοῦ στέλνει καὶ ὄνειρα ἄσχημα. Γιατὶ τὴν νύχτα τούτη πάλι θρῆσκόταν κάποιος πλαγιασμένος δίπλα μου, ποὺ ἦταν ὁλόιδιος μὲ κεῖνον, ὅπως ἦταν τότε ποὺ ξεκίναγε μαζί μὲ τὸ στρατὸ καὶ ἐνιωθε χαρὰ ἢ καρδιά μου, γιατί πίστευα πὼς ἦταν πιά πραγματικότης καὶ ὄχι ὄνειρο»*. Ἡ Πηνελόπη στὴν μεγάλῃ της λύπῃ δὲν μπορεῖ ν' ἀντιληφθῇ ὅτι τὸ ὄνειρο ποὺ τῆς ἔστειλαν οἱ θεοὶ δὲν ἦταν κακό, ἀλλὰ προφητικὸ καὶ ὅτι ἡδὴ ἡ ἴδια τῆς ἡ ψυχῇ εἶχε ἀναγνωρίσει τὸν Ὀδυσσεά ποὺ κοιμόταν στὴν διπλανὴ αἴθουσα, ὅπως ἐπίστεψε καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς ξυπνώντας ἀπὸ τὸν ὕπνο του. Μὲ μεγάλῃ λεπτότητά ὁ Ὀμηρὸς δείχνει τὸν δεσμὸ τῶν δύο ψυχῶν, ἐνωμένων στὰ ὄνειρά τους, χωρὶς νὰ κἀνὴ συγκεκριμένη ἀναφορά, ἀφοῦ ἐμμέσως λέγει γιὰ τὸν Ὀδυσσεά ὅτι: *«καθὼς ἐκείνη ἔκλαιγε, κατάλαβε τὴν φωνὴ τῆς καὶ μὲ τὴν σκέψι του τότε νόμισε πὼς τὸν ἀναγνώρισε καὶ εἶχε σταθῇ στὸ κεφάλι του κοντά»* (92-93).

Οἱ ψυχὲς γιὰ τὸν Ὀμηρὸ συναντήθηκαν σὲ ἐκεῖνον τὸν ἐνδιάμεσο χώρο, μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ γῆς, στὸν εἰδικὸν χώρὸ τῶν ὀνείρων, προτοῦ σμίξουν στὴν φυσικὴ πραγματικότητα, διότι λέει ἡ Πηνελόπη:

«...καὶ ἐνιωθε χαρὰ ἢ καρδιά μου, γιατί πίστευα πὼς ἦταν πιά πραγματικότης καὶ ὄχι ὄνειρο».

Τὸ τρίτο εἶδος τοῦ προφητικοῦ ὀνείρου εἶναι τὸ ὄνειρον, καὶ φέρει τὴν ἴδια ὀνομασία ὅπως καὶ σήμερᾶ. Ὁνειρον ὠνόμαζαν τὴν συνειρμικὴ ἐκείνη κατάστασι, κατὰ τὴν ὁποία τὸ γεγονός ἢ τὸ πρᾶγμα ποὺ ἔβλεπαν εἶχε ἄλλῃ σημασία ἀπὸ ἐκείνη ποὺ ἔβλεπαν καὶ τὸ ὄνειρο τότε ἐλέγετο ἄλληγορικόν.

Ἀλληγορικὸ ὄνειρο εἶναι τὸ ὄνειρο τῆς Πηνελόπης στὸ τ τῆς Ὀδυσσεΐας (535-558): *«Ἐλὰ ὅμως, ἄκουσε τὸ ὄνειρό μου καὶ ξεδιάλυνέ το»*, λέγει ἡ Πηνελόπη στὸν μεταμφιεσμένο σὲ γέροντα Ὀδυσσεά. *«Ἐταίξα εἴκοσι χῆνες στὴν αὐλή μου καὶ ἤμουν καταχαρούμενη, ὅταν ἐφάνηκε ἓνας ἀετός, ποὺ ξαφνικὰ κατέβηκε καὶ τίς τσάκισε ὅλες στὸν λαμπρὸ καὶ τίς σκότωσε. Ἐγὼ ἔκλαιγα ἀπαρηγόρητη, καὶ εἶχαν ἔλθει καὶ οἱ γυναῖκες τῶν Ἀχαιῶν γιὰ νὰ μὲ παρηγορήσουν, ὅταν φάνηκε καὶ πάλι ὁ ἀετὸς καὶ μὲ φωνὴ ἀνθρώπινη μοῦ εἶπε: "Κουράγιο, κόρη τοῦ ξακουσμένου Ἰκάριον, δὲν πρόκειται γιὰ ὄνειρο ἀλλὰ γιὰ ἐντυχισμένη πραγματικότητα, ποὺ σίγουρα θὰ γίνη. Οἱ εἴκοσι χῆνες εἶναι οἱ μνηστῆρες, καὶ ἐγὼ ποὺ ἤμουν πρῶτα ἀετὸς τώρα πάλι σὰν ἄντρας σου ἔχω ἔλθει καὶ θὰ δώσω ἄσχημο θάνατο σὲ ὅλους τοὺς μνηστῆρες"»*. Ἐτοί μίλησε ὁ ἀετὸς καὶ γὰρ ξύπνησα καὶ ἔτρεξε νὰ δῶ τίς χῆνες. Αὐτὲς τρώγανε σιτάρι ὅπως πρῶτα».

Τὸ ἀλληγορικὸ αὐτὸ ὄνειρο εἶναι σημάδι Διὸς (*διοσημία*), διότι ὁ αἰετὸς εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν πτηνὸ τοῦ Διός. Οἱ χῆνες ἀλληγοροῦνται μὲ τοὺς μνηστήρες, διότι εἶναι ἡ εἰκόνα τῆς ἀνέμελης καὶ χωρὶς ὑποχρεώσεις ζωῆς εἰς βάρος τῶν ἄλλων. Ὁ δὲ ἀριθμὸς 20 δὲν ἀναφέρεται στὸν ἀριθμὸ τῶν μνηστήρων, οὔτε φυσικὰ στὸν ἀριθμὸ τῶν πουλερικῶν, ἀλλὰ στὰ 20 ἔτη τῆς ἀπουσίας τοῦ ἰδίου τοῦ Ὀδυσσεύς καὶ ὑποδηλοῖ τὰ 10 ἔτη τῆς πολιορκίας τῆς Τροίας σὺν τὰ 10 ἔτη τῆς περιπλανήσεως τοῦ Ὀδυσσεύς, τὰ ὁποῖα καὶ ἀποτελοῦν ἓναν πλήρη σεληνιακὸ κύκλον μὲ τὴν δεκαεννεατὴ διάρκειαν τῆς ἐπιστροφῆς τῆς Σελήνης στὸ ἴδιο σημεῖο τῶν δεσμῶν ἀπὸ τὸν ὁποῖο ξεκίνησαν οἱ ἐκλείψεις τοῦ κύκλου. Τὸ εἰκοστὸ ἔτος εἶναι τὸ ἔτος τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ Ὀδυσσεύς. Ὁ Ὅμηρος φαίνεται ἀπὸ πάμπολλα ἄλλα σημάδια νὰ γνωρίζῃ σὲ βάθος τὸ οὐράνιο στερέωμα καὶ τοὺς ἀντιστοίχους κύκλους.

Στὸ Β τῆς Ἰλιάδος (311-330) ὁ μάντις Κάλχας ἔδωσε παρεμφερῆ ἐρμηνεῖα προφητεύοντας ὅτι ἡ ἄλσιν τῆς Τροίας θὰ γινόταν τὸν δέκατο χρόνον, ὅπως ὁκτὼ σπουργίτια σὺν ἓνα, ἡ μητέρα τους, ἦταν αὐτὰ ποὺ ἔφαγε ὁ δράκοντας, σύμφωνα μὲ τὰ σημάδια ποὺ ἔστειλε ὁ ἴδιος ὁ Ζεὺς, πρὶν ξεκινήσουν τὰ καράβια ἀπὸ τὴν Αὐλίδα. Ὁ ἀριθμὸς τῶν πτηνῶν καὶ στίς δύο περιπτώσεις εἶναι ὁ χρονικὸς προσδιορισμὸς τῶν ἐτῶν ποὺ θὰ δοθῇ ἡ λύσις σὲ μίαν μακροχρόνια κατάστασι.

Ἐπελέγησαν αὐτὰ τὰ 5 ὄνειρα ὡς χαρακτηριστικὰ τῶν δύο ἐπῶν, προκειμένου ὄχι μόνον νὰ δοθοῦν ὡς παρὰδειγμα τοῦ εἶδους τῶν ὁνείρων ποὺ ἐκπροσωποῦν, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ διότι διὰ τῶν 5 αὐτῶν ὁνείρων φαίνεται ἡ μεγάλη σπουδαιότης ποὺ ἔδιδε ὁ Ὅμηρος στὴν ὑπαρξὶ μιᾶς ζωῆς ποὺ ἦταν πέραν ἀπὸ τὴν φυσικὴ καθημερινὴ πραγματικότητα. Ἐπὶ πλέον μέσῳ τῶν ὁνείρων προδικάζεται καὶ ἡ δράσις μὲ τίς συνέπειές της.

Ἡ παρέμβασις τοῦ Διὸς μέσῳ τοῦ Ὀνείρου στὸν Ἀγαμέμνονα ἔχει σὰν συνέπεια τίς σοβαρὲς ἀπώλειες τοῦ στρατεύματος τῶν Ἀχαιῶν, ἡ ὁποία ξεκινᾷ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς Ἰλιάδος καὶ φθάνει μέχρι καὶ τὴν ραψωδίᾳ Τ, ὁπότε καὶ πάλι μὲ ἓνα ὄνειρο, τὸ ὄνειρο ποὺ εἶδε ὁ Ἀχιλλεὺς τοῦ νεκροῦ Πατρόκλου, ἀναγκάζει τὸν Ἀχιλλεὺς νὰ ἀρῇ τ' ἄρματα, γιὰ νὰ ξαναπολεμήσῃ. Τὸ δεύτερο αὐτὸ καθοριστικὸ ὄνειρο ἀλλάζει καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐκστρατείας κατὰ τοῦ Ἰλίου. Καὶ στὸ δεύτερο ἔπος, τῆς Ὀδύσσειας, ἡ ἐκβάσις τῆς τύχης τῶν μνηστήρων καθορίζεται ἀπὸ τὸ ὄνειρο τῆς Πηνελόπης. Δὲν εἶναι ἀναγκαῖο νὰ φθάσῃ ὁ ἀναγνώστης στὸ τέλος τοῦ ἔπους, γιὰ νὰ πληροφορηθῇ ἂν ὁ Ὀδυσσεὺς θὰ ἐξοντώσῃ τοὺς μνηστήρες. Τὸ ὄνειρο δὲν ἀφήνει κανένα περιθώριον ἀμφιβολιῶν. Στὴν περίπτωσι δὲ αὕτη τὸ ἴδιο τὸ ὄνειρο δίδει τὴν ἀλληγορικὴν του ἐρμηνεῖα μέσῳ τοῦ αἰετοῦ, μὲ τὴν διπλὴ ἐμφάνισι τοῦ συμβόλου τοῦ Διός. Μπορεῖ τὰ ὄνειρα νὰ καταλαμβάνουν στίχους ἐλαχίστους στὸ σύνολο τοῦ κειμένου, ἢ συμπυκνωμένη τινὴν ὁμῶς ἰσχὺς καὶ ἡ ἐντύπωσις ποὺ προκαλοῦν εἶναι καθοριστικὴ καὶ ἀνεξίτηλη στὴν μνήμη τοῦ ἀναγνώστη. Δὲν πρόκειται γιὰ ἀπλὴ ἀναφορὰ ἐντυπωσιασμοῦ, ἀλλὰ γιὰ βαθεῖα γνῶσι τῶν ψυχικῶν διεργασιῶν καὶ τῆς λειτουργίας τοῦ ὕπνου μέσῳ τῶν ὁνείρων.

III. ΤΑ ΟΝΕΙΡΑ ΩΣ ΚΑΘΑΡΣΙΣ

Στὸν Ὅμηρον τὰ ὄνειρα διακρίνονται ἀναλόγως τῆς ἀποκαθαρμένης ἢ μὴ καταστάσεως τῆς ψυχῆς τῶν πρωταγωνιστῶν ὡς προάγγελοι ἀνταμοιβῆς ἢ τιμωρίας. Οὐσιαστικῶς πρόκειται περὶ «καθάρσεως».

«Ὁ Ὑπνος τῆς Ἀντιόπης». Ἐλαιογραφία τοῦ Ἀντόνιο Ἀλλέγκρι, φιλοτεχνημένη τὸ 1524. Δίπλα στὴν κοιμωμένη κόρη τοῦ Ἀσωποῦ ἀναπαύεται ὁ Ἔρως, ἐνῶ ὁ Ζεὺς, ὡς ἐλεγκτὴς τοῦ ὑποσυνειδήτου, ἐπομένως ὡς πομπὸς τῶν ὀνείρων, μετὰ μορφὴ Σατύρου παρακολουθεῖ τὴν σκηνή.

Ὁ Ἀγαμέμνων, ἀρχηγὸς τοῦ στρατεύματος τῶν Ἀχαιῶν, ἀσεβής, ἀλαζών καὶ ὑπερόπτης, γίνεται ἀποδέκτης δολεροῦ ὄνειρου (*οὐλὸς Ὀνειρος*), καθὼς ὁ ἴδιος ὁ Ζεὺς τοῦ ἀποστέλλει τὸν οὐλὸν Ὀνειρον μὲ τὴν μορφή τοῦ Νέστορος. Ὁ Ἀγαμέμνων θὰ ἔπρεπε νὰ καταλάβῃ ὅτι ἡ καταστροφή καὶ ὁ ὀλεθρος ποὺ ὑπέστη τὸ στρατεύμα του ἦτο ἡ τιμωρία τῆς ἀσεβείας του πρὸς τὸ θεῖον. Διότι θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχε ἐπιστρέψῃ στὸν Χρῦση, ἱερέα τοῦ Ἀπόλλωνος, τὴν κόρη του Χρῦσηίδα, ὅταν αὐτὸς μὲ δῶρα καὶ παρακλήσεις ἤλθε νὰ τοῦ τὴν ζητήσῃ (Ἰλ. Α). Στὸ Τ πλεόν τῆς Ἰλιάδος καὶ μετὰ ἀπὸ πολὺς καταστροφικὰς μάχες ὄχι μόνον δὲν συντίσθη ἀπὸ τὸ ὄνειρο τοῦ Διὸς, ἀλλὰ καὶ συνεχίζει νὰ ἐπιρρίπτῃ τὴν εὐθύνη στὸ «δολερὸ» Ὀνειρο, δικαιολογούμενος ὅτι αἰτία τῆς δυστυχίας του εἶναι οἱ θεοί. Διότι λέγει στὸν Ἀχιλλέα: «*Ἀλλὰ ἐγὼ δὲν εἶμαι ὁ αἴτιος· εἶναι ὁ Δίας κι ἡ Μοῖρα κι ἡ Ἑρινύς, ποὺ θαδίζει στὰ σκότη, ἐπειδὴ μοῦβαλαν στὸ μυαλό μου ἄγρια πλάνη (ἄτη) στὴ συνέλευση ἐκείνῃ τὴν μέρα, ποὺ πῆρα ἐγὼ τὸ θραβεῖο τοῦ Ἀχιλλέα. Μὰ τί μπορούσα ἐγὼ νὰ κάνω; Εἶν' ὁ θεὸς ποὺ δίνει τέλος σὲ ὅλα*» (86-91). Ἡ ἔν γένει ἀνεύθυνη στάση τοῦ Ἀγαμέμνονος ἔφερε καὶ τὴν «κάθαροι» μὲ τὸ τραγικὸ τοῦ τέλους.

Στὸν Ἀχιλλέα, τὸν γεννημένο ἀπὸ μητέρα θεὰ καὶ πατέρα θνητό, τὴν Θέτιδα καὶ τὸν Πηλέα, τὸ ὄνειρο σκοπὸν ἔχει τὴν ἀνάπαυσι τῆς ψυχῆς τοῦ πολυαγαπημένου του φίλου Πατρόκλου. Εἶναι μία σύνδεσις μὲ τὸν κόσμον τῶν νεκρῶν, ὅπου ἡ τάξις διεσσεύθη καὶ πρέπει νὰ ἀποκατασταθῇ τὸ ταχύτερο, διότι ἡ ψυχὴ τοῦ Πατρόκλου εὐρίσκεται σὲ ἀγωνία στὸν ἐνδιάμεσον χωρὸν, μόνη καὶ ἔρημη, οὔτε στὸ βασίλειον τῶν νεκρῶν ἀλλὰ οὔτε καὶ μεταξὺ τῶν ζώντων.

Καὶ στὴν περίπτωσι τοῦ Ἀχιλλέως πρόκειται περὶ «*ὑδρεως*» διαφορετικῆς μορφῆς, ποὺ ἀπαιτεῖ «κάθαροι». Ὁ Ἀχιλλεὺς στὴν ἐκδικητικὴ μανία κατὰ τοῦ νεκροῦ σώματος τοῦ Ἑκτορος, τὸ ὁποῖο ἐπὶ δώδεκα ἡμέρες σύρει πίσω ἀπὸ τὸ ἄρμα του κακοποιώντας το, διαπράττει διπλὴ ἀνομία. Ἀφ' ἑνὸς ἡ παράτασις τῆς ἐκδικησεώς του κατὰ τοῦ ἀσπόνδου του ἐχθροῦ, τοῦ Ἑκτορος, ἐπισύρει τὴν μῆνιν τῶν θεῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου μὲ τὴν παράτασι αὐτὴ παραμένει ἄκαυτο καὶ τὸ νεκρὸ σῶμα τοῦ πολυαγαπημένου του φίλου Πατρόκλου. Ἐπὶ ἑννέα ἡμέρες, λέγει ὁ Ὀμηρος (Ἰλ. Ω 22-32), οἱ θεοὶ συνεδρίαζαν προσπαθώντας νὰ εὕρουν λύσι, διότι ἄλλοι ἦταν στὸ πλευρὸ τοῦ Ἀχιλλέως καὶ ἄλλοι στοῦ Ἑκτορος. Μόνον μὲ τὴν παρέμβασιν τοῦ Διὸς δίδεται τέλος στὴν ἀνόσια συμπεριφορὰ τοῦ Ἀχιλλέως. Ὁ Ἀχιλλεὺς δέχεται νὰ ἐπιστρέψῃ τὸν νεκρὸ τοῦ Ἑκτορος κατὰ τὴν προτροπὴ τοῦ Διὸς, ἀφοῦ λάβῃ τὰ ἐνδεδειγμένα δῶρα καὶ ἀφοῦ μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Πατρόκλου (στὸ ὄνειρο τοῦ Ἀχιλλέως) εἶχε προβῇ στὴν καῦσιν τοῦ σώματος τοῦ φίλου του.

Τὸ ὄραμα ποὺ δέχθηκε σὰν ὄνειρο ὁ Ἀχιλλεὺς εἶναι μία πραγματικότης ἀπὸ τὸ ἄγνωστο. Λέγει ὁ Ἀχιλλεὺς στοὺς συντρόφους του σχετικὰ μὲ τὸ ὄνειρο: «*Πῶ, πῶ, ὥστε ὑπάρχει σι' ἀλήθεια καὶ στοῦ Ἀδῆ τὰ λημέρια ἓνα εἶδος ψυχῆς κι ὁμοίωμα* (τοῦ ἀνθρώπου), *τίποτα τὸ σωματικὸ ὅμως δὲν ὑπάρχει. Νὰ ποὺ ὀλονυχτὶς τοῦ δύστυχου τοῦ Πατρόκλου ἡ ψυχὴ ἐδῶ κοντὰ μου στεκόταν κλαίοντας καὶ θογγώντας καὶ μοῦδινε παραγγελίες. Καὶ τοῦμοιαζε καταπληκτικὰ*». Ἡ διασύνδεσις τῶν ψυχῶν μεταξὺ ζώντων καὶ νεκρῶν εἶναι μία πραγματικότης, ποὺ σκοπὸ ἔχει στὴν προκειμένη περίπτωσι νὰ φέρῃ τὴν κάθαριν σὲ μία ἀνομία. Διότι τὸ νὰ μὴν τελεσθοῦν τὰ νόμιμα ταφικὰ ἔθιμα γιὰ τὸν ἀρχαῖο Ἕλληνα εἶναι βαρύτερη ἀνομία καὶ ἔχει ὥς συνέπεια τὴν τραγικὴν ταιπλωρίαν τῆς ψυχῆς τοῦ Πατρόκλου. Μόνον ἡ καῦσις θὰ φέρῃ καὶ τὴν κάθαριν, καὶ

αὐτὴ ἐπιτελεῖται μὲ τὴν παρέμβασι τοῦ ὄνειρου.

IV. ΤΟ ΥΠΟΣΥΝΕΙΔΗΤΟ ΚΑΙ ΤΟ ΥΠΕΡΕΓΩ ΣΤΟΝ ΟΜΗΡΟ

‘Ο ‘Ομηρος ἀντιπαραθέτει στὰ ὄνειρα τοῦ ‘Αγαμέμνονος καὶ τοῦ ‘Αχιλλέως τὰ ὄνειρα τῆς Πηνελόπης. Βαθύτατος γνώστης τῆς ψυχολογίας καὶ τῆς ἐκφράσεώς της μέσω τοῦ ὑποσυνειδήτου, θὰ λέγαμε σήμερα στὶς δύο περιπτώσεις, καὶ στὴν ὑπερσυνειδήσι στὴν περίπτωσι τῆς Πηνελόπης, δίδει σὲ ἀντιπαραβολὴ τὰ ἀντίστοιχα ὄνειρα. Τρεῖς χαρακτηριστικὰ προφητικὰ ὄνειρα ἔχει ἡ Πηνελόπη. Ποιὰ ὅμως εἶναι ἡ Πηνελόπη; ‘Η γυναικεῖα αὐτὴ μορφή πέρασε στὴν ἀνθρωπότητα ὡς πρότυπο σταθερότητος, ἀφοσιώσεως, ἀγάπης, ἐξυπνάδας, μητρικῆς στοργῆς καὶ μέριμνας, ἀρχόντισσας καὶ γαλήνιας ἐγκαρτερήσεως. ‘Ο κύκλος τῶν εἴκοσι ἑτῶν ὑπομονῆς ἦτο καὶ ἡ διάρκεια τῶν ὥραιότερων καὶ γονιμωτέρων ἑτῶν στὴν ζωὴ μιᾶς γυναικας στὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας της, στὸ ὁποῖο θὰ τῆς ἐπετρέπετο ἴσως κάποια παρασπονδία. ‘Ομως ἡ Πηνελόπη ὑπῆρξε τὸ τέλειον σὲ ὅλες τὶς ἐκφράσεις τῆς ζωῆς. Χωρὶς λοιπὸν καθόλου ἐξηγήσεις ὁ ‘Ομηρος παραδίδει στὴν ψυχὴ τῆς Πηνελόπης ὄχι μόνον τὰ εὐοίωνα προφητικὰ ὄνειρα, ἀπαύγασμα μιᾶς καθαρῆς ψυχῆς, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ τὴν γνῶσι τῶν *πυλῶν*. Τὸ δῶρο αὐτὸ τοῦ τῆς προσφέρει ὁ ‘Ομηρος, δὲν εἶναι τυχαῖο. Παραδίδεται στὸ μοναδικό, τέλειον πλάσμα τῶν δύο ἐπῶν, τὸ ὁποῖο ἀποδεδειγμένα μὲ τὴν ζωὴ του ἔδωσε τὸ παράδειγμα τῆς γυναικεῖας τελειότητος στὶς ἐπερχόμενες γενεὲς μὲ ἀνταμοιβὴ τὴν βαθύτερη γνῶσι τῶν *πυλῶν*, τὴν ὁποία τῆς ἐνεπιστεύθη ὁ ‘Ομηρος.

‘Η κερατίνη (ἀλήθεια) καὶ ἡ ἐλεφαντίνη (ψεῦδος) πύλη

‘Ομως ἀπὸ ποῦ ἔρχονται τὰ ὄνειρα καὶ πῶς ξεχωρίζουν; ‘Ο ‘Ομηρος διὰ στόματος Πηνελόπης διευκρινίζει τὰ ἑξῆς (‘Οδύσσεια τ 560-567):

«Ξένη, τὰ ὄνειρα βέβαια εἶναι ἀνεξήγητα καὶ ἀσυνάρτητα καὶ δὲν θαίνοιν ὅλα στοὺς ἀνθρώπους. Γιατὶ οἱ πύλες τῶν ἀδύναμων ὄνείρων εἶναι δύο: ἡ μιὰ εἶναι κατασκευασμένη ἀπὸ κέρυατο κι ἡ ἄλλη ἀπὸ ἐλεφαντοκόκκαλον. Ὅσα λοιπὸν ἂπ’ αὐτὰ περάσουν ἀπὸ τὸ κομμένο μὲ πριόνι ἐλεφαντοκόκκαλον, αὐτὰ μᾶς ἀπατοῦν, ἐπειδὴ φέρουν ἀπραγματοποίητες πληροφορίες. Ὅσα ὅμως βγοῦν ἔξω ἀπὸ τὰ γναλιστερά κέρυατα, αὐτὰ ἀληθεύουν σὲ ὅποιον ἀνθρώπο τὰ δῆ».

‘Ο ‘Ομηρος γνωρίζει τὴν εὐθραυστη διαχωριστικὴ γραμμὴ μεταξὺ τοῦ ἀληθινοῦ ὄνειρου καὶ τοῦ ψευδοῦς. Διὰ στόματος Πηνελόπης, ποῦ εἶναι τὸ κατ’ ἐξοχὴν εὐσεβὲς καὶ σταθερὸ ἀνθρώπινο ὄν τῶν ἐπῶν, δίδεται ἡ λεπτότατη ἀλληγορία τῆς διακρίσεως τῶν ὄνείρων ἀναλόγως τῆς *πύλης*, ἀπὸ τὴν ὁποία προέρχονται. Τὸ χαρακτηριστικὸ στὴν προκειμένη ἰδεοπλασίᾳ εἶναι ἡ χρησιμοποίησις τῆς λέξεως «πύλη». Αὐτὴ καθορίζει τὴν σημασίαν τοῦ ὄνειρου: τὸ ἀληθινὸ ἢ ψευδὲς ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν προέλευσι καὶ τὴν ποιότητά του.

‘Ο ἀόρατος κόσμος, ὁ κόσμος τοῦ ὄνειρου, εἶναι ἓνας χώρος ἐσωτερικὸς, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸν ‘Ομηρο συνδέεται μὲ τὴν ψυχὴ κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ ὕπνου μέσω δύο *πυλῶν*: Τὴν δεξιὰ κερατίνην πύλην καὶ τὴν ἀριστερὴν ἀπὸ ἐλεφαντόδοντο. Τὸ δεξιὸ προηγεῖται πάντοτε τοῦ ἀριστεροῦ καὶ ἔχει τὴν θετικὴν, ἐνεργητικὴν καὶ ζωοποιὸν δυνάμιν στὴν ἐκφράσι τῶν ἀρχαίων κειμένων καὶ δοξασιῶν γενικώτερα. ‘Εν ἀντιθέσει τὸ ἀριστερὸ μέρος εἶναι ἡ ἀρνητικὴ ἐκδήλωσις, ἡ μειωτικὴ κατάστασις, ἡ καταστροφικὴ ἐκβασὶς ἐνὸς γε-

γονότος. Τοῦτο εἶναι καθωρισμένο στήν ἐρμηνεία πού δίδεται ἀπό τὸ πέταγμα τῶν οἰωνῶν, στήν οἰωνοσκοπία τῶν πτηνῶν. Ὅταν ὁ ἀετός τοῦ Διὸς ἔρχεται ἀπὸ τὸν Ὀλυμπο, ἡ ἔκβασις θὰ εἶναι εὐνοϊκή, ἐνῶ ἀπὸ τὰ ἀριστερά, ἡ ἔκβασις θὰ εἶναι ἀρνητική (Ἰλ. Ω 314-322).

Ὁ Ἀντ. Χατζηαποστόλου στήν μελέτη του «*Αἱ μαντικάι τέχναι*», σελ. 161, σχετικῶς μὲ τοὺς ὅρους τῆς οἰωνοσκοπίας γιὰ τὸν προσδιορισμὸ τοῦ εὐοίωνου ἢ δυσοίωνου πετάγματος τῶν ὀρνέων ἀναφέρει: «Οἱ Ἕλληνες ἔλεγαν “δεξιὸς ὄρνις” καὶ ἐθεώρουν πᾶν πρὸς τὰ δεξιὰ σημεῖον ὡς εὐτυχές, ἀπεκάλουν δὲ “φρόνιμα βουλεύματα” τὰ πρὸς δεξιὰ, “μωρὰ” δέ, τὰ πρὸς τ’ ἀριστερά».

Ὁ Ἀθ. Σταγειρίτης στήν «*Ὠγγυία*», τόμ. Α, σελ. 138, ἀναφέρει σχετικῶς: «Ἐνόμιζον δὲ τὸ ἀνατολικὸν μέρος αἴσιον· ἐπειδὴ ἐκεῖθεν ἔρχεται ὁ Ἥλιος, ἡ πηγὴ τοῦ φωτός, τῆς θερμῆς, τῆς κινήσεως καὶ τῆς ζωῆς· τὸ δὲ ἀριστερὸν ἀπαίσιον. Ὅθεν ἴσταντο βλέποντες πρὸς ἄρκτον, διὰ τὴν ἔχουσαν τὴν δεξιὰν πρὸς ἀνατολὰς καὶ τὴν ἀριστερὰν πρὸς δύσιν. Καὶ ὅτε ἐφαίνοντο ὄρνεα δεξιόθεν, ἐνομίζοντο αἴσια, ἀριστερόθεν δ’ ἀπαίσια· ὡς λέγει καὶ ὁ Ὅμηρος:

Ἔϊτ’ ἐπὶ δεξί’ ἴωσι πρὸς ἥν τ’ ἡέλιόν τε,
εἴτ’ ἀπ’ ἀριστερὰ τοίγε, ποτὶ ζόφον ἡερόεντα”.

...ἔλεγον οἱ Ἕλληνες δεξιὸς ὄρνις, καὶ δεξιὸν πᾶν εὐτυχές καὶ αἴσιον σημεῖον».

Ὅσον ἀφορᾷ στὸν συμβολισμὸ τοῦ ἀετοῦ, λέγει καὶ πάλι ὁ Ἀθ. Σταγειρίτης στὸ περὶ τῆς Οἰωνοσκοπίας κεφάλαιο, σελ. 139: «δ. Ὅτε δὲ ἐφαίνετο Ἀετός, δεξιόθεν πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἐρχόμενος παίζων καὶ κτυπῶν τὰς πτέρυγας, ἐνομίζετο αἴσιον σημεῖον· ὅθεν ὁ Πριάμος ἐξήτησεν παρὰ τοῦ Διὸς δεξιὸν οἰωνὸν τὸν Ἀετόν, τὸν ἀγαπητότατον ὄρνιν τοῦ Διός· ὁμοίως ἦτον αἴσιον σημεῖον, ὅτε ὁ Ἀετός, ὀρμώμενος δεξιόθεν, ἤρπαξε καὶ ἔτρωγεν, ἢ ἔσχιζεν ἄλλο ὄρνεον». Ἀπὸ τὴν ἀνωτέρω περιγραφὴ προκύπτει καὶ ἡ καθαρότης τῆς ἀλληγορικῆς σημασίας τοῦ ὄνειρου τῆς Πηνελόπης, κατὰ τὸ ὅποιον ὁ ἀετός καταξέσχισε καὶ ἐσκότωσε τὶς χῆνες τῆς (Ὁδ. τ 535-554).

Ὁ ἀετός, σύμβολο τοῦ Διὸς, ὅταν ἔρχεται ἀπὸ τὰ δεξιὰ καὶ σημειοδοτῇ τὴν εὐνοϊκὴ ἔκβασι τῆς ὑποθέσεως ἢ τὴν εὐμένεια τοῦ Διὸς πρὸς κάποιο ἀνθρώπινο ἐγχείρημα. φυσικὸ εἶναι νὰ προέρχεται ἀπὸ τὴν κατοικία τοῦ Ὀλυμπίου Διός, δηλαδὴ ἀπὸ τὸν Ὀλύμπον. Τὸ λάμπον ὄρος τοῦ Ὀλύμπου εὐρίσκεται στὸ δεξιὸ μέρος τοῦ κορμοῦ τοῦ Ἑλλαδικοῦ χώρου, καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος τῆς ἀληθείας τοῦ ὄνειρου τοῦ προερχόμενου ἀπὸ τὴν κερατίνη πύλη.

Ἐν ἀντιθέσει τὸ προερχόμενο ἀπὸ τὴν ἐλεφαντίνη πύλη, δηλαδὴ ἀπὸ τὸ ἀριστερὸ μέρος τοῦ Ἑλλαδικοῦ χώρου, προέρχεται ἀπὸ τὴν Ἀχαιοῦσις λίμνη μὲ τὸν Ἀχέροντα ποταμὸ, καὶ σημειοδοτεῖ τὸ ψευδὲς ὄνειρο, αὐτὸ πού δὲν φέρνει χαρὰ, ρίζα τῶν δύο λέξεων, τοῦ Ἀχέροντος ποταμοῦ καὶ τῆς Ἀχαιοῦσις λίμνης, πού μὲ τὸ στερητικὸ ἀ προσδιορίζουν καὶ τὴν στέρησι τῆς χαρᾶς.

Ἡ λέξις ἐλεφαντίνη, προέρχεται ἀπὸ τὸ ρῆμα ἐλεφαίρομαι, ποὺ σημαίνει «βαυκαλίζω διὰ ματαιῶν ἐλπίδων, ἐξαπατῶ ἐπὶ τῶν ψευδῶν ὀνείρων» (Δ. Δημητράκος, «Λεξ. Ὅλης τῆς Ἑλλ. Γλώσσης»).

V. ΟΙ ΚΟΣΜΟΙ ΤΗΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΥΠΝΟΥ

Οἱ πύλες εἶναι τὸ πέρασμα ἀπὸ τὴν ὕλη στὸν λεπτοφυέστερο κόσμο τῶν ἰδεατῶν καταστάσεων, διότι *π+ὕλη = πύλη*, λέγει ὁ Ἑλληνικὸς Λόγος. Οἱ πύλες τοῦ Ὀμήρου εἶναι τὰ περάσματα ἀπὸ τὴν ἐγγρήγορσι στὸν ὕπνο, ἀπὸ τὸν κόσμον τῆς ὑλικῆς πραγματικότη-

τητας στὸν αὐλὸ κόσμῳ τῶν εἰδώλων τοῦ Ὀμήρου. Ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὁ γεωγραφικὸς χάρτης τῆς Ἑλλάδος, ὁ Ὀλυμπος εὐρίσκεται στὸ δεξιὸ μέρος τοῦ χάρτη καὶ συνεπῶς πρὸς ἀνατολὰς, ἐνῶ ἡ Ἀχαιοῦσις λίμνη καὶ ὁ Ἄδης στὸ ἀριστερὸ μέρος, πρὸς δυσμὰς.

Τόσο ἡ οἰωνοσκοπία ὅσο καὶ ἡ ἐρμηνεία τῶν ὀνείρων ἀκολουθοῦν τὴν γεωγραφικὴ λογικὴ κατὰ τὰς τοῦ χώρου, ποὺ ἐπιβεβαιώνεται καὶ ἀπὸ τὶς ὀνομασίες τῶν δύο κυριωτέρων τοποθεσιῶν, ὅπου πραγματοποιοῦνται οἱ αὐλὲς ἐπαφῆς μεταξὺ τῶν ἀθανάτων καὶ τῶν θνητῶν. Οἱ δὲ ἐπαφῆς αὐτὲς ἔχουν ὡς κυριωτέρη των ἑκφρασις ἀφ' ἑνὸς τὸ πέταγμα τῶν πτηνῶν, ποὺ ἔχουν τὴν γενικὴ ἐποπτεία τοῦ χώρου, ὅσον ἀφορᾷ στὴν οἰωνοσκοπία, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν ἐρμηνεία τῶν ὀνείρων, κατὰ τὴν ὁποία ἡ ψυχὴ πετώντας καὶ αὐτὴ ἔχει τὴν γενικὴ θέα ὁλόκληρου τοῦ χώρου, διότι ὁ κόσμος εἶναι ἓνας καὶ εἶναι ὁ ἴδιος γιὰ ὅλους, λέγει ὁ Ἡράκλειτος: «Κόσμον τόνδε τὸν αὐτὸν ἀπάντων...».

Οἱ δύο πύλεις συνεπῶς τῶν ὀνείρων ἀκολουθοῦν τὴν ἴδια λογικὴ. Ἡ κερατίνη εὐρίσκεται στὰ δεξιὰ καὶ ἡ ἐλεφαντίνη στὰ ἀριστερά. Ἐπιβεβαιώσις δὲ αὐτοῦ ὑπάρχει στίς Ὀρφικὰς ἐπιγραφὰς τῆς Πετηλείας τῆς Κάτω Σικελίας καὶ τῶν Ἑλευθερινῶν τῆς Κρήτης. Ἡ πηγὴ τῆς Λήθης εἶναι ἀριστερά, ἐνῶ ἡ πηγὴ τῆς Μνημοσύνης δεξιὰ.

Ἡ ἀποψὶς αὐτὴ ἦτο τόσο καθιερωμένη στὴν ἀρχαιότητα γενικώτερα, ὥστε ὁ Ὀμηρος δὲν χρειάζεται οὔτε καὶ νὰ κατονομάσῃ τὶς πύλεις ὡς δεξιὰ καὶ ἀριστερή. Ἡ σημασία τῆς κερατίνης ποιότητος τοῦ ὀνείρου προέρχεται ἀπὸ τὴν φυσιολογία τοῦ ἀνθρώπινου ὄντος, στὴν ὁποία ἡ πύλη τοῦ ὀφθαλμοῦ διαχωρίζεται ἀπὸ τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον μὲ τὸν πρῶτον χιτῶνα, τὸν κερατοειδῆ. Τὸ ἀληθινὸ φῶς θὰ περάσῃ ἀπὸ τὴν πρώτη αὐτὴ ἀλληγορικὴ πύλη καὶ εἶναι τὸ ἀληθινὸ ὄνειρον, διότι ὁ ὀφθαλμὸς εἶναι ὁ θάλαμος τοῦ φωτὸς καὶ τὸ φῶς δὲν σχετίζεται μὲ τὸ ψ + εὔδος, (εὔδος = ψ + ὕπνος: ψ τὸ γράμμα τῆς ψυχῆς). Συνεπῶς τὸ ψεῦδος εἶναι ὁ ὕπνος τῆς ψυχῆς.

Ὁ Ἀθ. Σταγειρίτης στὴν Ὁγυγία, τόμ. Β', στὸ κεφάλαιον περὶ τῶν Συμβολικῶν Θεῶν, σελ. 190, συνδέει τὰ Ἱερὰ τῆς Ἀληθείας μὲ τῆς Ἀπάτης στὴν χώρα τοῦ Ὑπνου, λέγων τὰ ἑξῆς: «*Ἡ μὲν Ἀλήθεια ἐνομιζέτο, ἢ μᾶλλον ἐπλάττετο θυγάτηρ τοῦ Καιροῦ καὶ εἶχε τὸ Ἱερὸν αὐτῆς εἰς τὴν πόλιν τοῦ Ὑπνου, ἀπέναντι τοῦ Ἱεροῦ τῆς Ἀπάτης· ἦτον καὶ προστάτις τῶν ἀληθῶν ὀνείρων. Ἐξωγράφον δὲ αὐτὴν γυμνὴν, καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἡλίου εἰς τὸ στήθος ἔχουσιν. Ταῦτα δὲ, σύμβολα τῆς ἀληθείας προφανῆ. Πλάττεται δὲ θυγάτηρ τοῦ Καιροῦ, διότι ὁ καιρὸς γεννᾷ, τοῦτέστιν εὐρίσκει τὴν ἀλήθειαν*».

Ἡ ἀλήθεια ἐμφανίζεται πρῶτα στὴν διάστασι τοῦ ὕπνου γυμνὴ καὶ ἐκτυφλωτικὴ σὰν ἥλιος. Εἶναι ἀξιοσημείωτο ὅτι στὸ στήθος τῆς εἶναι ἡ εἰκόνα τοῦ ἥλιου, δηλαδὴ εἶναι ἡ αὐθόρμητη καὶ πηγαία εἰκόνα τῆς ἀδιαπραγμάτευτης συστάσεώς της, ποὺ ξεκινᾷ ἀπὸ τὴν καρδίαν καὶ ὄχι ἀπὸ τὸν νοῦ, φωτίζοντας τὸν ὑποσυνειδητὸν χώρον τοῦ ἀνθρώπινου ὄντος. Μετὰ ἀντανάκλαται στὴν πραγματικότητά της ἐγγρηγόρσεως, καὶ ἐπεταὶ ἡ συνειδητοποίησις στὴν κατὰ τὴν ἐγγρηγόρσει ζωὴ. Στὸν χώρον τοῦ ὕπνου πραγματοποιεῖται ἡ ἀναγγελία τῆς ἀληθείας, λέγει ἡ Μυθο-λογία.

VI. ΑΘΗ – ΑΠ-ΑΘΗ – ΑΛΗΘΕΙΑ – Υ-Π-ΝΟΥΣ

Προσοχὴ ὅμως... διότι ἡ Ἀπάτη εἶναι συγκάτοικος στὴν αὐλὸν χώρον τοῦ Ὑπνου μὲ τὴν Ἀλήθειαν: «*Ἡ δὲ Ἀπάτη ἐπλάσθη διὰ τὸν λόγον αὐτὸν θυγάτηρ τῆς Νυκτός, καὶ εἶχε τὸν ναὸν αὐτῆς ἀπέναντι τοῦ Ναοῦ τοῦ Ἀληθείας· ἐπειδὴ ἦτον προστάτις τῶν ἀπατηλῶν καὶ ψευδῶν ὀνείρων, καὶ ὑποκείμενον ἐναντίον τῆς ἀληθείας*».

Ἡ δὲ λέξις Ἀπάτη, ἡ προερχόμενη ἀπὸ τῆς Ἄτης, δηλαδή

ἀπὸ + ἄτη = ἀπάτη,

πλήρως δικαιολογεῖ τὴν οὐσιαστικὴν ἔννοια τῆς Ἄτης, κόρης τοῦ Διός, ἡ ὁποία μετὰ τὴν ἀλαζονεῖα ἐπίστευσε ὅτι ἦτο σὲ θέσι νὰ ἐξαπατήσῃ τὸν ἴδιον τὸν πατέρα της, τὸν «πατέρα θεῶν τε ἀνδρῶν τε». Ὁρκίστηκε τότε φορικτὸν ὄρκον ὁ πατέρας Ζεὺς: «*λαθὼν αὐτὴν ἀπὸ τῆς κόμης, τὴν ἔρριψεν ἀπὸ τὸν Οὐρανόν – ὁμόσας καὶ ὄρκον φορικτόν, νὰ μὴν δεχθῇ πλέον αὐτὴν εἰς τὸν οὐρανόν. Ἐμείνει λοιπὸν εἰς τὴν γῆν καὶ ἔγινε μαστιγῆ τῶν ἀνθρώπων ἀθεράπευτος, τρέχουσα πανταχοῦ καὶ βλάπτουσα αὐτοὺς ἀκαταπαύστως. Ἦτον δὲ τόσον ταχύπους, ὥστε ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ περιήρχετο τὴν οἰκουμένην*», ἀναφέρει καὶ πάλι ὁ Ἀθ. Σταγειρίτης στὸ περὶ Ἄτης κεφάλαιον, τόμος Β, σελ. 191. Προφανῶς ἡ περικοπὴ ἔχει ληφθῇ ἀπὸ τὸν Ὅμηρον (Ἰλ.). Ἐννοίει ἐκ διαμέτρου ἀντίθετες ἢ μία στὴν ἄλλη, ἡ Ἀλήθεια καὶ ἡ Ἀπάτη, συνυπάρχουν πρῶτα στὴ διάστασι τοῦ ὕπνου, δηλαδή στὸν ὑποσυνείδητο χῶρο, ὅπου ὁ ὕπνος μεταφράζεται ὡς

$\pi + \nu\omicron\upsilon\varsigma$, δηλαδή ὡς $\pi\upsilon\lambda\eta$ καὶ $\nu\omicron\upsilon\varsigma$

(ἀπὸ τὴν ὁποία διέρχεται ὁ νοῦς), διότι τὸ γράμμα Π ἔχει τὸ σχῆμα τῆς πύλης ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου εἶναι ὁ λόγος διαμέτρου πρὸς περιφέρεια στὸν κύκλο, ἀπὸ ὅπου τὸ ἐλάχιστο πέρασμα τῶν δεκαδικῶν ἐπιτρέπει τὴν διέλευσι ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς ὕλης, ἐπιτρέπει δηλαδή τὸ πέρασμα στοὺς λεπτοφυέστερους κόσμους τοῦ ὕπνου, τοῦ $\pi + \nu\omicron\upsilon$. Τὴν λέξι πύλη χρησιμοποιοῖ ὁ Ὅμηρος, προκειμένου νὰ ὀρίσῃ τὰ περάσματα τῶν ὀνείρων.

Ἡ λέξις πύλη ἢ $\pi + \upsilon\lambda\eta$, ὅπως καὶ ἡ λέξις ὕ-π-νος εἶναι ἀρχαιότατες λέξεις. Ἡ μία ἔχει ἄμεση σύνδεσι μετὰ τὴν ἄλλη, ἐπικυρώνοντας τὸ σχῆμα τοῦ γράμματος Π (ἐνῶ ὑποτίθεται ὅτι Ἀλφάβητο δὲν ὑπῆρχε στὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν προ-Ὀμηρικὴ καὶ οὔτε φυσικὰ στὴν Ὀμηρικὴ ἐποχὴ!). Ὅχι μόνον τὸ σχῆμα τοῦ γράμματος Π ἐπιβεβαιοῖ τὴν ἐννοιο-λογικὴ ἀξία τοῦ γράμματος, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν συνεχείᾳ γεωμετρικὴ ἐπιλογὴ τοῦ γράμματος $\pi=3, 1\ldots$ ὡς λόγος διαμέτρου πρὸς περιφέρεια ἀφήνει ἔκκληκτο τὸν νοῦ μετὰ τὸ ἐξῆς ἐρώτημα:

Πῶς ἡ λέξις $\pi + \upsilon\lambda\eta$ ἀφορᾷ στὸ πέρασμα ἀπὸ μία κατάστασι σὲ μία ἄλλη κατάστασι, ἡ ὁποία στὴν περίπτωσι τοῦ ὕπνου εἶναι $\pi + \epsilon\rho\alpha\varsigma + \mu\alpha$ καὶ $\epsilon\rho\alpha\varsigma + \mu\alpha$, δηλαδή τέλος μιᾶς καταστάσεως καὶ ἀρχὴ μιᾶς ἄλλης, ποὺ προσδιορίζει ἀπὸ μία Π-ύλη; Ὁ συλλογισμὸς παρουσιάζει διπλὴ σύνθεσι καὶ ὀλοκληρώνει τὴν διαδικασίαν ἀπὸ τὴν ὁποία διέρχεται ὁ νοῦς, ὥστε νὰ μὴν εἶναι δυνατόν νὰ θεωρηθῇ τυχαία ἡ σύνθεσις τῆς ἔννοιαι τῶν δύο λέξεων. Τὴν χρῆσι τῆς λέξεως «πύλη» ποὺ κάνει ὁ Ὅμηρος ὡς πρὸς τὴν θέσι καὶ τὴν ποιότητα τῶν δύο πυλῶν, τῆς κερατίνης καὶ τῆς ἐλεφαντίνης, τὴν ἐπικυρώνει πλήρως ἡ ἐν συνεχείᾳ ἀλληγορικὴ ἐρμηνεία τῶν ἀληθινῶν καὶ τῶν ψευδῶν ὀνείρων.

Ὁ Ἑλληνικὸς Λόγος λέγει ὅτι τὸ $\psi\epsilon\upsilon\delta\omicron\varsigma$ ($\Psi + \epsilon\upsilon\delta\omicron\varsigma$, $\epsilon\upsilon\delta\omicron\varsigma = \upsilon\pi\nu\omicron\varsigma + \Psi = \psi\upsilon\chi\eta$) εἶναι ὁ ὕπνος τῆς ψυχῆς καὶ δὲν πρέπει νὰ συγγέεται μετὰ τὸν φυσιολογικὸν ὕπνον τοῦ ἀνθρώπου ὄντος, κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ ψυχὴ εἶναι σὲ πλήρη ἐγρηγόρσι, ἀλλὰ σὲ ἄλλη διάστασι. Ὁ Σωκράτης λέγει στὸν «Κρατύλο» σχετικῶς μετὰ τὴν ἔννοια τοῦ ψεύδους, ὅτι αὐτὸ μοιάζει με τοὺς κοιμισμένους ἀνθρώπους («*τοῖς καθεύδουσι*»), οἱ ὁποῖοι σαφῶς δὲν διατελοῦν μὲν σὲ κατάστασι φυσικοῦ ὕπνου, ἀλλὰ σὲ κατάστασι ἀκινήσιαις ψυχικῆς κατὰ τὴν ἐγρηγόρσι: «*Τὸ ψεῦδος εἶναι τὸ ἀντίθετον τῆς κινήσεως· βλέπομε λοιπὸν ὅτι ξανάρχονται οἱ ὕδρεις σ' ἐκεῖνο ποὺ εἶναι σταματημένο καὶ ἀναγκάζεται νὰ ἡσυχάζῃ καὶ παρομοιάζεται με τοὺς κοιμισμένους ἀνθρώπους*» (Κρατύλος 421δ).

Ἡ δὲ ψυχὴ, οὕσα αὐτοκίνητος, εἶναι πάντοτε σὲ κίνησιν ἢ φορὰ καὶ οὐδέποτε καθεύδει (= κοιμάται), λέγει καὶ πάλι ὁ Σωκράτης στὸν «Φαῖδρον». Ἡ πύλη τοῦ ψεύδους, δηλ. τῆς ἀκινήσιας, ἢ ἐλεφαντίνῃ τοῦ Ὀμήρου, εἶναι ἀπὸ ὕλη ἐξαιρετικὰ σκληρὴ, ποὺ πριονίζεται (διὰ *πριστοῦ ἐλέφαντος*) καὶ καταστρέφει τὴν ἀλήθεια τοῦ ὄνειρου φέρνοντας ἀπραγματοποιήτες πληροφορίες.

Ὑπάρχει καὶ ἄλλη ἐρμηνεία, ποὺ ἀφορᾷ στὸ εἶδος τοῦ ζώου ποὺ κατέχει τὸ μὲν κέρατα, τὸ δὲ ὀδόντες. Τὰ κέρατα ἀνήκουν σὲ ἱερὰ ζῶα: στὸν ταῦρο καὶ στὸ ἐλάφι, ἐνῶ τὸ ἐλεφαντοστοῦν στὸν ἐλέφαντα. Τὰ κέρατα ἔχουν φορὰ πρὸς τὰ ἄνω δεικνύοντα πρὸς τὰ οὐράνια πεδία καὶ ἡ προέλευσις τοῦ ὄνειρου ἀνήκει στοὺς Οὐρανίους Θεοὺς, ἐνῶ οἱ ὀδόντες τοῦ ἐλέφαντος δεικνύουν πρὸς τὰ κάτω καὶ ἡ προέλευσις τοῦ ὄνειρου ἀνήκει στοὺς Καταχθονίους.

Ὁ κερατοειδὴς χιτὼν τοῦ ὀφθαλμοῦ καθὼς καὶ οἱ ὀδόντες τοῦ στόματος εἶναι πύλες. Ὁ μὲν κερατοειδὴς εἶναι πύλη λεπτοφυῆς, ἀπὸ ὅπου διέρχεται τὸ φῶς καὶ ἀλληγορεῖται ὡς ἀλήθεια. Οἱ ὀδόντες τοῦ στόματος, τὸ «*ἔρκος ὀδόντων*», λέει ὁ Ὀμηρος (Ἰλ. Δ 350 καὶ Ὀδ. κ 328), εἶναι τὸ περίφραγμα τῶν ὀδόντων: «*ποῖος λόγος τὸ περίφραγμα τῶν ὀδόντων σου διέφυγε*». Ἐφ' ὅσον ἀπὸ τὸ περίφραγμα τῶν ὀδόντων διαφεύγει ὁ λόγος, προϋποτίθεται ὅτι ὑπάρχει κάποια πύλη, ἀπὸ τὴν ὁποία θὰ διαφύγῃ, ὅταν ἀνοίξῃ τὸ ἔρκος, δηλαδὴ ἀνοίξουν οἱ ὀδόντες/πύλες.

Συνεπῶς τόσο στὴν περίπτωσι τῆς κερατίνης ὅσο καὶ στὴν περίπτωσι τῆς ἐλεφαντίνης ἢ λέξις πύλη ἀνήκει στὴν δυνατότητα τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος νὰ συλλάβῃ εἴτε τὴν ἀλήθεια εἴτε τὸ ψεῦδος μόνο μέσῳ τῶν πυλῶν, ποὺ εἶναι περάσματα ὕλης + Π καὶ ἔχουν τὴν ἔδρα των στὸ κρανίον του. Ἡ τελειότης τῆς ἀλληγορίας ἐπιβεβαιώνεται ἀπολύτως μὲ τὴν τελειότητα τῆς γλώσσας, ἢ ὁποία συνάδει διασταυρώνοντας τὶς ὑψηλὲς αὐτὲς ἐσωτερικὲς ἰδεοπλασίες.

Ὁ κερατοειδὴς, ἐπειδὴ ἀνήκει στὴν ὄρασι, εἶναι πιστότερος ἀπὸ τὸν ὀδόντα, ποὺ ἀνήκει στὸ στόμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖο προέρχεται ὁ λόγος, διότι ἀψευδέστερος μάρτυς εἶναι αὐτὸ ποὺ βλέπομε καὶ ὄχι αὐτὸ ποὺ ἀκοῦμε. Μία ἐπὶ πλέον ἐρμηνεία τῶν δύο πυλῶν εἶναι καὶ ἡ ἐκδοχὴ ὅτι ἐκεῖνος ποὺ πηγαίνει γιὰ ὕπνο μὲ ἐλαφρὸ στομάχι ἔχει πολὺ καλύτερες πιθανότητες νὰ ἀνυψωθῇ στὰ οὐράνια πεδία ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ ἔχει κορεσθῇ ἀπὸ τροφὴ καὶ κατέρχεται στὰ χαμηλὰ ἀστρικά πεδία, ὅπου θὰ δῇ ἐφιάλτες καὶ ψευδῇ συνεπῶς ὄνειρα (Ἀθ. Σταγειρίτης, *Ὠγγυία*, τόμος Β, σελ. 230).

VII. Η ΑΞΙΑ ΤΗΣ ΟΜΗΡΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΣΗΜΕΡΑ

Ὑπάρχει ὅμως κάποια χρησιμότης στὴν προσέγγισι τῶν ὄνειρων, ὅπως αὐτὰ σκιαγραφοῦνται στὰ Ὀμηρικὰ Ἔπη; Ἐχει κάτι νὰ ὠφελῇ ἀπὸ τὴν Ὀμηρικὴ θέσι ὁ 20ὸς αἰὼν, ὁ αἰὼν τῆς κατ' ἐξοχὴν ἀρνήσεως τῶν πυλῶν καὶ τῆς ὑλιστικῆς θεωρήσεως τοῦ κόσμου; Ἴσως καὶ νὰ ἔχῃ.

Ἡ ἐποχὴ τοῦ Τρωικοῦ πολέμου ἴσως καὶ νὰ μὴ διέφερε ἀπὸ τὴν σημερινὴ ἐποχὴ, διότι ἡ πρόφασις τοῦ πολέμου κατὰ τοῦ Ἰλίου στὸ ἐξωτερικὸ ἐπίπεδο ἦταν ἡ ἀποκατάστασις τῆς τιμῆς τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὴν ἐγκατάλειψι τοῦ Μενελάου ἀπὸ τὴν Ἑλένη. Συγκριτικῶς οἱ πόλεμοι τοῦ 20οῦ αἰῶνος εἶχαν τὴν πρόφασιν ἀποκατάστασεως δικαίου ἀπὸ τοὺς ἰσχυροὺς. Καὶ οἱ μὲν Ἕλληνες κατέκτησαν τὸ Ἴλιον, ἀλλὰ μακροχρονίως κατεστράφησαν καὶ ἔκαναν πολλοὺς αἰῶνες νὰ συνέλθουν ἀπὸ τὴν μακρόχρονη ἀπουσία τῶν ἀνδρῶν ἀπὸ τὰ σπιτία των (γεγονὸς ποὺ ἐπανελήφθη μὲ τὴν ἐκστρατεία τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου), ἐνῶ τὰ ἀποτελέσματα τῶν πολέμων τοῦ 20οῦ αἰῶνος δὲν ἔχουν ἀκό-

μη δώσει τοὺς πικροὺς των καρπούς, πού θεδαίως διαφαίνονται ἤδη μέ τὰ προβλήματα ἐντὸς τῆς Ἀμερικῆς. Τὰ δύο Ὀμηρικά Ἔπη ἐσωτερικῶς διαγράφουν τὴν πορεία τῶν ψυχῶν τῶν πρωταγωνιστῶν τους. Ἡ πορεία αὐτὴ χαράσσεται ἀπὸ τοὺς οἰωνοὺς, τὰ ὄνειρα καὶ τὴν παρέμβασι τῶν θεῶν ἀναλόγως τῶν πράξεων τῶν ἡρώων. Οἱ θεοὶ στὰ Ὀμηρικά Ἔπη συνδέουν τὸ ἀόρατο, λεπτοφυὲς μέ τὸ ὁρατό, φυσικὸ ἐπίπεδο. Στὴν σημερινὴ ὁρολογία θὰ μετεφράζοντο αὐτὰ ὡς τὸ ὑποσυνείδητο, ἡ συνείδησις καὶ ἡ ὑπερσυνείδησις τοῦ ἀνθρώπινου ὄντος καὶ ἡ δυνατότης αὐτοῦ νὰ ἐλθῇ σ' ἐπαφὴ μέ τὸν λεπτοφυῆ κόσμον τοῦ ἀοράτου χώρου.

Ἡ ἀνθρώπινη ὁρολογία ἄλλαξε, ἡ ἀνθρώπινη ψυχὴ παραμένει ἡ ἴδια, ὅσον ἀφορᾷ στὶς ἀξίες, πού ἔχουν διαχρονικὸ χαρακτήρα. Τὰ ὄνειρικά σύμβολα ἄλλαξαν τὴν ἀλληγορικὴ των ὑπόστασι καὶ προσαρμόσθηκαν στὶς ἀνάγκες τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου. ὅμως ἡ μυστηριακὴ ἔλξις, πού σὰν γέφυρα φέρει σ' ἐπαφὴ τὸν ἀόρατον κόσμον μέ τὸν ὁρατό, εἶναι ἡ ἴδια. Ποτὲ δὲν διέκοψε τὴν ἐπικοινωνία της μέ τὸν ἄνθρωπον, πού συνεχίζει νὰ συνδέῃ τὴν ζωὴν μέ τὸν θάνατον, τὴν ἐγρήγορσι μέ τὸν ὕπνον καὶ νὰ συνεχίξῃ ἐναγωνίως νὰ ζητᾷ ἀπαντήσεις ἀπὸ τὸν ἐνδιάμεσον χώρο, στὸν ὁποῖο συνδιαλέγεται μέ τοὺς ἀοράτους κατὰ τὴ διάρκειαν τοῦ ὕπνου.

Ὁ Ὀμηρος ἀναδεικνύει τὴν ψυχὴ ὡς δέκτη τῶν μηνυμάτων, πού ἡ ἴδια ἔχει προκαλέσει ἀπὸ τὸ παρελθὸν μέ ἀποδέκτη τὸ μέλλον. Συνεπῶς κατὰ τὸν Ὀμηρον ἡ ἀσέβεια τιμωρεῖται, ἐνῶ ἡ εὐσέβεια ἀνταμείβεται ἄλλοτε στὸ ἄμεσον μέλλον καὶ ἄλλοτε σὲ πολὺ μακρὺ χρονικὸ διάστημα. Διαχρονικῶς ἡ ψυχὴ λαμβάνει ἀπὸ τὸν λεπτοφυῆ κόσμον τὴν ἀντιστοιχία τῶν μηνυμάτων, πού πρέπει νὰ ἐπεξεργασθῇ, προκειμένου νὰ προχωρήσῃ στὴν ἐξελικτικὴ της πορεία.

Ἡ κοινὴ συνισταμένη τοῦ Ὀμηρικοῦ ἀνθρώπου μέ τὸν ἄνθρωπον τοῦ σήμερον εἶναι ἡ ἀγωνία. *Ἀγωνία* εἶναι ὁ *ἀγὼν* τῆς ψυχῆς μεταξὺ τῶν δύο κόσμων, στοὺς ὁποίους ἐναλλάσσει τὴν ὕπαρξί της: "Ἄλλοτε σὲ ἐγρήγορσι στὸ φυσικὸ πεδίο ἐνσαρκος δρῶντας ὡς πρὸς τίς ὑποδείξεις τοῦ ἰδεατοῦ καὶ ἄλλοτε σὲ κατάστασι φυσικῆς ἀκινήσιος ὕπνου ἢ θανάτου λαμβάνει τὴν ἐκπαίδευσί της, τὴν ὁποία θὰ κἀνῃ πρᾶξι στὸ φυσικὸ ἐπίπεδο. Διότι ἡ Ὑπαρξις εἶναι πρᾶξις + Υ, δηλαδή

$$\begin{array}{c} \text{"Υ} + \text{π α ρ ξ ι ς} \\ | \times | | | \\ \text{π ρ ᾶ ξ ι ς} + \text{Υ} . \end{array}$$

Ἡ Ὑπαρξις εἶναι πρᾶξις ἐπιλογῆς ὡς πρὸς τὸ γράμμα Ὑ + ψιλόν. Ὁ πάνσοφος Ἑλληνικὸς Λόγος ἔχει πάντοτε πρωτοκαθεδρία τῶν νοημάτων μέσω τοῦ ἀναγραμματισμοῦ καὶ τῆς ἐρμηνείας τῶν συμβόλων / γραμμάτων τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀρχαίου Ἀλφάβητου.

Ἡ ἐλευθερία τῆς βουλήσεως, οἱ δύο βραχίονες τοῦ Υ, ἐπιτρέπουν τὴν ἐκλογὴ τοῦ δεξιοῦ ἢ τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος, τῆς ἀρετῆς ἢ τῆς κακίας, ὡς πρὸς τοὺς Πυθαγορείους, μέ ὅλες τίς ἀντίστοιχες συνέπειες τῶν οἰωνῶν, τῶν ὁνείρων καὶ τοῦ Νόμου τοῦ Ἀντιπεπονθότος (*ἀντι* + *πάσχω*), πού δρᾷ στὸ φυσικὸ πεδίο καὶ προειδοποιεῖ τὴν ψυχὴ στὸν ἐνδιάμεσον χώρο τοῦ ὕπνου μέσω τῶν π+υλῶν, παραδίδοντας «τὰ ἀνεξήγητα καὶ ἀσυνάρτητα ὄνειρα στοὺς ἀνθρώπους», ὅπως λέγει ἡ Πηνελόπη, ξεχωρίζοντάς τα σὲ ἀληθινὰ καὶ ψευδῆ, λόγῳ τῆς ἀδυναμίας νὰ ξεχωρισθοῦν οἱ θέσεις τῶν πυλῶν:

Ἡ δεξιὰ τοῦ λάμποντος Ὀλύμπου·

Ἡ ἀριστερὴ τῆς Ἀχαιοῦσις, τῆς ἄνευ χαρᾶς πύλης.

ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΟ ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΟ

Προσωπική μαρτυρία του ταξιάρχου Π. Γλάρου για την Κυπριακή τραγωδία

Στήν στήλη του «Δαυλού» «Η Κίνησις τῶν Ἰδεῶν» παρουσιάζοιμε τὸ βιβλίον τοῦ Ι. Κακολύρη «Οἱ Πολεμιστὲς τοῦ Οὐράνου», τὸ ὁποῖο ἀναφέρεται στὴν Κυπριακὴ τραγωδίαν τοῦ 1974 καὶ ἰδιαίτερος ἐστὶν ἡ δράσις τῆς ἐλληνικῆς Πολεμικῆς Ἀεροπορίας, στὴν ἀνορθόδοξον ἐμπλοκὴν τῆς στίς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ στὸν ἀδικο χαιμὸ 33 Ἑλλήνων πολεμιστῶν. Ἡ ἐν λόγῳ ἔρευνα ἀναφέρεται σὲ πολλὰ πρόσωπα Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν, ποὺ μὲ τὸν ἓνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο διαδραμάτισαν συγκεκριμένον ρόλον στὰ γεγονότα. Στὴν σελ. 113 γίνεται ἀναφορὰ καὶ στὸν ἐ.ἀ. ταξίαρχον τῆς Πολεμικῆς Ἀεροπορίας καὶ συνεργάτην τοῦ «Δαυλού» κ. Παντελῆ Γλάρου. Ἡ πλήρης ἀναφορὰ τοῦ βιβλίου στὸ πρόσωπον τοῦ κ. Γλάρου ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Ὁ [τότε] ἀντισημῆναρχος Παντελῆς Γλάρος ἦταν ὁ διοικητὴς τοῦ ΚΣΕΔ (Κέντρο Συντονισμοῦ Ἑρευνῶν καὶ Διύσωσης) τῆς Πολεμικῆς Ἀεροπορίας, ποὺ ἡ ἔδρα του ἦταν στὸν κεντρικὸ ἀερολιμένα τοῦ Ἑλληνικοῦ. Ἡ διοίκησις ἦταν στὸν ἀνατολικὸν τομέα τοῦ ἀεροδρομίου (στὴν 129 Πτέρυγα Ὑποστήριξης), ἐνῶ ὁ θάλαμος ἐπιχειρήσεων στὸ δυτικὸν τομέα, ποὺ χρησιμοποιούταν κυρίως ἀπὸ τὴν Ὀλυμπιακήν.

»Τὸ πρόβλημα τοῦ Γλάρου ἦταν ἡ διαταγὴ ποὺ μόλις εἶχε λάβει καὶ ποὺ σύμφωνα μὲ αὐτὴν ἔπρεπε νὰ χορηγήσῃ ἀμέσως φύλλα πορείας στοὺς ἀρχισμηνίους Μπαρλιακό καὶ Μοντιάτο, προκειμένον νὰ παρουσιαστοῦν στὴν 112 Πτέρυγα Μάχης καὶ νὰ ἀναλάβουν πτητικὰ καθήκοντα. Καὶ ἦταν σοδιρὸ τὸ πρόβλημά του, γιατί ἐκτελώντας αὐτὴν τὴ διαταγὴ ἀπογύμνωνε τὸ ΚΣΕΔ ἀπὸ τοὺς ἀναγκαίους γιὰ τὴ λειτουργίαν του ὑπαξιωματικούς (αὐτὴ ἡ ὑπηρεσία πλαισιωνόταν μόνον ἀπὸ ἱπτάμενους ραδιοαντίλους), ὅπως ἦταν οἱ δύο ἀρχισμηνίες ποὺ περιμέναν στὸν προθάλαμον τοῦ γραφείου του, γιὰ νὰ παραλάβουν τὰ σχετικὰ ἔγγραφα τῆς μετακίνησός του. Προσπάθησε νὰ μεταφέρει στὸ ΓΕΑ τὶς ἀντιρρήσεις του, ἀλλὰ συνάντησε τὴν ἀρνήσιν τῶν προϊσταμένων, ποὺ ἦταν πλήρως δικαιολογημένη.

»... «Ἐῖμαιτε σὲ πολὺ δύσκολη κατάστασις», εἶπε στοὺς ἀνθρώπους του ἀποχαιρετώντας καὶ δίνοντάς τους στὰ χέρια τὰ φύλλα πορείας. «Φαντάζομαι ὅτι τὸ ἐπόμενο σῆμα ποὺ θὰ ἔρθῃ ἀπὸ τὸ ΓΕΑ, θὰ διατάσῃ καὶ τὴ δική μου μετακίνησιν στὴν Ἐλενσίνα. Καὶ τότε θὰ πετάξουμε μαζί».

»Οἱ ἀρχισμηνίες γνώριζαν τὸν ἀεροπόρον διοικητὴν τους, ὅπως ὅλη ἡ ἀεροπορία γνώριζε τὸν Παντελῆ γιὰ τὸ ἀστείρευτον χιούμορ, τὴν παλικάριάν καὶ τὴν ἐφευρετικότητά του. Ἦταν ἓνας ἀξιωματικὸς ποὺ δὲν κρατοῦσε τίς ἡλίθιες ἀποστάσεις, ποὺ προέβλεπαν οἱ κανονισμοὶ μεταξὺ τῶν ἀνωτέρων καὶ κατωτέρων, ἀλλὰ μετροῦσε τὴν παλικάριάν καὶ τὸν ἐπαγγελματισμὸ τῶν συνεργατῶν του. Ἦταν ἀπὸ τὴν κατηγορίαν τῶν κυβερνητῶν ποὺ ἄνετα θὰ πετοῦσαν μαζὶ τὸν ἀκόμη καὶ στίς πρὸ δύσκολες πτήσεις ἀνορθόδοξον πολέμου».

Ἡ παραπάνω ἀναφορὰ στὸ πρόσωπό του ὑποχρέωσε τὸν Παντελῆ Γλάρου νὰ καταθέσῃ τὴν δική του ἀποψιν γιὰ τὰ γεγονότα τοῦ '74, στὸ κείμενον ποὺ ἀκολουθεῖ, ὡς προσωπικὴ μαρτυρία στὸ ζήτημα τῆς ἱστορικῆς ἀλήθειας.

ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΜΑΡΤΥΡΙΑΣ ΤΟΥ κ. Π. ΓΛΑΡΟΥ:

«Ἡ ἀναφορὰ τοῦ ἐν λόγῳ βιβλίου στὸ πρόσωπό μου βεβαίως μὲ τιμᾷ, πλην ὅμως οἱ ἰδιότητες ποὺ μοὺ προσάπτει ἦταν καὶ ἀδιάφορες καὶ ἀντίθετες πρὸς τὸ πνεῦμα τῶν τότε κρατούντων. Τότε, γιὰ νὰ κάνουν τὴ δουλειά τους, σὲ ἤθελαν χωρὶς σκέψιν καὶ βούλησιν. Μάλιστα ἓνας ἀπ' αὐτοὺς μοὺ εἶχε

πει: “Ε! Παντελή, δέν ἔκανες γιά ἀξιωματικός...”. Καί ὅμως αὐτὸς ἀνταμείφθηκε μὲ πολλὰ γαλόνια καὶ πολλὴ χρυσοφόρο ὑπηρεσία στὸ ἐξωτερικὸ γιά τὶς ὑπηρεσίες του στὴ φίμωση τῶν σκεπτομένων. Ἐμεῖς, μὴ ζωὴ πετώντας κι αὐτοὶ ἀρχηγοί, ἀπὸ ὑποσημναγοὶ στὰ ἐπιτελεῖα. Ἀσε ποὺ ἀπὸ ὥρες πτήσεων, χειριστικὴ ἱκανότητα καὶ τόλμη δέν εἶχαν καμμιά σύγκριση μὲ τὸν κοινὸ καὶ ἀντιπροσωπευτικὸ ἄνθρωπο τοῦ πλήθους τῶν ἀνωνύμων τοῦ “Ὀπλου.

»Θυμᾶμαι λοιπὸν τότε, σὲ ἐκείνες τὶς ἐπικίνδυνες μέρες τῆς διάλυσης, ὅτι μοῦ ζήτησαν νὰ ἀποσπαστοῦν στὴν ἀεροπορικὴ δάση Ἑλευσίνας, ὅπου καὶ τὰ μεταφορικὰ ἀεροπλάνα τύπου “ΝΟΡΑΤΛΑΣ” καὶ “ΝΤΑΚΟΤΑ”, οἱ ἀρχισμηνίες Μπαρραλιάκος καὶ Μουτσάτσος (σκοτώθηκε μὲ τὴν μοιραία πτώση τοῦ C130) ἀπογυμνώνοντας εἶται τὸ Κέντρο Ἐρευνας καὶ Διάσωσης, ὅπου μὲ εἶχαν τοποθετήσῃ διοικητὴ, θέση “ψυγεῖο” γιὰ μένα. Σπασμωδικὲς κινήσεις χωρὶς πρόβλεψη καὶ συνέπεια.

»Ζήτησα ἀπὸ τὸ ἀρχηγεῖο νὰ ματαιωθοῦν οἱ μεταθέσεις αὐτές, ἀλλὰ μοῦ ἀρνήθηκαν. Καὶ εἶπα: “Ἄντε, τώρα θὰ ἔλθῃ καὶ ἡ σειρὰ μου”. Δηλαδή ἀπὸ τὴ μὴ μὲ εἶχαν πετάξῃ στὸ ΚΣΕΔ καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη: “Ἐλα, ὅλοι μας... θὰ πεθάνετε” – στέλνοντας ἐμᾶς καὶ μένοντας αὐτοὶ πίσω.

Μὲ τὸ δικό μου τὸ μυαλὸ ἤξερα τὴν κατάσταση ποὺ ἐπικρατοῦσε μεταπολεμικὰ στὴν Ἑλλάδα. Ὁ ὀργανωμένος ἀπὸ τὶς ξένες δυνάμεις ἐμφύλιος μετὰ τὸ πέρασ τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου διαχώρισε τοὺς Ἕλληνες προσκολλώντας τους στὸν διπολισμὸ Ἀμερικῆς - Ρωσίας. Μετὰ τὸν ἐμφύλιο ὁ στρατὸς, κύριος τῆς κατάστασης, ἐκπροσωποῦσε τὴν Ἀμερικὴ καὶ τὸ “καλὸ τῆς χώρας”, περνοῦσε μέσα ἀπὸ τὰ ἀμερικανικὰ συμφέροντα. Ἀντιστοίχως τὸ ἴδιο συνέβαινε μὲ τοὺς ἀντιφρονούντες, τὸ “καλὸ” γι' αὐτοὺς ἦταν ἡ Ρωσία. Ἡ θρησκεία συνοδοιποροῦσε μὲ τὴν κατάσταση παραμένοντας ἐβραιοχριστιανικὴ καὶ ὁ ἑλληνικὸς πυρήνας τῆς μακραίωνης ἱστορίας μας ἦταν στὸ τέλμα. Ἔτσι φτάνουμε στὴ δικτατορία. Φυσικὰ τὸ ΝΑΤΟ εἶχε ὑποκαταστήσῃ κάθε ἐθνικὴ πρωτοβουλία ὑποστηρίζοντας ἐντὸς τοῦ στρατεύματος τοὺς φιλικὰ προσκείμενους. Δὲν ὑπῆρχε ἐθνικὴ στρατηγικὴ, καὶ τότε εἶχε ἀκουστῇ τὸ: “Δώστε τὰ σχέδια στοὺς ἐχθροὺς νὰ τοὺς μερδέψουμε”. Οἱ Τούρκοι φυσικὰ σὰν φίλοι τοῦ ΝΑΤΟ ἦταν καὶ δικοὶ μας φίλοι.

»Ὅμοιως καὶ οἱ Κύπριοι, χωρισμένοι κι αὐτοί, προστέθηκαν στὴν σύγχυση καὶ ἐνῶ ἔφεταν οἱ Τούρκοι ἀλεξιπτωτιστές, ἀκούστηκε: “Μὴ φοβάστε, κάνουν ἄσκηση”! Ἔτσι ἡ νατοϊκὴ μας ἀεροπορία καὶ ναυτικὸ μὲ διάφορες προφάσεις ἔμειναν ἔξω, γιατί ἀλλιῶς θὰ βούλιαζε ὅλη ἡ ἀποβατικὴ ἐπιχείρηση τῶν Τούρκων. Τότε οἱ “ἰθύνοντες” ξύπνησαν καὶ κατάλαβαν γιὰ πρώτη φορὰ, πῶς ἄλλο Ἀμερικὴ καὶ ἄλλο Ἑλλάδα καὶ πανικόβλητοι μήπως περισώσουν τίποτε, διέταξαν χωρὶς καμμιά προετοιμασία τὴν ἀποστολὴ τῶν ἀεροπλάνων ΝΟΡΑΤΛΑΣ στὴν Κύπρο, τὰ ὁποῖα καὶ ἔρριξαν οἱ Κύπριοι. Ἡ ἀποστολὴ αὐτὴ καθ' αὐτὴ ἥρωικὴ, ἐπνίγη στὴν προδοσία καὶ ἔπεσε στὸ κενό. Μὲ τὸ τόλμημά τους αὐτό, γιατί τόλμημα μεγάλο τῶν ἀεροπόρων μας ἦταν, ἔδειξαν ὅτι, ἐάν ὅλοι οἱ ἄλλοι γενικῶς ἔκαναν τὸ καθήκον τους, οἱ Τούρκοι θὰ διαλύονταν. Κάποιο ἀεροπλάνο ἐκείνης τῆς μοιραίας ἀποστολῆς, ὑποκρινόμενο ὅτι δέν ἄκουσε τὴν ἐντολὴ ἀπαγόρευσης τῆς ἀπογείωσής του, ὥρμησε μαζί μὲ τοὺς ἄλλους. Αὐτὸ εἶναι ἥρωισμός. Ἄν εἶχε συμβῇ τὸ ἴδιο καὶ μὲ τὰ μαχητικὰ, φαντάζεσθε τί θὰ εἶχαν πάθει οἱ Τούρκοι;

»Ξέροντας ἀπὸ τότε λοιπὸν τί γινότανε, ἔχω μάρτυρες ὅτι φοβήθηκα μήπως μὲ στεῖλουν στὴν Κύπρο μὲ κανένα ΝΤΑΚΟΤΑ (ποὺ ἦμουν κυβερνήτης). Τὸ λέω ὅτι δέν θὰ πήγαινα, γιατί θὰ ἀδικοχονόμουν γι' αὐτοὺς καὶ ὄχι γιὰ τὴν Ἑλλάδα.

»Οἱ σκοτωμένοι; Οὔτε τοὺς ξέρεи κανεῖς. Καὶ οἱ φταιχτες, οἱ συνειδητοὶ φταιχτες, ἔρχονται ἐκ τῶν ὑστέρων νὰ μᾶς παρασημοφορήσουν...

»Μόνο ἓνα ἀκόμη: γυρίζω τὰ μάτια μου πρὸς τὸν οὐρανό, ὅταν περνοῦν ἀπὸ ἐπάνω τὰ μαχητικὰ ἀεροπλάνα τραβώντας γιὰ τὸ Αἶγαιο: – Μαχητές, καλὸ σας ταξίδι, ἴσως ἡ γῆ θὰ πρέπει νὰ ἔχῃ καὶ σκουλήκια».

Παντελῆς Γλάρος
Ταξίαρχος Π.Α. ἑ. ἀ. (ἰπτ.)

Ἡ Ἑλλάδα τῆς Σικελίας

Η ΑΛΛΟΤΕΙΝΗ ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΤΩΡΙΝΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΗΣ

Μεγάλη Ἑλλάδα. Μοιάζει καὶ σήμερα σὰν νὰ μὴν ἔσθῃσε ποτέ, σὰν νὰ ἔμεινε γιὰ πάντα ἀνέσπερο τὸ φῶς τῆς. Μεγάλη Ἑλλάδα. Δύσκολα κανεὶς μπορεῖ νὰ περιγράψῃ, ἂν δὲν νοιώσῃ πρῶτα. Γιατὶ ἐκεῖ τὸ συναίσθημα καὶ ἡ γνῶσις εἶναι αὐτὰ πού διαδραματίζουν τὸν πρωτεύοντα ρόλο. Ξερὲς περιγραφὰς δὲν ταιριάζουν στὰ ἱερὰ χῶματα τῶν προγόνων μας. Κι ἂς ἄλλαξαν οἱ χάρτες, πολλὰς φορὲς καὶ τὰ ὀνόματα, ἡ λαλιὰ ξενικὴ κι ἂς φαίνεται, ὅμως εἶναι ἀκόμα ἡ Μεγάλη Ἑλλάδα. Πολλὰς φορὲς τὰ δῆματά μου μ' ἔχουν φέρει σ' ἐκεῖνα τὰ μέρη, καὶ πάντα ἡ ἴδια ἀγωνία, ἡ ἴδια φόρτισις γιὰ κάτι τὸ καινούργιο, ἀλλὰ συνάμα καὶ τὸ παλιὸ πού ξέρεις ὅτι θὰ σοῦ θυμίσῃ καὶ θὰ σὲ γυρίσῃ ἐκεῖ πίσω στὸ παρελθὸν τοῦ τόπου, στὸ τότε, τὸν καιρὸ τῶν Ἑλλήνων.

Ὁδοιπορικὸ στὴν Μεγάλη Ἑλλάδα – καὶ τί νὰ πρωτοθυμηθῇς, τί νὰ πρωτοπεριγράψῃς. Σὲ ποιὰ σειρὰ νὰ βάλῃς τὰ γεγονότα. Δύσκολος ρόλος, ἀλήθεια, ἄχαρος πολλὰς φορὲς, νὰ κλείσῃς τὰ συναισθήματα καὶ τὴν χαρὰ τῆς παρουσίας, τὴν αἴσθησι τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς γνώσεως, ἀνάμεσα σὲ γράμματα, λέξεις καὶ ἐκφράσεις. Γιατὶ ἡ Ἑλλάδα εἶναι ζωὴ, φῶς καὶ κίνησις· καὶ ἂν αὐτὰ δὲν τὰ νοιώσῃς, τότε δὲν μπορεῖς νὰ φτάσῃς οὔτε στὴν λογικὴ, τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν φιλοσοφία. Ἐχρηστες γνώσεις, περιττές, χωρὶς τὴν αἴσθησι καὶ τὴν χαρὰ τῆς ζωῆς καὶ τῆς δημιουργίας. Σκέψεις καὶ πάλι σκέψεις.

Ἀλφειὸς καὶ Ἀρέθουσα: Ἡ ἀγάπη καὶ τὸ μῖσος

Ἀτέλειωτες σειρὲς ἀπὸ γρήγορους συνειρμούς, ὅπως στὴν ἀρχαία Ἑγεστα, ἐκεῖ πού οἱ Ἀθηναῖοι ἔπεσαν θύματα τῆς πονηριᾶς τῶν Ἑγεσταίων, πού δανείζονταν χρυσὰ καὶ ἀργυρὰ σκεύη ἀπὸ τοὺς γύρω τους καὶ ὑποσχόμενοι ἄλλα τόσα στοὺς Ἀθηναίους, ἂν τοὺς βοηθοῦσαν ἐναντίον τῶν Συρακουσίων. Ἀπληστία, φιλαργυρία· καὶ ἀκόμα ἀκοῦς στὰ λατομεῖα τῶν Συρακουσίων, ἂν καθίσῃς κοντὰ στὸ «αὐτὶ τοῦ Διονυσίου», τίς κραυγὰς καὶ τὰ βαρυγχομητὰ τῶν Ἀθηναίων αἰχμαλώτων, πού μέσα ἐκεῖ κατάλαβαν τί ἡ πλεονεξία σημαίνει. Ὁχι ὅμως ὅλοι, γιατί κάποιοι σώθηκαν, ὅπως μᾶς διασώζει ἡ παράδοσις, ὅσοι γνώριζαν νὰ ἀπαγγείλουν ἀπὸ μνήμης Σοφοκλῆ καὶ Αἰσχύλο.

Καὶ τὸ θέατρο τῶν Συρακουσίων. Κάθεσαι στὶς κερκίδες καὶ σιωπηλὰ σκέπτεσαι, φαντάζεσαι, ἀκοῦς. Καὶ εἶναι θαρρῆς τὸ 472 π.Χ., ὅταν γιὰ πρώτη φορὰ ἐδῶ παρουσιάστηκαν οἱ *Πέρσες* τοῦ Αἰσχύλου, ὁπῶ μόνις χρόνια μετὰ τὴν ναυμαχία τῆς Σαλαμῖνος. Αἰσχύλος – καὶ σκέπτεσαι τὸ ἐπί-

γραμμα στὸν τάφο του: «Ἐδῶ κεῖται ὁ Αἰσχύλος, ὁ γνιὸς τοῦ Εὐφορίωνος, τοῦ ὁποῖου τὴν δύναμη τὴν γνώρισε καλὰ ὁ μακρονμάλλης Μῆδος στὸν Μα-
ραθῶνα». Κι ἂν δὲν ξέραμε τίς τραγωδίες ποὺ ἔγραψε, καὶ βρῖσκαμε μό-
νο τὴν πλάκα, τότε ποῦ θὰ ξέραμε ποιὸς ἦταν πραγματικά ὁ Αἰσχύλος;
Κάπως ἔτσι θὰ σκεφτόμασταν σήμερα· αὐτὸς ὅμως ἤξερε πραγματικά ποι-
ὸς ἦταν καὶ οἱ συμπολίτες του τὸ ἴδιο. Ὡς ἄλλωστε γι' αὐτὸ αὐτὸ ἔγραφε καὶ
στὴν ταφικὴ του πλάκα.

Καὶ φεύγει ὁ νοῦς σου πάλι, ὅταν ἐκεῖ, στὴν Ὁρτυγία, τὸ μικρὸ νησάκι,
πάνω στὸ ὁποῖο γιὰ πρώτη φορὰ ἄρχιζαν νὰ κτίζουν οἱ Σπαρτιάτες ἄποι-
κοι τὴν πόλη τῶν Συρακουσῶν κάπου στίς ἀρχές τοῦ 8ου αἰῶνα, βλέπεις
δίπλα στὴν θάλασσα μία πηγὴ γλυκοῦ νεροῦ μὲ πάπιες καὶ χῆνες, ποὺ πλέ-
ον νωχελικά στὴν ἐπιφάνειά της, ἀνάμεσα σὲ παπύρους (φυτά). Εἶναι ἡ
πηγὴ τῆς νύμφης Ἀρέθουσας. Τὴν ἐρωτεύτηκε ὁ ποταμὸς Ἀλφειὸς καὶ τὴν
κυνήγησε μέσα στὴν θάλασσα, ὅταν αὐτὴ τρομαγμένη προσπάθησε νὰ ξε-
φύγῃ, κολυμπώντας πρὸς τὸ νησι τῆς Ὁρτυγίας. Ἐκεῖ ἐνώθηκε ἡ θάλασ-
σα μὲ τὸν ποταμό, ἡ Ἀρέθουσα μὲ τὸν Ἀλφειό, στὴν πηγὴ τῆς Ἀρέθου-
σας. Σήμερα, ὅχι μακριὰ ἀπὸ τὴν πηγὴ, στὴν τοποθεσία Ὁκιο ντέλλα
Τσίλικα, βρῖσκεται μιὰ ἄλλη μικρὴ πηγὴ μὲ γλυκὸ νερό, καὶ οἱ ντόπιοι λέ-
νε πὼς αὐτὸς εἶναι ὁ Ἀλφειὸς σήμερα, ἔτσι μικρὸς καὶ ἀνίσχυρος, ὅπως
τὸν κατάντησαν, ἀφοῦ τὸν ἀπομόνωσαν ἀπ' τὴν ἀγαπημένη του νύμφη.

Καὶ πάλι θυθίζεσαι σὲ σκέψεις, ἴσως νὰ σκέφτεσαι πὼς κάπως ἔτσι εἴμα-
στε καὶ μεῖς σήμερα, μακριὰ ἀπ' ὅ,τι ἀγαπᾶμε, ἐπειδὴ ἄλλοι ὀρίζουν τί πρέ-
πει νὰ ἀγαπήσουμε. Ἑλλάδα καὶ Ἕλληνες. Σχέσεις ἀγάπης καὶ μίσους.
Γιατὶ ἐμεῖς δὲν πρέπει νὰ αἰσθανώμαστε, νὰ σκεφτώμαστε καὶ νὰ φερώ-
μαστε σὰν Ἕλληνες. Δὲν πρέπει νὰ ἀγαπήσουμε τὴν Ἑλλάδα. Αὐτὴ θὰ
εἶναι πάντα ἡ Ἀρέθουσα, ἀλλὰ ἐμεῖς μπορεῖ νὰ μὴν εἴμαστε τελικὰ ὁ δι-
κός τους Ἀλφειός...

Οἱ νεόνυμφοι στὸ ναὸ τῆς Ἥρας στὸν Ἀκράγαντα

Τὸ ταξίδι μὲ τὸ νοῦ μοιάζει νὰ μὴν ἔχῃ τέλος καὶ ὅρια. Ἐνῶ βρῖσκεσαι
στίς Συρακοῦσες, οἱ συνειρμοὶ σὲ ὀδηγοῦν στὸν Μαραθῶνα, μετὰ τὴν Ἀθή-
να καὶ μετὰ ὅπου ἡ σκέψις σὲ ὀδηγεῖ. Δρομολόγιο χωρὶς πρόγραμμα,
ἐπειδὴ ἀφήνεσαι νὰ σὲ παρασύρουν τὰ ρεύματα τοῦ ἐγκεφάλου, ποὺ ὀρί-
ζουν τίς διαδρομές σου.

Καὶ τότε μπαίνεις στὸν ναὸ τῆς Ἥρας στὸν Ἀκράγαντα. Κυττᾷς ἀπ' ἔξω
τὸν βωμὸ καὶ ἀναρρωτιέσαι, πόσες νύμφες ἄραγε νὰ ἦρθαν ἐδῶ, γιὰ νὰ
γιορτάσουν τὴν στιγμή ποὺ θὰ ὥριζε ἔκτοτε τὴν συνέχεια τῆς ζωῆς τους.
Καὶ βλέπεις τὰ λευκὰ πέπλα νὰ ἀνεμίζουν ἐκεῖ ψηλὰ στὴν ἀκρόπολη τῆς
πόλεως, μπροστὰ στὸν βωμὸ τῆς Ἥρας καὶ τὸ χαμόγελο τῶν νεονύμφων
νὰ μοιάζῃ νίκη παντοτεινὴ, ἂν καὶ στιγμιαία ἀπέναντι σ' αὐτοὺς ποὺ θέ-
λησαν νὰ κόψουν τὴν χαρὰ τῆς ζωῆς, νὰ ἀκρωτηριάσουν τὸν γελαστὸ

Ἡ ἐπιγραφή πὺν μᾶς καλωσορίζει (γραμμένη πρῶτα στὰ ἀρχαῖα Ἑλληνικά), μπαίνοντας στὸν Σελινοῦντα.

Ἡ νύφη καὶ ὁ γαμπρὸς στὸν ἀρχαῖο ἐλληνικὸ ναὸ τοῦ Ἡρακλέους στὸν Ἀκρόγαντα, καθιερώνοντας τὸ μυστήριό τοῦ γάμου τους σὲ ἀρχαῖο ἐλληνικὸ ἱερὸ χῶρο.

ἄνθρωπο. Τὸ νοιώθεις, ὅταν οἱ κάτοικοι τοῦ τόπου σήμερα, εἴτε παντρεύονται θρησκευτικά εἴτε πολιτικά, ἐκεῖ ἔρχονται, στὸν ναὸ τῆς Ἑρας, γιὰ νὰ θυμίσουν καὶ νὰ θυμηθοῦν, νὰ νοιώσουν καὶ νὰ τονίσουν ἔτσι ἀσυνείδητα τὶς πιὸ πολλές φορές ὅτι ἡ συνέχεια εἶναι ἀπλᾶ ἐπανάληψη τοῦ ἴδιου γεγονότος, ὅτι ἡ συνέχεια ἔχει ἀρχὴ καὶ ἔχει ρίζες κάτω ἀπ' τὰ θεμέλια τοῦ ναοῦ τῆς Ἑρας, κι ἀκόμη πιὸ βαθιὰ, μέσα στὴν γῆ τοῦ Ἀκράγαντος, μέσα στὴν γῆ τῆς Τρινακρίας, μέσα στὴν γῆ τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, μέσα στὸ ἴδιο τὸ μυαλό μας.

Καὶ ἄλλαζαν δακτυλίδια τότε οἱ νεόνυμφοι στὸ ἴδιο δάκτυλο, ὅπως καὶ τώρα, γιὰτὶ μία φλέβα, ὅπως ἔλεγαν, ἔνωνε τὴν καρδιά μὲ τὸ χέρι καὶ ὕστερα μὲ τὸ δάκτυλο ποὺ φόραγαν τὸ δακτυλίδι. Εἶναι αὐτὲς οἱ μικρὲς λεπτομέρειες ποὺ σὲ καθηλώνουν, ποὺ σὲ κάνουν νὰ ἀπορῆς γιὰ τὸ πῶς οἱ πρόγονοί μας ἔδιναν στὴν κάθε στιγμή τὴν ἰδιαίτερη ἀξία ποὺ τῆς ταιριάζει, πῶς στὴν κάθε τους πράξη ὑπῆρχε μιὰ βαθιὰ φιλοσοφημένη σκέψη ποὺ τὴν δημιουργοῦσε.

Ὁ Τζιάκομο μὲ τὸν κλαυσίγελω τῆς ἑλληνικότητος

Περπατῶντας στὴν ἀπέραντη κοιλάδα τῶν ναῶν, περνῶντας ἀπ' τὸν ναὸ τῆς Ὁμονοίας ποὺ στέκει ἐντυπωσιακὸς μπροστὰ μας, κατηφορίζουμε πρὸς τὸν ναὸ τοῦ Διός. Ἐκεῖ κοντά, θυμᾶμαι, ἦταν ἡ πρώτη φορὰ ποὺ εἶχα συναντήσῃ τὸν, φίλο μου μετὰ, Τζιάκομο. Ξεναγὸς στὸν Ἀκράγαντα τὴν πρώτη φορὰ ποὺ τὸν εἶδα, ὅταν ξεναγοῦσα μιὰ ομάδα φίλων, στάθηκε δίπλα μας, μᾶς χαιρέτισε Ἑλληνικά. Καὶ ὕστερα στοὺς Ἱταλούς, ποὺ αὐτὸς ξεναγοῦσε, γύρισε καὶ τοὺς εἶπε: «*Εἶναι Ἑλληνες, εἶναι αὐτοὶ ποὺ μᾶς ἔδωσαν τὸν πολιτισμό*». Τὸ ἔλεγε, καὶ ἓνα χαμόγελο φώτιζε ὅλο του τὸ πρόσωπο. Θὰ μπορούσα εἰλικρινὰ νὰ γράψω ἓνα καὶ δύο ἄρθρα γιὰ τὸν φίλο μου τὸν Τζιάκομο. Γιὰ τὸ πῶς τὸ ἐπανελάβε αὐτὸ ποὺ μοῦ εἶχε πεῖ τὴν πρώτη φορὰ στοὺς Ἱταλούς, τώρα σὲ μιὰ ομάδα Γάλλων ταξιδιωτῶν ἢ γιὰ τὸ πῶς ἓνα βράδυ, ὅταν καθόμασταν στὴν πισίνα τοῦ ξενοδοχείου στὸν Ἀκράγαντα καὶ συζητούσαμε ἀπολαμβάνοντας τὴν ὁμορφὴ καλοκαιρινὴ βραδυά, μοῦ εἶπε: «*Βαγγέλη, πρέπει νὰ ἐλληνοποιήσουμε τὴν Σικελία*». Καὶ σ' αὐτὸ τὸ «*πρέπει*» ἔνιωσα βαθειὰ τὴν αἴσθηση τοῦ ἡθικοῦ χρέους, ὅπως ὅταν τὴν τελευταία καὶ πάλι φορὰ, καθὼς μιλοῦσε γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸν πολιτισμὸ μας, εἶδα τὰ μάτια του νὰ δουρκώνουν ἀπὸ συγκίνηση, γιὰτὶ ἔνιωθε Ἑλληνας· καὶ αὐτὰ τὰ ἐρείπια, ὅπου καθημερινὰ ἀνάμεσά τους τριγυρνοῦσε, τὰ ἔνιωθε δικὰ του, κληρονομιά τῶν ἰδίων κοινῶν προγόνων.

Θὰ μπορούσα λοιπὸν νὰ γράψω πολλὰ ἀκόμη γιὰ τὸν φίλο μου τὸν Τζιάκομο, ἀλλὰ τί ἀξία θὰ εἶχαν μπροστὰ σ' ἐκεῖνο τὸ δουρκωμένο δλέμμα τῆς συνειδητοποιημένης πνευματικῆς ὀρφάνιας;

Νὰ εἶσαι καλὰ, ἀδελφέ.

Τὸ ἔμβλημα τοῦ Δήμου Τάραντος μετὸν Ποσειδῶνα καὶ τὸ δελφίνι, συνδεμένο ἀπὸ τὴ λέξη «ΤΑΡΑΣ» (γραμμένη στὸ ἑλληνικὸ ἀλφάβητο).

«Σελινούς» καὶ «Τάρας» στὰ Ἑλληνικά

Καὶ μήπως στὸν Σελινοῦντα δὲν εἴχαμε τὰ ἴδια; Μιὰ τεράστια ταμπέλλα μπαίνοντας στὴν πόλη θυμίζει τὸ παρελθόν: «ΣΕΛΙΝΟΥΣ», μὲ μεγάλα κεφαλαῖα γράμματα στὰ Ἑλληνικά πρῶτα καὶ μετὰ στὰ Ἰταλικά. Καὶ ὁ Πιέτρο, ὁ φίλος μου ὁ ταβερνιάρης, πού κάθε φορὰ, ὅταν πᾶμε στὴν Σικελία, μᾶς καλοδέχεται, κι αὐτὴ τὴν φορὰ μᾶς περιμένε μὲ χαρά. Θυμᾶμαι κι ἐδῶ τὴν πρώτη φορὰ πού εἴχαμε καθίσει στὴν ταβέρνα του, ὅταν μὲ περηφάνεια μοῦ ἔδειξε τὸ βιβλίο πού εἶχε στὸ τραπέζι ὅπου συνήθως κάθεται: «Μεγάλῃ Ἑλλάδα». «*Ἡ ἱστορία μας*», μοῦ εἶπε, «γιατὶ ἐμεῖς εἴμαστε Ἕλληνες καὶ εἴμαστε συγγενεῖς μαζί σας». Καὶ στοὺς ναοὺς τοῦ Σελινοῦντος καὶ πάλι μᾶς ἀγκάλιαζαν μὲ ἀγάπη καὶ ἐμπιστοσύνη. «*Καὶ ἐμεῖς Ἕλληνες εἴμαστε*», μᾶς ἔλεγαν, καὶ μᾶς λένε. Καὶ θυμᾶμαι τοὺς ναοὺς στὴ σειρὰ, μὲ πιὸ χαρακτηριστικὸ θέαμα τὸν τεράστιο καὶ πάλι ναὸ τοῦ Διός, ὅλον ἐρείπια. Καὶ καθὼς περιπλανιέσαι ἐκεῖ ἀνάμεσα στὶς πέτρες καὶ τὶς σπασμένες κολῶνες καὶ τὰ κιονόκρανα, θυμᾶσαι τὸ «*ἐς ἔδαφος φέρειν*» καὶ βλέπεις

Ὁ Ναὸς τοῦ Διὸς στὸν Σελινοῦντα.

μπροστά σου τὰ πειστήρια τοῦ ἐγκλήματος.

Τί γίνεται ὅμως, ὅταν τὸ ἔδαφος γίνεται ἓνα μὲ τις καρδιές μας; Αὐτὸ δὲν τὸ σκέφτηκαν... Ρήγιον, Μεσσήνη, Μεταπόντιον, Τάρας, ὅπου τὸ σύμβολο τῆς πόλεως εἶναι μέχρι σήμερα ὁ Ποσειδῶν πάνω σὲ δελφίνι καὶ ἀπὸ πάνω τὸ ὄνομα τῆς πόλεως γραμμένο σὲ Ἑλληνικά: «ΤΑΡΑΣ», Ταυρομένιον, μὲ τὸ φημισμένο θέατρο.

«Πῶς ἔχετε παρακμάσει τόσο πολύ;»

Παλέρμο (Πάνορμος): ἓνας ἀκόμα ἀπὸ τοὺς τόπους ποὺ ἐπισκεφθήκαμε. Ὅμως αὐτὸ ποὺ θὰ μείνῃ ἀξέχαστο σὲ ὅλους ἐμᾶς, ποὺ βρεθήκαμε σ' αὐτὴν τὴν ἐκδρομὴ, εἶναι, πιστεύω, τὸ συμβῶν ποὺ εἴχαμε στὸ θέατρο τῆς Ἑγεστας. Ἐνα θέατρο μοναδικό, τὸ ὁμορφότερο ὄχι μόνο τῆς Τρινακρίας, τῆς σημερινῆς Σικελίας, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν προσωπικὴ μου ἄποψη ὁλόκληρης τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος. Ἐκεῖ, στὸ θέατρο, στὴν πλαγιά τοῦ βουνοῦ Βάρδαρος (σὰν νᾶθελε ἡ ὀνομασία νὰ συμβολίσῃ τὴν χαμένη κυριαρχία τοῦ πνεύματος πάνω στὴν ὕλη) στεκόμασταν καὶ μεῖς, χωρὶς νὰ μιλάμε, θαυμάζοντας τὴν καταπληκτικὴ θεά καὶ ἀκούγοντας τὸ τραγούδι τοῦ ἀέρα, ποὺ ἔγλειφε τις πέτρες καὶ τὰ πρότυπά μας. Ξαφνικά μία ὁμάδα πέντε Ἰταλῶν, ποὺ καθόντουσαν πίσω μας, ἄρχισαν νὰ συζητοῦν γιὰ τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα, χωρὶς νὰ γνωρίζουν τὴν ἐθνικότητά μας.

Καὶ τότε ὁ ἓνας Ἰταλὸς εἶπε στοὺς φίλους του: *«Πράγματι ἀναρρωτιέμαι, πῶς ἓνας λαός, ποὺ γέννησε ἓναν τέτοιο πολιτισμό, ἔχει σήμερα παρακμάσει τόσο πολύ»*. Τότε συστήθηκα καὶ ἀφοῦ πῆρα τὸν λόγο, προσπάθησα ἐν συντομίᾳ νὰ τοὺς ἀναλύσω πῶς πράγματι καταντήσαμε ἔτσι. Ταυτόχρονα τοὺς μίλησα γιὰ τὴν κάποια ἀλλαγὴ ποὺ τώρα συντελεῖται στὴν Ἑλλάδα, τοὺς εἶπα ὅτι κάτι ἐδῶ καὶ καιρὸ ἔχει ξυπνήσει μέσα μας. Μὲ παρακολουθοῦσαν σχεδὸν ἀμήχανοι καὶ ρουφοῦσαν κυριολεκτικὰ τὰ ἱστορικὰ στοιχεῖα, ποὺ ἀπεδείκνυν τὴν πολιτισμικὴ καὶ ὕλική γενοκτονία τῶν Ἑλλήνων, χωρὶς ἀνάσα. Τέλος, ὅταν ὁ χρόνος ποὺ μᾶς πίεζε μᾶς ἀνάγκασε νὰ ἀποχωρήσουμε, μία γυναῖκα ἀπὸ τὴν παρέα μοῦ εἶπε μὲ ἓνα ὕφος ποὺ δὲν πρόκειται ποτὲ νὰ ξεχάσω: *«Ἐμεῖς δὲν μπορούμε νὰ πιστέψουμε ὅτι τελειώσατε. Ἐλπίζουμε σὲ σᾶς καὶ πάλι, γιὰ νὰ δώσετε τὸν πολιτισμὸ στὴν ἀνθρωπότητα, ποὺ σήμερα τόσο τῆς λείπει»*. Κῦτταξα τὸ βουνό, μετὰ τὸ θέατρο, καὶ δὲν μίλησα. Ἄλλωστε τί θὰ μπορούσα ἐγὼ περὶ σσότερο νὰ πῶ; Ἐνοιωσα ὅμως τὰ βουνὰ τῆς Τρινακρίας, τὰ ἐρείπια τοῦ Σελινούντος καὶ τοὺς ναοὺς τοῦ Ἀκράγαντος νὰ τὸ φωνάζουν· καὶ ἐμεῖς ἀπλᾶ ἐκεῖ ἐκστατικοὶ νὰ ἀκοῦμε:

«Ἡ Μεγάλῃ Ἑλλάδα ζῇ»· πῶς θὰ μπορούσαμε ἄλλωστε ἐμεῖς νὰ τὴν ἀκοῦμε, ἂν δὲν ὑπῆρχε; Ὁχι, δὲν ἦταν ἡ ἡχώ τοῦ παρελθόντος, ἦταν ἡ φωνὴ τῆς γῆς καὶ τῆς ψυχῆς, ποὺ μέσα της ἀπλᾶ προσμένει.

Εὐάγγελος Μπεξῆς

Σὰν θυγὴς στὸν πηγαϊμὸ γιὰ... Σαλαμίνα

28 Σεπτεμβρίου 480 π.Χ. Ὁ Εὐρυδιάδης καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς σφίγγουν τὰ χέρια, καθὼς χαράζει ἡ αὐγὴ πάνω ἀπὸ τὰ καταγάλανα νερὰ τοῦ Σαρωνικοῦ. Ἡ ὥρα τῆς μεγάλης ἀναμετρήσεως πλησιάζει. Οἱ τριήραρχοι λαμβάνουν τὶς τελευταῖες ὁδηγίες καὶ ἐπιστρέφουν στὶς θέσεις τους. Ἡ σύγκρουση θὰ εἶναι ἀποφασιστικὴ καὶ ἀνελέητη. Ἐὰν ἡττηθοῦμε, θὰ χαθοῦν ὅλα, ἴσως γιὰ πάντα. Ὁ κόσμος θὰ γυρίσῃ στὰ σπῆλαια τοῦ σκοταδισμοῦ. Ἡ στιγμή εἶναι κρίσιμη. Οἱ σάλπιγγες δὲν ἀργοῦν νὰ σηματοδότησουν. Ὁ δάσβαρος μονάρχης θρονιασμένος στὸ Αἰγάλεω καμαρώνει τὶς ἀριθμητικὰ ὑπέρτερες δυνάμεις του μεθυσμένος ἀπὸ ἔπαρση καὶ ἐξουσιομανία. Ἡ ἀλαζονεία του ὅμως σύντομα θὰ μεταβληθῇ σὲ ἀπελπισία, ὅταν θὰ δῇ τὸ στόλο του νὰ καταστρέφεται ἐμβολιζόμενος κεραυνηδὸν ἀπὸ τοὺς ὑποτιμημένους ὑπ' αὐτοῦ ἀντιπάλους. Ἡ Νίκη εἶναι ὀλοκληρωτικὴ καὶ μὲ τὰ λευκὰ φτερά της σκεπάζει τοὺς ἀνδρείου ὑπερασπιστὲς τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου. Ὁ ἀσιατικὸς κίνδυνος ἀποσοδῆθηκε γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ, ἡ Ἑλλάδα σώθηκε, μαζὶ καὶ ἡ Εὐρώπη. Οἱ ἡττηθέντες δάσβαροι ὑποχωροῦν, ἐνῶ οἱ νικητὲς θάπτουν τοὺς νεκροὺς τους μὲ τιμὲς στὴν Κυνόσουρα καὶ ἐορτάζουν τὰ Ἐπινίκεια.

28 Σεπτεμβρίου 1988, δέκα χρόνια πρὶν. Ἕνας νεοκαταταγείς στρατεύσιμος τοῦ Ναυτικοῦ, πρὶν καλὰ χαράξῃ ἡ ἡμέρα, ἐπιστρέφει ἀπὸ τὴν «ἐξοδὸ» του στὴν ὑπηρεσία του. Βλέποντας ὅτι ἔχει ἀρκετὴ ὥρα διαθέσιμη ἀποφασίζει ἕναν πρωινὸ περίπατο μέχρι τὴν Κυνόσουρα. Φθάνοντας ἐκεῖ περιπλανᾶται γιὰ λίγο ψάχνοντας γιὰ τὸν Τύμβο τῶν πεσόντων ἐκείνη τὴν ἱστορικὴ ἡμέρα. Στὴ θέση αὐτοῦ ἀντικρύζει ἕναν ἀηδιαστικὸ σωρὸ ἀπὸ ἀπορρίμματα καὶ ἐφθαρμένα ἐξαρτήματα πλοίων. Παραδίπλα ἡ σκουριασμένη καὶ πεσμένη στὸ ἔδαφος ἐπιγραφὴ «Τύμβος Σαλαμινομάχων» σφραγίζει τὸ ἀποτέλεσμα τῆς νεοδαρδαρικῆς συμπεριφορᾶς. Λίγο ἀργότερα ὁ ναυτοδόλιπος ἐπιστρέφει στὸ πλοῖο, ὅπου καὶ σημαίνει ἡ κλήση γιὰ πρωινὴ ἐπιθεώρηση. Ὁ ἴδιος μετὰ τὴν «ἀναφορὰ» περιμένει ν' ἀκούσῃ ἔστω δύο λέξεις τιμῆς γιὰ τὴ μεγάλη ἐπέτειο. Ἀντ' αὐτῶν ὅμως ἀκούει τὸν σηματοῶρὸ νὰ ἀναπέμψῃ τὴν πρωινὴ προσευχὴ στὸν «Πατέρα ἡμῶν» Γιαχδέ.

28 Σεπτεμβρίου 1993, πέντε χρόνια πρὶν. Στὸν θάλαμο μαγνητοσκοπήσεων ἐνὸς μικροῦ, μὴ ὑπάρχοντος πλέον, τηλεοπτικοῦ σταθμοῦ, ὁ παρουσιαστὴς φιλοξενεῖ τὸν πρόεδρο καὶ δύο ἀπὸ τὰ μέλη τοῦ ἐκπολιτιστικοῦ συλλόγου «Αἰαντὶς» τῆς Σαλαμίνας. Μετὰ τὶς πρῶτες ἀναφορὰς τῶν προσκεκλημένων στὸ ἱστορικὸ μέρος τῆς ἐπετείου ἡ συζήτησις στρέφεται στὸ θέμα τοῦ Τύμβου τῶν Σαλαμινομάχων. Οἱ καταγγελίες γιὰ πρόσωπα καὶ πράγματα πέφτουν σὰν τὸ χαλάζι. Παρουσιάζονται φωτογραφίες ποὺ ἀπεικονίζουν τὸν ἴδιο σκουπιδότοπο, ποὺ εἶχε ἀντικρύσει ὁ ναύτης πέντε χρόνια πρὶν. Τὰ λόγια ἐνὸς ἀπὸ τοὺς παρισταμένους Σαλαμινίους προκαλοῦν ἀνατριχίλα σὲ ὅλους: «Οἱ τάφοι, ὅσοι δὲν ἔχουν σπάσει ἀπὸ τὸ βάρος τῆς σαββόουρας ποὺ ἔπασε πάνω τους, ἔχουν συληθῇ. Οἱ ἀδέσποτοι σκύλοι ἔχουν ἀρπάξῃ τὰ ὀστᾶ τῶν πολεμιστῶν. Οὔτε σκλήθρα τῶν κοκκάλων τῶν Ἑλλήνων τῶν ἱερῶν δὲν ἔχει μείνει πιά».

Αὐτὴ ἡ φράσις ἦταν καὶ ἡ θρυαλίδα γιὰ τὴν ἔκρηξη τῆς ἀγανακτήσεως πολλῶν τηλεθεατῶν, οἱ ὅποιοι τηλεφωνοῦσαν σὲ ἐξάλλη κατάστασι, προκειμένου νὰ διαμαρτυρηθοῦν: «Εἶναι ἀπαράδεκτο», φώναζαν, «αἰσχρὸς», «πρέπει ὅπωςδήποτε νὰ

κάνουμε κάτι».

Σήμερα, πού γράφεται τὸ παρόν, εἶναι Κυριακὴ πρωΐ, παραμονὴ τῆς 28ης Σεπτεμβρίου. Ἀπ' ὅσο γνωρίζω οἱ μόνοι πού ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἐπέτειο εἶναι οἱ περὶ τὸν σύλλογον «Αἰαντίς», οἱ ὁποῖοι κάθε χρόνο τελοῦν ἐκδήλωση μνημοσύνης.

«Λοιπόν, θὰ πᾶμε;». Πρώτῃσε ξαφνικὰ ὁ ἀνηψιός μου, διακόπτοντας τὶς σκέψεις μου.

«Ὁχι!» Ἀπήντησα.

«Γιατί; Τὸ βρῖσκεῖς σωστὸ νὰ τοὺς περιφρονήσουμε, τὴ στιγμὴ πού κάνουν τέτοιον ἀγῶνα;».

«Κάνεις λάθος», εἶπα, «δὲν περιφρονῶ τὸν σύλλογο καθόλου. Ἀπλῶ ἡ διάθεσή μου δὲν τὸ ἐπιτρέπει. Πολὺ φοβᾶμαι δὲ ὅτι, ἐὰν ἀντικρύσω ξανά τὸν Τύμβο στὴν ἴδια κατάσταση, δὲν τὴ γλυτώνω τὴ μαλαφράντζα. Ἄσε πού λόγῳ τῶν ἐπικειμένων ἐκλογῶν θὰ μαζευτοῦν ἐκεῖ διάφοροι “ψιλικατζῆδες” πρὸς ἄγρην ψήφω. Ξέρεις καλά, ὅτι κάτι τέτοιοι πού μοιράζουν ἀπλόχερα κούφιες ὑποσχέσεις καὶ τυποποιημένες δόσεις ἐμπαιγμοῦ μὲ ἀπύθμενη θρασύτητα, μοῦ κάνουν τὸ στομάχι χειρότερο ἀπ' ὅ,τι εἶναι συνήθως».

«Ἄ! Ἄν ἔγινες νευρωτικός, δὲν σοῦ φταῖνε οἱ ἄλλοι, μόνος σου τὰ κατάφερες. Τέλος πάντων, ἐγὼ λέω νὰ πάω μὲ κάτι φίλους», εἶπε καὶ σηκώθηκε νὰ φύγῃ γιὰ νὰ ἐτοιμασθῇ. «Γεῖα χαρά, θὰ τὰ ποῦμε αὐριο βράδυ».

Ἦμεινα μόνος καθισμένος στὸν ἐξώστη τοῦ σπιτιοῦ μου, νὰ σκέπτομαι. Προσπαθοῦσα νὰ βρῶ μιὰ δικαιολογίαν γιὰ τὸ νεοελληνικὸ χάλι. Ἐὰν ἡ κατάληξη τῶν ἱερῶν προγονικῶν ὁστῶν τῶν Σαλαμινομάχων ἦταν νὰ γίνονιν «σνάκ» γιὰ ἀδέσποτα σκυλιά, ἃς φαντασθῇ κανεὶς ποῖα θὰ εἶναι ἡ μοῖρα τῶν δικῶν μας, ἂν κάποια μέρα ἔχουμε τὴν τιμὴ νὰ πέσουμε μαχόμενοι μὲ ἰσχύουσες τὶς σημερινὲς συνθήκες. Ποιοὶ καὶ πόσοι θὰ ἀσελήσουν πάνω στοὺς τάφους μας. Τί σκουπίδι ἔχει νὰ μᾶς πλακώσῃ. Ὅσο δὲ γιὰ τὴν ἱστορικὴ μνήμη, «κλάψ' τα, Χαράλαμπε!»! Ὡστόσο ὑπάρχει μιὰ ἀπλὴ ἐξήγηση, ψυχολογικῆς φύσεως, γιὰ τὴν περιφρόνηση πού δείχνει τὸ ἐπίσημο κράτος γιὰ τοὺς νεκροὺς ἥρωες. Οἱ ἐκάστοτε ἰθύνοντες τοῦ Ρωμαίουκῶν ὑποφέρουν ἀπὸ ἓνα εὐεξήγητο σύνδρομο μειονεξίας ἀπέναντι σ' ἐκείνους τοὺς ἄνδρες, καθὼς δὲν ἔχουν τὰ στοιχειώδη προσόντα γιὰ νὰ τοὺς μοιάσουν. Παραδομένοι στὴν σάπια σκοπιμότητα καὶ στὶς ἐκάστοτε ὀρέξεις τῶν διεθνῶν ἀφεντικῶν. Ἐὰν σήμερα ἡ κατάσταση ὠδηγοῦσε σὲ μιὰ νέα Σαλαμίνα, οἱ «πατέρες τοῦ Ἑθνους» μας καὶ οἱ τοῦ συναφιοῦ τους μέσα ἀπὸ «διεθνεῖς μεσολαβήσεις», «συναινετικές διαδικασίες», «ἐκ τοῦ σύννεγγυς συνομιλίες», «γύρους διαβουλεύσεων» καὶ ἄλλα παρόμοια θὰ κατέβαζαν εὐχαρίστως τὰ παντελόνια τους, προκειμένου μὲ οἰοδήποτε κόστος, νὰ παραμείνουν εὐδαίμονες. Μπορεῖ οἱ ἥρωες τῆς 28ης Σεπτεμβρίου τοῦ 480 π.Χ. νὰ μὴ φοροῦσαν παντελόνια. Εἶχαν ὅμως ἀνδρισιμό.

Τὸ βράδυ τῆς ἐπομένης ὁ ἀνηψιός μου, συνεπῆς στὴν ὑπόσχεσή του, μοῦ τηλεφώνησε, γιὰ νὰ ἐκφράσῃ τὶς ἐντυπώσεις του. Ἡ φωνὴ του ἀκουγόταν ἀσυνήθιστα ἀδύναμη. Ὅταν τὸν ρώτησα τί τοῦ συνέβαινε, μοῦ ἀπάντησε ὅτι μετὰ τὴν ἐπίσκεψήν τὸν Τύμβο καὶ τὴν ἐκδήλωση πού ἀκολούθησε ἄρχισε νὰ νιώθῃ ἐνοχλήσεις στὸ στομάχι.

«Ἄ, μπά!» εἶπα, «μὴν ἀνησυχεῖς. Καμμιά νεύρωση θὰ 'ναι. Περαιστικά!»

Μάριος Μαρανέας

ιβ'. Πρωταγόρας

‘Ο Ἀδδηρίτης αὐτὸς δάσκαλος εἶχε ἀποκτήσει μεγάλην φήμη ὡς πολιτικὸς καὶ ἠθικὸς στοχαστής, παρὰ τὸ ὅτι οὐδέποτε ἀνεμείχθη στὴν ἐνεργὸν πολιτικὴν καὶ τὰ κόμματα. Διέθετε ὑψηλὸ κριτήριον ἠθικῶν αἰσθημάτων καί, σύμφωνα μὲ τὸν Πλάτωνα, ὁ ἠθικὸς κώδικάς του δὲν ὑστεροῦσε τοῦ Σωκράτους. Γι’ αὐτὸ καὶ ὁ Περικλῆς τοῦ ἀνέθεσε τὴν σύνταξιν τῶν νόμων γιὰ τὴν ἀποικία τῶν Θουρίων (444 π.Χ.), παρὰ τὸ ὅτι δὲν ἦταν Ἀθηναῖος πολίτης. Ὅντας ἀδιάφθορος καὶ εὐνπόληπτος, δὲν δίσταζε νὰ διαλαλῇ ὅτι «σοφιστὴς εἶναι», παρὰ τὸ ὅτι ἡ λέξις εἶχε χάσει τὸ παλιὸ νόημά της (= σοφός) κι ἔφθασε νὰ σημαίνει τὸν ἀπατεῶνα (Ἀριστοφάνης, «Νεφέλαι»).

‘Ο Πρωταγόρας δὲν δίδασκε ἀφηρημένους ἔννοιους καὶ φιλοσοφήματα ἀλλὰ τὴν πολιτικὴν ἀρετὴ καὶ τὴν εὐδουλίαν, τὴν ἱκανότητα δηλαδὴ νὰ φέρῃ κανεὶς εἰς πέρας τὶς προσωπικὲς καὶ οἰκογενειακὲς ὑποθέσεις του καὶ νὰ κερδίῃ τοὺς πολιτικοὺς καὶ δικαστικοὺς ἀγῶνες, κάτι ποὺ ἐπετύγχανε μὲ προφορικὰς διδασκαλίας καὶ δημόσιες διαλέξεις, προετοιμασμένες μὲ σχολαστικὴν ἐπιμέλεια. Δίδασκε γραμματικὴ καὶ λογικὴ, ἀνάλυσιν καὶ κριτικὴ τῆς ποιήσεως καὶ προπάντων τὴν ῥητορικὴν, τὴν τέχνην δηλαδὴ τῆς πειθοῦς, ποὺ τόσο ἐκτιμοῦσαν οἱ πολιτισμένοι Ἕλληνες ἀπ’ τὰ παμπάλαια ἔτη, ἂν κρίνουμε ἀπ’ τὸν Φοίνικα, ὁ ὁποῖος, ὡς γνωστόν, δίδασκε τὸν Ἀχιλλέα «ῥητῆρα τ’ ἐπέων, πρηκτῆρα τ’ ἔργων ἔμμεναι».

Εἶναι διδακτὴ ἡ Ἀρετή; Τὸ σωκρατικὸ ἐτοῦτο ἐρώτημα δὲν ἀπασχολοῦσε τὸν Πρωταγόρα, ὁ ὁποῖος, ὅπως εἶπαμε, δὲν δίδασκε γενικὲς καὶ ἀφηρημένες ἔννοιους, ἀλλὰ τὶς διάφορες ἐπὶ μέρους μορφές τους, ποὺ ὄντως εἶναι διδακτέες. Σύμφωνα μὲ τὸν μῦθον τοῦ Πλάτωνος («Πρωταγόρας» 320c κ.έ.) ὅλοι οἱ ἄνθρωποι πλὴν ἐνίων ἐξαιρέσεων ἔχουν ἔμφυτα τὰ αἰσθήματα τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς αἰδοῦς (= ἠθικῆς), τὰ ὁποῖα χρῆζουν ἀσκήσεως, προκειμένου νὰ καρποφορήσουν. Ὅσον ἀφορᾷ στὶς ἐλάχιστες ἐξαιρέσεις τῶν ἀνεπιδέκτων μαθήσεως, ὑπάρχουν οἱ τιμωρίες, ποὺ κατὰ τὸν δάσκαλον δὲν πρέπει νὰ ἔχουν ἐκδικητικὸν χαρακτῆρα ἀλλὰ σωφρονιστικὸν καὶ προληπτικόν. Γιὰ πρώτη φορὰ ὁ θεσμὸς τῆς τιμωρίας τοποθετεῖται στὴν ὀρθὴ δάσιν, πρᾶγμα ποὺ μαρτυρεῖ ὅτι ὁ σοφιστὴς εἶχε προχωρημένες ἀντιλήψεις. Ὁ ἴδιος μῦθος, ποὺ ἀντιτίθεται στὸν «Περὶ τῶν γενῶν» καὶ τῆς προϊούσης παρακμῆς μῦθον τοῦ Ἡσιόδου, κομίζει τὸ αἰσιόδοξο μήνυμα τῆς προόδου καὶ τῆς συνεχοῦς βελτιώσεως τῶν συνθηκῶν διαβίωσης τῶν ἀνθρώπων.

‘Ο Πρωταγόρας ὑπῆρξε εὐθύς καὶ εἰλικρινής· δὲν ἀνεγνώριζε καμμίαν ἀντικειμενικὴν πραγματικότητα, ἀλλὰ σεβόταν ὅλες τὶς ὑποκειμενικὲς τοιαῦτες, παρὰ τὸ ὅτι ἦταν τέκνον τοῦ ἰωνικοῦ διαφωτισμοῦ. Αὐτὸ ποὺ εἶπε ὁ Παρμενίδης, ὅτι δηλαδὴ «τὸ γὰρ αὐτὸ νοεῖν ἐστὶν τε καὶ εἶναι», ὁ σοφιστὴς θὰ τὸ διατυπώσῃ μὲ τὸν καλῦτερον δυνατὸν τρόπο ἔτσι, ὥστε νὰ μὴν ἐπιδέχεται παρερμηνεῖς καὶ παρανόησιν: «Πάντων χρημάτων μέτρον ἐστὶν ἕκαστος [ἄνθρωπος· τῶν μὲν ὄντων ὡς ἔστιν, τῶν δὲ οὐκ ὄντων ὡς οὐκ ἔστιν]». Ὁ ἀνθρωπισμὸς, ἡ ἐλευθεριότης καὶ ἡ δημοκρατικότης τοῦ ἀνδρός μαρτυροῦνται ἀπὸ τὸ ἀπόσπασμα αὐτὸ καὶ μόνον. Ἀφοῦ ἡ πραγματικότητα, τὸ «Ἔόν», ταυτίζεται μὲ τὸ «Νοεῖν» κι ἀφοῦ τὸ «νοεῖν» ἕκαστον ἀνθρώπου εἶναι ξεχωριστό καὶ ἰδιαίτερον, ἄρα καὶ ἡ πραγματικότης εἶναι τέτοια, ὅπως δηλαδὴ τὴν ἀντιλαμβάνεται ὁ κάθε ἀνθρώπος... Ἀρκεῖ αὐτὴ νὰ μὴν εἶναι δογματικὴ αὐθαίρετη καὶ ἀνέλεγκτη, ἀλλὰ νὰ στηρίζεται σὲ λογικὰ ἐπιχειρήματα καὶ ν’ ἀντέχῃ στὸν ἔλεγ-

χο, τὸν «ἀδῆριτον ἔλεγχον», ὅπως λέγει ὁ Παρμενίδης.

Ὁ ρόλος τοῦ Πρωταγόρα ὡς δασκάλου τῆς πολιτικῆς ἀρετῆς καὶ τῆς εὐδονίας ἐστιαζόταν σ' αὐτὸ ἀκριδῶς τὸ σημεῖο: στὸ νὰ καταστήσῃ δηλαδὴ ἱκανοὺς τοὺς μαθητὲς του νὰ ὑπερασπίζονται μὲ τὸν λόγο τὴν πραγματικότητά τους, τὰ δικαιώματά τους, τὸν κόσμον τους. Γιὰ ὅλα τὰ πράγματα, ἔλεγε, μπορεῖ νὰ ἐπιχειρηματολογῇ κανεὶς ἐξίσου καὶ πρὸς τίς δύο κατευθύνσεις: «Δύο λόγους εἶναι περὶ παντὸς πράγματος ἀντικειμένους ἀλλήλοις». Ἀνάγκη νὰ μπορῇτε «τὸν ἥττω λόγον κρείττω ποιεῖν», νὰ μπορῇτε δηλαδὴ νὰ κάνετε τὸ ἀσθενέστερο ἐπιχείρημα ἰσχυρότερο. Ἐξυπακούεται, ὅτι πολλοὶ δυσανασχετοῦσαν, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Ἀριστοτέλης καὶ τὸν κατηγοροῦσαν ὡς «διαφθορέα τῶν νέων», ἐρμηνεύοντας τὸν «ἥττω λόγον» ὡς ἄδικον καὶ τὸν «κρείττω» ὡς δίκαιον («Νεφέλαι»), πράγμα πὺν δὲν φαίνεται ἀκριδές, ἀφοῦ μπορεῖ κάλλιστα ὁ δίκαιος λόγος, τὰ ὀρθὰ καὶ δίκαια ἐπιχειρήματα, νὰ φαίνωνται ἀσθενέστερα...

Διασαλεύουν οἱ παραπάνω θέσεις τα θεμέλια τοῦ κοινωνικοῦ ἱστοῦ; Μπορεῖ νὰ χαρακτηρισθῇ ὁ σοφιστὴς χαλαστὴς τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ καὶ διαφθορεὺς τῶν νέων; Ὁ Πρωταγόρας, πὺν ἀπὸ τὸν Πλάτωνα χαρακτηρίζεται «σεβάσμιος γέρων», ὑπῆρξε γνήσιο τέκνο τοῦ ἰωνικοῦ πνεύματος καὶ δάρδος τῆς ἠθικῆς. Τὸ Ἑλληνικὸν Πνεῦμα δὲν κινδύνευε ἀπ' τὸν Πρωταγόρα καὶ τὸν Σωκράτη, ἀλλ' ἀπ' τοὺς ἀντιδραστικὸς θεοκράτες καὶ τοὺς νοσταλγοὺς τῆς ἐποχῆς τῶν σπηλαίων, πὺν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἀφθονοῦσαν στὴν Ἀθήνα. Ἐναντι αὐτῶν ὕψωσαν στεντόρεια τὴ φωνή τους καὶ οἱ δύο δάσκαλοι, πὺν καταδικάστηκαν ἐν τέλει εἰς τὴν ἔσχατη τῶν ποινῶν. Τόσο ὁ Πρωταγόρας ὅσο καὶ ὁ Σωκράτης – ὁ καθεὶς μὲ τὸν τρόπο του – ὑπῆρξαν δάσκαλοι τῆς ἀρετῆς καὶ μεταλαμπαδευτὲς τοῦ Ἑλληνικοῦ Πνεύματος. Οὔτε ὁ ἓνας οὔτε ὁ ἄλλος ὑπῆρξαν «διαφθορεῖς τῶν νέων» καὶ ἄθεοι. Τὰ «καὶνὰ δαιμόνια» τοῦ Σωκράτους καὶ ὁ ἐλεγχόμενος ἀγνωστικισμὸς τοῦ σοφιστοῦ οὐδόλως καταφάσκουν στὸν ἀθεϊσμό: «Γιὰ τοὺς θεοὺς δὲν μπορῶ νὰ πῶ ἀπολύτως τίποτε, οὔτε πὺς ὑπάρχουν οὔτε πὺς δὲν ὑπάρχουν, οὔτε ποιά μορφὴ ἔχουν, ἂν ὑπάρχουν. Πολλὰ εἶναι αὐτὰ πὺν μᾶς ἐμποδίζουν νὰ τοὺς γνωρίσουμε: ἡ ἀδηλότης τοῦ ζητήματος π.χ. καὶ ἡ βραχύτης τοῦ βίου μας».

Τὸ παραπάνω ἀπόσπασμα, πὺν ἔγινε αἰτία τῆς εἰς θάνατον καταδίκης του, κάθε ἄλλο παρὰ ἀθεϊσμόν μαρτυρεῖ. Ὁ Πρωταγόρας ὡστόσο κάνει λόγον καὶ περὶ συγγενείας τῶν ἀνθρώπων μὲ τὴν θεϊότητα. Ἀρνεῖται ὡστόσο οἰανδήποτε πίστιν στὰ «θέσφατα» τοῦ ἱερατείου, τῶν οἰωνοσκοπῶν, τῶν μάντεων καὶ τῶν μάγων. Δὲν ὑπάρχουν διόδοτοι νόμοι καὶ θέσφατοι. Οἱ νόμοι ἀποτελοῦν μέσον, γιὰ νὰ διατηρηθῇ τὸ ἀνθρώπινο εἶδος. Τὰ ἔθιμα καὶ οἱ ἄγραφοι νόμοι, ἐφ' ὅσον συνάδουν μὲ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς, μποροῦν νὰ ἐνσωματώνωνται στὴ γραπτὴ νομοθεσία, πὺν βασίζεται στὶς δημοκρατικὲς διαδικασίες καὶ τὴν πειθῶ σὲ καμμιά ὡστόσο περίπτωσι δὲν ἐπιτρέπεται νὰ χρησιμοποιοῦνται ἄγραφοι νόμοι κατὰ τὸ δοκοῦν τῶν δικαστῶν ἢ τῶν ἀρχόντων.

Ὁ Πρωταγόρας, πὺν τὸν ἀποκαλοῦσαν «Σοφίαν» καὶ «Λόγον», συνέγραψε πολλὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἐξαφανισθῇ γιὰ διάφορους λόγους. Σύμφωνα μὲ τὸν Διογένη τὸν Λαέρτιο ὁ σοφιστὴς συνέγραψε τὰ ἑξῆς: «Τέχνη περὶ ἐριστικῶν», «Περὶ πάλης», «Περὶ μαθημάτων», «Περὶ πολιτείας», «Περὶ τῆς ἐν ἀρχῇ καταστάσεως», «Περὶ τῶν ἐν Ἀίδῃ», «Περὶ τῶν οὐκ ὀρθῶς τοῖς ἀνθρώποις πρασσόμενων», «Προστακτικὸς», «Δίκη ὑπὲρ μισθοῦ» καὶ τέλος «Ἀντιλογιῶν» α' καὶ β' διδλία.

Σαράντος Πάν

[illegible]

Η ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΛΕΥΡΗΣ, Ὁ γέλως στήν ἀρχαίαν Ἑλλάδα

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ὡς λαός πού δεχόταν τίς παρορμήσεις τῆς ζωῆς μέ ἐλευθερία καί ἀγαθὴ προαίρεση θά ἦταν ἀδύνατον νά μὴν καλλιιεργήσουν ὅτιδήποτε τοὺς δημιουργοῦσε εὐχάριστη διάθεση. Τὸ γέλιο εἶναι μία θεμελιώδης ἔκφραση, πού ἀντανακλᾷ τὴν ἰσορροπημένη ψυχροσύνθεση ἀλλὰ καί τὸν αὐθορμητισμὸ τοῦ Ἕλληνα.

Ὁ κ. Κ. Πλεύρης στήν ἐν τίτλῳ ἱστορικὴ μελέτη περὶ τοῦ γέλωτος καί κατ' ἐπέκτασιν τοῦ «χιοῦμορ» στήν ἀρχαία Ἑλλάδα προβαίνει σὲ ἐξαντλητικὴ ἀνάλυση τοῦ ψυχροσωματικοῦ αὐτοῦ φαινομένου τόσο στὴ θεωρητικὴ ὥσο καί στὴν πρακτικὴ μορφὴ του. Δὲν θά ἦταν ἴσως ὑπερβολὴ νὰ λεχθῇ, ὅτι τὸ γέλιο στήν ἀρχαιότητα ἀποτελοῦσε ἓνα εἶδος ἐπιστήμης καί τέχνης ταυτόχρονα, καθὼς ἐμπεριεῖχε στοιχεῖα ψυχολογίας, πολιτισμοῦ, κοινωνιολογίας, ἱστορίας καί ἠθικῆς. Ὁ πολιτισμὸς τῶν προγόνων μας κατέχει ἓνα ἀνεπανάληπτο πρῶτειο στήν ἐμφάνιση, τὴν ἀνάπτυξη καί τὴν διαιώνιση τοῦ χιοῦμορ καί τοῦ γέλωτος. Οἱ ἱστορικὲς μαρτυρίες εἶναι γεμᾶτες ἀπὸ σκώμματα, λογοπαίγνια, εὐφρολογήματα, σοφίσματα, μύθους, φλύακες καί ἀνέκδοτα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, πράγματα πού ἐλάχιστα ἢ καθόλου ἐμφανίζονται στίς παραδόσεις ἄλλων λαῶν.

Ἡ δομὴ τῶν περιεχομένων τοῦ διδλίου εἶναι τετραμερής. Στὸν σύντομο πρόλογο ὁ συγγραφέας προσεγγίζει τὸ περιεχόμενο τοῦ γέλωτος κατὰ τὴν ἀρχαιοελληνικὴ ἀντίληψη, καυτηριοῦντας παράλληλα τὴν ἀπουσία πανεπιστημιακῶν ἐργασιῶν καί διατριβῶν ἐπὶ τοῦ εἰδικοῦ θέματος τοῦ γέλωτος. Κατόπιν στήν εἰσαγωγὴ κάνει

Ἄγαλμα καὶ statue

«Γιατί τὰ σπάσαμε τ' ἀγάλματά των,
γιατί τοὺς διώξαμε ἀπ' τοὺς ναοὺς των;
Διόλου δὲν πέθαναν γι' αὐτὸ οἱ θεοί.
Ὡ γῆ τῆς Ἰωνίας, σένα ἀγαποῦν ἀκόμη,
σένα οἱ ψυχὲς των ἐνθουμοῦνται ἀκόμη.»

[Κωνσταντῖνος Καβάφης]

Τὶ θὰ πῇ **ἄγαλμα**; Ὑπῆρχε καιρὸς πού ἀγάλματα δὲν ὑπῆρχαν, ὅπως δὲν ὑπῆρχε καί ἡ λέξη **ἄγαλμα**. Κάναμε ὡς Ἕλληνες πρῶτα τὴ λέξη. Εἴχαμε τὴ λέξη στὸ λεκτικὸ μας ὀπλοστάσιο, καί ὅταν ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἔκανε τὸ πρῶτο θαυμαστὸ ἄγαλμα, τὸ ὠνομάσαμε ἄγαλμα. Τί θὰ πῇ λοιπὸν ἄγαλμα; Εἴχαμε πρῶτα τὴ λέξη **ἀγαλλίαση**, πού σημαίνει μεγάλη χαρὰ, εὐφροσύνη. Φυσικὰ ἔχου-

λόγο για τὴ χρησιμότητα τοῦ γέλωτος καὶ τίς διαστάσεις πού λαμβάνει μέσα ἀπὸ τίς διάφορες μορφές του. Ἀνέκδοτα καὶ εὐφυολογήματα καταλαμβάνουν τὸ τρίτο μέρος τοῦ συγγράμματος, τιτλοφορούμενα μὲ ἀλφαθητική σειρά μὲ τὰ ὀνόματα τῶν προσώπων πού ἢ πρωταγωνιστοῦν σ' αὐτὰ ἢ συλλαμβάνουν καὶ διατυπώνουν παρεμπιπτόντως στὰ ἔργα τους ἕναν πρωτότυπο ἀστεϊσμό. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ περίπτωση τοῦ Φιλοξένου, ὁ ὁποῖος κατέληξε κατάδικος στὰ λατομεῖα, ἐπειδὴ κατηγοροῦσε τὰ ποιήματα τοῦ τυράννου Διονυσίου. Ὅταν μετὰ ἀπὸ καιρὸ ὁ τελευταῖος ἐκάλεσε ἐκ νέου τὸν Φιλόξενο νὰ κρίνῃ τὰ ποιήματά του, ὁ Φιλόξενος, ἐνῶ ἀκόμη τὰ ἀπήγγελλαν, σηκώθηκε καὶ βάδισε πρὸς τὴν ἐξοδο τοῦ ἀνακτόρου. Ὁ τύραννος προσβληθεὶς τὸν ἐρώτησε ποῦ ἐπήγαινε καὶ ὁ Φιλόξενος ἀπήντησε ἀπλᾶ: «*Στὰ λατομεῖα*!» Ἀργότερα δέ, ὅταν ὁ Διονύσιος ἐζήτησε πάλι ἀπὸ τὸν Φιλόξενο νὰ κρίνῃ ἕνα δραματικὸ ἔργο του, ὁ δεῦτερος ἔδωσε τὴ μονολεκτικὴ καὶ δισημαντὴ ἀπάντηση: «*οἰκτρὸν*», γιὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴ μῆνη τοῦ Διονυσίου. Ὁ χαρακτηρισμὸς «οἰκτρὸν» ἐδύνατο νὰ σημαίῃ ἀπὸ «πράγματι δραματικὸ» ἕως καὶ «ἀπαίσιο» κατ' ἐπέκτασιν.

Στὸν ἐπίλογο ὁ συγγραφέας ἀποφαίνεται συμπερασματικά, ὅτι τὸ ἔντεχνο χιοῦμορ εἶναι πράγματι ἐλληνικὴ ἐπινόηση, πού βρῆκε πολλοὺς καὶ ἀξίους μιμητὲς στὸ νεώτερο εὐρωπαϊκὸ κυρίως συγγραφικὸ καὶ θεατρικὸ στερέωμα. Καταλήγει δὲ μὲ τὴν ἐπισήμανση, ὅτι ὁ γέλως ἀποτελεῖ στοιχεῖο πολιτισμοῦ, ὅπως πράγματι συμβαίνει, ἢ μᾶλλον συνέβαινε, καθὼς ἡ ἱστορικὴ δολοφονικὴ τρώση τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἀπὸ τοὺς «ἀγέλαστους» καὶ σκυθρωποὺς ἀνατολιστὲς ἐπέφερε βαρύντατα πλήγματα στὴν ψυχροσύνθεσή μας καὶ μᾶς στέρησε τὴ διάθεση γιὰ τὴ χαρὰ καὶ τὰ ἀστεῖα. Ἄν ὁποιοδήποτε εἰσέλθῃ σ' ἕναν ναὸ καὶ ρίξῃ μιὰ ματιά στὶς ἀγιογραφίες, θὰ καταλάβῃ τὸ γιατί.

Μάριος Μαρνέας

με καὶ τὸ ρῆμα **ἀγάλλω**, πού σημαίνει λαμπρύνω, κοσμῶ. Στὴ μέση φωνὴ τὸ ρῆμα γίνεται **ἀγάλλομαι**, πού σημαίνει καμαρώνω, ὑπερφηανεύομαι, τέρπομαι, εὐφραίνομαι.

Ὅταν λοιπὸν οἱ ἀρχαῖοι μας πρόγονοι ἔκαναν, δημιουργήσαν ἕνα κόσμημα, τὸ ὁποῖο, ὅταν τὸ βλέπῃ κανεὶς ἀγάλλεται, χαίρεται καὶ εὐφραίνεται, τότε δὲν τὸ ὀνομάζουμε τίποτα ἄλλο παρὰ ἄγαλμα, ἕνα ἐγκαλλώπισμα. Ἡ γλυπτικὴ τέχνη ἐδῶ συμβάδισε μὲ τὴν ἄλλη τέχνη, τῆς γλώσσας, καὶ ἡ μία συμπλήρωσε τὴν ἄλλη· καὶ τὸ ἐλληνικὸ μάρμαρο ἀπαθανάτισε καὶ τίς δύο.

Ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα ἔφθασε μέχρι σὲ μᾶς ζωντανὴ μέσα ἀπὸ χιλιάδες χρόνια γραμμμένη ἐπάνω στὸ μάρμαρο. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ μαρ-

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΚΟΛΥΡΗΣ, *Οἱ Πολεμιστὲς τοῦ Οὐρανοῦ*

Ὁ συγγραφέας ξετυλίγει ἄγνωστες πτυχὲς τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων τῆς Κυπριακῆς τραγωδίας τοῦ '74, ἐστιάζοντας τὴν ἔρευνά του στὴν ἐλληνικὴ Πολεμικὴ Ἀεροπορία καὶ στὸν ρόλο ποὺ τὸ ὄπλο αὐτὸ ἐκλήθη νὰ διαδραματίσῃ. Παρουσιάζει στιγμὴ πρὸς στιγμὴ τὴν δραματικὴ ἐξέλιξη τῆς ἐπιχείρησης «Νίκη», μὲ τὴν ὁποία ἡ Πολεμικὴ Ἀεροπορία ἀνέλαβε τὴν μεταφορὰ στὸ ἀεροδρόμιο τῆς Λευκωσίας Ἑλλήνων καταδρομῶν μὲ τὰ μεταγωγικὰ ἀεροσκάφη τύπου «ΝΟΡΑΤΛΑΣ» τὴν νύχτα τῆς 21ης Ἰουλίου 1974. Τὰ γεγονότα, ὅπως ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας ὁμολογεῖ, «ἀγγίζουσιν ἢ καὶ ξεπερνοῦν τὰ ὅρια τῆς προδοσίας». Τὰ 15 «ΝΟΡΑΤΛΑΣ», καθὼς προσέγγισαν διαδοχικὰ τὸ ἀεροδρόμιο τῆς Λευκωσίας, ἐβλήθησαν ἀπὸ τὰ πυρὰ τῶν ἰδίων τῶν κυπριακῶν δυνάμεων, μὲ ἀποτέλεσμα ἓνα ἐξ αὐτῶν νὰ καταρριφθῇ («Νίκη 4») σκορπώντας τὸν θάνατο σὲ πλήρωμα καὶ καταδρομεῖς (31 συνολικά). Δύο ἀκόμη καταδρομεῖς (τῆς «Νίκης 7») θὰ χάσουν τὴν ζωὴ τους στὸν ἀέρα. Οἱ ἐλληνικὲς δυνάμεις παρὰ τὴν ἀναπάντεχη τραγωδία ἀναπτύχθηκαν στὴν περιοχὴ τοῦ ἀεροδρομίου καὶ μὲ μοναδικὸ ψυχικὸ σθένος κατατρόπωσαν τὶς τουρκικὲς δυνάμεις ποὺ ἐπιχείρησαν νὰ τὸ καταλάβουν. Πράγματι τὸ ἀεροδρόμιο δὲν κατελήφθη ποτέ.

Ἐπιπλέον ὁ συγγραφέας ἀποδίδει μὲ γλαφυρότητα τὴν ἀνθρώπινη ὄψη τῶν γεγονότων καὶ σκιαγραφεῖ μὲ ζωντάνια αὐτὸ τὸ μεγάλο, ἀπέριττο ἥθος τῶν ἀεροπόρων μας, ποὺ συγκινεῖ βαθέως τὸν ἀναγνώστη. Αὐτὸς ὁ ἡρωισμὸς τῶν Ἑλλήνων μαχητῶν πάντοτε κατορθώνει νὰ ὑποσκελίσῃ τὴν ἀνίκανη συχνὰ ἡγεσία καὶ νὰ διαλέγεται μὲ τὸ πεπρωμένο τοῦ ἔθνους, ποὺ δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὸ αἶτημα γιὰ ἐλευθερία.

Πέρασαν 24 χρόνια ἀπὸ τότε καὶ ἡ ἐπίσημη Πολιτεία μόλις τώρα ἀποφάσισε νὰ ἀποδώσῃ τὸ ὀφειλόμενο χρέος στοὺς ζωντανοὺς ἡρώες ἐκείνων τῶν ἡμερῶν. Καὶ σί-

μάρινα ἀγάλματα εἶναι ζεστὰ ἀκόμη ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ ἀγαλματοποιοῦ. Μιλᾶνε μὲ ἀγαλλίαση καὶ θαυμάζονται σ' ὅλα τὰ μουσεῖα τοῦ κόσμου, τὰ ὁποῖα προσφέρουν ἀγαλλίαση καὶ χαρὰ ὀφθαλμῶν καὶ σκέψεων. Νὰ λοιπὸν γιὰτὶ κάθε γενεὰ τοῦ κόσμου θὰ ἀνακαλύπτῃ τὴν ἀρχαία μας Ἑλλάδα.

Πάρτε τώρα καὶ συγκρίνετε τὸ ἄγαλμα μὲ τὸ «statue». Τί θὰ πῇ statue; Θὰ πῇ αὐτὸ ποὺ στέκεται ὄρθιο. Καὶ αὐτὸ ἀπὸ ἐλληνικὴ ρίζα ὀγῆκε, ἀλλὰ εἶναι ἀσύγκριτο μὲ τὸ ἄγαλμα, ποὺ ἔχει αὐτομάτως μέσα του καὶ τὴ χαρὰ καὶ τὴν τέρηση.

Τὸ statue στὰ ἀγγλικά ἐγινε μέσω τῆς λατινικῆς καὶ τῆς γαλλικῆς γλώσσας ἀπὸ τὸ ἐλληνικὸ ρῆμα ἴστημι, ποὺ ἐγινε ἔστω στὸν ἀόρι-

γουρα ή έκδοση του έν λόγω διδλίου έδωσε μία ισχυρή ώθηση για την λήψη αὐτής τής απόφασης.

Π.Α. Κουβαλάκης

«N.Y. TIMES» κ.λπ., *Ἀλλάζει ή θεωρία του Σύμπαντος*

Ὅπως αναφέρει δημοσίευμα τής μεγάλης αμερικανικής έφημερίδας (πού αναδημοσίευσε ό ήμέτερος «Ἐλεύθερος Τύπος» τής 6 Ἰουνίου 1998), τὸ νετρίνιο (neutrino) είναι γνωστό έδω και 45 χρόνια περίπου. Ἡ θεωρητική του ανακάλυψη έγινε από τὸν διάσημο φυσικό Ε. Φέρμι (1934) σάν συνέχεια τής ανακαλύψεως τοῦ νετρονίου – και άλλης σχετικής θεωρίας τοῦ W. Pauli –, για νά αἰτιολογήσει τήν μετατροπή/διάσπαση τοῦ σωματιδίου νετρονίου σέ ένα πρωτόνιο και ένα ήλεκτρονιο ώς και «ἐλλείποντα» ἀριθμὸ ιδιοστροφορμής («σπίν») κ.λπ. θέματα, ὅπως αναφέρονται στο άρθρο. (Ἐδῶ ἀξίζει νά σημειωθῇ ὅτι τὸ ἐπιστημονικό περιοδικὸ «Nature» τοῦ Λονδίνου ἐπέστρεψε στὸν Ε. Φέρμι σχετική ἀρχική ανακοίνωσή του για τὸ νετρίνιο, θεωρώντας τήν σάν μιὰ ἀπλή «εἰκασία»).

Ὅπως ἐπίσης αναφέρεται, ὁ ἀρχικὸς πειραματικὸς ἐντοπισμὸς έγινε στο Los Alamos National Laboratory τῶν ΗΠΑ τὸ 1956 ἀπὸ τοὺς δρες F. Reines και C. Cowan μὲ ένα ἀνιχνευτῆρα-δεξαμενὴ ὑγρῶν, έναν πρωτοπόρο πειραματικὸ σχεδιασμό, πού χρησιμοποιήθηκε και ἀπὸ ἄλλους ἐπιστήμονες σὲ ἄλλα μέρη για μετρήσεις νετρίνιων παραγομένων συνήθως σὲ μεγάλους ἐπιταχυντῆρες και τελευταίως στο δάθος τοῦ ὀρυχείου τοῦ ὄρους Ἰκένα τής Ἰαπωνίας μὲ νετρίνια κοσμικῆς ἀκτινοβολίας. Ὁ ἥλιος μὲ τίς πυρηνικῆς ἀντιδράσεις του ἀποτελεῖ τήν κυριώτερη πηγή νετρίνιων, πού φθάνουν στη Γῆ σάν ένας συνεχῆς ἀλλὰ μὴ ἀντιληπτὸς κοσμικὸς «ἄνεμος». Ἐπίσης και ἄλλες κοσμικῆς ἀκτίνες δομπαρδίζοντας τήν ἄνω ἀτμόσφαιρα τής Γῆς παράγουν συνεχῶς νετρίνια, τὰ ὁποῖα ὁμως στήν διαδρομὴ των δὲν ἀλληλεπιδροῦν

στο και ἀπὸ ἐδῶ βγήκε τὸ statue. Εἶναι αὐτὸ πὸν κάθεται, ἴσταται, στέκεται ἐκεῖ μὲ κάποια ὑπερηφάνεια ἀλλὰ γλωσσικὰ ἄχαρο και ἄχρωμο, γιατί τὸ ἄγαλμα ἔχει ἐπάνω του εὐγένεια, εἶναι ἄξιο λόγου και ἀξίζει τὸν κόπο νὰ τὸ λές ἔτσι, ἐνῶ τὸ statue ζῇ ὡς ένα γλωσσικὸ παρὰσιτο.

Ἐὰν θὰ μπορέσουμε νὰ κάνουμε τὸ statue νὰ πλησιάσει τὸ ἄγαλμα, τότε μόνο και οἱ Ὀλυμπιακοὶ Ἀγῶνες (ὄχι τὰ παιχνίδια/games) τοῦ 2004 θὰ πλησιάσουν τήν αἴγλη τῶν πρώτων, πὸν και αὐτοὶ ξεκίνησαν ἀπὸ τήν Ἑλλάδα ἐδῶ και χιλιάδες χρόνια. Μία ιδέα, μία λέξη και ένα ἄγαλμα ὁδηγοῦν τήν Ἑλλάδα στήν αἰωνιότητα.

Θωμᾶς Γ. Ἡλιόπουλος

Διευθυντῆς Κολλεγίου «Παιδεία» Μελδούρης

μέ άλλες μορφές ύλης. (Σύμφωνα με στοιχεῖα ποὺ δίδονται σὲ σχετικὸ διάγραμμα τῆς ἀμερικανικῆς ἐφημερίδας, ὅλα τὰ νετρίνια διαπερνοῦν τελείως τὴν Γῆ καὶ μόνον ἓνα νετρίνιο κάθε 90 λεπτά «συλλαμβάνεται» ἀπὸ τὸν τεράστιο ὑπόγειο ἀνιχνευτὴ τοῦ ὅρους Ἰκένα). Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἔχει ἀνιχνευθῇ, ἐντοπισθῇ καὶ μετρηθῇ σὲ πειράματα ἓνας πολὺ μικρὸς ἀριθμὸς νετρινίων. Ὑπάρχουν τρία εἶδη νετρινίων καὶ ἀντινετρινίων (electron, muon, tau neutrinos καὶ anti-neutrinos με διαφορετικὴ ἀναμενομένη ἐλαχιστοτάτη μάζα/ἐνέργεια τὸ καθένα: ἐνῷ ἀρχικῶς ἔθεωροῦντο μηδενικῆς μάζας, ἀπὸ ἀρκετῶν ἐτῶν οἱ ἐπιστήμονες ἔχουν προσδιορίσει καὶ ὑπολογίσει κάποια ἐλαχιστοτάτη μάζα/ἐνέργεια γι' αὐτά). Ἐπομένως τὸ μόνον σημαντικὸ νέο ποὺ προσφέρει ὁ ἰαπωνικὸς ἀνιχνευτὴς εἶναι ὁ πιὸ ἀκριβὴς προσδιορισμὸς τῆς μάζας των καὶ τῶν ιδιοτήτων των, ποῦ, ὡς ἀναφέρεται, ἀλλάζουν καθὼς κινοῦνται – με δαπάνη ἄνω τῶν 100 ἑκατομ. δολλαρίων. Πιστεύεται ὅτι αὐτὰ τὰ νέα στοιχεῖα μποροῦν νὰ βοηθήσουν στὴν «ἐνοποίηση» ὅλων τῶν γνωστῶν δυνάμεων τοῦ σύμπαντος, με ἐπιβεβαίωση τῆς θεωρίας τῆς «Μεγάλης Ἐνοποίησης» καὶ ἀναθεώρηση τοῦ ὑπάρχοντος «τυπικοῦ ὑποδείγματος» τῶν ἀλληλεπιδράσεων καὶ τῶν κοσμολογικῶν μοντέλων. Ἐὰν ἡ ἐλάχιστη μάζα των εἶναι ἀρκετὴ, τὸ σύνολο τῶν νετρινίων μπορεῖ νὰ αὐξήσῃ τὴν συνολικὴ μάζα τοῦ σύμπαντος, ἐπηρεάζοντας τὶς θεωρίες γιὰ τὴν δημιουργία καὶ διαστολὴ τῶν γαλαξιών, τὴ διαστολὴ τοῦ σύμπαντος καὶ ἐπομένως τὶς ὑπάρχουσες θεωρίες γιὰ τὸ «μπίγκ-μπάνγκ», τὴ δημιουργία τοῦ σύμπαντος κ.λπ.

Τὰ ἀνωτέρω καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ποὺ ἀναφέρουν καὶ οἱ «*New York Times*» καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἐφημερίδα ἔχουν βεβαίως ἄμεση σχέση με τὰ νετρίνια, ἀλλὰ εἶναι ἤδη γνωστὲς ὡς κύριες ἢ ἐναλλακτικὲς θεωρίες ἀπὸ ἀρκετῶν ἐτῶν καὶ ἡ πρόσφατη δημοσίωσις τα μπορεῖ νὰ τοποθετηθῇ μέσα στὶς κάπως ἀγωνιώδεις πειραματικὲς προσπάθειες τῶν τελευταίων ἐτῶν γιὰ ἀνέγερση, ἢ μᾶλλον ἐπιβεβαίωση, κάποιας ἤδη προταθείσης θεωρίας ἢ καὶ τῆς λεγόμενης Γενικῆς Θεωρίας τῶν Πάντων. Θὰ πρέπει λοιπὸν νὰ περιμένουμε τὸν ἀκριβὲς πλέον προσδιορισμὸς τῆς μάζας τῶν νετρινίων καὶ τῶν ιδιοτήτων των, κάτι ποὺ δὲν ἔχει γίνῃ ἀκόμη γνωστὸ, παρ' ὅλον ὅτι τὰ σχετικὰ εὐρήματα εἶναι ἐντυπωσιακά. Πρὸς τὸ παρὸν καμμιά ἀπὸ τὶς ἤδη ὑπάρχουσες θεωρίες, προτάσεις καὶ εἰκασίες σχετικὰ με τὸ σύμπαν («μπίγκ - μπάνγκ», διαστελλόμενο ἢ σταθερὸ σύμπαν, Εὐκλείδειος ἢ καμπύλος χώρος, μαῦρες τρύπες καὶ ψυχρὴ - θερμὴ μαύρη ὕλη, ἀναπαραγομένη ἐνέργεια, κβαντικὲς παλμώσεις κ.λπ., κ.λπ.) δὲν ἀλλάζει, ἀλλὰ πιθανολογοῦνται με κάπως μεγαλύτερη ἔνταση οἱ προαναφερθεῖσες ἀλλαγές. (Ὁ ἀκριβὴς πάντως ἀριθμητικὸς προσδιορισμὸς τῆς μάζας τῶν νετρινίων, ὅπως καὶ ὅλων τῶν σωματιδίων ὕλης, ἔχει ἰδιαίτερη σημασία σχετικὰ με τὸν ἐντοπισμὸ τῶν «λογικῶν μεθόδων τῆς Φύσεως», κάτι με τὸ ὁποῖο ἡ σημερινὴ ἐπιστῆμη δὲν ἀσχολεῖται σχεδὸν καθόλου: βλ. «*Δαυλόν*», τ. 198).

Παν. Ἀναλυτῆς

ΗΜΑΡΤΗΜΕΝΟ:

Στὸ τεῦχος 199 καὶ στὸ ἄρθρο τοῦ καθηγητοῦ τῆς Μαθηματικῆς Ἀναλύσεως στὸ Πανεπιστήμιο Πατρῶν κ. Λάμπρου Ντόκα με τίτλο «*Ἡ ταύτιση θεοῦ - ἀνθρώπου*», σελ. 12466, στίχο 60 ἀπὸ κάτω νὰ ἀπαλειφθῇ ἡ λέξη «δέν».